

17206

COMPLEXUL MUZEAL JUDEȚEAN DOLJ

**OLTENIA**

# **STUDII ȘI COMUNICĂRI**

ARHEOLOGIE  
ISTORIE  
ETNOGRAFIE  
ARTĂ  
ȘTIINȚELE NATURII

CRAIOVA





**OLTENIA**

---

**STUDII ȘI COMUNICĂRI**

**VOLUMUL VII—VIII**

---

**1988—1989**





Colectiv de redacție :

PETRE GHERGHE, director Complexul muzeal județean Dolj, dr. LUCHIAN DEACONU, cercetător științific principal, CORNELIU MĂRGĂRIT TĂTULEA, șef secție istorie

Orice corespondență se va adresa  
Complexului muzeal Craiova :

Muzeul de istorie, str. Maxim Gorki nr. 44, telefon 18631  
Muzeul de artă, str. Unirii nr. 15, telefon 12342  
Muzeul de etnografie, str. Matei Basarab nr. 14, telefon 17759  
Muzeul de științele naturii, str. Popa Șapcă nr. 4



# OLTENIA STUDII ȘI COMUNICĂRI

**ARHEOLOGIE  
ISTORIE  
ETNOGRAFIE  
ARTĂ  
ȘTIINȚELE NATURII**

# OLTEA STUDII ȘI COMUNICĂRI

ARHEOLOGIE  
ISTORIE  
ETNOGRAFIE  
ARTĂ  
ȘTIINȚELE NATURII

## SUMAR

### ISTORIE

— Petre Gherghe, <i>Locuirea geto-dacică pe teritoriul județului Dolj</i> . . . . .	7
— Corneliu Mărgărit Tătulea, <i>Preocupări în domeniul metalurgiei bronzului și fierului în așezarea geto-dacă de la Bizdina, județul Dolj</i> . . . . .	15
— Vasile Ciucă, <i>Contribuții la cunoașterea fortificațiilor geto-dacice de la Brabova și Voita, județul Dolj</i> . . . . .	29
— Octavian Toropu, <i>Inscripții tegulare de la Sucidava—Celei</i> . . . . .	35
— Toma Rădulescu, <i>Tezaurul monetar din secolul al XVII-lea de la Brabova, județul Dolj</i> . . . . .	43
— Dinică Ciobotea, Luca Bușe, <i>Structuri sociale în zona de cîmpie dintre Olt și Jiu în secolul al XIX-lea</i> . . . . .	49
— Aurelia Florescu, <i>Un program elaborat de revoluționarii craioveni de la 1848</i> . . . . .	61
— Otilia Gherghe, <i>Documente inedite referitoare la activitatea desfășurată de Gheorghe Chițu în vederea Unirii Principatelor</i> . . . . .	69
— Constanțiu Dinulescu, <i>Alexandru Cristofi, militant pentru unire și independență</i> . . . . .	79
— Alexandru F. Dinu, <i>Contribuția materială a școlii din Oltenia la susținerea războiului de independență din 1877—1878</i> . . . . .	85
— Elena Dinu, <i>Presa literară craioveană în slujba făuririi statului național unitar român</i> . . . . .	95
— Otilia Gherghe, Maria Rădulescu, <i>Documente inedite referitoare la desfășurarea răscoalei țărănilor din 1907 în județul Mehedinți</i> . . . . .	101
— Luchian Deaconu, <i>Insemnări zilnice din timpul primului război mondial</i> . . . . .	109
— Valeriu A. Giuran, <i>Documente privind participarea Diviziei 2 infanterie instrucție în războiul antihitlerist, pentru apărarea zonei de sud a Olteniei. (I) (27—31 august 1944)</i> . . . . .	117

### ARTĂ

— Paul Rezeanu, <i>Contribuții la istoria Craiovei. Viața artistică a orașului între anii 1900—1916</i> . . . . .	123
---	-----

### ETNOGRAFIE

— Georgeta Nițu, <i>Rolul resurselor naturale în constituirea principalelor tipuri de așezări rurale din Oltenia de la vest de Jiu</i> . . . . .	131
— Viorica Tătulea, <i>Centre de confecționare a mobilierului țărănesc din Vâlcea</i> . . . . .	137



## ŞTIINŢELE NATURII

- Ion Tiţă, *Contribuţii la cunoaşterea florei judeţului Dolj* . . . . . 147
- Adrian Năstase, *Plantele în viaţa locuitorilor zonei Bechet-Dolj* . . . . . 151
- Cornelia Chimişliu, *Colecţia de lepidoptere „M. Peiu” conservată la Complexul muzeal judeţean Dolj* . . . . . 163

## RESTAURARE

- Octavian Ciocşan, *Un tablou redat circuitului valorilor — „Gemenii”, de Leandro da Ponte Bassano* . . . . . 189
- Teodora Lungu, *Studiul ceramicii arheologice de la Cîrcea, Locusteni, Grădinile prin metode fizico-chimice* . . . . . 195

## CRONICĂ

- Ilie Constantinescu, *Cronica* . . . . . 207

## LOCUIREA GETO-DACICĂ PE TERITORIUL JUDEȚULUI DOLJ

PETRE GHERGHE

În a doua perioadă a epocii fierului (secolele V î.e.n. — I e.n.), pe fondul local traco-getic, la care s-au adăugat influențele din lumea grecească, s-a format și dezvoltat civilizația geto-dacică, care prezintă trăsături unitare în tot spațiul carpato-danubiano-pontic. Această unitate a culturii materiale și a vieții spirituale se întâlnește evidențiată atât în sistemul de construcție al cetăților dacice, de amenajare al așezărilor, dar, mai ales, în ceea ce privește dezvoltarea meșteșugurilor, în care un rol important îl ocupă metalurgia fierului, arta prelucrării argintului și ceramică.

Geto-dacii, prin trăsăturile fizice și morale care îi caracterizau, prin civilizația originală și superioară, au produs asupra contemporanilor o puternică impresie, fapt care l-a determinat pe Herodot — supranumit și „părintele istoriei“ — să considere că „geții erau cei mai viteji și cei mai dreپti dintre traci“<sup>1</sup>.

Cercetările arheologice întreprinse pe teritoriul municipiului Craiova și județului Dolj au evidențiat existența a numeroase așezări și cetăți geto-dacice, de regulă pe valea Jiului și a afluenților săi, care în antichitate se constituiau în adevărate drumuri comerciale (fig. 1). Asemenea obiective arheologice nefortificate, așezări, au fost descoperite la Cernelene—Craiova<sup>2</sup>, Ișalnița<sup>3</sup>, Șimnicul de Jos<sup>4</sup>, Balta Verde<sup>5</sup>, Breasta<sup>6</sup>, Făcăi, Cerăt, Locusteni<sup>7</sup>, Bechet.

Descoperirile arheologice au scos la iveală și numeroase așezări întărite, cetăți, folosite, mai ales, pentru refugiu și apărare în vremuri de restriște, cum sînt cele de la Izvor — Șimnicu de Sus<sup>8</sup> și Bucovăț<sup>9</sup> pe teritoriul municipiului Craiova și Coțofenii din Dos<sup>10</sup>, Bîzdina (comuna

<sup>1</sup> Herodot, *Istorie*, în *Izvoare privind Istoria României*, vol. I, București 1961, p. 345.

<sup>2</sup> Petre Gherghe, *Arhivele Olteniei*, S.N., 6, 1989, p. 42—53.

<sup>3</sup> Bucur Mitrea și C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Materiale*, 1, 1954, p. 544—586.

<sup>4</sup> D. Popescu, *SCIVA*, 19, 1968, 4, p. 678; Octavian Toropu, *Analele Universității din Craiova*, 6, 1975, p. 81; Petre Preoteasa, *Analele de istorie*, anul XXV, 1979, 1, p. 65; Florentina Preda, *Drobeta*, IV, 1980, p. 59—72.

<sup>5</sup> Dumitru Berciu, *Arhivele Olteniei*, 104—106, p. 340. Octavian Toropu, *loc. cit.*, p. 81.

<sup>6</sup> \* \* \*, *Dolj. Monografie*, București, 1981, p. 49.

<sup>7</sup> *Ibidem*; Petre Preoteasa, *loc. cit.*, p. 65; Octavian Toropu, *Mitropolia Olteniei*, 24, 1972, 9—10, p. 702; G. Popilian, *Historica*, I, 1970, p. 65; Florentina Preda, *loc. cit.*, p. 61.

<sup>8</sup> Octavian Toropu, *Analele Universității din Craiova*, 1981, p. 81; idem, în *Craiova, trecut, prezent și viitor*, Craiova, 1979, p. 49. Vezi și G. Popilian, *Historica*, III, 1974, p. 62; B. Mitrea, *Dacia*, 9—10, 1945, p. 390—391.

<sup>9</sup> Dumitru Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova, 1939, p. 204; Gloria Macovei, *Materiale*, 5, 1959, p. 351 și urm.; Octavian Toropu, *Mitropolia Olteniei*, 24, 1972, 9—10, p. 701—704.

<sup>10</sup> Dumitru Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, p. 204—205; *Dolj. Monografie*, p. 48; Vlad Zirra, *Thraco-Dacia*, IV, 1983, 1—2, p. 135—140.

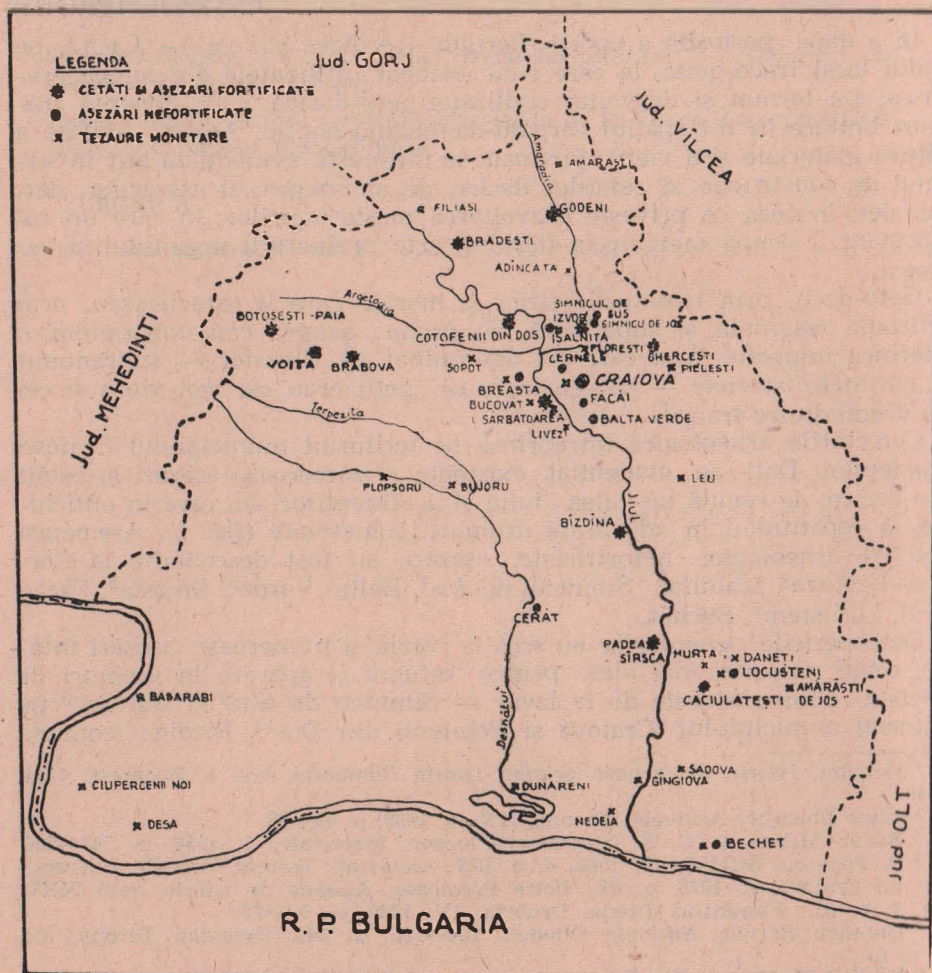


Fig. 1. Locuirea geto-dacică pe teritoriul județului Dolj



Calopăr)<sup>11</sup>, Căciulătești (comuna Daneți)<sup>12</sup>, Godeni (comuna Melinești)<sup>13</sup>, Padea (comuna Drănic)<sup>14</sup>, Sîrscă (comuna Sopot)<sup>15</sup>, Brabova, Voita, Botoșești-Paia<sup>16</sup>, Brădești, Ghercești<sup>17</sup> pe teritoriul județului.

Dintre așezările descoperite pe teritoriul municipiului ne reține atenția în mod special așezarea de la Făcăi. Aici s-a putut urmări o continuitate de viață omenească începînd din epoca neolitică pînă în feudalism. Așezarea geto-dacică de aici face parte din categoria așezărilor deschise și întinse pe suprafețe relativ restrinse, fiind situată pe terasa stîngă, într-o zonă mai joasă a Jiului. Pe lingă ceramică — care constituie inventarul cel mai bogat — s-au mai descoperit urme de locuințe, tip bordei și de suprafață.

Alături de vasele de uz comun apar și vase de lux și de import, aceasta fiind încă o dovadă că în rîndul locuitorilor de aici se produsese — într-o anumită perioadă de timp — și un proces de diferențiere economică, care a dus și la o stratificare socială. Cronologic, așezarea de la Făcăi a fost atribuită secolelor IV î.e.n. — II e.n.<sup>18</sup>.

O altă așezare importantă, situată pe terasa joasă din stînga riului Jiu, a fost descoperită la Cernele—Craiova, pe grindul numit de localnici „Poianca”. Aici, cercetări sistematice începute în anul 1981 și continuate și în prezent, au stabilit două nivele de locuire bine individualizate și care cronologic au fost atribuite secolelor IV—III î.e.n. și I î.e.n. — I e.n.<sup>19</sup>. Sub nivelul de secol IV—III î.e.n., a fost descoperit un orizont hallstattian, marcat de cîteva vase ceramice în stare fragmentară și obiecte de poadoabă (fibule).

În primul nivel dacic (secolele IV—III î.e.n.), au fost identificate urmele unor locuințe, gropi de provizii transformate ulterior în gropi menajere și o mare cantitate de ceramică. Dintre formele identificate, din categoria ceramicii lucrate cu mîna, amintim : bolul, vasul în formă de sac, ceașca, strachina, cana, vasul de provizii, vasele în miniatură, creuzele etc. La acestea se adaugă categoria de vase lucrate cu roata, dintr-o pastă de calitate superioară : vasul de tip bol, castronul, ulcica, cana, fructiera. De remarcat este că la această categorie de vase se alătură și imitațiile făcute după vasele grecești de tip *lebes*.

În cel de-al doilea nivel de locuire dacică, care a fost atribuit secolelor I î.e.n. — I e.n., s-au descoperit urme de locuințe și o cantitate ceva mai redusă de ceramică față de primul nivel, ceea ce face ca diversitatea formelor să fie mai mică. Totuși, vasele de uz comun, oala, ulceaua, sînt frecvent întîlnite.

Pe ansamblu, din întreg materialul arheologic descoperit, statistic, ceramica ocupă primul loc.

<sup>11</sup> \* \* \*, *Dolj. Monografie*, p. 48 ; Corneliu Mărgărit Tătulea, *Thraco-Dacia*, V, 1984, 1—2, p. 92—110.

<sup>12</sup> Petre Preoteasa, *loc. cit.*, p. 65. Un sondaj arheologic pe platoul din fața cetății a executat P. Gherghie în anul 1985. Material inedit.

<sup>13</sup> G. Popilian, *Historica*, I, p. 65 ; Petre Preoteasa, *loc. cit.*, p. 65 ; Florentina Preda, *loc. cit.*, p. 61.

<sup>14</sup> D. Berciu, *Arhivele Olteniei*, XVIII, 104—105, 1939, p. 340 ; Petre Preoteasa, *loc. cit.*, p. 65 ; *Dolj. Monografie*, p. 48.

<sup>15</sup> Petre Preoteasa, *loc. cit.*, p. 65.

<sup>16</sup> *Ibidem*.

<sup>17</sup> *Dolj. Monografie*, p. 49.

<sup>18</sup> Octavian Toropu, *Mitropolia Olteniei*, 24, 1972, 9—10, p. 702.

<sup>19</sup> Petre Gherghie, *loc. cit.*, p. 43.

Fără a intra în detalii de specialitate, concluzionăm că cercetările arheologice de la Cernele au scos la iveală o nouă așezare geto-dacică în imediata apropiere a Craiovei, al cărei rol, cel puțin economic, dacă nu politic și militar, poate fi pus alături de celelalte așezări geto-dacice descoperite pe teritoriul municipiului sau în imediata sa apropiere (Podari, Făcăi—Braniste, Ișalnița, Șimnicu de Jos) cu care parțial a fost contemporană.

O așezare fortificată (cetate) a fost identificată la 20 km N-NV de Craiova, pe teritoriul comunei Coțofenii din Dos, mai exact pe dealul „Cetățeană” ori „Cetatea Jidovilor”<sup>20</sup>, denumire dată de localnici din cauza zidului de cărămizi de mărimi neobișnuite.

Platoul dealului are formă de unghi ascuțit, apărat natural prin pantele sale abrupte cu excepția laturii de vest, unde a fost identificat un șanț și un zid suprapus de un val.

Cercetări arheologice sistematice, executate de un colectiv condus de dr. Vlad Zirra, au fost începute în anul 1980 și continuă și în prezent. Ele au permis stabilirea mai multor orizonturi și niveluri de locuire, dintre care rețin atenția, în mod deosebit, cele atribuite secolelor V—IV î.e.n. și secolelor III—II î.e.n. Dintre acestea, cel care se impune este nivelul care aparține secolelor V—IV î.e.n., când pe platou au fost executate trei rânduri de șanțuri de apărare, paralele, dintre care cel mai mare, situat pe latura de vest, a fost dublat de un masiv zid, construit din cărămizi arse, de dimensiuni mari (45—60×25×15 cm și greutate de circa 20—25 kg). În cetate au mai fost identificate două cartiere de locuințe de suprafață, amplasate în imediata apropiere a șanțurilor de apărare și numeroase vestigii, unele lucrate pe loc, altele provenite din lumea traco-balcanică și greacă colonială.

Locuințele, care prezintă o densitate mai mare în zona centrală a platoului, adică lângă șanțul de apărare nr. 2, au fost construite în tehnica specifică epocii, cu pereții din lemn acoperit cu un strat gros de chirpic, uneori decorați la exterior. În interiorul acestora au fost descoperite vetre de foc simple sau special amenajate, resturi de rișnițe primitive, *fusaiole*, greutăți de lut piramidale și alte mici ustensile folosite la pescuit. La acestea se adaugă obiectele din fier și bronz, podoabele din pastă de sticlă sau bronz, amestecate cu foarte multă ceramică, majoritatea, în stare fragmentară.

Ceramica descoperită în ambele nivele de locuire, după tehnică, se împarte în două categorii: 1. ceramică lucrată cu mîna; 2. ceramică lucrată cu roata. Ținînd cont de pasta din care a fost confecționată, ceramica poate fi clasificată în ceramică executată din pastă grosieră și ceramică executată din pastă fină. Ceramica fină, lucrată cu roata, conține în repertoriul său, pe lângă vasele de factură pur autohtonă, și imitații de *cratere*, *lagynos*-uri, adică forme ceramice de clară inspirație greacă. De altfel, nici ceramica grecească cu lac negru și „figuri roșii” nu lipsește din nivelul de cultură atribuit secolelor V—IV î.e.n.

<sup>20</sup> Vlad Zirra, *loc. cit.*, vezi și George Trohani, *Traco-Dacica*, IX, 1988, 1—2, p. 161—170.



Zidul care delimitează planul cetății la vest are o lungime de 350 m și este construit după sistemul grecesc (cu două fețe exterioare între care este plasat un emplecton). Grosimea totală a zidului este de circa 3 m, din care emplectonul atinge 1,20 m. Cînd zidul se păstra și avea în fața lui șanțuri de apărare, diferența de nivel de la baza șanțului pînă la partea superioară a zidului putea fi de 15 m, ceea ce reprezenta un serios obstacol defensiv.

Aproximativ pe la jumătatea secolului IV î.e.n., datorită unor atacuri venite din afară, impunătorul zid a fost distrus parțial iar așezarea incendiată. Din această perioadă s-au păstrat resturi de chirpic ars pînă la vitrificare, birne de lemn carbonizate etc.

După acest dezastru activitatea în așezare este reluată în cursul secolului III î.e.n. de o comunitate socială care aparține cronologic Latène-ului geto-dacic și care este obligată să treacă la serioase operații edilitare, în tot spațiul cetății. Noii locuitori nu mai refac zidul cetății ci construiesc un val de pămînt, înalt de 2 m și lat de circa 10 m, care îngloba, pe anumite porțiuni, și zidul. Așezarea se dezvoltă, în continuare, pe ruinele celei vechi și continuă să existe pînă în secolul II î.e.n. și apoi în secolul I al erei noastre, dar nu la aceeași intensitate.

După inventarul descoperit în cetate se poate deduce că locuitorii de aici se ocupau cu agricultura, creșterea vitelor, vînătoarea, pescuitul, meșteșugurile și comerțul.

O cetate asemănătoare prin tehnica de construcție a zidului a fost cercetată de C. Tătulea pe valea Jiului, în comuna Calopăr, satul Bîzdina, în punctul numit de localnici „Cetate”.

Fortificația de aici ocupă un bot de deal de formă triunghiulară, cu dimensiunile de 170×105 m. Aici s-au descoperit mai multe nivele de locuire, dar cele care se impun sînt cele care aparțin Latène-ului geto-dacic, în cazul de față, secolelor IV î.e.n. — I e.n.<sup>21</sup>.

Un interes deosebit prezintă sistemul de fortificare din prima fază de locuire geto-dacică, descoperit pe latura de vest a cetății. Acesta consta dintr-un val de pămînt semicircular, deasupra căruia se înălța un zid ce avea paramentul interior și exterior lucrat din chirpici arși separat, asemănători cu cărămizile, între care se afla emplectonul format din amestec de pămînt argilos și zgurificat. La exterior urma, apoi, obișnuitul șanț de apărare.

În intervalul secolelor IV î.e.n. — I e.n. au fost stabilite arheologic două nivele de locuire geto-dacică (primul fiind atribuit sfîrșitului secolului IV și secolului III î.e.n., iar cel de-al doilea secolelor I î.e.n. — I e.n.). Acestea au fost marcate de resturile mai multor locuințe de suprafață de formă patrulateră, cu sau fără vetre interioare, precum și un mare număr de gropi, cele mai multe dintre ele fiind menajere. La acestea se adaugă un bogat material ceramic, din care nu lipsesc imitațiile de *kantharoi* și fragmentele de vase pictate.

Materialul arheologic recoltat constă și în numeroase și variate obiecte de podoabă (fibule, mărgele), obiecte de uz gospodăresc, cîrlige de undiță, virfuri de săgeți din fier etc.

<sup>21</sup> Corneliu Mărgărit Tătulea, *loc. cit.*, p. 95 și următoarele.



La aceste două mari cetăți se adaugă și grupul de cetăți descoperit în împrejurimile Craiovei, cum sînt cele de la Izvor, comuna Șimnicu de Sus, identificată în punctul „La cetate” și fortificațiile de la Bucovăț, amplasate în punctele „Jidovii”, „Malul Lupului” și „Cărpiniș-Cîrligei”.

Cetatea de la Izvor<sup>22</sup> a fost întărită cu șanț și val de apărare, pe cînd cea din punctul „Jidovii” a fost prevăzută cu șanț și val lung de 120 m și, în plus, cu palisadă. Și-a început activitatea în Hallstatt<sup>23</sup> și a continuat și în a doua epocă a fierului (Latène)<sup>24</sup>.

Cetatea de la „Malul Lupului”, cercetată numai la suprafață, a fost construită tot în epoca Hallstattiană<sup>25</sup> și nu este exclusă posibilitatea să fi fost locuită și în Latène. În punctul „Cărpiniș”, satul Cîrligei, comuna Bucovăț, a fost descoperită o a treia așezare de pe raza acestei comune, întărită cu șanț, val și palisade, construită de data aceasta în a doua perioadă a epocii fierului. Aceasta din urmă se evidențiază atît prin poziția dominantă, oferînd o bună vizibilitate în zonă, cît și prin dimensiunile sale impunătoare, care se mai păstrează și astăzi (850×400 m), după ce o bună parte s-a prăbușit spre Jiu. Cetatea este apărută natural spre sud-est și nord-est de văi adînci și, la est, de albia Jiului. Ea putea fi atacată numai dinspre vest și nord-vest. Din aceste motive aici au fost construite palisade, un șanț și un val de apărare, a căror lungime este de circa 865 m, prevăzute în zona centrală cu o poartă de acces. În prezent șanțul mai are o deschidere de circa 6 m și o adîncime de 2 m, iar valul este lat, la bază, de 13,60 m și înalt de 1,50 m. O palisadă a fost construită spre exteriorul șanțului de apărare<sup>26</sup>. În apropierea acestei cetăți, în punctul numit „La mormînti”, unii cercetători consideră că s-ar fi descoperit cunoscutul și foarte importantul „tezaur de la Craiova”<sup>27</sup>, format din piese de harnașament lucrate din argint, unele dintre acestea fiind chiar aurite. Tezaurul a fost atribuit cronologic secolului IV î.e.n. și considerat ca făcînd parte din inventarul unui mormînt traco-getic<sup>28</sup>.

La Bucovăț a fost descoperit un tezaur monetar conținînd piese thasiene și macedoniene din secolul al II-lea î.e.n.<sup>29</sup>.

Ca urmare a folosirii datelor utilizate de Tabula Peutingeriană, specialiștii au localizat așezarea dacică Pelendava în vecinătatea Craiovei<sup>30</sup>.

Continuînd prezentarea cronologică a descoperirilor arheologice, trebuie să amintim că cetățile dacice care aparțin numai epocii Latène au fost descoperite la Izvoru (comuna Șimnicu de Sus) și la Godeni (comuna Melinești) pe dealul „Pleșa”, unde cercetările de suprafață au permis descoperirea unei toarte de amforă care, după ștampila ce o purta, s-a putut

<sup>22</sup> Octavian Toropu, *Analele Universității din Craiova*, 1975, p. 81—82; idem, în *Craiova, trecut, prezent și viitor*, p. 49.

<sup>23</sup> Gloria Macovei, *loc. cit.*, p. 351 și următoarele.

<sup>24</sup> Octavian Toropu, *Mitropolia Olteniei*, 24, 1972, 9—10, p. 701 și nota nr. 22.

<sup>25</sup> Gloria Macovei, *loc. cit.*, p. 353.

<sup>26</sup> Octavian Toropu, *Mitropolia Olteniei*, 24, 1972, 9—10, p. 701—704; idem, *Studii și materiale de muzeografie și istorie militară*, 6, București, 1973, p. 3—11.

<sup>27</sup> Dumitru Berciu, *Arta traco-getică*, București, 1969, p. 23—146; pentru locul descoperirii vezi și I. Ionescu, *Mitropolia Olteniei*, 24, 1972, 9—10, p. 711 și urm. și *Istoria Craiovei*, 1977, p. 9.

<sup>28</sup> Dumitru Berciu, *Arta traco-getică*, p. 145.

<sup>29</sup> Eug. Chirilă și I. Popa, *Apulum*, 7, 1968, p. 149 și urm.

<sup>30</sup> Octavian Toropu, *Mitropolia Olteniei*, 24, 1972, 9—10 p. 703—704; *Istoria Craiovei*, Craiova, 1977, p. 10.

stabili că fusese importată din Rhodos și cronologic a fost atribuită secolului III î.e.n.<sup>31</sup>. La acestea se adaugă cetățile de la Sîrșca (comuna Sopot), Botoșești-Paia, Brabova, Ghercești, Brădești.

Aceste cetăți, pe lângă caracterul pur militar pe care îl capătă după formarea statului dac, făceau parte dintr-un sistem de fortificații, mai mult sau mai puțin similare, începînd cu cea de la Bîzdina, în sud, și pînă la cea de la Vîrț (comuna Telești, județul Gorj), în nord. Ele aveau și rolul de a împiedica accesul unor eventuali dușmani pe valea Jiului, spre zona montană, de unde, peste Plaiul Vilcanului, se putea ajunge în Transilvania.

Rezultă chiar și din această enumerare aria largă a existenței civilizației fierului (Hallstatt și Latène) pe teritoriul județului nostru, fapt ce reflectă intensa locuire și dezvoltare în toată această perioadă istorică.

În secolul al II-lea, lumea geto-dacică se prezenta ca o societate avansată din punct de vedere economic, politic și cultural.

Înflorirea economică de la sfîrșitul secolului II și din secolul I î.e.n. este atestată și de descoperirea unui număr mare de monede romane republicane în 32 de localități din județul Dolj. Ele se adaugă numeroaselor descoperiri arheologice care dovedesc că în această vreme exista în Dacia o cultură unitară, materială și spirituală, ce va grăbi apariția statului dac centralizat și independent condus de marele rege Burebista.

În ceea ce privește unitatea culturii materiale și a vieții spirituale din tot spațiul carpato-dunărean în mileniul I e.n., putem preciza că, în primul secol al erei noastre, cultura dacică în formă clasică dezvoltă în continuare tradițiile specifice civilizației traco-getice din mileniul I î.e.n., prezentînd trăsături unitare în tot spațiul carpato-dunărean, reflectate atît în sistemul de construcție al cetăților dacice, asemănător aceluia din secolul I î.e.n., cît și în ceea ce privește dezvoltarea meșteșugurilor, în care un loc important îl ocupă metalurgia fierului, arta argintului și ceramica.

În județul Dolj s-au descoperit pînă în prezent opt tezaure de monede dacice : la Sadova, Adîncata (comuna Goești), Craiova (trei tezaure), Leu și Dobrești. Monede izolate s-au găsit la Orodelu, Sărbătoarea, (comuna Bucovăț) Vîrvor, Bărboi (comuna Grecești) și altele.

La începutul secolului I î.e.n., pe lângă existența unei superioare culturi materiale și spirituale dacice, pe plan social-politic se creaseră mari și puternice uniuni de triburi, fapt ce a făcut posibilă unificarea întregului neam al geto-dacilor. În acest context apare puternica personalitate politică și militară a lui Burebista, care s-a impus nu numai în istoria noastră străveche, dar și în istoria lumii antice. Burebista este întemeietorul statului dac centralizat și independent care a atras atenția contemporanilor și a înfruntat cu curaj forța celui mai mare imperiu al antichității : Imperiul roman. Confruntările dintre daci și romani continuă pe o perioadă mai lungă și, în urma celor două războaie daco-romane din anii 101—102 și 105—106, din vremea regelui erou Decebal, Dacia este cucerită parțial și transformată în provincie romană.

<sup>31</sup> Cercetări și datare G. Popilian ; vezi *supra* nota 13.

## L'HABITATION GÉTO-DACIQUE SUR LE TERRITOIRE DU DÉPARTEMENT DOLJ

### Résumé

L'auteur présente les principales données concernant les cités et les assises fortifiées, les assises non fortifiées et les trésors monétaires (voir 1-er figure), ce qui lui offre la possibilité de formuler des considérations d'ordre général à l'égard des fortifications, leur rôle et l'habitation géto-dacique sur le territoire du département Dolj.

On remarque les objectifs archéologiques identifiés au long des principales rivières qui ont constitué, dans l'antiquité, de véritables chemins commerciaux, aussi bien que ceux-là concentrés aux environs de Craiova, confirmant ainsi l'existence de Pelendava.



## PREOCUPĂRI ÎN DOMENIUL METALURGIEI BRONZULUI ȘI FIERULUI ÎN AȘEZAREA GETO-DACĂ DE LA BÎZDÎNA, JUDEȚUL DOLJ

CORNELIU MĂRGĂRIT TĂTULEA

Unul dintre importante obiective arheologice din epoca geto-dacă ale Olteniei, cercetat în ultimii ani, îl reprezintă așezarea fortificată din punctul „Cetate“, aflat pe raza satului Bizdina, comuna Calopăr, județul Dolj<sup>1</sup>. Situată pe un bot de deal înalt de circa 45 m față de albia Jiului, care trece pe la poale, așezarea se găsește la aproximativ 500 m sud-vest de vatra satului actual și ocupă o suprafață de circa 160×105 m p, înconjurată pe trei părți de pante abrupte, greu accesibile. Singura cale de pătrundere, dinspre platoul Bizdina-Belcin, se află în partea de vest a așezării și a fost blocată în antichitate de un val semicircular, ce lega cele două ripe de pe laturile de nord și sud-est, val refăcut la un moment dat, în prima jumătate a veacului al III-lea î.e.n., pe o infrastructură formată din două paramente de calupuri de chirpic ars, ce aveau între ele un emplecton de pământ bine tasat<sup>2</sup>. În interiorul așezării există două terase, cu o diferență de nivel de 1,00—1,50 m între ele, separate de un șanț larg de 6—10 m, realizat probabil prin adîncirea unei viroage naturale într-o a doua fază de locuire, în veacurile I î.e.n. — I e.n.

Din punct de vedere stratigrafic, nivelurile de locuire preistorică, aparținînd culturii Coțofeni și primei epoci a fierului, sînt urmate de mai multe etape de locuire geto-dacă. În ansamblu, au putut fi identificate în profilurile secțiunilor două straturi de cultură geto-dacă, distincte pe întreaga suprafață a așezării. Primul dintre acestea cuprinde însă două faze de locuire, mai greu sesizabile în profil, dar evidențiate de descoperirea, în anul 1983, a unor locuințe suprapuse, precum și a două faze ale fortificației inițiale. Apropiate crónologic, cele două faze pot fi datate astfel :

- prima fază, în care așezarea a fost întărită cu un simplu val de pămînt, la sfîrșitul secolului al IV-lea și începutul secolului al III-lea î.e.n. ;
- cea de a doua fază, începînd din secolul al III-lea, cînd a fost construit „zidul“ de chirpici arși de la baza noului val, pînă în primele decenii ale secolului al II-lea î.e.n.

<sup>1</sup> C. M. Tătulea, Materiale și cercetări arheologice. A XV-a sesiune anuală de rapoarte, București, 1983, p. 218—225 ; idem, *Thraco-Dacica*, 5, 1984, 1—2, p. 92—110.

<sup>2</sup> *Ibidem*, p. 95—96 și fig. 2.

Cel de al doilea nivel de locuire geto-dacă se datează în secolele I î.e.n. — I e.n., lipsind, deci, etapa de locuire din secolul al II-lea și de la începutul secolului I î.e.n., cînd așezarea a funcționat, se pare, în perimetrul unei alte fortificații, distincte, situată la circa 1,5 km nord-vest, pe o înălțime simetrică față de valea Bizdinei<sup>3</sup>.

Cercetată încă din anul 1980 prin săpături arheologice sistematice, așezarea fortificată geto-dacă de la Bizdina, punctul „Cetate”, a oferit un material arheologic deosebit de bogat, în cadrul acestuia remarcîndu-se, în afara unei cantități impresionante de ceramică, numărul mare de obiecte metalice : unelte, arme și ustensile gospodărești, lucrate din fier, precum și piese de podoabă lucrate din bronz și, foarte rar, din argint.

Inventarul metalic descoperit în primul nivel de locuire, atît în strat, cît mai ales în complexe închise (gropi și locuințe) constă din obiecte de podoabă și deșeuri de sîrmă și tablă, din bronz și aramă, precum și dintr-o gamă diversă de piese de fier, de largă utilitate în gospodărie.

Piese de podoabă sînt reprezentate aproape în exclusivitate de fibule de tip tracic, care au corpul arcuit, lucrat din bare de bronz sau aramă, cu secțiuni diferite (rotundă, hexagonală, septagonală), corp terminat la unul din capete cu un picior mai mult sau mai puțin îndoit, iar la celălalt, cu acul de prindere simplu răsucit, care formează la partea dinspre corp un resort cu o singură spiră (fig. 2/2-11 ; 3/1-5)<sup>4</sup>. Reține atenția nu numai numărul mare de piese descoperite pînă în prezent (18 asemenea fibule), cît și marea lor varietate formală, fapt care ne determină să încercăm o clasificare a lor pe variante și etape cronologice.

I. Se observă, astfel, prezența, în rîndul fibulelor tracice descoperite la Bizdina a unor piese cu corpul puternic arcuit, lucrat din bară mai subțire (aproape o sîrmă mai groasă), cu secțiune rotundă sau hexagonală, piese care au piciorul îndoit aproape perpendicular pe linia arcului și terminat cu un buton mic, rotund (fig. 2/2-5). Asemenea piese, care aparțin tipului I b după clasificarea întocmită de A. D. Alexandrescu<sup>5</sup>, sînt datate la Bizdina cu ceramică grecească de import, de factură atică, ceramică cu figuri roșii pe fond negru, lustruit, care aparține celei de a doua jumătăți a veacului al IV-lea î.e.n. (fig. 1/1-2). Avînd în vedere această corespondență cronologică, precum și descoperirea în același strat arheologic a unui vîrf de săgeată din bronz (fig. 1/3), ce datează tot din secolul al IV-lea î.e.n.<sup>6</sup>, apare clar că la Bizdina această variantă este cea mai veche cronologic, aparținînd începutului așezării, adică sfîrșitului veacului al IV-lea î.e.n.

<sup>3</sup> C. M. Tătulea, Materiale și cercetări arheologice. A XV-a sesiune anuală de rapoarte, București, 1983, p. 218 și fig. 1, 2 ; idem, *Thraco-Dacica*, 5, 1984, 1—2, p. 92.

<sup>4</sup> Pentru acest tip de fibule a se vedea : R. Vulpe, *L'âge du fer dans les régions thraces de la Péninsule Balcanique*, Paris, 1930, p. 47 și urm. ; V. Mikov, *Isvestija Sofia*, 6, 1930—1931, p. 171—181 ; I. Nestor, *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission*, Frankfurt am Main, 22, 1933, p. 158 și urm. ; D. Berciu, *Balkanica*, 6, 1943, p. 283—305 ; A. D. Alexandrescu, *Thraco-Dacica*, 1, 1976, p. 131—141 ; V. V. Bazarciuc, *SCIVA*, 32, 1981, 4, p. 563—570.

<sup>5</sup> A. D. Alexandrescu, *Thraco-Dacica*, 1, 1976, p. 131, 132 și fig. 1/1, 4 ; idem, *Dacia*, N.S., 24, 1980, p. 50 și fig. 45/1—5, 7, 9—13.

<sup>6</sup> Pentru virfurile de săgeată de tip așa-zis scitic a se vedea : A. I. MeliuKova, *Vooruženie Skifov*, Moscova, 1964, pl. 8—9 ; V. Sîrbu, *SCIVA*, 34, 1983, 1, p. 27, 36 și fig. 3/3 ; 12/4,5 ; G. Simion, *Thraco-Dacica*, 1, 1976, fig. 7/1 ; M. Irimia, *Thraco-Dacica*, 5, 1984, 1—2, p. 66, 67 și fig. 1/13—18 ; 2/3—5 ; 4/7—14, 17—26.



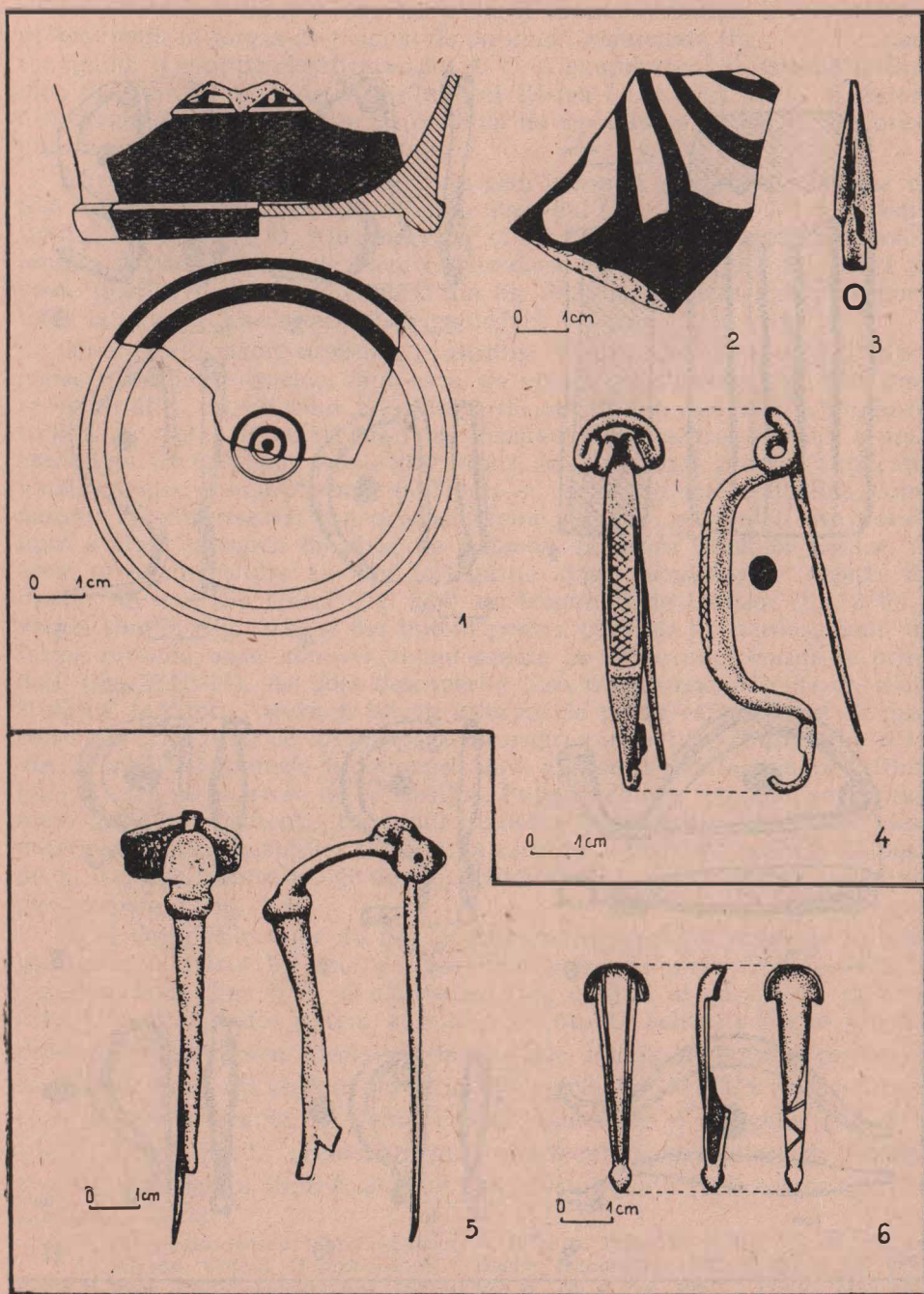


Fig. 1. Bîzdina. 1, 2 — fragmente de vase ceramice pictate, grecești; 3 — vîrf de săgeată, de bronz; 4—5 — fibule de bronz; 6 — fibulă „linguriță”, de argint

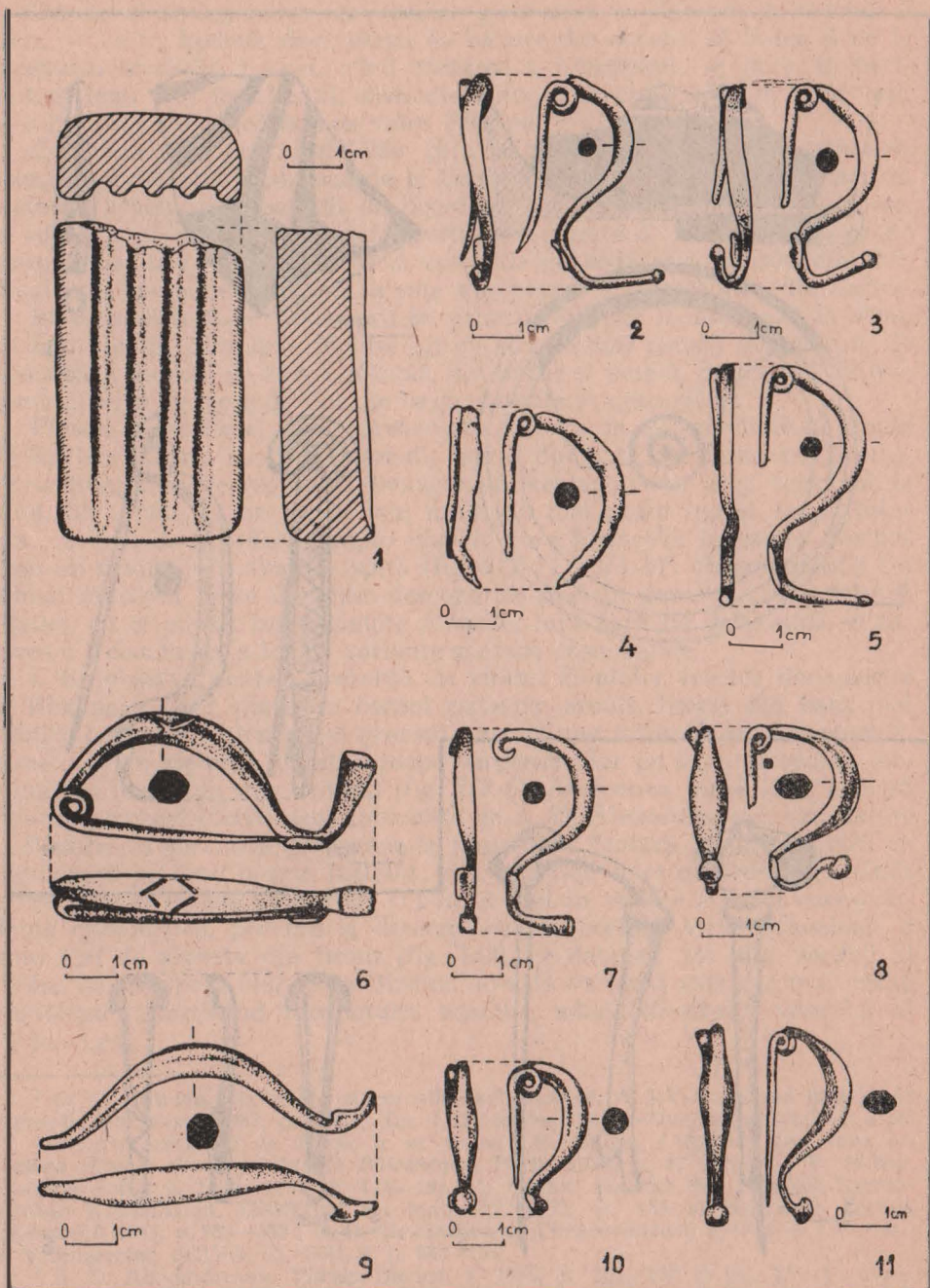


Fig. 2. Bizdina. 1 — tipar ceramic pentru turnat bare de cupru sau bronz ; 2—11 — fibule tracice de bronz din primul nivel de locuire geto-dacă



II. Alte două fibule, care au piciorul drept, terminat la capăt cu o proeminență în formă de trunchi de piramidă răsturnată (fig. 2/6, 7), aparțin tipului II a după clasificarea lui A. D. Alexandrescu<sup>7</sup> și datează la Bîzdina din prima jumătate a secolului al III-lea î.e.n. dacă avem în vedere descoperirea lor în asociere cu o fibulă de tip Latène B (fig. 1/4), cores-punzătoare cronologic acestei etape<sup>8</sup>.

III. Celelalte fibule, caracterizate prin îndoirea piciorului în formă de S și terminarea acestuia cu un buton discoidal (fig. 2/8-11 ; 3/1-5) aparțin tipului V b după A. D. Alexandrescu<sup>9</sup> și se datează în ultima fază de existență a primului nivel de locuire geto-dacă, deci în secolul al III-lea și, poate (dacă avem în vedere piesa din fig. 3/3, cu îndoirea foarte pronunțată), la începutul secolului al II-lea î.e.n.<sup>10</sup>.

Observăm, așadar, prezența la Bîzdina a unei adevărate evoluții tipologice a fibulelor tracice, fapt care, de obicei, se datorează nu atât unei receptivități a purtătorilor la schimbările modei, cât, mai ales, a producătorilor. Ar putea fi vorba deci de existența în așezarea de aici a unui atelier de confecționat fibule din bronz, aceasta fiind singura explicație viabilă pentru numărul mare de fibule și varietatea lor la Bîzdina, comparativ cu alte așezări din aceleași vreme, precum și pentru cvasitotala lipsă a altor categorii de piese de podoabă. În afara fibulelor tracice, în acest nivel de locuire au mai fost găsite doar următoarele obiecte de bronz : un inel din sîrmă (fig. 3/9), un fragment de lăntîșor (fig. 3/6), o verigă simplă (fig. 3/8) și doi butoni pentru curelele de harnașament, de formă rotundă, ușor concavi, avînd sudate pe spate mici verigi de prindere (fig. 3/10-11). Au fost descoperite însă numeroase deșeuri de tablă și sîrmă de cupru, zgură și bucăți informe de bronz care, alături de descoperirea unui tipar de lut ars pentru turnarea unor bare subțiri (fig. 2/1), vin în sprijinul ipotezei funcționării unui atelier de confecționare a fibulelor tracice în așezarea de la Bîzdina. Putem adăuga, totodată, ca un element hotărîtor, prezența, în rîndul fibulelor descoperite aici, a unei piese neterminate sau incomplet finisate, la care nu a mai fost realizat butonul de la capătul piciorului, ci numai delimitat (fig. 2/5), precum și a unei piese rebutate (fig. 3/4).

În privința obiectelor de fier aparținătoare primului nivel de locuire, subliniem numărul lor mic și lipsa unor piese de serie. Totuși, dacă în cazul secerei (fig. 4/9), al cataramii (fig. 4/4) și al gîrzii de pumnal (fig. 4/5) descoperite putem admite o eventuală achiziționare a lor din producția unui centru specializat în făurărie, lamele de cuțit și cosoarele, care deja indică un început de serie tipologică (fig. 4/1-3, 8 ; 5/1-4), precum și piesele simple, de genul cuielei, scoabelor și cîrligelor (fig. 4/6, 10-12 ; 5/5, 6, 8-10), credem că au fost executate în ateliere de fierărie proprii, meșteșugul fiind însă mult sub nivelul prelucrării bronzului. Din

<sup>7</sup> A. D. Alexandrescu, *Thraco-Dacica*, 1, 1976, p. 133—136 și fig. 1/9, 11, 13, 14

<sup>8</sup> V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926, p. 551 și fig. 387 ; Radu și Ecat. Vulpe, *Dacia*, 3—4, 1927—1932, p. 326 și fig. 106/2 ; 108/15. Mai nou, V. V. Bazarciuc, *SCIVA*, 34, 1983, 3, p. 267 și fig. 20/1, 2.

<sup>9</sup> A. D. Alexandrescu, *Thraco-Dacica*, 1, 1976, p. 135, 138 și fig. 2/2, 4, 8, 14 ; Idem, *Dacia, N.S.*, 24, 1980, p. 50 și fig. 47/9, 19, 24.

<sup>10</sup> Idem, *Thraco-Dacica*, 1, 1976, p. 135 și fig. 2/7.

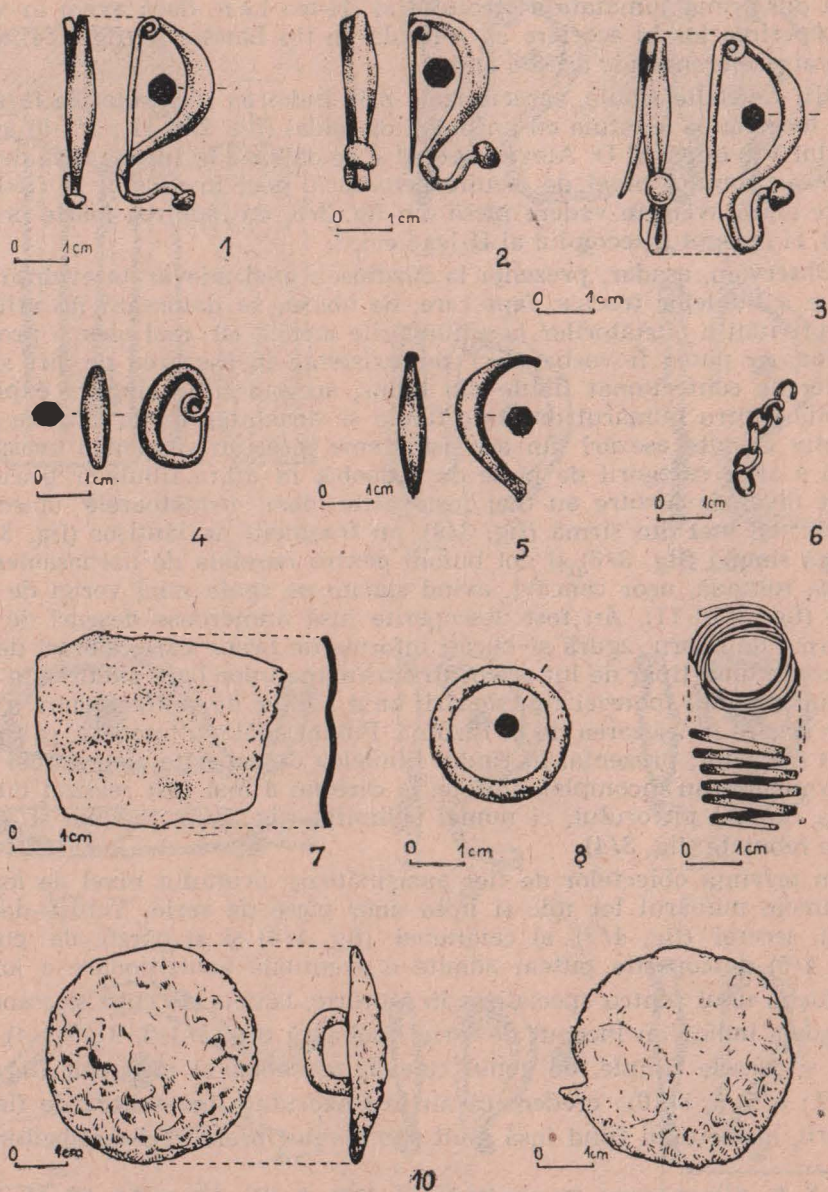


Fig. 3. Bizdina. Obiecte de bronz din primul nivel de locuire geto-dacă. 1—5 — fibule tracice; 6 — lăncișor; 7 — deșeu de tablă; 8 — verigă; 9 — inel; 10—11 — butoni



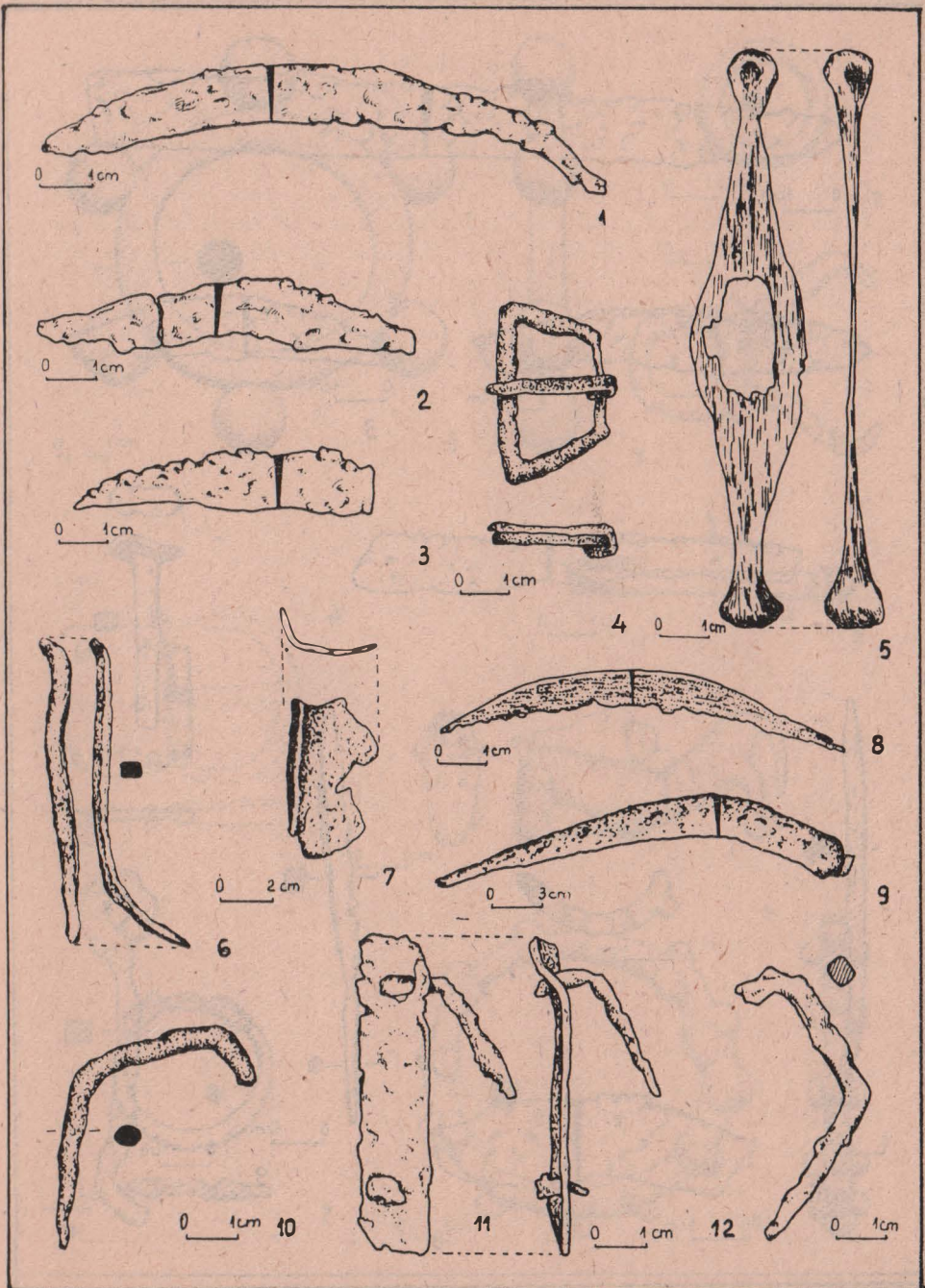


Fig. 4. Bîzdina. Obiecte de fier din primul nivel de locuire geto-dacă. 1—3, 8 — coșoare; 4 — cataramă; 5 — gardă pumnal; 6 — cui; 7 — fragment de manșon; 9 — seceră; 10—12 — scoabe



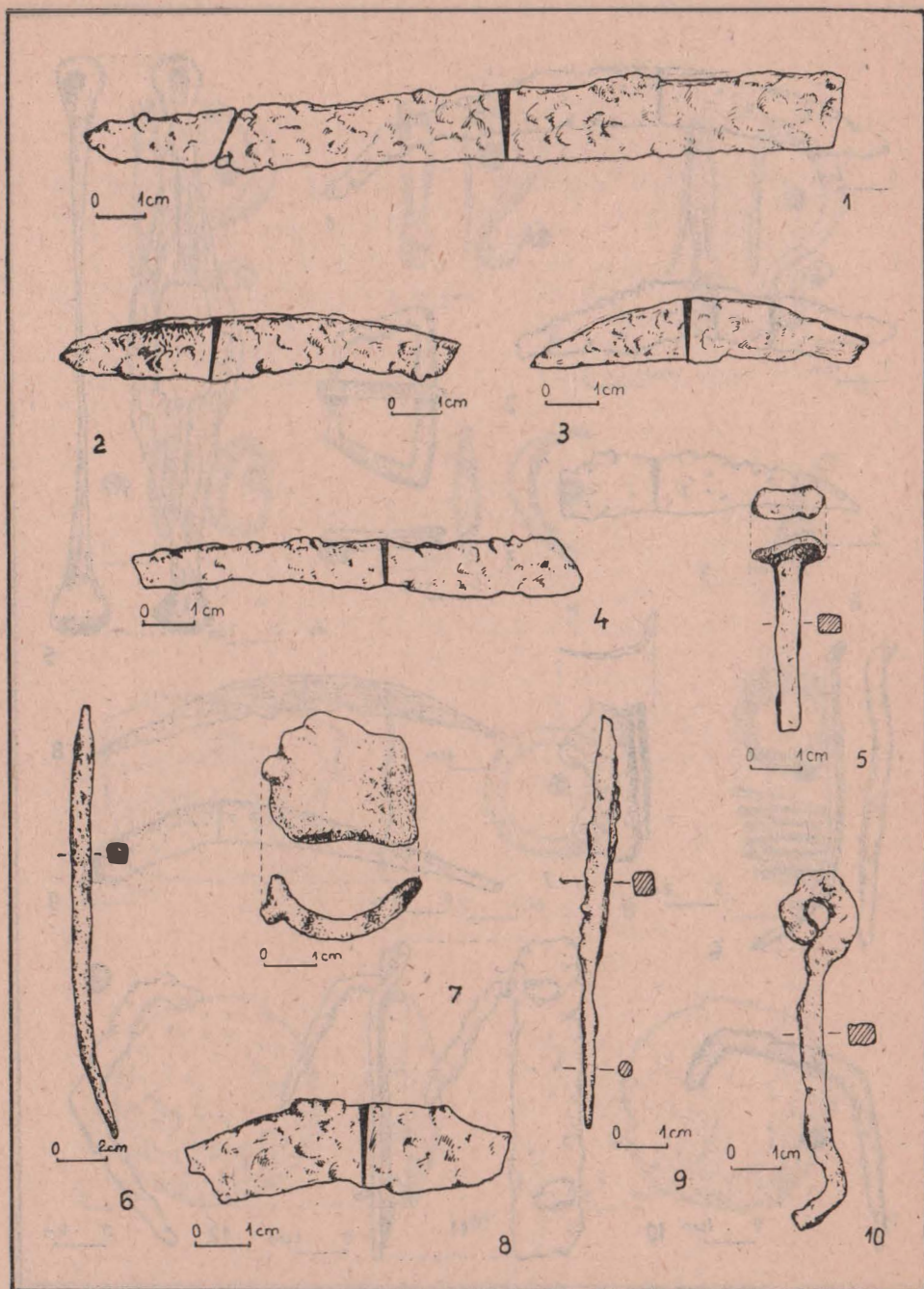


Fig. 5. Bîzdina. Obiecte de fier din primul nivel de locuire geto-dacă. 1—2, 4 — lame cuțitașe; 3 — cosor; 5—6 — cui; 7 — fragment de manșon; 8 — fragment de seceră; 9 — dorn (?); 10 — cîrlig

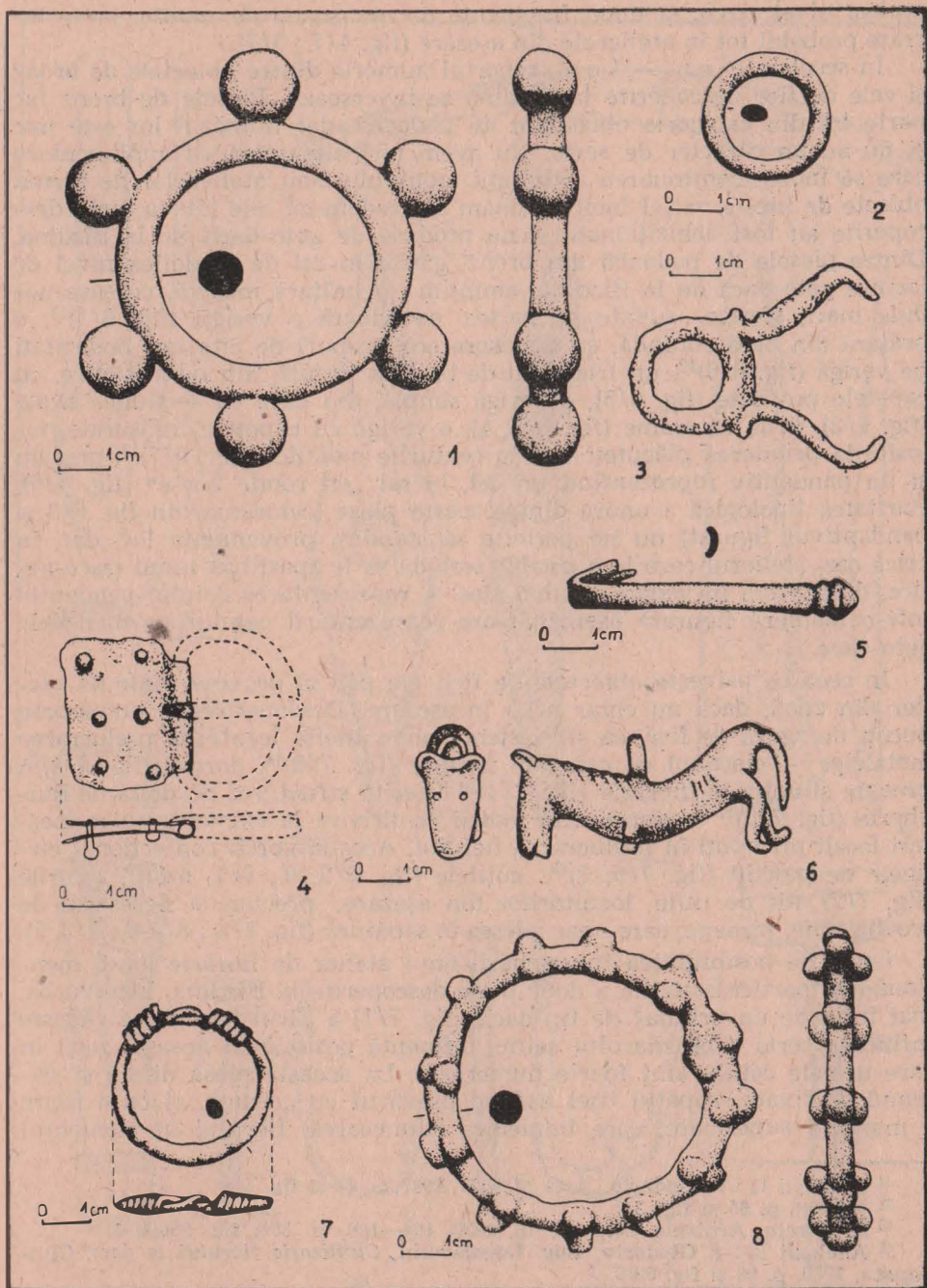


Fig. 6. Bîzdina. Obiecte de bronz din al doilea nivel de locuire geto-dacă. 1, 5, 8 — brățări; 2 — verigă; 3—4 — cataramе; 6 — pandantiv; 7 — verigă de centură metalică



aceiași nivel povin și două fragmente de manșoane de unelte, piese lucrâre probabil tot în atelierul din așezare (fig. 4/7 ; 5/7).

În secolele I î.e.n. — I e.n., raportul numeric dintre obiectele de bronz și cele de fier descoperite la Bizdina se inversează. Piesele de bronz fac parte tot din categoria obiectelor de podoabă, dar numărul lor este mic și nu au un caracter de serie. Nu avem nici alte mărturii suplimentare care să indice continuarea activității atelierului sau atelierelor de turnat obiecte de bronz, astfel încât înclinăm să credem că cele câteva piese descoperite au fost achiziționate și nu produse de geto-dacii de la Bizdina. Dintre piesele de podoabă din bronz, găsite în cel de al doilea nivel de locuire geto-dacă de la Bizdina, amintim : o brățară masivă, cu șase nodurile mari, sferice, sudate pe partea exterioară a verigii (fig. 6/1)<sup>11</sup>, o brățară din bară rotundă, cu douăsprezece grupuri de cîte trei nodozități pe verigă (fig. 6/8)<sup>12</sup>, un fragment de brățară simplă, din bară subțire, cu capetele profilate (fig. 6/5), o verigă simplă, din bară cu secțiunea ovală (fig. 6/2), două cataramă (fig. 6/3, 4), o verigă cu capetele înfășurate, folosită la prinderea plăcuțelor de la centurile metalice (fig. 6/7)<sup>13</sup>, precum și un pandantiv reprezentînd un cal, lucrat „en ronde bosse” (fig. 6/6). Raritatea tipologică a unora dintre aceste piese (catarama din fig. 6/3 și pandantivul figurat) nu ne permite să stabilim proveniența lor, dar, în orice caz, atelierul care le-a produs trebuie să fi aparținut lumii tracogetice, dacă avem în vedere — mai ales — reprezentarea calului-pandantiv într-o manieră figurată asemănătoare reprezentării calului pe monedele geto-dace.

În ceea ce privește obiectele de fier, ele par să provină dintr-un atelier din zonă, dacă nu chiar aflat în așezare. Descoperirea a numeroase bucăți de zgură de fier, ca și existența unor unelte legate de prelucrarea metalelor — ciocanul cu capetele ascuțite (fig. 7/3)<sup>14</sup>, dornul (fig. 9/4)<sup>15</sup>, precum și dalta de fierărie (fig. 7/4)<sup>16</sup> diferită structural de dalta de dulgherie (fig. 7/5)<sup>17</sup> — reprezintă indicii cu privire la existența unor meșteri locali pricepuți în prelucrarea fierului. Aceștia vor fi confecționat cîrlichele de pescuit (fig. 7/6, 7)<sup>18</sup>, cuțitele (fig. 8/2, 9 ; 9/1, 6-8)<sup>19</sup>, secerile (fig. 7/2) atît de utile locuitorilor din așezare, precum și necesarul de scoabe, cuie, piroane, care apar adesea în săpătură (fig. 7/8 ; 8/4-6 ; 9/2, 5).

Legat de posibilitatea funcționării unui atelier de fierărie local, menționăm și particularitățile a două piese descoperite la Bizdina. Este vorba, mai întîi, de un brăzdar de tip dacic (fig. 7/1) a cărui îngustime vadește influența certă a brăzdarului celtic, influență posibilă în această zonă în care urmele celtice sînt foarte numeroase. La această piesă diferă și sistemul de fixare, capătul tijei nefiind prevăzut cu „cîrlig”, ci cu o lățire a marginii superioare, care împiedica alunecarea fierului în momentul

<sup>11</sup> Analogii la : I. Glodariu, Acta MN, 24, 1987, p. 67 și fig. 1/5.

<sup>12</sup> *Ibidem*, p. 65 și fig. 3/1.

<sup>13</sup> D. Berciu, Arhivele Olteniei, 18, 1939, 104—106, p. 356, fig. 255/1, 2.

<sup>14</sup> Analogii la : I. Glodariu, Eug. Iaroslavski, *Civilizația fierului la daci*, Cluj-Napoca, 1979, p. 98 și fig. 53/6.

<sup>15</sup> *Ibidem*, p. 54—55, fig. 20/8.

<sup>16</sup> *Ibidem*, p. 54 și fig. 18/12.

<sup>17</sup> *Ibidem*, p. 90 și fig. 48/18—20.

<sup>18</sup> *Ibidem*, p. 75 și fig. 35/5—10.

<sup>19</sup> *Ibidem*, p. 119 și fig. 66.



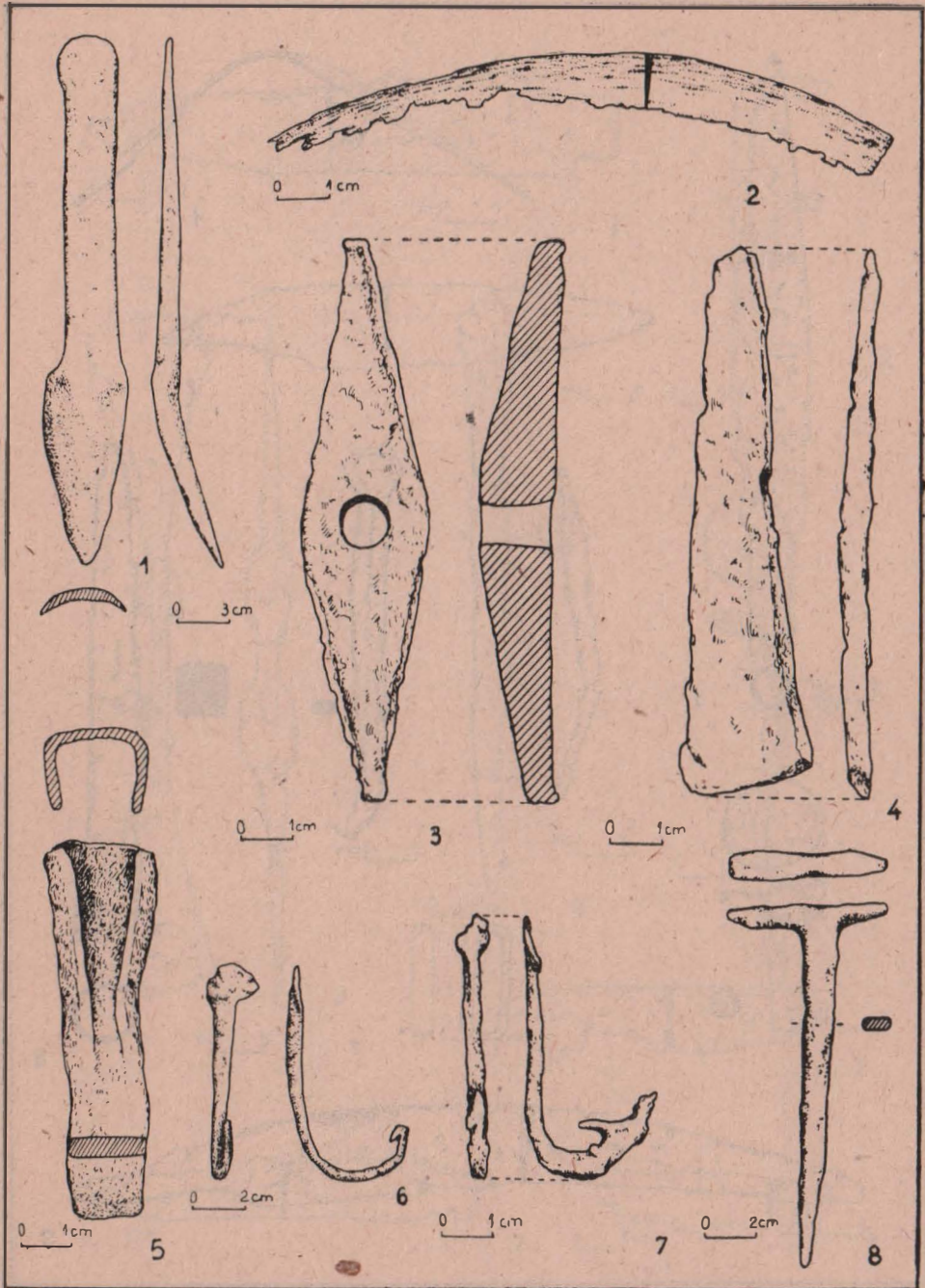


Fig. 7. Bizdina. Obiecte de fier din al doilea nivel de locuire geto-dacă. 1 — brăzdar; 2 — seceră; 3 — ciocan; 4 — daltă de fierărie; 5 — daltă de dulgherie; 6—7 — cîrlige de pescuit; 8 — scoabă

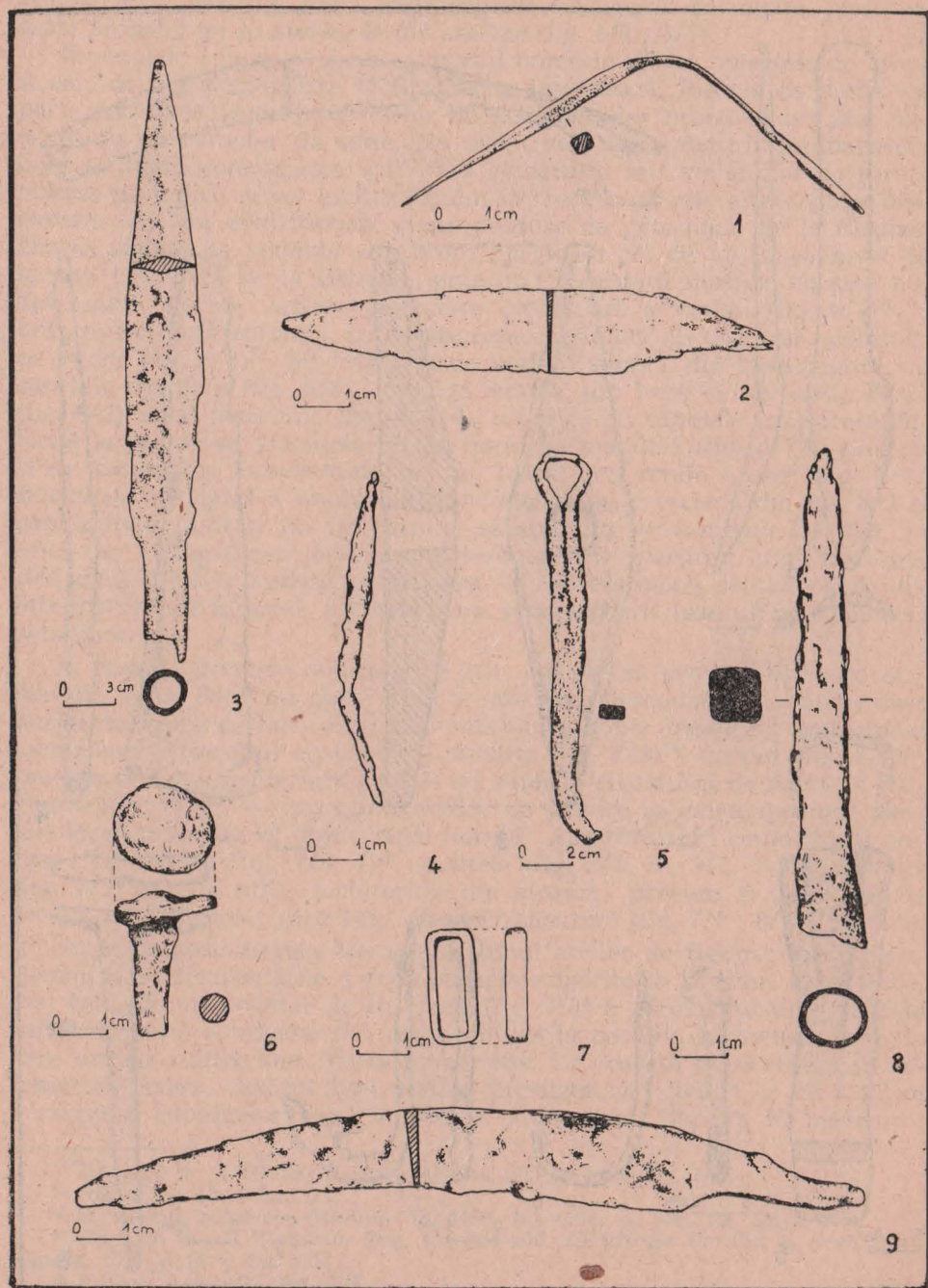


Fig. 8. Bîzdina. Obiecte de fier din al doilea nivel de locuire geto-dacă. 1, 4 — bare ; 2, 9 — lame cuțit ; 3, 8 — vîrfuri de lance ; 5 — cîrlig ; 6 — cui ; 7 — verigă



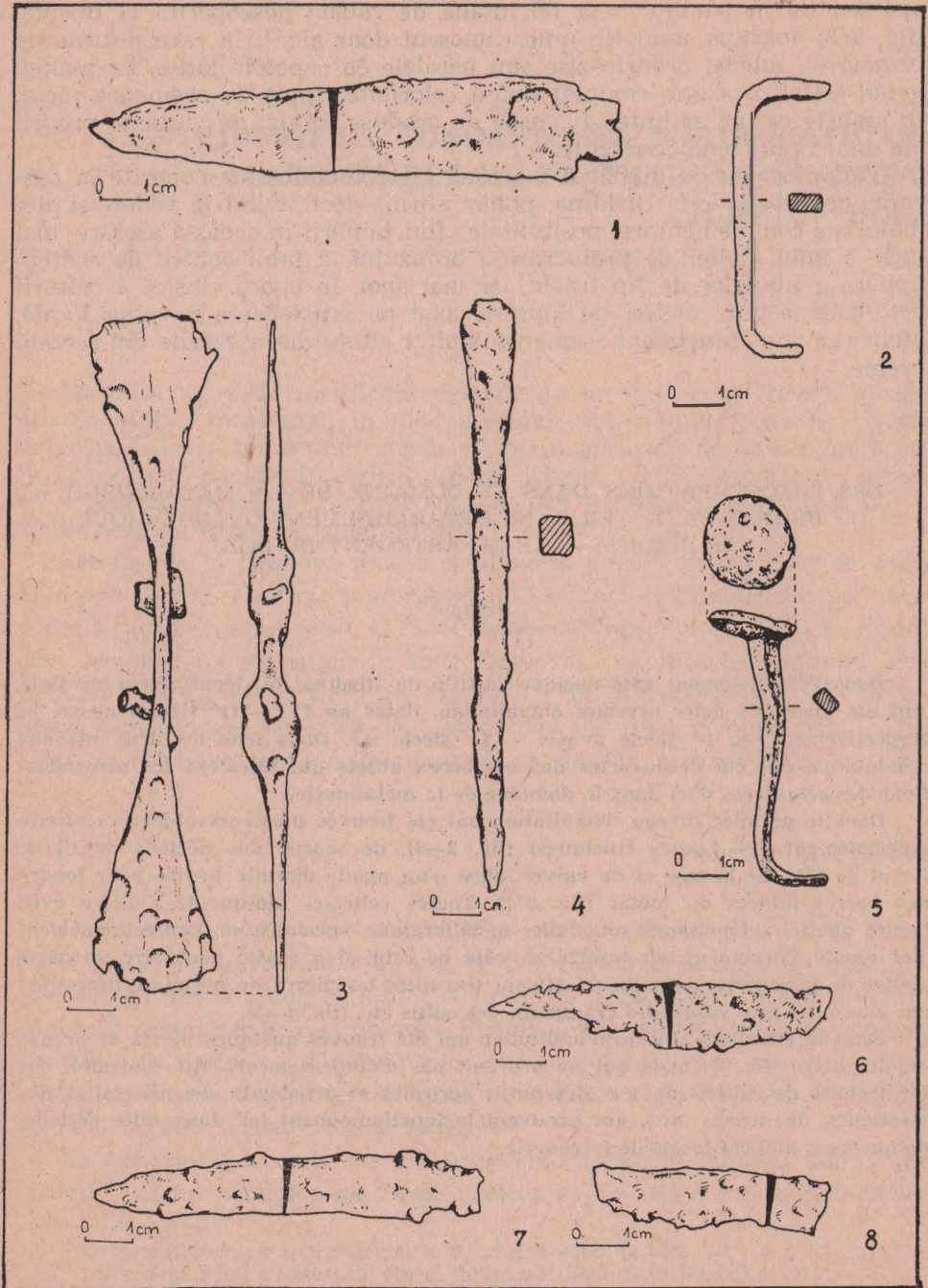


Fig. 9. Bizdina. Obiecte de fier din al doilea nivel de locuire geto-dacă. 1, 6—8 — lame cuțitașe; 2 — scoabă; 3 — psalie; 4 — dorn; 5 — cui



apăsării lui în pământ<sup>20</sup>. La fel, psalia de zăbală descoperită la Bizdina (fig. 9/3) aparține unui tip unic, cunoscut doar aici<sup>21</sup>, la care niturile de prindere a zăbalei propriu-zise sînt paralele cu capetele lățite ale psaliei, avînd astfel o poziție complet opusă celorlalte tipuri de asemenea piese. În ambele cazuri ar putea fi vorba de produse locale, de variante proprii ale unor tipuri bine cunoscute.

Ținînd seama de numărul mare de piese metalice descoperite în așezarea geto-dacă de la Bizidina, putem afirma deci, avînd în vedere și alte materiale complementare, posibilitatea funcționării în această așezare, mai întii, a unui atelier de prelucrare a bronzului, a unui centru de confecționare a fibulelor de tip tracic, iar mai apoi, în epoca clasică a culturii geto-dace, a unui atelier de făurărie axat pe satisfacerea nevoilor locale, atelier ce va fi funcționat asemenea multor altora din așezările din această vreme.

# DES PRÉOCCUPATIONS DANS LE DOMAINE DE LA MÉTALLURGIE DU BRONZE ET DU FER DANS L'ÉTABLISSEMENT GETO-DACIQUE DE BIZDINA — LE DÉPARTEMENT DE DOLJ

## Résumé

Dans l'établissement géto-dacique fortifié de Bizdina, le département de Dolj, ont été identifiés deux niveaux d'habitation, datés au IV<sup>e</sup>—III<sup>e</sup> siècles av.n.è. et, respectivement, au I<sup>er</sup> siècle av.n.è. — I<sup>er</sup> siècle n.è. Dans tous les deux niveaux d'habitation ont été découvertes des nombreux objets qui attestent les préoccupations des géto-daces d'ici dans le domaine de la métallurgie.

Dans le premier niveau d'habitation ont été trouvés plusieurs objets en bronze (spécialement des fibules traciques) (fig. 2—3), de scorie, des déchets de fil de fer et de tôle, de bronze et de cuivre, ainsi qu'un moule d'argile brûlée pour fondre des barres minces de métal (fig. 2/1). Toutes celles-ci indiquent, à notre avis, le fait que ici a fonctionné un atelier métallurgique, spécialisé en confectionnement des objets d'ornement, en bronze. À côté de celui-ci a existé peut être un autre atelier de ferronnerie, dans lequel étaient travaillés les pièces de première nécessité : des clous, des gros clous, des crampons, des outils etc. (fig. 4—5).

Dans la deuxième niveau d'habitation ont été trouvés quelques pièces de bronze ou de cuivre (fig. 6), mais qui ne provient pas d'ateliers locaux. Au contraire, ont été trouvés des objets de fer (des outils agricoles et artisanaux, des ustensiles domestiques, des armes etc.), qui prouvent le fonctionnement ici, dans cette période, de quelques ateliers locaux de ferronnerie.

<sup>20</sup> *Ibiclem*, p. 59 și fig. 24/3.

<sup>21</sup> W. M. Werner, *Archäologisches Korrespondenzblatt*, 15, 1985, 4, Mainz, p. 477 și harta 8.

## CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA FORTIFICAȚIILOR GETO-DACICE DE LA BRABOVA ȘI VOITA, JUDEȚUL DOLJ

---

VASILE CIUCĂ

Numărul mare de fortificații descoperite pe teritoriul Olteniei atrage atenția asupra existenței, în mod aproape cert, a unui puternic sistem defensiv cu caracter unitar, construit într-o perioadă de adinci prefaceri în lumea geto-dacică. În cadrul acestui sistem, un loc important credem că a ocupat cetatea de la Brabova, precum și așezarea fortificată de la Voita, comuna Brabova, județul Dolj.

Cetatea de la Brabova a fost menționată pentru prima dată de prof. Dumitru Berciu, care nu a prezentat însă și materialele arheologice descoperite aici<sup>1</sup>. În anul 1964, C. S. Nicolaescu-Plopșor a efectuat, la rîndul său, cercetări de suprafață în zona Brabovei, rezultatele rămînînd însă nepublicate<sup>2</sup>. La puțin timp, în anul 1967, am întreprins și noi o perieghză la Brabova, observațiile făcînd obiectul unei comunicări<sup>3</sup>, iar în 1983, am continuat cercetările pe care le prezentăm cu acest prilej.

### Cetatea de la Brabova

Pe teritoriul comunei Brabova, într-o zonă colinară din cadrul Podișului Getic, la aproximativ 40 km vest de Craiova, se află un deal împădurit, de formă alungită, situat la circa 300 m de șoseaua Craiova-Vînju Mare, în partea vestică a comunei. Dealul are în capătul estic, în zona de contact cu „Valea Bogdănelului“ (o zonă inundabilă, prin care curge pîrîul cu același nume), o terasă lungă de 100 m și lată de 22 m, asemănătoare ca aspect cu platourile de la Ocnița<sup>4</sup>.

La extremitatea vestică a acestui promontoriu, în punctul numit „Pe pădure“, pe un mamelon de formă tronconică, se află o cetate geto-dacică

<sup>1</sup> D. Berciu, *Arhivele Olteniei*, I, 1939, nr. 104—106, p. 352.

<sup>2</sup> Informații prof. Constantin Rusu, directorul Școlii din Brabova.

<sup>3</sup> Vasile Ciucă, *Descoperiri arheologice pe raza comunelor Brabova și Vîrvoru de Jos, județul Dolj*, comunicare la Sesiunea științifică a Muzeului Olteniei, Craiova, 14 decembrie 1969 (mss).

<sup>4</sup> D. Berciu, *Buridava dacică*, București, 1981, p. 61.



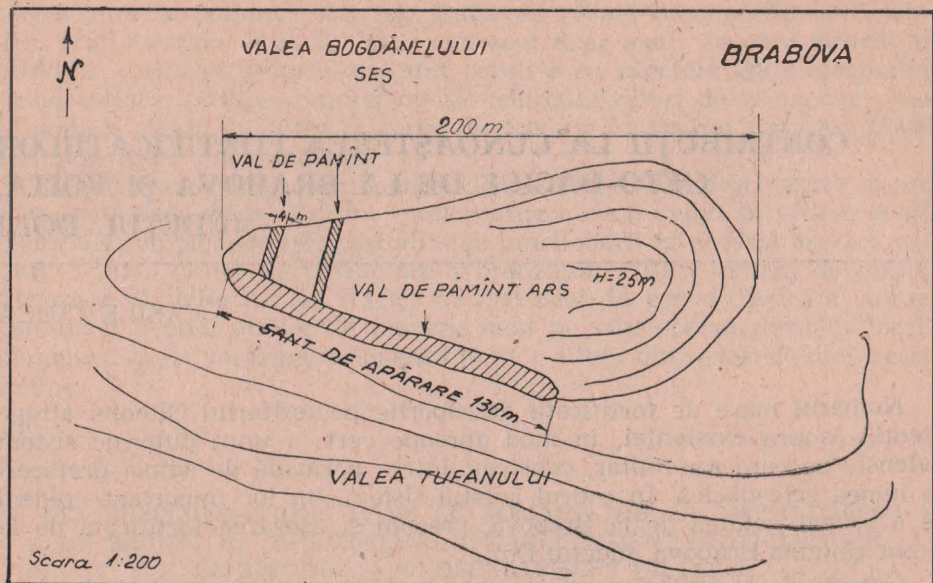


Fig. 1 Cetatea geto-dacică de la Brabova, județul Dolj

prevăzută cu trei valuri de pământ (?) și șanț de apărare. Sub acest aspect cetatea se aseamănă foarte mult cu cea de la Virțu, județul Gorj<sup>5</sup>.

Șanțul, lung de aproximativ 130 m și larg de aproape 3 m, încă vizibil la suprafață, este săpat în forma literei „V”.

Primul val de pământ este construit peste un zid de cărămidă ale cărui urme se observă și astăzi. El înconjoară mamelonul din trei părți, acesta rămânând ca o acropole, de la care pornește un platou de formă alungită, asemănător cu un istm, ce se termină printr-o teșitură de 45°, la piciorul acestui pinten dîndu-și întîlnire Valea Tufanului (Valea Salcîmului) și Valea Bogdănelului (fig. 1). Cercetările de suprafață efectuate de noi nu au depistat vestigii arheologice, datarea cetății fiind posibilă prin analogie cu cele construite în aceeași tehnică.

Cetatea de la Brabova face parte din categoria celor de tipul „pinten barat”<sup>6</sup>. Pe baza tipologiei și a elementelor de construcție, ea poate fi datată în secolele IV—I î.e.n., o cronologie mai strînsă în condițiile de față, pînă la efectuarea unor săpături sistematice, fiind extrem de dificilă.

<sup>5</sup> Idem, *Arhivele Olteniei*, I, 1939, nr. 104—106, p. 352—353; P. Gherghe, *Săpăturile arheologice efectuate în cetatea dacică de la Virțu (județul Gorj)*, comunicare la a XII-a sesiune anuală de rapoarte, 9—11 martie, 1978, București (mss); idem, *Arhivele Olteniei*, S.N., 2, 1983, p. 50—51; Florentina Preda, *Drobeta*, 4, 1980, p. 61. Mai recent vezi și Al. Vulpe, M. Zahariade, *Geto-dacii în istoria militară a lumii antice*, București, 1987, p. 50—51.

<sup>6</sup> I. H. Crișan, *Origini*, Oradea, 1977, p. 127.

## Așezarea fortificată de la Voita

La est de satul Voita, comuna Brabova, situată între această localitate și Răchita de Sus, pe un bot de deal numit „Burtoiul“, la aproximativ 200 m de cetatea de la Brabova, se află o așezare geto-dacică fortificată cu un val de pământ. Valul de apărare este situat în partea sudică a așezării, măsoară 55 m lungime și este posibil să fi fost prevăzut cu o palisadă de lemn (s-au găsit fragmente de chirpici).

Ca și la cetatea de la Brabova, în structura valului de apărare s-a folosit cărămidă de formă dreptunghiulară, cu dimensiuni relativ mari ( $42 \times 22 \times 6$  cm ;  $50 \times 24 \times 8$  cm), situație care se întâlnește la Coțofenii din Dos<sup>7</sup> și Bizdina<sup>8</sup>, ambele în județul Dolj.

Așezarea fortificată de la Voita este situată pe o înălțime de circa 65 m, pe un platou înclinat sud-nord, pe care se află o plantație de vie (fig. 2). La capătul vestic al valului se află o excavație din care — după informațiile primite în comuna Brabova — a fost scoasă o mare cantitate de cărămidă pentru treburi gospodărești<sup>9</sup>.

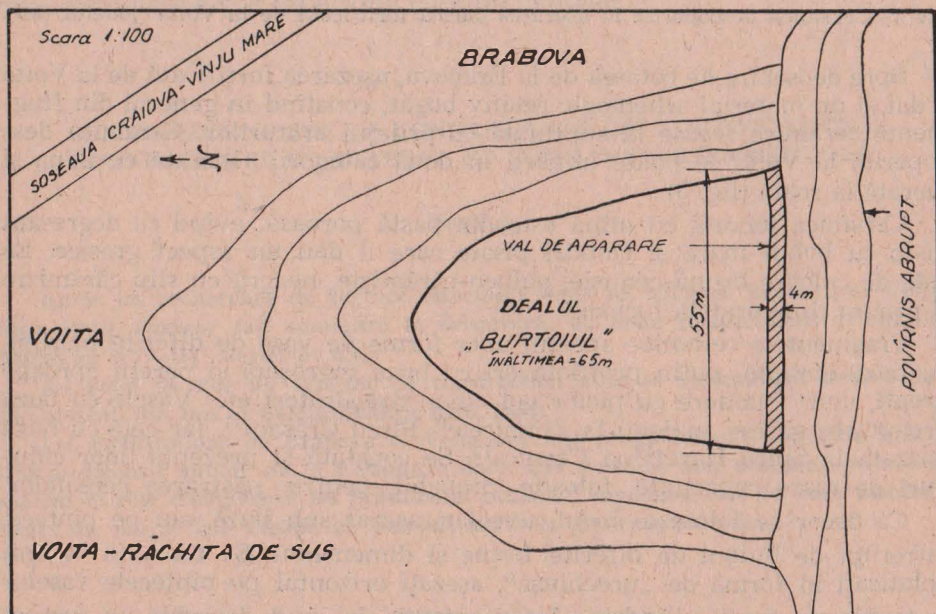


Fig. 2. Așezarea geto-dacică fortificată de la Voita, județul Dolj

<sup>7</sup> Vl. Zirra, *Așezarea fortificată de la Coțofenii din Dos, județul Dolj*, comunicare la Sesiunea științifică a Muzeului Olteniei, Craiova, 1980 (mss) ; idem, *Thraco-Dacica*, 4, 1983, 1—2, p. 135 și urm.

<sup>8</sup> C. M. Tăulea, *Symposia Thracologica*, 1, Craiova, 1983, p. 49—50 ; idem *Thraco-Dacica*, 5, 1964, 1—2, p. 92—110.

<sup>9</sup> Informații prof. C. Rusu și C. Ionașcu.



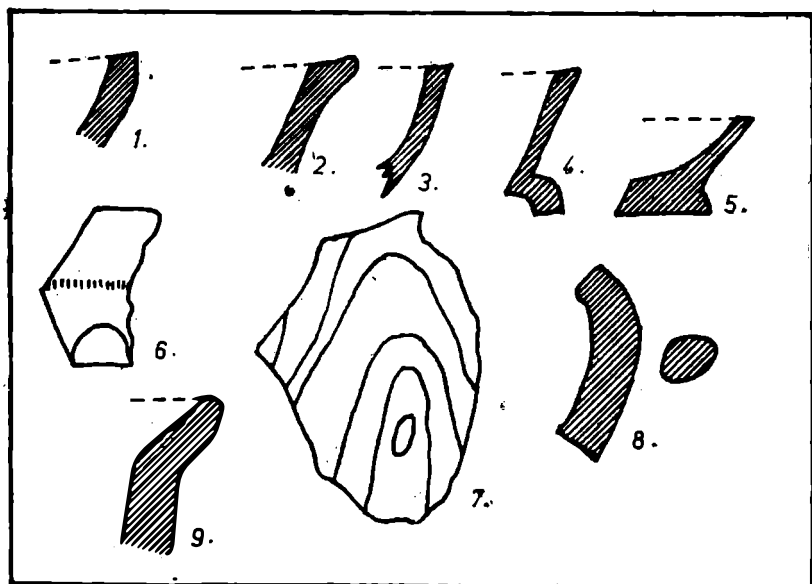


Fig. 3. Ceramică descoperită în așezarea dacică fortificată de la Voita, județul Dolj.

Spre deosebire de cetatea de la Brabova, așezarea fortificată de la Voita a dat și un material arheologic relativ bogat, constând în general din fragmente ceramice scoase la suprafață cu prilejul arăturilor. Ceramica descoperită la Voita se poate împărți în două categorii: lucrată cu mîna și lucrată la roată (fig. 3).

Ceramica lucrată cu mîna este din pastă poroasă, avînd ca degresant nisip cu bobul mare și cioburi pisate care îi dau un aspect grosier. Ea este de culoare brună-cenușie, galben-cărămizie, neagră cu slip cărămiziu și neagră cu suprafața lucioasă.

Fragmentele ceramice aparțin unor forme de vase de diferite mărimi, cu buza dreaptă, puțin profilată ori cu buza îngroșată și pereții aproape drepecți, unor fructiere cu picior gol, unor strecurători etc. Vasele cu buza dreaptă își găsesc analogii la Zimnicea<sup>10</sup>, Piscu Crășani<sup>11</sup>, iar cele cu buza evazată la Spiru Haret<sup>12</sup> și Cernica<sup>13</sup>. Se constată și prezența unor chiupuri de mare capacitate, folosite probabil pentru păstrarea cerealelor.

Ca decor se folosește briul alveolar, așezat sub buză sau pe pîntece, întrerupt de butoni de diferite forme și dimensiuni. Se remarcă butonii aplatizați în formă de „urechiușă”, așezați orizontal pe pîntecele vaselor și tortile cu profil cilindric. Atrage atenția în mod deosebit un vas cu „umbo” decorat cu incizii ovoidale.

<sup>10</sup> Mioara Turcu, *Geto-dacii în Cîmpia Munteniei*, București, 1979, p. 109, pl. XII/1 și 3.

<sup>11</sup> I. Andrieșescu, *Piscu Crășani*, Academia Română. Mem. secțiunii istorice, seria III, tom. III, Mem. I, București, 1924, p. 45 și fig. 68 și 69.

<sup>12</sup> Mioara Turcu, op. cit., p. 109, pl. XII/2.

<sup>13</sup> *Ibidem*, pl. XII/4.

Ceramica lucrată la roată are, în general, culoare cenușie, grosimi diferite și este de o foarte bună calitate. În cadrul formelor, o frecvență mai mare o au vasele de uz casnic: căni, oale, străchini, fructiere etc. Repertoriul decorativ este mai sărac, el fiind evidențiat mai mult prin incizii sau dungi paralele. Ceramica lucrată la roată își găsește bune analogii în așezarea geto-dacică de la Făcăi—Braniște<sup>14</sup>, de pe raza municipiului Craiova.

Pe baza tehnicii de construcție, a tipologiei, atât cetatea de la Brabova cât și așezarea fortificată de la Voita își încep existența în secolul IV î.e.n. durind până în secolul I î.e.n., începuturile putând fi mai coborâte dacă luăm în considerație analogiile cu așezarea fortificată de la Coțofenii din Dos. Ele își vor fi întrerupt existența în urma unui incendiu, judecând după urmele puternice de arsură, pus în legătură, probabil, cu acțiunea de unificare a triburilor geto-dacice din vremea lui Burebista.

Fortificațiile de la Brabova și Voita au făcut parte din marele sistem de apărare din jurul Pelendavei dacice<sup>15</sup>. Bastioane cu poziții avansate, ele aveau rolul de a împiedica eventualele atacuri dușmane spre zona de munte, unde, peste Pasul Vilcanului, se putea ajunge în Transilvania. Cele două descoperiri vin să completeze harta fortificațiilor geto-dacice dintre Carpați, Dunăre și Olt care, sperăm, în baza unor descoperiri viitoare, vor aduce noi elemente care să contribuie la îmbogățirea tezaurului civilizației geto-dacice și a tezaurului cultural național.

## CONTRIBUTIONS SUR LA CONNAISSANCE DES FORTIFICATIONS GETO-DACIQUES DE BRABOVA ET VOITA. DÉPARTEMENT DOLJ

### Résumé

Après les recherches de surface effectuées dans les villages Brabova et Voita (dép. Dolj), l'auteur fait connaître la découverte de deux fortifications géto-daces datées au IV<sup>e</sup>—III<sup>e</sup> siècles av.n.e.

Au point de vue du système de construction elles se ressemblent avec celles de Coțofenii din Dos et Belcin-Bîzdîna (dép. Dolj).

Les fortifications de Brabova et Voita ont fait probablement partie du grand système défensif autour de la Pelendava dace. Des bastions aux positions avancées, avaient le rôle d'empêcher les éventuelles attaques ennemies vers la zone montagneuse où, par le col Vilcan, en pouvait parvenir en Transylvanie.

<sup>14</sup> Vasile Ciucă, *Symposia Thracologica*, 1, Craiova, 1983, p. 51—52.

<sup>15</sup> Oct. Toropu, *Analele Universității din Craiova, Seria filologie-istorice-geografie*, 3, 1975, p. 84.





## INSCRIȚII TEGULARE DE LA SUCIDAVA-CELEI

OCTAVIAN TOROPU

Cîteva descoperiri efectuate în ultima vreme la Sucidava-Celei (jud. Olt) îmbogățesc și — totodată — corectează repertoriul inscripțiilor aflate în fortificația romană tîrzie de la Dunărea olteană.

În anul 1981, în secțiunea nr. 4, la vest de basilica paleobizantină, a fost descoperită o cărămidă ștampilată, fragmentară. Cartușul măsoară 7,00 cm lungime și 2,00 cm lățime. Din inscripție s-au păstrat literele ...GVTIOF (fig. 1/2).

În anul 1983, în secțiunea nr. 5, la sud de basilica paleobizantină, a fost găsită o altă cărămidă ștampilată, tot fragmentară, inscripția păstrîndu-se, de asemenea, în partea finală. Cartușul are lungimea de 6,00 cm și lățimea de 2,00 cm. Pe fragmentul păstrat se citește ...VTIOF (fig. 1/3).

Cu prilejul cercetării basilicii paleobizantine de la Sucidava, în anul 1979, am descoperit o țiglă care purta o inscripție ștampilată păstrată fragmentar. Inscripția a fost publicată de D. Tudor care a adoptat lectura *C(ohors) IIII s(sub) cur(a) Sa[bini] ?*<sup>1</sup>.

C. C. Petolescu a propus o altă lectură : *C(ohors) IIII s(sub) c(ura) Vrsi...* sugerînd că antroponimul de pe inscripție ar putea fi *Ursicinus*<sup>2</sup>.

La Viminacium și Sirmium au fost descoperite cărămizi și țigle ștampilate, din epoca romană tîrzie, cu inscripții ale Legiunii a VII-a Claudia care poartă antroponimele *Ursacius* și *Argutus*<sup>3</sup>.

Reexaminînd stampila de pe țigla descoperită la Sucidava în anul 1979 am constatat că pe aceasta s-au păstrat literele L V I I S C V R S A... (fig. 1/1) și că poate fi citită *L(egio) VII S(sub) C(ura) VRSA [ci...]*.

Avînd în vedere inscripțiile tegulare provenind de la Sirmium și Viminacium, am ajuns la concluzia că inscripțiile fragmentare descoperite în anii 1981 și 1983 la Sucidava completează pe cea găsită acolo în anul 1979 (fig. 1/4). Lectura inscripției — întregită — este *L(egio) VII (Claudia) S(sub) C(ura) VRSA [ci F(lavi) ?] AR|GVTI OF(ficina)*<sup>4</sup>, adică „Legiunea a șaptea Claudia prin purtarea de grijă a lui *Ursacius*, oficina lui *Flavius* (?) *Argutus*“.

<sup>1</sup> D. Tudor, în SCIVA, 32, 1981, 3, p. 423, nr. 1, fig. 1.1.

<sup>2</sup> C. C. Petolescu, în SCIVA, 34, 1983, 4, p. 367, nr. 105.

<sup>3</sup> CIL, III, 10687; M. Bulat, în Osječki Zbornik, 9—10, 1965, p. 14, nr. 32; A. Milošević, în Sirmium, I, 1971, p. 99—101 (lectura, pentru *Argutus*, este diferită; la Sirmium a fost descoperită inscripția VII SCVRSACIFARGVTIOF).

<sup>4</sup> Alte lecturi, cf. nota nr. 3 de mai sus.



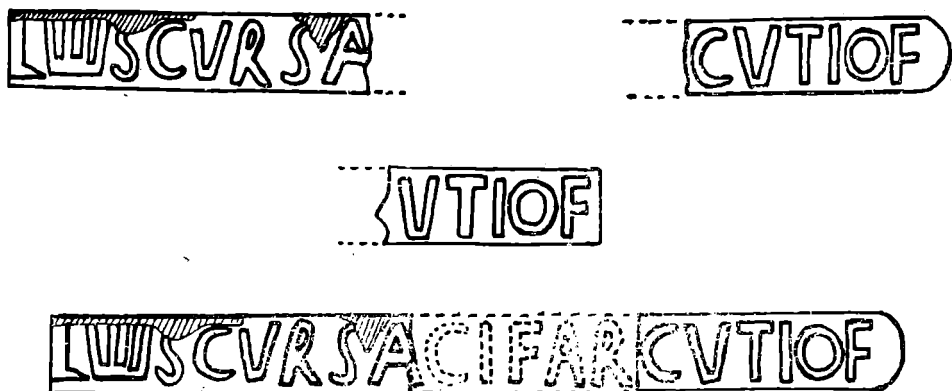


Fig. 1. Sucidava—Celei : inscripții tegulare descoperite în anii 1979 (1), 1981 (2), 1983 (3) ; inscripție reconstituită (4)

Ursacius a fost un *praepositus ripae*<sup>5</sup> al Legiunii a VII-a Claudia. Acesta comanda un detașament al amintitei legiuni care — la rîndul său — avea o *officina* (la Viminacium ?) condusă de *Flavius(?) Argutus, magister in figlinis*, subordonat prepositului *Ursacius*.

La Viminacium este cunoscută, în sec. al IV-lea e.n., o *officina* militară condusă de *Atilius Vitalianus*<sup>6</sup> și de acolo provin două inscripții tegulare susceptibile de a indica numele altor doi conducători de unități de „cărămidați” (*Bessus* și *Silvanus*)<sup>7</sup>. În actualui stadiu al cercetărilor este greu să se precizeze dacă la Viminacium au existat, în aceeași vreme, mai multe oficine tegulare sau numai una și în cazul din urmă să se stabilească succesiunea cronologică a conducătorilor acesteia.

La Sucidava, cu prilejul cercetărilor arheologice întreprinse în anii 1942—1945, a fost descoperit un fragment de cărămidă cu o inscripție care a fost citită *L(egio) VII C(laudia) S(ub) C(ura)*<sup>8</sup>... Pe baza analogiilor paleogeografice cu o inscripție tegulară provenind din *Moesia Prima*, aceasta a fost completată *L(egio) VII C(laudia) S(ub) C(ura) Victorini p(rae)p(ositi)*<sup>9</sup>. *Victorinus* este menționat pe mai multe inscripții tegulare descoperite atât în *Moësia Prima* cit și în *Pannonia Secunda*<sup>10</sup>. Se presu-

<sup>5</sup> Doina Benea, *Din istoria militară a Moesiei Superior și a Daciei*, Cluj-Napoca, 1983, p. 105 și 123, nr. 54.

<sup>6</sup> *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts*, Wien 1905, 8, p. 8 nr. 23.

<sup>7</sup> Doina Benea, *op. cit.*, p. 103.

<sup>8</sup> D. Tudor, în *Dacia*, 11—12, 1948, p. 161, nr. 3, fig. 18, 6 ; idem, în *Materiale*, I, 1953, p. 710, nota br. 22 ; idem, în *SCIV*, 11, 1960, 2, p. 339, nr. 13, fig. 2, 12 ; idem, *OR*<sup>3</sup>, 1968, p. 516 nr. 265 ; idem, *Sucidava*, Craiova, 1974, p. 75, fig. 25, 9 ; idem, *OR*<sup>4</sup>, 1978, p. 99 și 440 (la pagina din urmă, numeralul greșit) ; Em. Popescu, *Inscripțiile grecești și latine din secolele IV—XIII descoperite în România*, București, 1976, p. 301 nr. 288.

<sup>9</sup> D. Tudor, în *SCIV*, 11, 1960, 2, p. 339, nota nr. 3.

<sup>10</sup> Doina Benea, *op. cit.*, p. 105 și 123, cu notele nr. 427—432 și bibl. de la p. 123 și Pl. III, nr. 1—5 și 7—9.

pune că acesta își avea sediul la Pincum<sup>11</sup> unde trebuie să fi existat și o officina militară.

Inscripțiile descoperite la Sucidava care menționează numele Legiunii a VIII-a Claudia datează, aproximativ, din perioada următoare reformelor militare din vremea împăraților Dioclețian și Constantin cel Mare<sup>12</sup>, pînă spre a doua jumătate a sec. al IV-lea, cînd oficinele militare producătoare de cărămizi și țigle stampilează materialele de construcție cu inscripții care indică numai localitatea în care funcționează, fără a menționa și numele legiunilor<sup>13</sup>.

Nu putem preciza, deocamdată, dacă prezența la Sucidava a materialelor de construcție purtînd inscripții cu numele Legiunii a VII-a Claudia trebuie interpretată în sensul că unități ale acesteia au fost detașate temporar, pentru lucrări ori operațiuni militare, din *Moesia Prima* (eventual de la Viminacium și Pincum) în cetatea romană tirzie de pe malul Dunării oltene, sau că, așa cum s-a sugerat în ultima vreme<sup>14</sup>, au fost transportate materialele respective la locul descoperirii, cu ajutorul flotei dunărene. Dacă ipoteza din urmă se va dovedi că este conformă realității istorice, va fi necesară revizuirea actualei liste a unităților militare sucidavense<sup>15</sup> și nominalizarea lor după — cu totul — alte criterii<sup>16</sup>.

În anul 1986, cu prilejul sortării unor materiale de construcție (cărămizi, țigle, pietre), în scopul folosirii lor pentru consolidări, a fost descoperită o țiglă fragmentară, pe care se află incizată, înainte de ardere, o inscripție păstrată pe patru rînduri. Țigla provine din săpăturile arheologice efectuate în anii 1984—1985 în cetatea romano-bizantină Sucidava (fig. 2/1-2).

Fragmentul de țiglă are dimensiunile de 26,00×25,00 cm. Literele din primul rînd au înălțimea de 2,00—5,00 cm, din al doilea 3,00—4,50 cm, din al treilea — circa — 2,50 cm și din al patrulea 0,50—1,00 cm.

Primele trei rînduri ale inscripției conțin literele alfabetului latin, păstrat incomplet. Lectura alfabetului nu prezintă dificultăți pentru literele X și Y din primul rînd, C, D, G și H din rîndul al doilea și N, O, P, Q, R și S din rîndul al treilea. Trei litere s-au păstrat parțial, însă pot fi relativ ușor identificate: Z și A din primul rînd și M din rîndul al treilea

<sup>11</sup> *Ibidem*, p. 105 și 123.

<sup>12</sup> Mai nou, D. Tudor, *Sucidava*, 1974, p. 75; idem, *OR*<sup>4</sup>, p. 99 și 440—441.

<sup>13</sup> C. C. Petolescu, în *Akten des XI Internationalen Limeskongresses*, Budapest, (1977), p. 299—300; idem, în *Revue des Études Sud-Est Européennes*, 18, Bucarest, 1980, 1, p. 118; Doina Benea, *op. cit.*, p. 92 și urm. cu bibl.

<sup>14</sup> C. C. Petolescu, în *Akten*, p. 300; idem, în *Revue des Études Sud-Est Européennes*, 18, 1980, 1, p. 118—119.

<sup>15</sup> D. Tudor, *Sucidava*, 1974, p. 74 și urm.; idem, *OR*<sup>4</sup>, p. 99—103, 328—330 și 440—441.

<sup>16</sup> Inscripțiile de mai sus au făcut obiectul comunicării „Despre unitățile militare ale Sucidavei în epoca romană tirzie”, prezentată de noi la „Al III-lea colocviu de studiu asupra frontierelor romane”, Călimănești-Căciulata, 15—16 noiembrie 1985; C. C. Petolescu ne-a informat, în martie 1986, că a revenit asupra lecturii inscripției descoperite la Sucidava în anul 1979 și ne-a remis, înainte de difuzarea volumului, un extras din SCIVA, 37, 1986, 1, unde — la p. 106 nr. 2 — este prezentată noua lectură: [Le]g(io) VII s(ub) c(ura) URS[áci...] Mulțumim călduros colegului Petolescu și pe această cale.



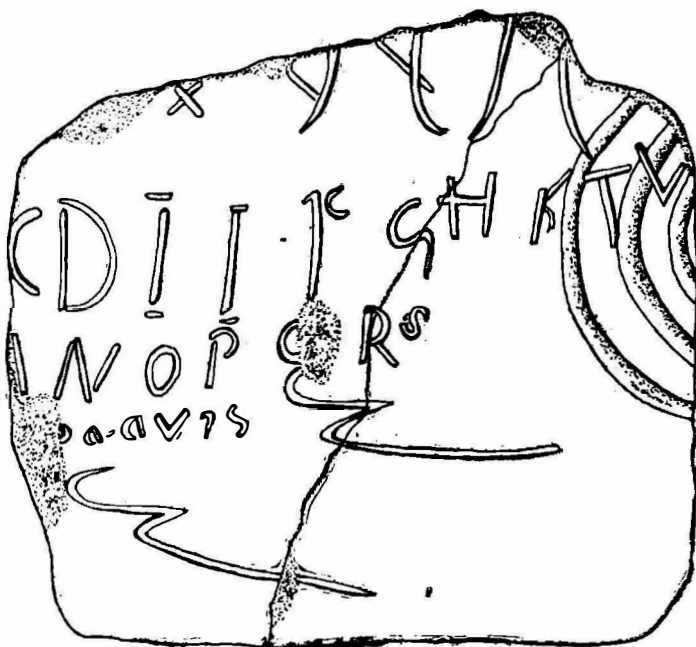


Fig. 2. Sucidava — Celei : inscripție pe o țiglă, cuprinzând alfabetul latin și un exercițiu de scriere, descoperită în anul 1986 (1—2).

(din litera din urmă s-a păstrat ultima hastă verticală). Cinci litere prezintă unele particularități (E, F, K, I și L din rîndul al doilea), nu însă fără analogii<sup>17</sup>, iar trei (T și V din primul rînd și B din rîndul al doilea) lipsesc cu totul datorită spargerii țiglei.

În rîndul al patrulea se află șapte semne. Primele două și ultimele patru sînt litere. Între acestea este plasat un semn despărțitor în formă de linie orizontală. Prima literă din acest rînd nu este completă; a doua și a treia pot fi D, O, P, Q sau A, iar ultimele trei — cu mai multă siguranță — V, I și S. Întregul rînd conține — probabil — un exercițiu de scriere.

După rîndurile al treilea și al patrulea ale inscripției se află semne de separație sau — mai degrabă — semne de încheiere realizate în forma literii *sigma* sau un gen de „semnătură“.

Pentru întreaga inscripție propunem următoarea lectură :

1. [TV]X Y Z A
2. [B]C D E F G H K I L
3. [M]N O P Q R S
4. [....]OA -- A V I S

Plasarea literelor T, V, X, Y, Z și A în primul rînd nu este ceva neobișnuit. De la Drobeta provine o cărămidă, descoperită în castru, pe care se află incizate — în pastă crudă — literele alfabetului latin, în primul rînd aflîndu-se literele T, V, X, Y, Σ<sup>18</sup>.

Atragem atenția asupra faptului că alfabetul în discuție conține 23 litere, cu alte cuvinte este alfabetul latin complet.

Dintre literele păstrate, X, Y, Z și A din primul rînd, G din rîndul al doilea și poate S din al treilea sînt majuscule cursive; C, D, H, K, I și L din rîndul al doilea și N, O, P, Q și R din rîndul al treilea sînt capitale, iar E și F din rîndul al doilea, în forma de pe tegula în discuție, se întîlnesc atît în scrierea cursivă cît și în cea capitală. Literele din ultimul rînd sînt cursive.

Condițiile în care a fost descoperită țigla suicidavensă nu permit încădrarea cronologică riguroasă a acesteia. Avînd în vedere cronologia cetății romano-bizantine Sucidava, precum și descoperirile epigrafice din toată perioada cît a ființat fortificația, țigla în discuție poate fi datată, desigur ipotetic, în epoca romană tîrzie, adică începînd cu a doua jumătate a secolului al III-lea și pînă în prima jumătate a secolului al V-lea e.n. Pentru o datare tîrzie pledează și amestecul literelor capitale cu cele cursive<sup>19</sup>.

<sup>17</sup> R. Cagnat, *Coars d'épigraphie latine*, ed. II-a, Paris, 1914, p. 3, 7, 8 și 14 pentru litera E; p. 3, 7, 8 și 15 pentru litera K; p. 7 pentru litera I și p. 3 și 18 pentru litera L. Unele anlogii, în Dacia, pe cărămizile descoperite la Sarmizegetusa Ulpia Traiana (*Inscripțiile Daciei Romane*, III, 2, București, 1980, 539) și la Gherla (I. I. Russu, în *Acta Musei Napocensis*, I, 1964, p. 480—481).

<sup>18</sup> *Inscripțiile Daciei Romane*, II, București, 1977, 114, cu bibliografia. În ceea ce privește lectura literelor, aceasta a fost redată eronat. După noi întreaga inscripție poate fi citită astfel: TVXY Σ / ABCD EF G H I K I M NOPQ[RS].

<sup>19</sup> Unele dintre literele cursive din ultimul rînd își găsesc analogii pe o inscripție tegulară, din secolul al IV-lea e.n., descoperită la Gornea, cf. N. Gudea și I. Dragomir, *Banatica*, 3, 1975, p. 99—121; *Inscripțiile grecești și latine din secolele IV—XIII descoperite în România*, București, 1976, 425; N. Gudea, *Așezări din epoca romană și romană tîrzie*, în *Banatica*, Reșița, 1977, p. 89; *Inscripțiile Daciei Romane*, III, 1, București, 1977, 30.



Descoperirea, la Sucidava, a unor condeie (*styli*) din os sau bronz cu ajutorul cărora se scria pe tăblițe cerate (*tabulae ceratae*) și a unor inscripții aflate pe cărămizi, țigle și ceramică, acestea din urmă fiind considerate exerciții de scriere, constituie — pînă în prezent — singurele dovezi că unii dintre locuitorii Sucidavei civile și militare practicau scrierea sau, eventual, învățau să scrie<sup>20</sup>. Noua descoperire constituie o dovadă indubitabilă că la Sucidava, în epoca romană tîrzie, se învăța scrisul cu alfabetul latin și, desigur, citirea unor texte în limba latină.

Avînd în vedere faptul că alfabetul latin și eventual exercițiul de scriere din ultimul rînd al inscripției se află pe un material de construcție și că asemenea materiale de construcție erau realizate de soldații din garnizoană<sup>21</sup>, presupunem că inscripția de pe țigla în discuție a fost realizată de un soldat. În armata romană ordinele se dădeau în scris — pe o *tessera* — și se transmiteau prin intermediul unor *tesserarii*<sup>22</sup>. Făceau excepție trupele auxiliare neregulate, organizate în vremea lui Hadrian sau Antoninus Pius, în *numeri*, unități militare care erau constituite din anumite etnii (*nationes*), recrutate din regiunile mărginașe ale imperiului, mai puțin romanizate, cărora comenzile li se dădeau verbal și în limba respectivei etnii (*viva tessera suo vocabula*)<sup>23</sup>. Unii dintre soldați, care nu știau să scrie și să citească, se străduiau să învețe scrisul și cititul pentru a putea fi avansați deoarece subofițerii din trupele auxiliare trebuiau să fie ștutori de carte. La Sucidava, în secolele III—IV e.n. se afla în garnizoană un *Numerus equitum Constantinianorum*<sup>24</sup> însă în aceea vreme se pare că trupele auxiliare de acest fel și-au pierdut vechiul lor caracter etnic.

Despre scrierea și limba folosite la Sucidava, atît în vremea stăpînirii Daciei de către romani, cît și după abandonarea oficială a acesteia în vremea lui Aurelian (circa 274—275 e.n.) dispunem de informații exclusiv epigrafice. Majoritatea inscripțiilor de acolo, în secolele II—III e.n., sînt scrise în limba latină, cu alfabet latin, cîteva cu alfabet grec în limba greacă și numai o inscripție cu alfabet grec în limba tracă (?). În secolele IV—V e.n. se mențin încă numeroase inscripțiile în limba latină cu alfabet latin<sup>25</sup>.

Descoperirea care face obiectul prezentei note este încă o dovadă a folosirii scrierii și a limbii latine la Sucidava în epoca romană tîrzie, vreme în care fortificația de pe malul Dunării oltene juca încă un rol de excepție în procesul romanizării populațiilor din jur și — fără îndoială — în primul rînd a populației de origine geto-dacă<sup>26</sup>.

<sup>20</sup> O. Toropu și C. Tătulea, *Sucidava*, București, 1987, p. 156—157 (vezi *Inscripțiile Daciei Romane*, II, 251, 252, 254, 257—263, 267, 269, 271, 273, 279, 283; *Inscripțiile grecești și latine*, 335, 341, 372 etc.).

<sup>21</sup> La Sucidava au fost descoperite multe țigle și cărămizi care poartă ștampile cu numele unor unități militare, cf. O. Toropu și C. Tătulea, *op. cit.*, p. 99 și urm.

<sup>22</sup> Polybios, *Istoriile*, VI, 34, 7; Vegetius, *Epitome rei militaris*, II, 7.

<sup>23</sup> Hyginus, *De munitionibus castrorum*, 42.

<sup>24</sup> O. Toropu și C. Tătulea, *op. cit.*, p. 103.

<sup>25</sup> *Ibidem*, p. 156—157 (acolo și baza documentară).

<sup>26</sup> *Ibidem*, p. 178—181.

## INSCRIPTIONES TÉGULAIRES DE SUCIDAVA-CELEI

## Résumé

En 1981 et 1982 à Sucidava ont été découvertes deux estampilles téglaires avec les inscriptions suivantes : ...G V T I O F et ...V T I O F (fig. 1/2—3). Celles-ci, corroborées avec une autre estampille, mise au jour à Sucidava en 1979 (fig. 1/1), ont permis la lecture suivante : L(egio) VII (Claudia) s(ub) C(ura) URSA[CI F(lavi ?) AR] GUTI OF(ficina) (fig. 1/4). L'inscription date du IV-e siècle n.è.

En 1956, toujours à Sucidava, nous avons découvert les fragments d'une tuile où se trouvait incisé l'alphabet latin et un exercice d'écriture, les deux partiellement conservés (fig. 2/1—2). L'inscription peut être lue : [TV] X Y Z A/[B] C D E F G H K I L/ [M] N O P Q R S / [...] O A-A V I S. Elle date de la période comprise entre la deuxième moitié du III-e siècle et la moitié du V-e siècle de notre ère.





## TEZAUROUL MONETAR DIN SECOLUL AL XVII-LEA DE LA BRABOVA — JUDEȚUL DOLJ

TOMA RADULESCU

Tezaurul monetar pe care-l prezentăm în lucrarea de față a fost descoperit în mai 1966, în satul Brabova, județul Dolj, de către tractoristul Cotoroșea Marin. Cele 223 monede de argint au fost depuse o parte (108) la Muzeul Olteniei și o altă parte la Centrul de științe sociale Craiova (115) de către descoperitor. Întrucît cea mai mare parte din monede erau bronzate am tras concluzia că ele au fost îngropate într-un vas de bronz, sfărîmat de tractor în timpul descoperirii. Monedele tezaurului sînt numai piese de achtenwintig emise în Westfalia de orașul Embden și de comitatul de Oldenburg. Lista lor este următoarea<sup>1</sup> :

*Embden*

*Ferdinand II (1618—1637)*

1—3 Piesă de achtenwintig, fără an.

Av. FLOR(enus) ARGEN(teus) (28) CIVITAT(is) EMB(den). După fiecare cuvînt cite un punct ; cifra 28 între paranteze. Legenda între două cercuri perlate, cel interior întrerupt de coroana imperială de la scutul cu armele orașului Embden. În cîmp, scutul încoronat (între brațele coroanei se află o rozetă, baza coroanei este plină) și drapat, împărțit în patru cîmpuri cu armele orașului Embden : vultur încoronat, din față, stînd pe un zid crenelat, la baza căruia curge fluviul Ems (cîmpul I și IV) scut pe jumătate plin (cîmpul II și III) Rv. FERDINAND(us) II ROM (anorum) IMP(erator) SEMP(er), AVGV(stus). După fiecare cuvînt cite un punct ; legenda între două cercuri perlate ; la sfîrșitul legendei se află coroana de la vulturul bicefal al Casei de Habsburg. În cîmp, vulturul bicefal are aripile întinse iar pe piept un glob cruciger în care este scrisă cifra 28.

4—5 Av. Ca mai sus.

Rv. Ca mai sus, dar la legendă SEM(per) AVG(ustus).

6. Av. Ca mai sus, dar la legendă EM(bden).

Rv. Ca la nr. 1—3, dar la legendă FERDINAND(us).

7. Ca nr. 1—3 însă la avers rozetele dintre brațele coroanei sînt făcute din puncte.

<sup>1</sup> Identificarea pieselor din tezaur s-a făcut cu ajutorul următoarelor lucrări : A. Engel și R. Serrure — *Traité de numismatique moderne et contemporaine*. Première partie. Epoque moderne (XVI—XVIII siècle), Paris, 1897.

8. Ca mai sus, însă la revers, la legendă, FERDINAN(dus) AVG(ustus).  
 9. Ca mai sus, însă la avers, la legendă, între brațele coroanei imperiale, cite o cruce de Malta, iar la revers, la legendă, AVGV(stus).  
 10. Av. Ca mai sus, dar la legendă ARGE(nteus) urmată de două puncte, CIVITA(tis) EMBD(en), coroana pe jumătate plină la bază, între brațele coroanei o floare (?).  
 Rv. Ca mai sus.  
 11—35. Av. Ca nr. 1—3, însă coroana scutului la bază este goală, iar între brațele coroanei sînt cele trei puncte.  
 Rv. Ca mai sus.  
 36—37. Ca mai sus, însă la Rv., la legendă, litera N este inversată  
 38. Ca nr. 11—35, însă la legendă, la Rv., AVG(ustus), iar între brațele coroanei sînt cele trei puncte.  
 39. Ca mai sus, însă la legendă, la revers AVG(ustus) în ligatură.  
 40—42. Ca nr. 11—35, însă la revers, între brațele coroanei imperiale, nu se află nici un semn.  
 43—44. Ca mai sus, dar la revers, la legendă, SEMP(er).  
 45. Ca mai sus, dar la avers, la legendă, EMBD(en).

### *Ferdinand III (1637—1657)*

- 46—49. Av. Ca nr. 11—35.  
 Rv. FERDINAN(dus) III ROM(anorum) IMP(erator) SEM(per).  
 AVGV(stus). Restul ca mai sus.  
 50. Ca mai sus, însă litera N de la legendă inversată.  
 51—52. Ca nr. 46—49, însă la revers, la legendă, AVG(ustus).  
 53—54. Ca mai sus, însă la revers N de la legendă inversat.  
 55—57. Ca nr. 51—52, însă la avers, între brațele coroanei, nu este nici un semn.  
 58—70. Ca mai sus, însă la avers, coroana imperială de la scutul orașului Embden este diferită.  
 71—78. Ca mai sus, însă la avers, la începutul legendei, două puncte.  
 79. Ca mai sus, însă la avers, la începutul și sfîrșitul legendei, cite două puncte.  
 80. Ca mai sus numărul 58—70, însă la avers, la începutul legendei și la revers la sfîrșitul legendei, cite două puncte.  
 81—83. Ca nr. 58—70, însă la revers, la sfîrșitul legendei, cite două puncte.  
 84. Ca nr. 58—70, însă la avers, la legendă, litera C de la CIVITAT(is) bătută invers.  
 85—89. Ca nr. 58—70, însă la avers, între brațele coroanei de la scutul orașului, cite un punct.  
 90—93. Ca mai sus, dar la legendă la avers, la sfîrșit, două puncte.  
 94. Ca nr. 85—89, dar la legendă aversului, CIVITA(tis), la revers, la sfîrșitul legendei, două puncte.  
 95—96. Ca nr. 85—89, dar la avers, la sfîrșitul legendei și la revers, la sfîrșitul și începutul legendei, cite două puncte.  
 97—99. Ca nr. 85—89, dar la revers, la începutul și sfîrșitul legendei, cite două puncte.

100. Ca nr. 85—89, dar la revers, la legendă, după al treilea, al patrulea și al cincelea cuvînt, cite două puncte.

101—103. Ca nr. 85—89, însă la avers, după primul și ultimul cuvînt al legendei cite două puncte, la revers, după fiecare cuvînt, cu excepția celui de al doilea, cite două puncte. Coroana de la vulturul bicefal Habsburg este diferită de cea a pieselor de mai sus.

### *Oldenburg*

*ANTONIUS GUNTHER (1603—1667)*

*Ferdinand III (1637—1657)*

104. Av. FLOR(enus) ANT(onii) GUN(theri) C(omites) (28) O(ldem-burgi) E(t) D(elmenhorsti) D(omini) I(n) I(ever) E(t) K(niphausen). După fiecare cuvînt cite un punct, cifra 28 între paranteze, legenda între două cercuri perlate, cel interior întrerupt de coroana comitală a scutului din cîmp. În cîmp, scut încoronat (între brațele coroanei de o parte și de alta cite trei mici coroane) și drapat (în partea de sus prezintă la stînga și la dreapta litera C) avînd în centru un scut cu leul signoriei de Jever. Scutul este împărțit în patru cîmpuri : scut cu două benzi orizontale pline — armele comitatului Oldenburg (cîmpul I și IV), scut cu cruce de Malta (cîmpul II, III) reprezentînd armele comitatului Delmenhorst.

Rv. FERD(inandus) III D(ei) G(ratie) ROM(anorum) IMP(erator) SEMP(er) AVGV(stus). După fiecare cuvînt cite un punct, legenda între două cercuri de perle, cel interior întrerupt de coroana vulturului bicefal habsburgic. În cîmp, vultur bicefal habsburgic încoronat, cu aripile întinse, avînd pe piept glob cruciger în care este înscrisă cifra 28.

105. Ca mai sus, dar la legenda aversului IĖ(ver).

106. Ca nr. 104, dar la legenda reversului IM(perator).

107—110. Ca nr. 104, însă la legenda reversului AVG(ustus).

111—115. Ca mai sus, însă la legenda reversului SEM(per).

116—126. Ca mai sus, însă la legenda aversului GV(ntheri).

127. Ca mai sus, însă la legenda reversului IM(perator).

128. Av. Ca nr. 104, însă la legenda aversului AN(tonii) GUN(theri), Rv. Ca nr. 107—110.

129—135. Ca mai sus, însă la legenda reversului GU(ntheri).

136. Av. Ca mai sus.

Rv. Ca nr. 127.

137. Av. Ca mai sus, însă între brațele coroanei comitale cruce alcătuită din puncte, iar în cîmp nu mai apare litera C.

138. Ca mai sus, însă la legenda reversului, după al doilea D, apare în plus litera O.

139. Av. Ca nr. 137, însă la legenda aversului GUN(theri).

Rv. Ca nr. 111—115.

140—142. Av. Ca mai sus, însă între brațele coroanei comitale patru puncte. La legenda aversului ANT(onii) GU(ntheri).

Rv. Ca la nr. 111—115.

143—144. Ca mai sus, însă la legenda aversului AN(tonii) GUN(theri).



- Rv. Ca nr. 104 — între AV și GU, două puncte.
145. Ca mai sus, însă la legenda reversului AVG(ustus).
146. Ca mai sus, însă cifra 28 după cuvîntul GUN(theri).
147. Ca mai sus, însă la legenda reversului AV(gustus).
- 148—149. Av. Ca nr. 143—144, însă la legenda aversului GV(ntheri).
- Rv. Ca nr. 111—115.
150. Ca mai sus, însă la legenda reversului SMP în loc de IMP.
151. Ca nr. 143—144, însă la legenda reversului cifra 28 după GUN(theri) și la legenda reversului AV(gustus).
- 152—153. Ca mai sus, însă la legenda reversului AVG(ustus) și la legenda aversului cei doi D inversați.
154. Ca nr. 107—110, însă la legenda aversului cifra 28 după GVN(theri), iar la coroană alte semne. VIV.
- 155—156. Ca mai sus, însă la legenda reversului SEMPE(r).
- 157—158. Ca nr. 129—135, însă la legenda aversului IE(ver) și semn monetar  $\mathcal{H}$  ; la legenda reversului AV(gustus).
159. Ca mai sus, însă la sfîrșitul legendei reversului trei puncte.
- 160—161. Ca nr. 157—158, însă la legenda reversului AVG(ustus).
- 162—169. Ca mai sus, însă la legenda aversului cifra 28 după O(ldemburgi).
170. Ca mai sus, însă la legenda aversului, între I și E de la IE(ver), punct ; la legenda reversului, după D(ei), două puncte.
- 171—174. Ca nr. 162—169, însă la legenda aversului lipsă I(n).
- 175—213. Ca nr. 162—169, însă la legenda reversului AV(gustus).
- 214—215. Ca mai sus, însă la sfîrșitul legendei reversului două puncte.
- 216—219. Ca mai sus, însă la sfîrșitul legendei reversului trei puncte.
220. Ca mai sus, însă la sfîrșitul legendei reversului patru puncte.
221. Ca mai sus, însă la legenda reversului FER(dinandus) ; la sfîrșitul legendei trei puncte.
222. Ca mai sus, însă la legenda reversului SEM(per) ; după fiecare cuvînt cîte două puncte, în afară de al cincelea care este urmat de un punct.
223. Ca mai sus, însă al șaselea cuvînt este urmat de un punct.
- Monedele nr. 1—103 sînt emise de orașul imperial Embden, din cercul Westfalia, care, printre alte privilegii, îl are și pe acela de a bate monedă încă din secolul al XV-lea. Acest important oraș comercial este situat la Marea Nordului, la vărsarea fluviului Ems în mare<sup>2</sup>.
- Monedele Comitatului de Oldenburg sînt emise de contele Antonius Gunther (1603—1667), comite de Oldenburg și Delmenhorst, stăpîn peste signoriile Jever și Kniphausen. Posesiunile sale se află tot în cercul Westfalia. Comitatele de Oldenburg și Delmenhorst se învecinează la apus cu Östfrise, la sud cu Comitatul de Hoia și Münster, la nord cu Marea Nordului, signoria de Jever este tot la Marea Nordului, între aceste comitate și signoria de Kniphausen. Ea a trecut în 1575 la Comitatul de Oldenburg<sup>3</sup>.

<sup>2</sup> F. W. A. Schlickeysen și R. Palmann, *Erklärung der neueren zeit das Mittelalters und das Altertums*, Graz, 1961.

<sup>3</sup> A. Engel, R. Serrure, *op. cit.*, p. 255.

Toate monedele sînt piese de achtenwintig, valorînd 28 de stîreri, așă cum subliniază cifra 28 de pe ambele fețe ale monedei. Raportînd după greutatea sa, piesa de achtenwintig poate fi apreciată cam la 2/3 de taler.

În clasarea tezaurului, datorită lipsei unor cataloage de detaliu asupra acestor piese, și, mai ales, datorită faptului că ele nu au înscris anul emiterii, în cronologizare ne-am folosit în primul rînd de numele împăratului de pe revers, condiție obligatorie pentru toate emisiunile monetare din afara oficinelor imperiale, stabilită încă din secolul al XVI-lea.

Pentru orașul Embden, un mijloc de clasare cunoscut de noi l-au prezentat elementele dintre brațele coroanei scutului de la avers, după care avem următoarele tipuri pentru Ferdinand I<sup>II</sup> :

1. Rozetă (nr. 1—8, piesele nr. 7—8 au rozeta alcătuită din puncte).
2. Cruce de Malta (nr. 9—10).
3. Cîte trei puncte (nr. 11—39).
4. Fără nici un semn (nr. 40—45).

Pentru piesele de achtenwintig ale orașului Embden emise sub Ferdinand II, un mijloc de catalogare a fost coroana imperială a scutului de la avers, care, pentru o parte, este identică cu emisiunile din timpul lui Ferdinand III (nr. 46—57), iar pentru alta este diferită (nr. 58—103). În cadrul celei de a doua categorii, se remarcă faptul că piesele nr. 101—103 au coroana vulturului bicefal Habsburg diferită de toate piesele anterioare.

Pentru piesele de achtenwintig emise de contele Antonius Gunther de Oldenburg am folosit aceleași criterii — semnele dintre brațele coroanei comitale sau alte semne de monetar :

1. Piese care au între brațele coroanei comitale cîte trei mici coroane (nr. 104—136).
2. Piese care au între brațele coroanei comitale cruce alcătuită, din puncte (nr. 137—139).
3. Piese care au între brațele coroanei comitale patru puncte, (nr. 140—153).
4. Piese care au între brațele coroanei semnul VIV (nr. 154—156).
5. Piese care au la sfîrșitul legendei aversului semnul monetar  $\mathfrak{H}$ .

Criteriul general de clasare pentru toate piesele tezaurului a fost legenda aversului și reversului, diferită la numeroase exemplare prin mîndalitatea de redare prescurtată a titulaturii emitentului și împăratului suveran (decî ștanțe diferite), care pot constitui elemente prețioase de cronologie.

Este surprinzător faptul că perioada de acumulare a tezaurului se întinde pe un timp scurt (1618—1657), ani ce însumează domniile împăraților habsburgi Ferdinand II și Ferdinand III.

Tezaurul, deși relativ mare, este unitar prin valoarea nominalelor (piese de achtenwintig) și foarte puțin variat (numai 2 emitenți : Embden și Oldenburg). El are în compoziția sa piese foarte familiare zonei geografice a Mării Nordului, în Westfalia, unde acestea sînt plasate geografic.

Calitatea argintului acestor emisiuni este printre cele mai bune (900‰), fapt ce le dădea și putere de circulație. Raportîndu-le la o altă nominală mare, talerul, în funcție de greutate și de finul argintului, o piesă de achtenwintig este aproximativ egală cu două treimi taler, ceea

ce înseamnă că tezaurul nostru reprezintă cam 148 taleri, sumă importantă pentru prima jumătate a secolului al XVII-lea. O simplă comparație cu valoarea pământului în această perioadă întărește afirmația noastră. Astfel, o funie și jumătate de ocină valora 155 taleri<sup>4</sup>.

Valoarea relativ mare și uniformitatea emisiunilor, faptul că tezaurul s-a descoperit foarte aproape de un important drum comercial ce lega Vidinul de Craiova, ne duce la concluzia că avem de a face cu un negustor sau boier local, interesat în comerțul de postav cu Țările de Jos și orașele de la Marea Nordului.

Îngroparea tezaurului a avut loc datorită condițiilor de nesiguranță cauzate de prădăciunile turcilor la sfârșitul domniei lui Constantin Șerban sau în timpul lui Mihnea al III-lea, voievod cunoscut pentru atitudinea sa antiotomană.

Descoperirea tezaurului de la Brabova aduce o valoroasă contribuție la întregirea imaginii speciilor de monede care circulau în prima jumătate a secolului al XVII-lea în Oltenia, unele dintre ele nesemnate până acum (Comitatul de Oldemburg), iar celelalte cunoscute și din alte țesăure (Morunglav—Olt și Șimnic—Dolj).

#### LE TRÉSOR MONÉTAIRE DU XVIIÈME SIÈCLE DE BRABOVA, DÉPARTEMENT DOLJ

##### Résumé

L'auteur presente le trésor monétaire de Brabova — département Dolj (sec. XVII) qui se trouve dans la collection numismatique de la Section d'Histoire du Complex muséal du département Dolj. Il est formé de 2 grands nominales — florins d'argent, émissions de la ville impériale allemand Embden (45 exemplaires du temps de l'empereur Ferdinand II-ème (1618—1637) et du comte Antonius Gunther d'Ollembourg (1603—1667), 128 exemplaires toutes du temps de l'empereur Ferdinand III-ème, des territoires trouvées en Westfalia, près de la Mer du Nord.

Le trésor monétaire apporte des compléments sur des émissions de ce type de la ville d'Embden et du comitat d'Oldembourg et il peut être associé avec l'intensification des relations économique et politique entre les Pays Roumaines et l'Europe du Nord pendant la guerre de trente années et la période qui l'a succédée.

<sup>4</sup> Ibidem, p. 234—236.

<sup>5</sup> Direcția Generală a Arhivelor Statului. *Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului*, vol. III, (1621—1632), București, 1977, document, nr. 1348.



## STRUCTURI SOCIALE ÎN ZONA DE CÎMPIE DINTRE OLT ȘI JIU ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

DINICĂ CIOBOTEA  
LUCA BUȘE

La începutul secolului al XIX-lea, s-au făcut în Țara Românească numeroașe lucrări de catagrafiere a populației, al căror scop era însă organizarea sistemului fiscal, stabilirea birului pe sate. Cea mai cuprinzătoare asemenea catagrafie (recensămînt fiscal) a fost efectuată în anii 1819—1820 sub directa coordonare a unor „boieri efori” (Grigore Ghica, Barbu Văcărescu, Grigore Băleanu și Grigore Filipescu). Documentele ce s-au păstrat de atunci (decembrie 1819) consemnează că, din 194 000 de familii („starea a treia”) cite erau în toată țara, 76 000 erau privilegiate, adică neincluse în rîndul birnicilor<sup>1</sup>.

Prima fază a acestei lucrări s-a făcut „în taină”, în lunile iunie—august 1819. Din octombrie 1819 pînă în ianuarie 1820, Visteria a cerut ispravnicilor de județ verificarea și „îndreptarea ludelor”, acțiune care a dus la ceea ce s-a considerat a „doua catagrafie”.

Rezultatele din vară pentru fiecare județ al Țării Românești se cunosc din prezentările rezumative trimise de Visterie către județe spre îndreptare (de fapt pentru mărirea numărului de lude)<sup>2</sup>. Din catagrafiile din decembrie 1819—ianuarie 1820, arhivele păstrează numai o condică a tuturor categoriilor fiscale din fiecare sat pentru județul Olt<sup>3</sup> și mai multe condici de birnici din județele Mehedinți, Ilfov<sup>4</sup>, Argeș<sup>5</sup> și Romanați.

În articolul nostru ne propunem să prezentăm *Condica cu nr. 33 de birnici din județul Romanați*, document statistic inedit aflat la Arhivele Statului din București<sup>6</sup>. Această, în grafie chirilică, pe 107 file, ne înfățișează birnicii și ludele (unități fiscale). Birnicii sînt prezentați nominal pe plăși și sate, pe trei categorii : „de frunte” (înstăriți), „de mijloc” și

<sup>1</sup> Ioana Constantinescu, *Populația județului Olt după catagrafia din decembrie 1819—ianuarie 1820*, în „Revista Arhivelor”, an LIII, 1976, nr. 4.

<sup>2</sup> *Istoria României*, III, București, 1964, p. 709.

<sup>3</sup> I. Cojocaru, *Documente privitoare la economia Țării Românești. 1800—1850*, vol. I, Editura Științifică, București, 1958, p. 204—235.

<sup>4</sup> Ioana Constantinescu, *Structuri socio-fiscale în județul Mehedinți, după catagrafia din decembrie 1819*, în „Mehedinți — Istorie și cultură”, I, Drobeta-Turnu Severin, 1978, p. 189—197 ; idem, *Populația județului Ilfov după catagrafia din decembrie 1819—ianuarie 1820*, în „Ilfov — File de istorie”, București, 1978, p. 221 și urm.

<sup>5</sup> Arh. St. București, Administrative Vechi, dos. 2381/1820.

<sup>6</sup> *Ibidem*, dos. 2380/1820.

„de coadă“ (săraci). Alte două rubrici consemnează numele stăpînului de moșie pe care era așezat satul birnic și numele pircălabului satului.

Cu toate că instrucțiunile trimise de Visterie la 28 octombrie 1819 nu menționează cererea de a se mări numărul ludelor în județul Romanați, unde în lunile de vară ale aceluiași an se înregistraseră 7 433 birnici (1 708 „dă frunte“, 2 499 „dă mijloc“ și 3 126 „dă coadă“) și 941 lude (la „plășile dă la vale“, unde 3 familii „frunte“ sau 6 familii „mijloc“, sau 8 familii „coadă“ alcătuiau o lude, „s-au încărcat acum un plus de 62 lude“; la celelalte plăși — unde se socoteau într-o lude 5 familii „frunte“, sau 8 familii „mijloc“, sau 10 familii „coadă“ — „s-au încărcat cu un plus de 66 lude“)<sup>7</sup>, catagrafia din 1820 ajunge la un număr mai mic de birnici, 6 687 (2 543 „frunte“, 1 703 „mijloc“, 2 241 „coadă“) și la mai multe lude, 1 037<sup>8</sup>.

Documentul relevă, în primul rînd, stratificarea socială a țăranimii din județul Romanați. Această situație este în strînsă relație cu structura stăpînirii moșiilor satelor și cu așezarea geografică a satelor.

În al doilea rînd, documentul, coroborat cu alte situații statistice anterioare și ulterioare lui<sup>9</sup>, reliefează faptul că în acest județ de cîmpie se întîlnește un mare „pinten“ moșnenesc, care se găsește în prelungirea structurilor tradiționale românești din Piemontul Getic. Astfel, în aria unei mari păduri din Cîmpul înalt al Romanaților realitățile sociale medievale se prelungește pînă în secolul nostru, ele fiind acelea care l-au impresionat pe marele istoric N. Iorga cînd, toponimic, a delimitat aici o străveche locuire românească ocolită de slavi și cumani în migrația lor<sup>10</sup>.

În afara satelor moșnenesti, ca în mai toate județele din cîmpie, aici se întinde un mare domeniu boieresc, pe care îl plasăm cu convingere ca existent înainte de 1247, cînd aici se delimitează o zonă social-politică în care erau cnezii Ioan și Farcaș și *maiores terrae*.

<sup>7</sup> I. Cojocaru, *op. cit.*, p. 205.

<sup>8</sup> Vezi Anexa II. Porunca Visteriei către județul Romanați din 28 octombrie 1819 menționează și alte categorii fiscale care fuseseră înregistrate în vară, „dar care nu apar în catagrafia din 1820: „La satul Balos (Balș), format din 378 birnici, există 13 pecetluituri de „bicigași și rotari i dirvari cu ajutoarele lor, ai poștii Mirirea (Mirila) dintr-acel județ“.

„Învălmășeli“ la „seneturile boeri de neam“ sînt 3 : 1) „13 cruci sînt șazători într-acel județ și țin de alte județe“; 2) 5 nume sînt în plus față de ceea ce cunoștea Visteria pînă acum; 3) „alte cinci cruci și șase nume să găsesc știuți Visterii și în catastihul înnoirii și în catagrafia județului nu să cuprind“.

Numărul boiernașilor din județ este de 51, din care 11 țin de Dolj, iar 1 de Craiova (Visteria cunoștea pînă acum 37 boiernași ai acestui județ, iar acum rezultă 2 în plus).

În catagrafia cumpaniștilor figurează 246 nume, din care 59 își plătesc dajdia la Cumpania Craiovei, 24 se găsesc în alte județe, iar 11 nu sînt trecuți în catastih.

În catagrafie sînt 17 lude scutiți „cu cărți“, Visteria avînd cunoștință pînă acum numai de 11. Sînt 6 fustași și 1 portărel ai Căimăcămiei Craiova.

Catagrafia găsește un număr de 67 „fără nici un căpătli“; Visteria poruncește trecerea lor la bir. Se găsesc 108 poslușnici „pă moșii streine“ și 94 poslușnici în orașul Caracal; să fie trecuți la bir cei 108 din județ (Vezi I. Cojocaru, *op. cit.*, p. 205).

<sup>9</sup> Vezi Anexele.

<sup>10</sup> N. Iorga, *Revelații toponimice pentru istoria neștiută a românilor I, Teleormanul*, în „Analele Academiei Române Memoriile Secțiunii Istorice“, seria III, tom XXIII, mem. 14, p. 349—350.

Potrivit documentului prezentat de noi, în Romanați cel mai întins domeniu aparținea banului Grigore Brâncoveanu, „*le plus riche de tous les boiars en terres*“, cu moșii în 11 județe, personalitatea cea mai de frunte a țării<sup>41</sup>. El moștenește pe Constantin Brâncoveanu, ultimul dintre domnitorii care s-au ridicat din neamul boierilor Craiovești. Numai în județul Romanați el stăpânea 21 de sate.

Aceluiași domeniu i se pot adăuga moșiile stăpânite de mănăstirile Bistrița, Sadova, Brâncoveni și Glavaciocul, care cândva au fost dăruite acestora de aceeași boieri Craiovești.

Ne rezumăm doar la aceste două aspecte ale stăpînirii pămîntului în Romanați, ele deschizînd o problematică istoriografică mai amplă, pe care ne propunem să o abordăm într-un alt studiu.

Totodată, subliniem că documentul statistic din 1820 a rămas neexplorat de către istoricii care au investigat cauzele sociale și economice ale revoluției de la 1821.

## STRUCTURES SOCIALES DANS LA PLAINE D'ENTRE OLT ET JIU PENDANT LE XIX-ÈME SIÈCLE

### Résumé

L'auteur, ayant à la base plusieurs sources statistiques, en majorité inédites, des années 1722, 1820, 1831, 1837, 1845, 1855, 1912 présente les phénomènes économiques et sociaux de département Romanați pendant les époques médiévale et moderne.

<sup>41</sup> Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. X, București, 1896, p. 74.



(sintetizare a documentului făcută de noi)  
JUDEȚUL ROMANAȚI)

Nr. crt.	Satul	Stăpînul moșiei	Nr. familii				Lude	Pîrcălab
			"frunte"	"mijloc"	"coadă"	Total		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
<i>Plasa Bălții de Sus (filele 1—9)</i>								
1	Gura Padinii	boierii Jleni	41	12	19	72	17—2	Voicu Tăgîrță
2	Adunații Bistriței	m-rea Bistrița	—	4	8	12	1—2	Dobre Codan
3	Celeul	m-rea Bistrița	45	32	40	117	26	Ion sin Andrei
4	Orlea	m-rea Cozia	11	9	5	25	5—2	Badea
5	Potelu	m-rea Bistrița	11	14	10	35	7	Drăghici sin Pătrașco
6	Dăbuleni	banul Brâncoveanu	104	9	19	132	38	Preda sin Gherghina
7	Ianca	m-rea Bistrița	43	27	25	95	21	Radu Neață Argintoianu
8	Grojdibodul	boierii Jleni	67	16	38	121	27	Radu Slabu
<i>Plasa Bălții de Jos (filele 10—19)</i>								
9	Gluvăreștii	sărdar Iamandi Giuvara	—	22	18	40	6	Mihăilă
10	Izbiceni de Jos	spătar Nicolache Șuțul	15	13	22	50	7—3	Nicolae
11	Gîrcovul	m-rea Dintr-un lemn	27	17	23	67	15	Dobre Pîrcălabu
12	Moldovenii	banul Brâncoveanu	10	15	33	58	8—3	Radu Panduru
13	Izbiceni de Sus	spătar Nicolache Șuțul	6	6	12	24	4	Oprea
14	Dașava	m-rea Bistrița	24	21	32	77	15—3	Ion sin Radu Dorobete
15	Mozolea	sărdar Iamandi Giuvara	18	26	25	69	14	Niculcea
16	Verdea	banul Brâncoveanu	10	11	13	34	5—3	Gavrilă
17	Racovicloara	banul Brâncoveanu	14	14	29	57	9	Preda sin Stan
18	Racovița	banul Brâncoveanu	21	23	41	85	15	Ciucă Văcaru
19	Izlazul	banul Brâncoveanu	12	17	39	68	8—3	Ion Cioană
<i>Plasa Oltului de Jos (filele 20—28)</i>								
20	Dobrosloveni	boerii Berindei și medelnicerul L	8	—	18	26	9	Iordache Giurcă
21	Recica	Episcopia Rîmnicului	14	11	8	33	7	Ghiță
22	Frăsinetul	banul Brâncoveanu	11	8	10	29	4	Dumitru
23	Flîntinele	m-rea Glavaciiovul	5	3	5	13	2	Cârstea
24	Stoenești	banul Brâncoveanu	7	4	—	11	2	Marin sin Dinul

## Anexa I (continuare)

1	2	3	4	5	6	7	8	9
25	Slăvenii	sărdar Tache Bengescu	7	3	4	14	2-3	Marin Ciupitu logofăt
26	Potopinel	boierii Jieni	7	3	6	13	1-3	Dinu Minciună
27	Gostavățul	logof. Constantin Golescu	—	—	10	10	1	Marin Brotaesc
28	Băbiciul	Episcopia Rîmnicului	29	13	7	49	10	Dinu Cocoșilă zis Păun
29	Cătunul Preajba	siliște nouă osebită din Băbiciu pe moșia banului Brâncoveanu	4	8	—	12	2	Marin sin Crăciun
30	Rusăneștii de Mijloc	boierii Jieni	7	7	10	24	3-3	Florea sin Ion sărdar
31	Cătunu Plăvicenii	metohul Plăviceni	—	—	8	8	0-3	—
32	Rusăneștii de Jos	căminarul Constantin Vlădăianu	3	4	10	17	1-3	Stancul
33	Rusăneștii de Sus	clucerul Ioan Vlădăianu	14	12	10	36	5-3	Preda sin Iancul Mocanu
34	Cîndenii	m-rea Dintr-un Lemn și casa postel. Stan Cîndea	5	3	5	13	2	Marin
35	Fărcașu de Mijloc	medelnicer Grigore Jianu	3	5	—	8	1	Marin Cojocaru
36	Înghimpății	casa logof. Cornea Brăiloiu	13	6	6	25	4	Stan
37	Hotăranii	schitul Hotăranii	9	8	4	21	3-3	Nicolae al Lun- gului
38	Fărcașu de Jos	casa răposatului Scarlat Fărcășanu	8	3	16	27	3	Codin
39	Fărcașu de Sus	armaș Dumitrache Vlădăianu	9	9	8	26	3-3	Chiriță
40	Cilienii	banul Brâncoveanu	50	—	6	56	12	Dumitru brat Mihai
41	Scărișoara	banul Brâncoveanu și megieșească	36	—	5	41	10	Ion

## Plasa Oltului de Sus (filele 29-42)

42	Brâncovenii	banul Brâncoveanu	48	18	19	85	13-3	Marin Chiroiu
43	Dranoveții	m-rea Bistrița	33	34	23	90	13	Radu Mihălcioiu
44	Cătunu Piatra	Mihalache Giurgeanu	9	11	11	31	4	Dumitru Pătru
45	Sipotul	sărdar Tache Bengescu	23	10	10	43	7	Pîrvul
46	Ceparii	moștenească	9	11	13	33	4	Stolca sin Neacșu
47	Găneasa	căminar Costache Vlădăianu	12	17	38	67	6	Gheorghe Petraru

## Anexa I (continuare)

1	2	3	4	5	6	7	8	9
48	Piatra de Sus	banul Brâncoveanu și serdari Tache Bengescu și Polihronie	43	44	42	129	17	Stan sin Drăgan
49	Arceștii	sluger Marco Măinescu, chir Dumitru Duca și Costache Arcescu	15	14	16	45	6	Ion sin Papa
50	Enusăștii	chir Hagi Enuși	—	—	25	25	2	Mihai logofăt
51	Piatra de Jos	serdar Tache Bengescu	4	7	17	28	3	Vasile Neamțul
52	Vălenii	medelnicereasa Catinca Farfara	31	7	9	19	1—3	Ene sin Stirban
53	Pleșoii	—	13	16	12	41	5—3	Niță sin Matei
54	Cocorăștii	banul Brâncoveanu	9	12	35	56	6—3	Preda sin Stan
55	Slătioara	serdar Polihronie	96	43	54	193	29	Petculescu
56	Mărgenii	banul Brâncoveanu	6	12	56	74	4—3	Dobre sin Ilie
								Dumitru Filip

## Plasa Olteșului de Sus (filele 43—63)

57	Baldovineștii	m-rea Căluu, log. Bibescu și megieșească	21	20	56	97	10—3	Mihai
58	Petrișul	moștenească	7	7	6	20	2—3	Preda Muntean
59	Gropșanii	cașa clucer Hara-lambie, vistiier Dumitrache Musculeanu	59	51	34	144	21	Vilceanu
60	Cîmpenii	banul Brâncoveanu	13	8	13	34	4—3	Matei sin Dinu
61	Morunești	megieșească	3	3	7	13	1—3	Vladu
62	Baloșu	Episcopia Râmnic, m-rea Călu și megieșească	5	45	211	261*	20	Stan sin Diaconeasa Ilinca
63	Morunglavul	m-rea Morunglavul	10	12	9	31	4	Ion sin Ilie
64	Vulpenii	m-rea Surpatele	40	76	95	211	25—23	Stan sin Marin
65	Bărbăștii	sluger Constandin Buzescu, căpitanul Nițu Dobriceanu	14	9	24	47	6	Ion sin Mihalcea
66	Hurezu	m-rea Morunglav, sătrar Tudoriu și casa comisului Dinu	10	3	4	17	3	Gheorghe
67	Becetu	m-rea Bistrița	10	7	9	26	4	Constandin

\* fără 27 surugii ai poștei Mirila și fără 54 ajutoare

## Aneza I (continuare)

1	2	3	4	5	6	7	8	9
68 — 69	Oboga de Sus și de Jos	m-reă Morunghla- vul, casa pahar- nicului Argin- tianu și a Ni- țului Dobriceanu	23	15	52	90	10—3	Constantin sin Chirea
70	Bobiceștii	log. Șerban Stă- nescu, polcovnic	29	19	17	65	9—3	Ion Oale
71	Curtișoara	Ioniță Bălșanu vorniceasa Catinca Știrboaică, ser- dar Barbul Socoțeanu	15	7	6	28	4—3	Dumitrașco Ciucă
72	Virtopul	serdar Polihronie, boierii Brătășani și popa Constan- din	13	3	9	25	3—3	Ion Vâlceanu
73	Ciptiroaia	vorniceasca Ca- tinca Știrboaică	17	22	68	107	10—3	Păun
74	Gura Căluui- Căluului	m-reă Căluui ; si- liște nouă ose- bită din Cipti- roaia	13	8	10	31	4	Pătrașco Olariu
75	Ungureni	m-reă Dintr-un lemn	23	19	30	72	9—3	Ion
76	Găvăneștii	clucer Constan- din Brăiloiu	23	13	40	76	9—3	Stan

## Plasa Oltețului de Jos (filele 64—75)

77	Prășcovenii**	clucer Ion	33	12	37	82	11	Pătru sin Neagoie
78	Mărgăriteștii	Vlădăianu boiernașii Mărgă- ritești	11	4	10	25	3—3	Dinu Roșu
79	Vlăduțeni	banul Brâncu- veanu	9	—	9	18	2—3	Șerban Vineticul
80	Osica de Sus	banul Brâncu- veanu	44	54	19	117	21	Dincă
81	Greci	boierii Greceni	22	12	32	66	9	Mihai Aron
82	Racovița	medelnicer Dumi- trache Jiianu	11	7	12	30	3—3	Ion Găman
83	Adunații ot	medelnicer Dumi- trache Jiianu	—	—	14	14	1	Pătru Coșircă
84	Racovița	logof. Dinicu	31	22	24	77	12—3	Marin sin Dan
85	Fălcoiu	Golescu	11	4	10	25	4—3	Dinu Roșu
86	Blajul	boierii Jieni	7	2	5	14	2	Stoica Cîrciumar
87	Dobrunul	banu Brâncu- veanu	10	6	6	22	3	Stan Dovleac
88	Șopirlita	logof. Andrei Do- broneanu și megieșască	13	6	14	33	4—3	Dincă
89	Osica de Jos	boierii Brătășani vorniceasa Catinca Știrboaică, pos- telnic Ioniță	27	13	9	49	8—3	Stolca sin Călin

\*\* ce li se zicea pînă acum Prășcoveni



1	2	3	4	5	6	7	8	9
90	Roșienii de Sus și Roșienii de Jos*	boierii Brătășani						
91			—	11	13	24	3	Preda
92	Branețul	banul Brânco-veanu	—	29	24	53	5—3	Ilie
93	Rusăneștii	boierii Rusănești	11	10	4	25	3—3	Dincă
94	Birza	boiernașii Birzeni	14	17	7	38	4	Pircălabu
95	Prășcovenii de Sus**	cocoana Zoița Prășcoveanca	—	9	10	25	2	George Dumitru Cîrculmaru

## Plasa Tesluiului (filele 76—86)

96	Leu	megieșească	54	59	23	136	24	Mihai Grejdan
97	Drăgoteștii	paharnic Stan Jianu	27	10	9	46	6	Gheorghe Stăvaru
98	Preajba	boiernașii Prejbeni	7	5	—	12	2	Dinu sin Zaharia
99	Corlăteștii	vorniceasa Catinca Știrboaica	33	14	24	71	11	Ion Cârlea
100	Buzducul	boiernașii Vicșorenii	9	5	—	14	1—3	Stan sin Dumitru Botofei
101	Viișoara	Episcopia Rîmnic	12	6	4	22	4	Dinu sin Trașcă
102	Rumâna și Boșotenii	vistier Diculescu, pitar Uriianu și casa Dobroneanului	13	9	17	39	5	Gasper
104	Ciocăneștii de Sus	serdar Costache	12	6	4	22	3	Mitroi
105	Golfinu	armășoia Golfinoaia și stolnic Nicolae Gîgartul	18	10	5	33	6	Ion sin Preșusan
106	Cipuria	chir Iancov Săculescu și doi moșneni	12	8	10	30	4—3	Dinu Roșu
107	Țărțălu	megieșească	7	5	—	12	1	Constantin sin Ion Purcaru
108	Popînzăleștii de Jos	schitul Popînzăleștii de Jos, boiernașii Vicșoreni și Ioniță Perlețeanu	11	4	6	21	2—3	Ilie Goran
109	Coșovenii de Sus	clucer Constantin Oțetlișanu	11	—	9	20	2	Lăpădat
110	Ciocăneștii de Jos	sărdar Costache Teohari	—	—	23	23	2	Dumitru
111	Popînzăleștii de Sus	chir Hristea Belivacă	14	5	10	29	4—3	Combii sin Ion
112	Coșovenii de Jos	casa răposatului clucer Haralambie	14	7	15	36	5—3	Nicolae Găgeata

\* „ce s-au împreunat acum“

\*\* „numire nouă, în loc de Vilsănești“

## Anexa I (continuare)

1	2	3	4	5	6	7	8	9
113	Robăneștii de Jos	m-reă Brâncoveni	16	9	5	30	5	Pirvu Pislaru
114	Robăneștii de Sus	paharnic Ion Scordilă	—	13	10	23	2	Ion Sirbu
115	Loloștii	visțier Mihalache Iconomul	—	—	12	12	1	Radu Guțan

## Plasa Cîmpului (filele 87—94)

116	Marotinu de Jos	postelnic Stîbica Boruzescu	8	3	7	18	3—3	Sandru Conciu
117	Crîngurile	banul Brâncoveanu	—	—	4	4	0—3	—
118	Amărăștii de Jos	m-reă Brâncoveni	15	13	10	38	8	Mihai sin Bogdan
119	Zvorsca	medelnicher Grigore Jiianu	3	—	9	12	1—3	Tudor sin Florea Pirjol
120	Dobroțești	megieșească	4	—	14	18	2	Radu sin Popa Marin
121	Apele Vii	moștenească	41	4	6	51	16	Florea Chelu
122	Mîrșani	megieșească	82	21	13	116	27—3	Stan sin Mihai Păstaie
123	Marotinu de Sus	megieșească și a postelnicului Stoica Boruzescu	9	5	7	21	5	Radu Ceacu
124	Soreni	megieșească	4	—	9	13	1—3	Gheorghe sin Paraschiv
125	Celaru	megieșească	24	—	4	28	7	Ion Bărac
126	Ghizdăveștii de Jos	răposatul clucer Vasile și megieșească	5	4	—	9	1—3	Ion Tortolea
127	Amărăștii de Sus	megieșească	20	5	—	25	6	Mihai Liță
128	Ghizdăveștii de Sus	răposatului clucer Vasile Lăcust (ea)anu	5	4	—	9	1—3	Antonie Bărcu
129	Sohoteștii	paharnic Ghiță Coțofeanu	5	—	5	10	1—3	Marin Pupăză
130	Grozeveștii	sărdar Constantin Lazaru	8	6	4	18	3	Stan sin Oprea
131	Dioștii	megieșească	12	4	—	16	3	Stoicheci
132	Rădomiru	chir Crăciun Hagi Tolea	39	8	4	51	10	Dinu

## Plasa Mijlocului (filele 95—106)

133	Liceni	moșia dumnealui Petrache Fărcășanu	5	9	27	41	4—3	Pirvu brat Ionașco
134	Boldu	moșie slobodă	15	33	27	75	10	Ilie Buzalin
135	Redea	megieșească	23	25	21	69	11	Dinu
136	Deveselu	clucer Ioan Vlădăianu	14	18	16	48	6	Vasile Comăncăeanu
137	Brastăvățul	Clucer Iordache Deșliu	45	17	10	72	13—3	Dobre Novac

## Anexa I (continuare)

1	2	3	4	5	6	7	8	9
138	Grădinile	medelnicer Dincă Zătreanu, răpo- satul medelnicer Sevastian și m-reă Plăvicenii	20	12	8	40	6—3	Dobre sin Nicola
139	Crușovul	clucer Iordache Deșliu	38	24	10	72	11	Stancu Băru
140	Rătunda	m-reă Brâncoveni	3	9	14	26	2—3	—
141	Vădastra	m-reă Bistrița	61	19	11	91	15—3	Vasile
142	Comanca	megieșească	17	13	13	43	6—3	Mihai Plopul
143	Obârșia	m-reă Brâncoveni	9	7	8	24	3—3	Stancul
144	Studina	m-reă Bistrița	24	10	15	49	8	Barbu
145	Vădăstrița	m-reă Bistrița	34	7	5	46	9—3	Amza Ciocoiu
146	Coteni	m-reă Sadova	26	9	10	45	7—3	Andrei Pircălabu
147	Vlădila	m-reă Căzia	5	—	5	10	1—3	Iancu sin Vladu

## Anexa II

(Cl. documentului original, fila 107)

## JUDEȚUL ROMANAȚI

Lude	Oameni (famili)			Toată suma (familiilor)	Adunarea sumelor de la toate plășile
	„Frunte“	„Mijloc“	„Coadă“		
143—3	322	123	164	609	Plasa Bălții de Sus
108—3	157	185	287	629	Plasa Bălții de Jos
85	246	110	156	512	Plasa Oltului de Jos.
122—3	323	256	380	959	Plasa Oltului de Sus
164	348	347	700	1 395	Plasa Oltețului de Sus
104	254	218	272	744	Plasa Oltețului de Jos
92	270	175	186	631	Plasa Tesluiului
99	284	77	96	457	Plasa Cimpului
117	339	212	200	751	Plasa Mijlocului
1 037	2 543	1 703	2 441	6 687	Adică șase mii șase sute optzeci și șapte

## Anexa III

(alcătuită de noi pe baza documentului original)

## SATELE JUDEȚULUI ROMANAȚI (DUPĂ STĂPÎNII DE MOȘII)

Felul stăpînirii moșiei satelor	Plasa Bălții de Sus	Plasa Bălții de Jos	Plasa Oltului de Jos	Plasa Oltului de Sus	Plasa Oltețului de Sus	Plasa Oltețului de Jos	Plasa Tesluiului	Plasa Cimpului	Plasa Mijlocului	Total moși (sate) în Romanați
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
moșnenească	—	—	—	1	2	2	3	9	2	19
meșterească	3	9	15	13	8	16	13	6	4	87
mănăstirească	5	2	5	1	5	—	2	—	7	27

## Anexa III (continuare)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
moșnenească și bolerească	—	—	1	—	—	1	1	1	—	4
boierească, mănăstirească și moșnească	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
moșnenească și mănăstirească	—	—	—	—	1	—	—	1	—	2
boierească și mănăstirească	—	—	1	—	3	—	1	—	1	6
moșle slobodă	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Total moșii (sate) pe plăși	8	11	22	15	20	19	20	17	15	147

## Anexa IV

**SATELE JUDEȚULUI ROMANAȚI**  
(statistică alcătuită de noi pe baza conscripției virmondienne)

Satele (după stăpânirea pământului)	Conscripția din 1722	Plus Conscripția din 1723	Total județ
moșnenești	13	10	23
bolerești	37	8	45
mănăstirești	14*	5	19
bolerești și mănăstirești	—	1	1
fiscale	15	—	15
Total județ	79	24	103

\* Satul Dranovăț, stăpinit de mănăstirea Segarcea, a fost numărat o singură dată și nu de două ori precum figurează în conscripție.

## Anexa V

**JUDEȚUL ROMANAȚI LA 1831**  
(Situație calculată de noi după Obșteasca Catagrafie)

Satele după stăpînirea moșiei	Plasa Balta de Sus	Plasa Balta de Jos	Plasa Oltului de Jos	Plasa Oltului de Sus	Plasa Oltului de Sus	Plasa Oltului de Jos	Plasa Teliului	Plasa Cîmpului	Plasa Mijlocului	Total sate
moșnenești	—	—	1	1	7	2	4	12	1	28
bolerești	5	10	16	11	10	18	10	4	5	89
mănăstirești	5	5	5	2	9	2	1	1	6	36
moșnenești și bolerești	—	—	—	—	1	1	4	1	—	7
moșnenești și mănăstirești	—	—	2	—	1	—	1	—	1	5
moșnenești, bole- rești și mănăs- tirești	—	—	—	—	3	—	1	—	1	5
bolerești și mănăs- tirești	—	—	1	2	3	1	3	—	—	10
moșle slobodă	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
moșia statului	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Total sate pe plăși	10	16	25	16	34	24	24	18	15	182



## Anexa VI

Situația proprietății în județul Romanați la 20 decembrie 1845 (calculată de noi)

Satele (după proprietatea asupra pământului)	Plasa Oltului de Sus	Plasa Oltului de Jos	Plasa Ocolului Caracal	Ocolul orașului Caracal	Total
moșnenești	3	—	9	—	12
boierești	28	9	19	—	55
mănăstirești	7	6	9	—	22
moșnenești și boierești	—	—	2	—	2
moșnenești și mănăstirești	—	—	1	—	1
boierești și mănă- stirești	3	1	1	—	5
proprietatea orașului Caracal	—	—	—	1	1
fără indicarea proprietarilor	—	1	—	—	1
<b>Total județ</b>	<b>41</b>	<b>16</b>	<b>41</b>	<b>1</b>	<b>99</b>

# UN PROGRAM ELABORAT DE REVOLUȚIONARII CRAIOVENI LA 1848

AURELIA FLORESCU

Două documente descoperite la Craiova<sup>1</sup> aduc noi informații privind activitatea desfășurată de fruntașii pașoptiști în capitala Olteniei, în perioada premergătoare declanșării revoluției de la 1848. Redactate în limba română în scrierea de tranziție, pe un număr de 8 pagini nenumerate, de format 2°, având dimensiunile 21,5×34 cm, documentele reprezintă ciorna unui manuscris din care s-a păstrat finalul unui *Program* urmat de un manifest intitulat *Românii din Principatele Moldavia și România*. Că este o ciornă, o demonstrează penele dese din text cu trimiteri marginale, înlocuirea unor cuvinte sau sintagme prin altele, observându-se și aspectul caligrafiei care dă de înțeles, de la prima vedere, că este vorba de un material în lucru. Ultima pagină scrisă este ștearsă cu cerneală deasupra pentru a nu se înțelege textul.

Documentele nu sînt date, nici semnate — elemente stabilite cu destul de mare precizie pe baza conținutului lor. Concluzia desprinsă în urma comparării scrisului cu alte documente<sup>2</sup> păstrate din perioada respectivă confirmă, în mod cert, că autorul lor este Ioan Maiorescu, fost profesor și director al Școlii Centrale din Craiova<sup>3</sup>. Documentele au fost redactate după 15 martie 1848, mai precis după Dieta Ungariei citată în *Program*, care a decretat încetarea robotelor<sup>4</sup>. Totodată, menționăm că ele au fost redactate înainte de declanșarea acțiunii revoluționare ce preconiza ca în frunte să-l aibă pe domnitorul țării, Gheorghe Bibescu. Această dată a fost fixată nu mai târziu de 11/23 aprilie 1848, întrucît atunci prezența lui Ioan Maiorescu era semnalată în București, pentru a intra într-o audiență la dormitor în probleme ce încercăm să le legăm de conținutul manifestului<sup>5</sup>.

<sup>1</sup> Se află la Complexul muzeal județean Dolj, donate de A. Florescu.

<sup>2</sup> N. Bănescu, V. Mihăilescu *Ioan Maiorescu, Scriere comemorativă cu prilejul centenarului nașterii lui, 1811—1911*, Tipografia românească, București, 1912, facsimil p. 490; facsimile din scrisorile datele 26 august 1838 și 30 mai 1843, Iași, semnate de Ioan Maiorescu, publicate în cartea G. Bariț și contemporanii săi, Vol. I, Editura Minerva, București, 1973, p. 205.

<sup>3</sup> A fost profesor și director între anii 1837—1848 cu o întrerupere între anii 1842—1843; N. Bănescu, V. Mihăilescu, *op. cit.*; N. Andrei, *Ante de lumină. Istoria Liceului Nicolae Bălcescu din Craiova*, Editura „Scrisul românesc”, Craiova, 1976, p. 332—347.

<sup>4</sup> George Barițiu, „Gazeta de Transilvania”, XI, 1848, nr. 22, 15 martie st. v., p. 90—91.

<sup>5</sup> Cornelia Bodea, *1848 la români, O istorie în date și mărturii* (în continuare prescurtat *1848 la români...*) Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 411; Ioan Axente s-a întâlnit cu Ioan Maiorescu la București și i-a scris lui Simion Bărnuțiu la Sibiu despre aceasta: „cred că-ți va fi scris dumnealui mai lung despre acestea”.

*Programul*, care constituie subiectul prezentului studiu, conține, în ciorna descoperită, articolul 6 aproape în întregime, precum și articolele 7, 8, 9, 10, 11. Pentru a putea face referiri la el, îl redăm în anexă, în transliterație, cu introducerea penelor în text<sup>6</sup>.

Întrucît din document lipsește începutul care ar fi putut lămuri mai bine problema, ne-am întreat, pe bună dreptate, care era menirea lui. Datorită faptului că se cunosc destul de puține documente despre evenimentele petrecute la Craiova în această perioadă, am putut formula următoarele supoziții :

1. Articolele cuprinse în *Program* au fost redactate de Ioan Maiorescu pentru a fi trimise lui George Barițiu la Brașov cu scopul de a le publica în „Gazeta de Transilvania”, așa cum procedase și August Treboniu Laurian cu *Cererile românilor* formulate și trimise de el de la București<sup>7</sup> la 8/20 aprilie 1848. Cu prilejul publicării corespondenței dintre Ioan Maiorescu și George Barițiu<sup>8</sup>, în studiul introductiv, T. Morariu menționa : „George Bariț îi solicită permanent sfatul în chestiuni importante, îndeosebi privind atitudinea „Gazetei de Transilvania” față de principate”. Dar, fiind redactat de Ioan Maiorescu după 15 martie 1848, *Programul* trimis este posibil să se fi pierdut, deoarece George Barițiu, între 25/12 martie — 15/3 iunie 1848, se afla refugiat la Cîmpina<sup>9</sup>. Dacă, totuși, a ajuns la Brașov, fiind păstrat pentru a fi fost publicat mai târziu (după întoarcerea lui George Barițiu din refugiu), este posibil să se fi aflat la un loc cu corespondența acestuia, aruncată în foc de proprietara imobilului unde a locuit George Barițiu<sup>10</sup>.

2. Este posibil ca *Programul* să fi fost trimis lui Simion Bărnuțiu ca o propunere, în vederea redactării formulărilor ce aveau să se prezinte pe Cîmpia Libertății de la Blaj la 3/15 mai 1848. Conținutul lui demonstrează că Ioan Maiorescu n-a fost străin de propunerea lui Aron Pumnul de a se face o adunare la Blaj, unde revoluționarii ardeleni urmau să formuleze cererile ce trebuiau să fie prezentate la dieta din luna următoare „sfătuindu-ne unul cu altul ce avem lipsă mai mare să cerem”<sup>11</sup>. Întrucît ardelenii din București au cunoscut și, în final, au participat la Adunarea de la Blaj, este neîndoișo că și ardelenii din Craiova erau la curent cu tot ce se întreprindea dincolo de munți.

Informația că Ioan Maiorescu ar fi trimis o scrisoare lui Simion Bărnuțiu, al cărei cuprins îl bănuim, și care ar fi putut fi chiar *Programul*, o avem dintr-o scrisoare a lui Ioan Axente care l-a întilnit pe acesta în București în luna aprilie<sup>12</sup>. De altfel, se observă că articolele din *Programul* lui Ioan Maiorescu au fost analizate și luate în considerație pentru formularea revendicărilor, de la Adunarea de la Blaj, dată fiind concordanța de idei.

<sup>6</sup> Numerotarea articolelor făcută de noi s-a pus între paranteze, întrucît în ciornă este modificată ordinea.

<sup>7</sup> Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 409.

<sup>8</sup> G. Bariț și contemporanii săi, vol. I, Editura Minerva, București, 1973, p. 204.

<sup>9</sup> *Ibidem*, p. 314.

<sup>10</sup> *Ibidem*, p. 313.

<sup>11</sup> Manifestul lui Aron Pumnul, publicat de V. Chereștesiu în *Adunarea națională de la Blaj, 3—5 (15—17) mai 1848*, Editura științifică, București, 1966, p. 218.

<sup>12</sup> Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 411; Scrisoarea lui Ioan Axente (=Sever) din 6 aprilie 1848 adresată lui Simion Bărnuțiu.

3. Ideile ce străbat aceste șase articole, păstrate dintr-un program inițial de cel puțin 11 articole, se raliază diferitelor programe ce s-au propus în anul 1848 pentru schimbarea unei ordini social-politice învechite, de către toate provinciile românești : Moldova, Muntenia, Transilvania și Banat<sup>13</sup>. Este posibil ca acest *Program*, pornit din inima Olteniei, să fi fost redactat de Ioan Maiorescu, ardelean de origine, aflat în fruntea unui grup de revoluționari din regiunea istorică în care locuia în acel timp — foarte buni cunosători ai situației interne dar și internaționale — și că *el să fi reprezentat revindicările unei revoluții generale ce se preconiza a românilor din toate provinciile*. Cum altfel ar putea fi privit acel memorabil articol al 8-lea din *Program* (în numerotarea autorului — al IX-lea), în care se face o propunere excepțională inedită, de unire într-un stat independent cu numele de România ?

Despre constituirea unui stat Daco-România se discuta curent în această perioadă în cercurile de intelectuali patrioți din Moldova și Muntenia. În același timp, se vorbea despre un memoriu trimis de la Craiova domnitorului Gheorghe Bibescu, care conținea un proiect de constituire a unui regat dacic sub domnia lui. Până în prezent nu s-a găsit un document cu un asemenea conținut, dar câteva informații menționate în publicațiile despre revoluția de la 1848 amintesc despre existența lui. Cornelia Bodea, în cartea *Lupta românilor pentru unitate națională, 1834—1849*<sup>14</sup>, precizează că se cunoștea despre acest proiect din episodul evocat de George Barițiu în legătură cu întâlnirea care a avut loc între el și Bibescu în vara anului 1848. Atunci domnitorul avea în mână un memoriu — după cum relatează Barițiu — și-l întreba : „Cum voiți Dvs. să realizați punctele memorandumului de la Craiova ?” Domnitorul aprecia planul ca ieșit din ideile unei societăți de conspiratori, care avea în frunte pe Ioan Maiorescu<sup>15</sup>. La întâlnirea respectivă, Barițiu avea aerul omului cu totul străin de astfel de proiecte, deși domnitorul, cunoscând prietenia dintre cei doi ardeleni, se aștepta să afle amănunte în legătură cu proiectul<sup>16</sup>. Cornelia Bodea precizează în lucrarea citată că se discuta la sfârșitul lui mai 1848 despre o asociație patriotică moldo-munteană „Panromânia”, care avea țelul unirii într-un singur stat a tuturor provinciilor și ținuturilor românești și intenția de a pune noul stat unitar sub supremația coroanei de Austria<sup>17</sup>. Autoarea ia, ca atare, în considerație „memoriul de la Craiova”, concluzionând că se poate vorbi de o orientare a revoluției „panromânești” înainte de sosirea grupului de revoluționari de la Paris<sup>18</sup>.

<sup>13</sup> Aurelia Florescu, *Un program elaborat de revoluționarii craioveni la 1848*, în „Ramuri”, nr. 6, 1988, p. 1 și 13.

<sup>14</sup> Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitate națională, 1834—1849* (în continuare prescurtat *Lupta românilor...*), Editura Academiei, București, 1967, p. 127. Aceeași întâlnire este relatată și în cartea lui Apostol Stan, *Revoluția română de la 1848*, Editura științifică și enciclopedică, 1987, fără a aduce nimic nou în problemă.

<sup>15</sup> Cornelia Bodea, *Lupta românilor...* p. 128. Se poate ca George Barițiu să nu fi știut de memoriul trimis de Ioan Maiorescu lui Gheorghe Bibescu, întrucât în acea perioadă se afla în exil la Cîmpina.

<sup>16</sup> Cornelia Bodea, *Lupta românilor...*, p. 128—129.

<sup>17</sup> *Anul 1848 în Principatele Române, Acte și documente*, vol. I, București, 1902—1910, p. 404, nota din „Le Constitutionnel” din 18 iulie stil nou ; (în continuare prescurtarea *Anul 1848...*).

<sup>18</sup> Cornelia Bodea, *Lupta românilor...*, p. 129.



Articolul al 8-lea din *Program* aduce o mărturie de necontestat în această discuție, aceea că, într-adevăr, la Craiova s-a lucrat un asemenea proiect de unire. Se demonstrează că se făceau pregătiri pentru o revoluție, că nu se aștepta venirea grupului de revoluționari de la Paris și că pregătirile erau determinate de cunoașterea, în primul rînd, a situației din țară.

De altfel, nu întîmplător capitala Olteniei a fost aleasă drept centru al revoluției de către Guvernul Provizoriu, care, după declanșarea ei la 9 iunie 1848, pe Cîmpia Islazului, s-a întrunit la Craiova. Un exemplu semnificativ în acest sens îl constituie însăși corespondența dintre cei doi prieteni, Ioan Maiorescu și Gheorghe Magheru<sup>19</sup>, cîrmuitorul județului Romanați și comandantul garnizoanei Caracal, pentru a atrage și implica armata în lupta de apărare a revoluției, cum aveau să confirme evenimentele de după declanșarea acesteia.

Din cuprinsul articolului al 8-lea se observă gîndirea progresistă a lui Ioan Maiorescu care preconiza necesitatea unei alianțe sincere a popoarelor maghiar și român, așa cum s-a cerut mai tîrziu în *Programul Adunării* de la Lugoj<sup>20</sup>. Ideea era enunțată și într-un articol publicat la 18 aprilie 1848 în „Wiener Zeitung” care susținea unirea celor două principate: „Este destul să aruncăm o privire asupra hîrtii pentru a ne convinge că Austria trebuie să sprijine în interesul propriu și în cel al Europei întregi cu toată tăria năzuințele de eliberare ale moldavo-românilor”<sup>21</sup>.

Ioan Maiorescu, alături de ceilalți revoluționari craioveni, milita pentru refacerea unității întrucît „numai supt aceste condițiuni va mai putea contribui poporul român pentru susținerea, apărarea și fericirea patriei comune”<sup>22</sup>, adică a unui stat „neatîrnat supt nume de România”<sup>23</sup>. Ioan Maiorescu considera că, în evoluția lor istorică, provinciile românești au format o unitate politico-statală dezmembrată datorită anexiunilor teritoriale înfăptuite de marile puteri prin tratatele de la Karlovitz (1699), Kuciuc-Kainargi (1774) și București (1812).

Documentele redactate de Ioan Maiorescu la Craiova în vederea pregătirii desfășurării evenimentelor de la 1848 s-au pierdut, dat fiind împrejurările vitrege în care familia sa a părăsit Craiova după înăbușirea revoluției, lucrările sale rămase acasă fiind probabil distruse de autorități<sup>24</sup>. El însuși arată într-o scrisoare către George Barițiu că: „Studiile mele literare, ce parte le continuu, parte le refac din nou, pierdute fiind mare parte din cele făcute pînă la 1848”<sup>25</sup>. Dar ciorna manuscriselor descoperite

<sup>19</sup> Arh. St. Craiova, fond Gheorghe Magheru, pachet XIV ; bis./8 ; XLII, bis./10.

<sup>20</sup> V. Cheresteșiu, *op. cit.*, p. 523.

<sup>21</sup> *Ibidem*, p. 345.

<sup>22</sup> *Programul de la 1848*, Craiova, f. 1.

<sup>23</sup> *Ibidem*.

<sup>24</sup> Scrisoarea publicată în *Anul 1848...*, tom. IV, p. 224, trimisă lui A. G. Golescu la 6 septembrie 1848 ; Întregul „calabalic” — lucrurile sale, de fapt — a rămas închis într-una din încăperile Școlii Centrale din Craiova. La 20 martie 1850 Ioan Maiorescu, revenit în țară, roagă ca acestea să-i fie trimise la Brașov, unde i se stabilise familia. Eforia Școalelor a dat încuviințare abia peste un an, la 22 iunie 1851 (Arh. St. Craiova, Fond Colegiu, dos. 4/1837, f. 28 și 43 ; Apud N. Andrei, *op. cit.*, p. 343—344).

<sup>25</sup> *George Bariț și contemporanii săi*, vol. I, Corespondență primită de la Aaron Florian, August Treboniu Laurian și Ioan Maiorescu, ediție de Ștefan Pascu, Iosif Pervain, Ion Chindriș și Titus Moraru, Editura Minerva, București, 1973, p. 208.

dovedește că planul gândit cu mult înainte de declanșarea evenimentelor revoluționare a rămas în mintea sa clarvăzătoare. Ca atare, reprezentînd Țara Românească în calitate de agent diplomatic la Frankfurt, nu a ezitat să intre în audiență la autorități pentru a face cunoscută cauza națională românească, redactînd acolo trei memorii care au la bază, în esență, ideea enunțată în *Programul* din 1848, referitoare la unire. El însuși relatează în scrisoarea din 14/26 septembrie 1848, trimisă lui A. G. Goleșcu<sup>26</sup>, despre demersurile interprinse pentru realizarea unirii Țării Românești, Moldovei, Transilvania și Bucovinei.

Este de presupus că acest *Program* constituie chiar memoriul trimis domnitorului Bibescu, deoarece problemele ridicate în el au fost discutate, cum am văzut, de către cei doi. Este vorba, mai ales, de articolul 7 referitor la desființarea robotelor prin despăgubirea proprietarilor de către stat, pe care autorul o propune să se aplice în Muntenia și, eventual, în viitorul stat unit, deci și în Moldova. Se cunoaște, în acest sens, răspunsul dat de către domnitor, cu prilejul audienței pe care i-a acordat-o în luna aprilie 1848 : „Eu știu M(aiorescu) că țaranu nu poate fi niciodată mulțumit pînă nu va avea și el proprietatea sa, dar ce să fac, eu nu poci face singur nimica ?”<sup>27</sup>.

În celelalte articole din *Program* care s-au păstrat, Ioan Maiorescu ridică probleme ce aveau să fie menționate și în Adunările de la Blaj și de la Lugoj<sup>28</sup>. Astfel, se prevedea necesitatea existenței Episcopieiilor pentru românii neuniți, a Episcopilor și a unui Mitropolit în fruntea lor, în Transilvania. Legile votate de către Dieta Ungariei ignorau în mod conștient faptul că Ungaria era un stat multinațional. Nu se lua în considerație limba și religia deosebită a diferitelor naționalități. Acest lucru era foarte bine cunoscut de Ioan Maiorescu și, în consecință, în articolul 6 el propunea în mod expres ca „limba desbaterilor și a actelor sinoidale... a învățătorei și a cultului peste tot va fi limba națională română”. În această perioadă, arată și Cornelia Bodea, „limba națională era... ridicată la rangul oficial de factor politic indispensabil pentru triumful mișcării naționale”<sup>29</sup>.

Apoi mai sînt menționate în *Program* cerințele pentru ridicarea carantinelor și libertatea comerțului, idei care, de asemenea, au făcut parte din programul Adunării naționale de la Blaj. Și aceste cerințe erau justificate. Ele sprijineau, în fapt, unitatea economică a Transilvaniei cu principatele Moldova și Muntenia. Se urmărea, astfel, întregirea pieței naționale românești, existentă deja prin desființarea vămii dintre cele două principate.

Documentul prezentat de noi, datat în perioada 15 martie — 11 aprilie 1848, aduce un plus de informații și mărturii prețioase privind activitatea revoluționarilor craioveni în preajma declanșării revoluției. Este cunoscută o parte din corespondența lui Ioan Maiorescu cu George Barițiu, publicată în monografia *Ioan Maiorescu*<sup>30</sup> și în *G. Bariț și contemporanii săi*<sup>31</sup>, de asemenea corespondența dintre Ioan Maiorescu și Gheorghe Magheru<sup>32</sup>.

<sup>26</sup> N. Bănescu, V. Mihăilescu, *op. cit.*, p. 490.

<sup>27</sup> Cornelia Bodea, *Anul 1848 la români...*, p. 411.

<sup>28</sup> V. Cheresteștiu, *op. cit.*, p. 522.

<sup>29</sup> Cornelia Bodea, *Lupta românilor...*, p. 94.

<sup>30</sup> N. Bănescu, V. Mihăilescu, *op. cit.*

<sup>31</sup> *George Bariț și contemporanii săi*, vol. I, Editura Minerva, București, 1973

<sup>32</sup> Arh. St. Craiova, Fond Magheru, pachet XIV, bis./8.

Dar lacune există încă datorită distrugerii documentelor vremii; astfel, corespondența dintre Ioan Maiorescu și George Barițiu se întrerupe între 1 martie și 10/22 septembrie 1848<sup>33</sup>. Se intuia că Ioan Maiorescu a desfășurat o bogată activitate revoluționară la Craiova, ultimul document publicat<sup>34</sup> vorbind chiar despre aceasta. Dar alte mărturii concrete nu s-au găsit. Tocmai de aceea valoarea documentului de față este mai mare — el suplinește lipsa celorlalte și dă posibilitatea extinderii și cunoașterii a tot ce a reprezentat Ioan Maiorescu, precizează și fixează rolul său în perioada de pregătire a revoluției, despre care se cunosc atît de puține date.

ANEXĂ

### Programul elaborat la Craiova : 15 martie—11 aprilie 1848

- /VI/** „...din Banatu și Ungaria să-și aibă Episcopii și Episcopiile lor speciale, precum și un Mitropolit propriu pentru toți românii neuniți; asemenea Diececele române unite, fiind mai virtos cea din Transilvania peste măsură mare, să se împartă împreună cu cea de la Oradie, ca să se formeze 4 dieceze egale, supt un Mitropolitu. Spre acest scopu să se restabileze Mitropolia de la Blaju. Parohiile române ce se țin de D. Muncaciului să se înto(ă)rcă la a Oradiei. Să se înființeze în toate diecezele unite și neunite cîte un seminarium pentru clerul tînăru. Episcopii și Popii români să se bucure de toate foloasele, drepturile de care se bucură Episcopii și preoții celorlalte confesiuni. Limba materilor și a actelor sinoidale, a consistoriilor, a curespundinților eclesiastice, a învățăturai și a cultului peste tot va fi limba națională română, ca și pînă acum.
- VII** Afară de aceste, românii îmbrățișează toate cererile liberale cîte s-au făcut de către cetățile și comitatele Ungariei și Ardealului, cerind mai virtosu, ca despăgubirea proprietarilor de moșii, cu desființarea robotelor, să nu cază pe țărani ci pe statu, cum s-a determinatu în Dieta Ungariei.
- /VIII/** În urmă românii din Imperiul Austriei, simțindu că principatele Moldavia și România au de la soarte tot un destinu cu Transilvania... ceru... emanciparea totală a acestor 2 Principate, și formarea din ele a unui regatu neatîrnatu supt nume de România... În Congresul de la Karloviț anul 1699 Poarta a declarat legaților Poloniei că nu le poate da Moldavia pentru că ea e liberă, nu e luată cu sabia, ci închinată de bună voie. Prin urmare ce s-a ruptu de atunci de la Moldia în anul 1777 și 1812 este ruptu pe nedreptul și în contra tractatelor...
- IX** Ridicarea carantinelor
- X** Liber comerțul literar între statele Austriei și Principatele române.
- /XI/** Românii încredințați că în cererea lor nu se cuprinde nici un separatismu teritorialu, nici putere legislativă și administrativă politică specială, ci numai garanția națiunalității și a neatîrnărei bisericei lor, speră că aceste cereri li se vor realiza, că credu că numai supt aceste condițiuni va mai putea contribui populu român pentru susținerea, apărarea și fericirea Patriei comune“.

<sup>33</sup> George Bariț și contemporanii săi, Vol. I, p. 313.

<sup>34</sup> Documentele revoluției de la 1848, Țara Românească, București, Editura Academiei, 1982, p. 19.

UN PROGRAMME INÉDIT ÉLABORÉ PAR LES RÉVOLUTIONNAIRES  
DE CRAIOVA EN 1848

Résumé

L'auteur de l'article a découvert un programme inédit élaboré en l'année 1848 qui présente des nouvelles informations sur l'activité déployée par les révolutionnaires de la ville de Craiova.

Le Programme a été rédigé par Ioan Maiorescu qui a été le professeur et le directeur de l'École Centrale de la ville de Craiova. Les idées qui traversent les six articles du Programme qui ont conservés se rallient aux autres programmes qui ont été rédigés au printemps de l'année 1848 pour le changement de l'ordre social-politique vieilli.

Le Programme présente les revendications pour déclencher une révolution générale des Roumains des toutes les provinces. Les révolutionnaires de la ville de Craiova ont été pénétrés de l'idée de l'unité nationale et ils ont propagés l'union des toutes les provinces roumaines en un état indépendant sous le nom de La Roumanie.





## DOCUMENTE INEDITE REFERITOARE LA ACTIVITATEA DESFĂȘURATĂ DE GHEORGHE CHIȚU ÎN VEDEREA UNIRII PRINCIPATELOR

OTILIA GHERGHE

Cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea s-a înscris, prin înfăptuirea marilor realizări ale poporului nostru — făurirea statului român modern în 1859 și proclamarea independenței de stat în mai 1877 — ca una din cele mai fecunde perioade din istoria României.

Înfăptuiri istorice, Unirea Principatelor și cucerirea independenței au fost rezultatul luptei maselor largi populare, a întregului nostru popor pentru constituirea și dezvoltarea statului național român, pentru afirmarea sa liberă și independentă. În contextul luptei poporului român pentru unitate și independență s-au afirmat și au acționat numeroși savanți, scriitori, oameni de artă și oameni politici care și-au dedicat întreaga viață și activitate împlinirii năzuințelor de unire, progres și neamul.



Fig. 1. Gheorghe Chițu (1828—1897).

În galeria marilor personalități ale epocii, numele lui Gheorghe Chițu se înscrie, prin întreaga sa activitate, ca unul dintre animatorii luptei pentru unitate, independență și progres a românilor. Născut la Oboga, fostul județ Romanați, la 24 august 1828<sup>1</sup>, Gheorghe Chițu a urmat cursurile școlii primare și secundare din Craiova și București, avându-l printre primii săi dascăli pe marele patriot și revoluționar Ioan Maiorescu, ale cărui idei l-au înrîurit profund, determinându-l să se înroleze de timpuriu în rîndul revoluționarilor de la 1848. Deși nu împlinise vîrsta de

<sup>1</sup> G. M. Demetrescu, *Istoria Baroului Dolj de la 1864—1928*, Tiparul „Prietenii științei” Craiova, 1928, p. 405.

20. de ani, la 22 iunie 1848 a fost numit comisar de propagandă al guvernului revoluționar pentru județul Dolj<sup>2</sup>. În zilele de foc ale revoluției de la 1848, comisarul de propagandă Gheorghe Chițu a ținut inflăcărâte cuvântări în sala mare a Colegiului craiovean, entuziasmînd masele, impunîndu-se ca un inflăcărat luptător pentru reformarea patriei.

Activitatea revoluționară desfășurată în vara lui 1848 a fost principala cauză care l-a determinat pe Gheorghe Chițu ca, după înăbușirea revoluției prin pătrunderea armatelor străine în țările române, să părăsească țara și să se stabilească la Viena, unde a urmat, timp de mai mulți ani, cursurile Facultății de Drept. Și în această perioadă, înfruntînd restricțiile pe care autoritățile habsburgice le puneau în fața activității de propagandă a popoarelor aflate sub stăpînirea Imperiului Habsburgic, studentul Gheorghe Chițu a desfășurat o susținută activitate pentru recunoașterea drepturilor de unitate și independență ale românilor, pentru a face cunoscute opiniei publice europene năzuințele poporului său. După ce publică, în 1853, *Oracolul anului 1851*, a fost arestat de autoritățile habsburgice, care descind la locuința patriotului român, confiscînd broșurile prin care Gheorghe Chițu îndemna poporul român să acționeze cu toată energia pentru cucerirea drepturilor sale<sup>3</sup>. După ce și-a luat licența cu distincție și cu cele mai calde elogii din partea profesorilor, tînărul jurist a îmbrățișat cu entuziasm ideile care cuprindeau cu repeziune masele largi ale populației hotărîte să împlinească visul Unirii Moldovei și Țării Românești. La începutul anului 1857, la revenirea în țară, Gheorghe Chițu găsește la Craiova „o societate de tineri care își propuneau să fondeze un jurnal politic destinat să susțină și să propage Unirea Principatelor”. El se impune rapid ca un adevărat lider al Comitetului Unionist din localitate, care reunea printre alții pe Petrache Cernătescu, Emanoil Kinezu, K. Haralambie, G. C. Măcescu, Al. Anian, Eugeniu Carada și alți cărturari gata să acționeze cu toată energia pentru realizarea unirii<sup>4</sup>. Documentele vremii arată că, încă de la 19 martie 1857, Gheorghe Chițu se străduia să editeze un ziar unionist pe care îl intitulase sugestiv „România”. Oficialitățile locale, care se temeau că o asemenea denumire ar putea avea repercusiuni negative asupra marilor puteri, și așa nemulțumite de mersul lucrurilor potrivnice Unirii celor două Principate Române, nu au autorizat editarea periodicului „România”. Cu toate acestea, la 22 aprilie 1857, a apărut primul număr al ziarului unionist „Vocea Oltului”, puternică tribună a grupului unionist craiovean care a militat în paginile sale pentru înfăptuirea grabnică a dorințelor străvechi ale românilor de a se reuni.

„Asupra doleanțelor Națiunii Române”, articolul semnat de Gheorghe Chițu și G. C. Măcescu în primul număr al ziarului, argumenta judicios ideea necesității imperioase și vitale a unirii tuturor românilor, fiind străbătut de entuziasmul și forța de convingere cu care „Vocea Oltului” a antrenat masele largi din Craiova și din zonă la realizarea Unirii Principatelor. „Iar voi” cîți vă numiți și sînteți români, fii ai acestei infortunat

<sup>2</sup> Documente privind Anul revoluționar 1848 în Țara Românească, București, 1962, p. 57; Ion Pătrașcu, *Pașoptiști craioveni: Ioan Maiorescu și Gheorghe Chițu în Mitropolia Olteniei*, anul XL, nr. 3, mai-iunie 1988, Craiova, p. 13—15.

<sup>3</sup> Vezi documentele anexate.

<sup>4</sup> Luchian Deaconu, *Memoria Craiovei*, Craiova, 1981, p. 48.

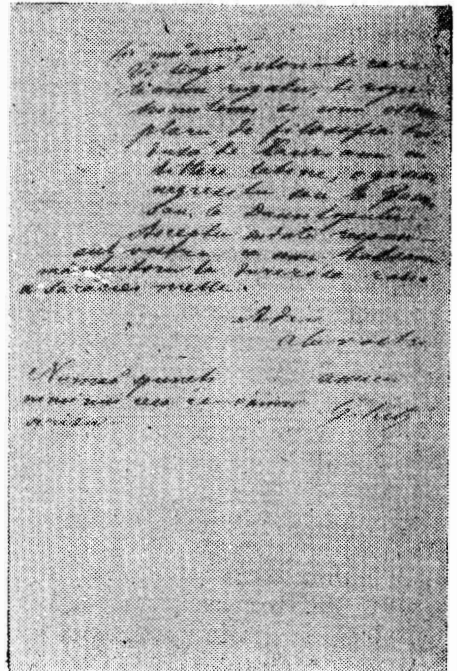
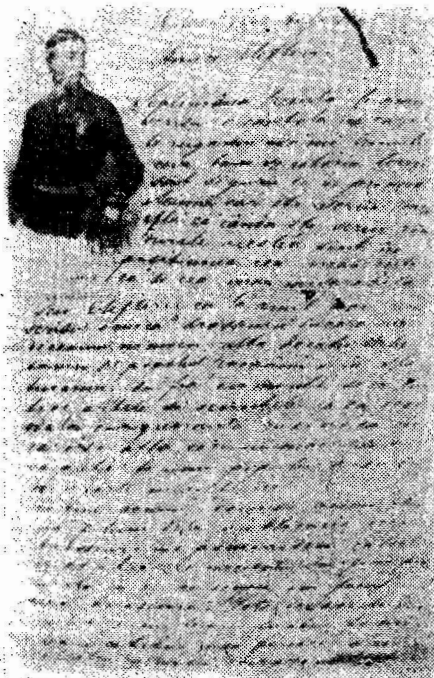


Fig. 2. Scrisoare a lui Gheorghe Chițu privitoare la cercetarea sa de către autoritățile austriece pentru faptul de a-și fi exprimat convingerile patriotice.

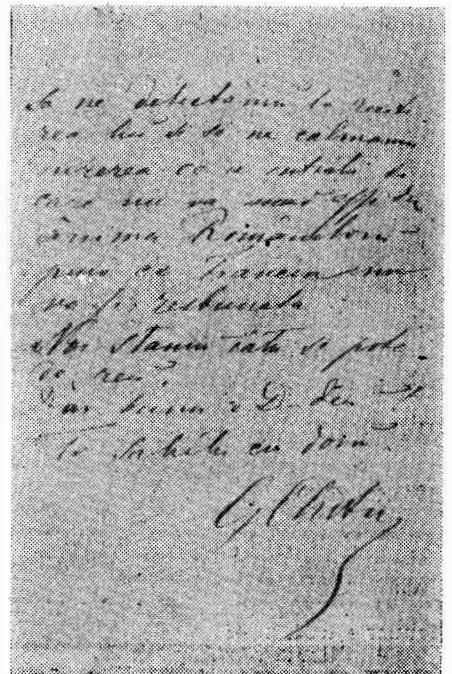
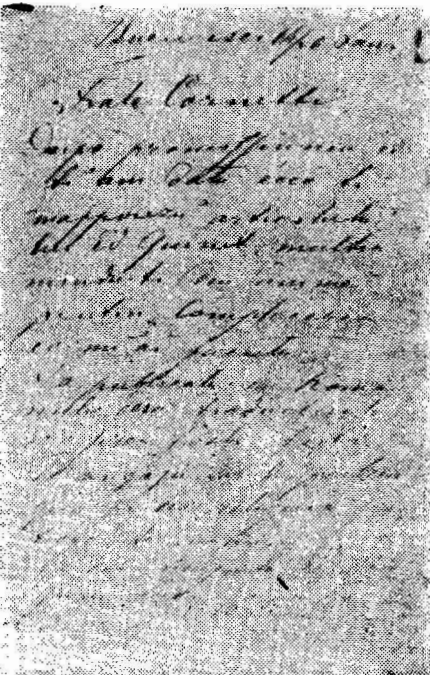


Fig. 3. Scrisoare a lui Gheorghe Chițu către Elefterie Cornetti.



nații, nu uitați nicidecum că de astăzi înainte orice minut pierdut în nelucrare este un an furat din viața scumpei noastre națiuni<sup>5</sup>.

Activitatea publicistică desfășurată de Gheorghe Chițu ca redactor al ziarului „Vocea Oltului” se constituie ca o veritabilă oglindă a concepțiilor democratice ale autorului, a patriotismului înflăcărat, a calităților sale de mare orator, care-l vor impune, peste ani, ca „o podoaă a Parlamentului românesc”<sup>6</sup>, a vastelor sale cunoștințe de istorie și drept pe care și-a fundamentat articolele publicate. „Să ne silim dar cu toții, olteni, munteni, moldoveni, basarabeni, boieri, negustori, industriași, profesionali, să ajungem cât mai curînd și mai sigur la scopul nostru comun — la întemeierea unui stat român, puternic, respectat, pașnic și fericit, pentru ca să putem zice odată cu mîndrie : și noi am luat parte la Unirea și mîntuirea Statului român, și noi sîntem cetățeni români”<sup>7</sup>. Activitatea desfășurată de ziarul „Vocea Oltului”, devenit începînd cu 11-mai 1857 „Oltul”, susținută de Gheorghe Chițu și de ceilalți unioniști craioveni, a asigurat trimiterea în Adunarea ad-hoc a unor deputați patrioți care să dea glas celor mai arzătoare dorințe ale poporului, acelea de a pune bazele statului român unit.

Adresîndu-se deputaților care porneau spre Capitala țării pentru a participa la Adunarea ad-hoc, „Oltul” scria : „Români aleși ai națiunii ! Voi sînteți depozitarii tuturor drepturilor ei ; voi sînteți puterea sau slăbiciunea, suveranitatea sau servitutea, libertatea sau sclavia, progresul sau barbaria, fericirea sau mizeria, gloria sau rușinea națiunii noastre. În mîinile voastre stă scepstrul sau lanțurile României”<sup>8</sup>.

După înfăptuirea, Unirii Principatelor în anul 1859, Gheorghe Chițu, care-și cucerise un prestigiu deosebit, a îndeplinit importante funcții și demnități : președinte de tribunal și procuror la Curtea de apel ; primar al Craiovei și deputat ; ministru al instrucțiunii publice ; ministru de finanțe ; ministru de justiție ; ministru de interne<sup>9</sup>.

Ca ministru al instrucțiunii publice a acordat o atenție deosebită organizării și dezvoltării învățămîntului. Gheorghe Chițu a fost printre primii organizatori ai școlilor românești, la propunerea sa votîndu-se legea din 1879 a instrucțiunii publice, legea de gradatie a corpului didactic, pe care-l considera „pîrghia de reazim a viitorului țării pe care o vrea mare nu numai ca teritoriu, dar mai ales al culturii”<sup>10</sup>. Sub impulsul măsurilor luate s-au înființat numeroase școli satești, comerciale, antrenarea unor oameni de știință la catedrele universitare. Gheorghe Chițu este, între altele, fondatorul Școlii Comerciale din „capitala” Olteniei în care, în intervalul din octombrie 1878 pînă în noiembrie 1881, a predat dreptul comercial<sup>11</sup>.

Un capitol deosebit al activității sale este dat de activitatea desfășurată de la tribuna parlamentului pentru afirmarea problemelor cardinale ale

<sup>5</sup> „Vocea Oltului”, an. I, 22 aprilie 1857, p. 2.

<sup>6</sup> M. Theodorian, Carada, *Gheorghe Chițu, profesorul, jurnalistul*, în „Oltenia”, 1943, p. 35.

<sup>7</sup> „Vocea Oltului” an. I, nr. 2, din 4 mai 1857, p. 2.

<sup>8</sup> „Oltul”, an. I, nr. 34, din 27 septembrie 1857, p. 1.

<sup>9</sup> Lucian Predescu, „*Enciclopedia Cugetarea*”, Editura Cugetarea — Georgescu Delafras, f.a., p. 191.

<sup>10</sup> C. Ciocazan, *Figuri oltenice, Gheorghe Chițu*, în „Arhivele Olteniei”, an I, ianuarie 1922, p. 48.

<sup>11</sup> „Oltenia”, art. cit., p. 36.

consolidării statului român, cucerirea independenței și apărării drepturilor românilor din provinciile aflate sub ocupație străină.

Referindu-se la Societatea „Transilvania“, apărută la București, Gheorghe Chițu spunea : „Știți domnilor, că în România, atît în cea liberă, cît și în cea subjugată, în cea supusă altor puteri dar mai cu seamă de la reînvierea României libere, s-a redeșteptat spiritul poporului, patriotismul, dorința de cultură și de lumină, și s-a redeșteptat astfel încît trebuie să mărturisim că, cu drept cuvînt, a început să inspire îngrijiri în inimile acelor, care nu sînt doritori de această renaștere a României... Această redeșteptare a românilor, în genere, s-a manifestat în fondarea și în hotărîrea de a înființa societăți care, cu puteri unite a multor membri, să contribuie într-un mod mai eficace la propagarea culturii, luminelor în România“<sup>12</sup>.

Relevantă pentru contribuția lui Gheorghe Chițu la sprijinirea luptei românilor transilvăneni pentru drepturi naționale, pentru unirea cu țara, este și telegrama pe care acesta o primea de la Băile Herculane, în 1882 : „Marele bărbat al tuturor românilor, Gheorghe Chițu, mulți ani să trăiască. Românii Arădani“<sup>13</sup>.

Militînd pentru întărirea capacității de apărare a țării în vederea cuceririi independenței, Gheorghe Chițu a susținut, în anul 1868, proiectul de lege cu privire la organizarea puterii armate“. Legea de față, spunea el, este urgentă, guvernul a spus-o și noi o susținem... De unde știm noi că providența n-a decretat ca să ne încerce la cea dintîi lovitură cu elementul barbar, care dincolo, peste munți, apasă pe frații noștri români ?

De unde știm că această lovitură trebuind să se facă poate în curînd, nu ne-ar găsi poate cu brațele încrucișate, și atunci vom plînge amar că nu ne-am pregătit“<sup>14</sup>.

De asemenea, Gheorghe Chițu a susținut în Parlament necesitatea dezvoltării rețelei de căi ferate, îndeosebi spre Carpați, atît pentru valorificarea resurselor țării, cît și „în interese strategice pentru apărarea la caz de nevoie. Înființarea de căi ferate e pentru România o chestiune vitală, e o chestiune de viață sau de moarte“<sup>15</sup>.

În întreaga sa activitate Gheorghe Chițu a continuat cu consecvență ideile generoase ale revoluției de la 1848, afirmîndu-se ca unul dintre oamenii politici care a acționat neconținut pentru unitatea, independența și consolidarea statului național român.

Ca o recunoaștere a activității desfășurate pentru propășirea patriei, pentru dezvoltarea învățămîntului, Gheorghe Chițu a fost ales membru al Academiei Române.

Prin întreaga sa activitate, Gheorghe Chițu și-a înscris numele în galeria personalităților politice și științifice care au militat pentru făurirea și consolidarea României moderne și cucerirea independenței de stat. Încercînd să stabilească locul și rolul pe care Gheorghe Chițu l-a avut în

<sup>12</sup> Gr. C. Tocilescu, *Discursuri parlamentare și alte mici lucrări literare ale lui Gh. Chițu, publicate cu un studiu introductiv asupra vieții și operei sale*, vol. I, Discursuri parlamentare, 1868—1873, București, 1904, p. 120

<sup>13</sup> „Arhivele Olteniei“, *art. cit.*, p. 49.

<sup>14</sup> Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 45.

<sup>15</sup> *Ibidem*, p. 66.

viața politică și științifică a celei de a doua jumătăți a veacului al XIX-lea, ziarul „Adevărul” din 30 octombrie 1897 scria : „Una din cele mai interesante tipuri, un cap clasic, plin de viață și de o rară energie. Gheorghe Chițu a fost un luptător, un agitator, orator de mare talent; toate discursurile sale respirau dragostea de țară, iubirea de neam, dorința de a vedea România mare și puternică. Orator popular și orator de parlament, el știa să cuvînteze în graiul poporului și în limba clasică.

Sînt rare talentele ca acela al lui Chițu, dar mai rari oameni ca George Chițu<sup>16</sup>.

Correspondența inedită din anii 1850—1856 ilustrează activitatea desfășurată de Gheorghe Chițu, în perioada studiilor la Viena, pentru afirmarea drepturilor legitime ale românilor de a-și constitui propriul stat național, unitar și independent.

Viena 1851. martie 7

#### NENE IORGULE.

*Altceva mai interesant n-am ce-ți spune de aici de citu că toate gazetele vorbesc că la Constantinopol se lucrează între puterile mari ca să se unească Moldova cu Țara Românească și a se uni sub un Domnu care va fi iară și sub protecția lor, și că lăcustele vor zbura toate dupe holdele românilor.*

*Ministerul din Londra era să cază dar, din norocire astăzi se primi depeșă telegrafică că a rămas și va mai rămîne...*

*Austria ca să scape de un amic așa de periculos vrea să intre cu toate provinciile sale în unirea Confederației germane dar nu o lasă Franța și Ț. Englitera.*

*În general toată lumea este foarte mîhnită și tare nemulțumită văzînd că politica merge neîncetat tot pe principiile vechi și cunoscute, și zău nu știe nimeni pînă cînd va ține așa.*

*Pela Dvoastră ce mai face lumea ? Au petrecut bine Karnavalul ? Crăiovenii mai merg la teatru sau s-au dezgustat ? Auzii de la domn. Opran că acum s-a hotărît negreșit să se zidească și teatru ; îmi pare foarte bine și iață că vă trimit și eu o dramă prea frumoasă ca să v-o pună Mihăileanu pe scenă.*

*V-am trimis mai multe. Pe D-ta și pe Domn Karmințki vă rog să-mi împărțiți pe la cunoscuți cite veți putea de multe ca să scot paralele ce am dat pe tipar căci mă închide tipograful pentru că i-am rămas dator.*

*Am dedicat-o D-lui Filișanu pentru că am crezut că D-lui i se cuvine mai bine și că numai D-lui va avea generozitatea a-mi da cheltuielile de tipar.*

*Scrie-mi te rog ce ești cu școalele din Craiova și care sînt profesorii destinați.*

*Spune-i Domnului Karmințki că îi trimit multe complimente, asemenea și D-lui Carada.*

*Di. Karmințki dacă poștește la primăvară să capete cărți franțuzești de cele frumoase (știe D-lui) să roage pe Petrache sau pe Stoian lipoveanu ca să îi aducă ce i-oi da eu și va căpăta prea minunate scrieri moderne asemenea și dumneata.*

<sup>16</sup> Gheorghe Chițu a decedat la 28 octombrie 1897, în comuna Mirila de lângă Balș.

Domnu Pan se află bine, dar foarte mult ocupat cu postul ce are de redactor al gazetei imperiale de legi.

Eu mă aflu prea bine și ca unu flămînd de studii nu mă mai poci sătura.

Complimente D-lui Globariu lui Timon, lui Dl. Mihăiescu și la toți amicii mei. Vezi nene Iorgule cînd or veni cărțile mele care sînt într-un pachet de 100 de bucăți ce trebuie să facă Marin ca să împlinească toate formele necesare.

Scrie-mi te rog ce s-a întîmplat cu Manache Crezul? Mi-a scris D-l Nicolache, dar prea pe scurt. Îmi pare foarte rău! Ce mai face Dincă, Drăgoescu și Gănescu? Te rog scrie-mi căci numai o scrisoare de la dumneata m-ar despăgubi de dorul și de părerea de rău că nu sînt între dumneavoastră.

Al dumitale sincer

Gh. CHIȚU

Viena, 1851, mai 30/18

#### AMICE ELEFTERIE!

Astfel ți-ai ținut parola? Și așa mi-ai scris după ajungerea ta? Credeam că parola de neguțător este mai solidă decît a oricărui altul, dar nu! m-am amăgit!

Acum nu mai întîrzie și scrie-mi îndată de ceea ce te-am rugat căci sînt în mare impatiență, ai primit cărțile cele trimise prin Antonie și prin Curti? Dacă nu le-ai primit, întreabă-l pe Antonie Marchitanul, ce le-a făcut căci frate-meu îmi scria că el nu le-a primit pe acelea. Antonie trebuie să fie aci la București, cu marfă.

Nu uita a găsi îndată ocaziunea de a-mi trimite atestatul de studii ...și dintr-a ta să trimită 100 de exemplare și la Moldova, la vreun cunoscut ori amic de-al D-lui cum este Vasile Alecsandri sau altul și mă va îndatora foarte.

Madam Filișanu care este aici de vre-o cîteva zile, mi-a spus că la Craiova s-a și pus în lucrare ca să se suie pe scenă drama mea. Bine ar fi cînd vrea Caragiali s-o dea la București...

Împăratul Nicolae se află la Olmutz unde se sfătuiește împreună cu Kaiserul nostru și cu regele Prusiei cum să întîmpine răul ce amenință pe toată Europa...

Al D-tale amic,

KIȚU

Viena 1851, iulie 20/8

#### AMICE ELEFTERIE

Scrisoarea ta m-a bucurat prea mult dîndu-mi să înțeleg că la tine parola negustorească înseamnă foarte mult!...

Acum se apropie timpul, Elefterie, ca tu să pui în lucrare ceea ce ți cer de mai multe luni! Adică cu ocazia venirii lipscanilor să dai ordin unui dînr-înși, ca să-mi răspundă aici pe socoteala ta barem 100 de fiorini pînă

una alta că sînt foarte strîmtoară... și pe de altă parte roagă-l pe Caragiali din parte-mi să facă ce-o face — prin cine o voi și el, să vîndă magistraților cîteva exemplare și să primești tu bani de la dînsul.

Asemenea te mai rog Elefterie, ca tot prin vre-un lipscan să-mi trimiți negreșit manualul de Istoria României de Aaron pentru că am mare trebuință de o asemenea carte; știi tu pentru ce scop. Vezi să nu-mi trimiți decît manualul care este numai într-un tom și în care vine istoria de la început și pînă în timpul lui G. Ghica. Dacă nu-l vei găsi la vre-un amic, caută-l la librăria lui Păun că trebuie să-l afle.

Scrie-mi îndată după primirea acestei scrisori prin Curti ca să mă pot liniști despre ceea ce te-am rugat. Eu afară de prelecțiunile ce le ascult la Universitate mi-am luat în particular și un profesor de filozofie care mă prepară ca să pot da la toamnă un examen de filozofie, fiindcă în atestatul dîin București, nu am și filozofia.

Îți aștept răspunsul  
Al tău amic  
G. CHIȚU

Viena, 1851, august 6

#### AMICE ELEFTERIE,

Săptămîna trecută ți-am scris o epistolă în care te rugam să-mi trimiți ceva bani și istoria țării, sînt sigur că ai primit-o. Acum iar ți scriu, însă află că acum cînd ți scriu rîndurile acestea sînt în pozițiunea cea mai critică și cea mai mizerabilă.

Știi Elefterie că la Anul nou am scris o mică broșură în care nu ziceam nimic alta decît salutăm pe poporul român și-l sfătuiam să fie cuminte și să cultive artele și științele ca să iasă odată din ignoranța rușinoasă în care se află, căci numai așa va putea fi un populu vrednic de o soartă mai ferică.

Ei bine, acum, tocmai acum după 7 luni de la publicarea acelei broșuri mă pomenesc călcat de poliție și cercetat din fir pînă în ață că cu ce scop am făcut acea broșură. Toate scrisorile familiare mi le-au luat și mi le-au citit însă firește nu au aflat nimic compromitant în ele. Cu toate acestea mi-au spus că ei au să facă și altă cercetare mai scrupuloasă pentru mine și atunci îmi vor declara osînda. Eu nu mă văd și nu mă știu în nimic culpabil către Austria, nici chiar către guvernul românesc, pentru că n-am scris nimic personal în contra nimănui? Dar pentru că nu știu cum vor ieși lucrurile și ce fel de judecată îmi vor face, te rog amice, atît pe tine cît și pe D. Caragiali, vă rog din poziția cea mai critică și mai tristă să faceți pentru amicul vostru ori ce vă va sta prin putință și să-mi trimiteți 30 galbeni.

Pe lîngă istoria de care te-am rugat, te rog trimite-mi și un exemplar de filozofia tradusă de Laurian cu litere latine; o găsești negreșit sau la Păianu sau la Danielopol. Aștept îndată răspunsul vostru ca pe un balsam mîntuitor la dureroasa rană a sărăciei mele.

Adio, al vostru amic,  
G. KIȚU

Nu mai spuneți nimănui ceea ce v-am scris.



București, 14/26 f.a.

FRATE CORNETTI,

*După promisiunea ce ți-am dat, iacă-ți înapoiez articolul lui Ed. Quinet, mulțumindu-ți din inimă pentru plăcerea ce mi-ai făcut.*

*S-a publicat în „Românul” dar traductorele n-a prea fost forte.*

*Te angajez să-l păstrezi ca pe o religvă făcătoare de minuni. Va veni timpul desigur, dacă vom trăi, să ne delectăm la recitirea lui și să ne calmăm durerea ce a intrat și care nu va mai ieși din inima Românilor pînă ce Franța nu va fi răzbunată.*

*Noi stăm cît se poate de rău.*

Te salut cu dor,

G. CHIȚU

DOCUMENTS INÉDITS CONCERNANT L'ACTIVITÉ DÉROULÉE  
PAR GHEORGHE CHIȚU EN VUE DE L'UNION DES PRINCIPAUTES

## Résumé

Gheorghe Chițu (1828—1897) est l'une des personnalités politiques de la seconde moitié du XIX<sup>e</sup> siècle qui a participé activement à l'édification des idéaux d'union et d'indépendance du peuple roumain, à l'organisation et au développement de l'enseignement, la science et la culture. En continuant avec conséquence les idées généreuses de la révolution de 1848 Gh. Chițu a milité pour l'union de Moldavie et de la Vallachie, l'étude présente apportant de nouveaux renseignements à l'égard de l'activité unioniste déroulée pendant ses études à Vienne.



## ALEXANDRU CHRISTOFI, MILITANT PENTRU UNIRE ȘI INDEPENDENȚĂ

CONSTANȚIU DINULESCU

De-a lungul milenarei sale istorii, poporul român a luptat în permanență pentru apărarea ființei proprii, pentru libertate, independență și unitate. Aceste idealuri au căpătat noi dimensiuni în condițiile procesului de formare și afirmare a națiunii române, de luptă pentru făurirea statului național unitar român.

Revoluția română din anul 1848—1849 a avut un caracter unitar în toate Țările Române, caracter determinat de faptul că la baza ei se aflau aceleași obiective fundamentale, sociale și naționale (desființarea iobăgiei și împrumărirea țăranilor, introducerea libertăților democrat-burgeze, înlăturarea dominației străine și realizarea unității naționale).

Împreună cu alte zone ale țării, Oltenia a reprezentat, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, o puternică bază revoluționară aici desfășurându-se revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, ea având un rol important în pregătirea politico-ideologică a revoluției de la 1848, această regiune devenind „principalul pivot al rezistenței și energiei naționale”<sup>1</sup>.

În desfășurarea evenimentelor din 1848 din această parte a țării s-au afirmat prin activitatea lor pusă în slujba cauzei revoluției numeroși reprezentanți precum: Ioan Maiorescu, Gheorghe Magheru, Christian Tell, Florian Aaron, Nicolae Pleșoianu<sup>2</sup>. În rîndul acestora se încadrează și craioveanul Alexandru Christofi, unul dintre militanții pentru împlinirea aspirațiilor de eliberare națională, pentru unitatea și independența poporului român. Activității acestui revoluționar nu i-au fost consacrate pînă în prezent cercetări speciale, mențiuni restrînse fiind întîlnite în diverse studii și lucrări consacrate revoluției de la 1848, unirii și independenței.

Recent, cercetătorul Nicolae Isar a publicat o parte a corespondenței<sup>3</sup> purtată de Alexandru Christofi între anii 1852—1856, cu prietenul său

<sup>1</sup> Apostol Stan, Constantin Vlăduț, *Gheorghe Magheru*, București, Editura Științifică, 1969, p. 34.

<sup>2</sup> Vezi pentru aceasta: Ileana Petrescu, Vladimir Osiac, *Anul revoluționar 1848 în Oltenia*, Editura „Scriul Românesc”, Craiova, 1973, p. 115—164.

<sup>3</sup> Nicolae Isar, *Un tezaur documentar inedit: corespondența lui Alexandru Christofi (1852—1856) (I)*, în *Revista Arhivelor*, anul XLIV, 1987, 1, p. 82—93 și 2, p. 200—207.

Christian Tell, constituind „un adevărat jurnal de exil, care înregistrează starea de spirit din acești ani a exilaților, pînă la data revenirii autorului în patrie, în vara anului 1856”<sup>4</sup>. Prin corelarea informațiilor rezultate din această corespondență cu datele reieșite din biografia lui Alexandru Christofi<sup>5</sup> ne propunem să reliefăm activitatea acestuia în cadrul marilor acte istorice care au stat la baza făuririi României moderne : revoluția burghezo-democratică de la 1848—1849, Unirea Principatelor și formarea statului național român — 1859 și cucerirea independenței de stat din anul 1877.

Născut la Craiova în 1820<sup>6</sup>, Alexandru Christofi a urmat cursurile școlii publice de la Obedeau<sup>7</sup>, fiind îndrumat de profesori de mare competență și autoritate didactică, cum au fost Grigore Pleșoianu și Stanciu Căpățineanu, care insuflau în inimile tinerei generații „iubirea de neam și jertfirea pentru pămîntul strămoșesc”<sup>8</sup>. După terminarea școlii, a devenit, în perioada Regulamentului Organic, iuncăr, în 1834, sublocotenent, iar în anul 1839 locotenent. Între anii 1842—1844, ca ofițer, a îndeplinit calitatea de comandant al unității militare care avea misiunea asigurării pazei la Schela Ciineni-Vîlcea<sup>9</sup>, iar în preajma revoluției de la 1848 îl întîlnim printre ofițerii preocupați de perfecționarea instruirii militare, precum și de problemele majore ale societății românești. După cum rezultă din sursele documentare, Alexandru Christofi a fost trimis, la 10 martie 1848, la Telega, unul dintre centrele unde trebuia să izbucnească revoluția în Țara Românească. La 8 iunie 1848, pe drumul dintre Telega și Cîmpina, s-a întîlnit cu Nicolae Bălcescu, care i-a înmînat un mesaj din partea lui Christian Tell. Acest mesaj reprezenta un vibrant și mobilizator apel pentru ridicarea la luptă, cuprinzînd îndemnul : „scoală-te dacă îți iubești țara, acum e vremea”<sup>10</sup>.

Aderînd la principiile revoluționare incluse în Proclamația de la Islaz, Alexandru Christofi nota, în însemnările sale memorialistice, principalele momente ale revoluției, printre care primirea guvernului propriu-zis la Caracal și la Craiova<sup>11</sup>. Relatînd episodul primirii guvernului provizoriu la Craiova și acțiunile desfășurate în vederea consolidării revoluției, Alexandru Christofi condamnă în același timp atitudinea reacționară a domnitorului Gheorghe Bibescu care, „nu era la înălțimea acelor evenimente mărețe și generoase, de la 1848, nu credea în destinul și vitalitatea poporului român”<sup>12</sup>. Adeziunea căpitanului Alexandru Christofi la revo-

<sup>4</sup> Nicolae Isar, *op. cit.*, 1, p. 84.

<sup>5</sup> Au apărut mai multe ediții ale autobiografiei aparținînd lui Alexandru Christofi : *Biografia domnului Alexandru Christofi*, Craiova, 1896, reeditată în anii 1897, 1898, 1899 ; Alexandru Christofi, *Amintiri și fapte generoase din viața mea publică*, Craiova, 1897 ; *Din viața domnului Alexandru Christofi*, Craiova, 1899 ; *Culegere de mai multe articole*, Craiova, 1888, reeditată în anii 1890, 1892, 1893 ; *În numele poporului daco-român. Memorii*, Craiova, 1900.

<sup>6</sup> *Biografia domnului Alexandru Christofi*, Craiova, 1896, p. 3.

<sup>7</sup> A se vedea : Nicolae Andrei, Gh. Părnuță, *Istoria învățămîntului din Oltenia*, vol. I, Editura „Scrișul Românesc”, Craiova, 1977, p. 176.

<sup>8</sup> N. B. Locusteanu, *Amintiri din trecut*, Craiova, 1896, p. 54—55.

<sup>9</sup> *Biografia domnului Alexandru Christofi*, Craiova, 1896, p. 6.

<sup>10</sup> *Culegere de articolele D-lui Alexandru Christofi, Publicate prin ziarul cu date istorice de 848 ; 1893 iunie 17*, Craiova, 1893, p. 15.

<sup>11</sup> *Ibidem*, p. 17.

<sup>12</sup> *Ibidem*, p. 26.

luție este pusă în lumină de scrisoarea pe care acesta, aflat la Pichetul Calafat, o expedia, în august 1848, colonelului Nicolae Pleșoianu, comandantul Regimentului nr. 1. În cuprinsul scrisorii se sublinia : „Dreptate — Frăție ! D-le colonel ! Astăzi, datori fiind tot rumânul a ajuta nația cu trupu și sufletul ; nația care se află în astfel de grele împrejurări, căci de la întinericu a trecut la lumină. Eu ca ostaș voi fi cu trupu și-mi voi îndeplini datoriile cele sfinte către patrie, cu însărcinările cele mai grele de va cere cu trebuință (...). Am onoarea a face cunoscut d-i voastre că ofițerii rumâni vor fi cei dintii care se vor arăta ecsemplu prin faptă”<sup>13</sup>.

Ca urmare a rolului însemnat îndeplinit de Christofi în timpul desfășurării evenimentelor din vara anului 1848, acesta a fost retrogradat de la gradul de căpitan la cel de locotenent, așa cum vor fi degradați și alți ofițeri precum Nicolae Pleșoianu, Grigore Marghiloman, Emanoil Boteanu și alții.

Mai târziu, referindu-se la ecoul faptelor revoluționare, Christofi își exprima convingerea că acestea vor contribui la educarea patriotică a tinerei generații : „Tinerimea noastră de astăzi, inspirându-se de faptele și de sacrificiile de tot felul ale bătrînilor noștri de la anul 1821 și 1848 care au ridicat națiunea română la nivelul civilizațiunii în admirația lumii din Occident, are exemple frumoase de imitat, care înalță inima și formează caractere”<sup>14</sup>.

După înăbușirea revoluției, Alexandru Christofi urmează, alături de alți pașoptiști, calea exilului timp de 7 ani și militează pentru continuarea luptei românilor din emigrație pentru a face cunoscută Europei problema românească. În perioada anilor de exil, Alexandru Christofi a fost preocupat nu numai de lărgirea orizontului său cultural, studiind în mod temeinic operele unor istorici și filozofi ca Jules Michelet, Eugene Pelletan și Lecouturier, dar, așa cum rezultă din însemnările sale, și de cunoașterea contextului istoric al desfășurării și urmărilor războiului Crimeii, a evoluției diplomației europene cu privire la unitatea națională a românilor.

Perioada cît a stat la Constantinopol i-a permis să cunoască profund realitățile politicii otomane și atitudinea reprezentanților Turciei referitoare la problema românească. La 2 iulie 1855, adresîndu-se prietenului său Christian Tell, Alexandru Christofi afirma : „E timp pierdut a mai vorbi asupra reflecțiilor ce inspiră intenția suveranilor ! E trist însă ca, după 7 ani, să îi auză cineva ținînd asemenea langaj, depărtînd cu asemenea conduită simpatia națiilor amice și necunoscîndu-și adevăratul interes, cînd sînt încongiurați numai de inamici ! Și apoi, un om ca mine să fie silit să pledeze mișcarea romanilor de la '48, să dezvolopeze planurile muscalilor și să roage pe suzerani a adopta cu totul o altă politică, în folosul reciproc”<sup>15</sup>. De asemenea, la 3 ianuarie 1856, în preajma deschiderii lucrărilor Congresului de pace de la Paris, Alexandru Christofi condamna cu fermitate atitudinea duplicitară a demnitarilor otomani care „cînd sînt cu muscalii, cînd cu nemții și niciodată cu românii”<sup>16</sup>. Autorul scrisorii

<sup>13</sup> *Aspecte militare privind revoluția de la 1848 în Oltenia. Documente inedite*, Editura „Scrisul Românesc”, Craiova, 1979, p. 62—63.

<sup>14</sup> *Culegere de articole*, Craiova, 1893, p. 33.

<sup>15</sup> Nicolae Isar, *op. cit.*, II, p. 205.

<sup>16</sup> *Ibidem*.



enunța aprecieri critice și la adresa altor mari puteri europene care erau mai mult sau mai puțin favorabile cauzei românești, susținând unitatea națională a românilor în funcție de propriile lor interese. Sesizând acest loc diplomatic contradictoriu și, totodată, manifestându-și încrederea că unirea se va realiza datorită luptei poporului român, el scria : „Astea toate se zic civilizație și că se bat pentru binele și fericirea națiilor. Eu cred, după cele ce văd, că se bat pentru ca să poată domni mai bine, și orice bine va ieși, după câte sînt convins că cit (sic !) de puțin o să iasă ceva bine, este meritul împregiurărilor (...) iar nu al lor”<sup>17</sup>.

Convins de necesitatea stringentă a înfăptuirii statului național român, Christofi scria lui Tell, în ianuarie 1856 : „cred că tot românul este dator să facă tot ce poate pentru UNIREA PRINCIPATELOR și pe temeiul că aliații nu pot fi contrari”<sup>18</sup>.

În același timp, Christofi a manifestat o reală simpatie pentru statele europene care susțineau cauza românească. În acest sens el propunea lui Ștefan Golescu să redacteze o scrisoare de mulțumire a românilor către „Franța, Englitera și Piemont” care sprijineau în mod activ „chestia unirii principatelor”<sup>19</sup>.

Alături de alți militanți, Alexandru Christofi considera imperios necesară înlăturarea divergențelor existente în rîndul exilațiilor români și unirea eforturilor lor în vederea împlinirii dezideratului major al unității naționale. În această direcție, Alexandru Christofi a luat inițiativa redactării unui amplu memoriu adresat marilor puteri europene, care urma a fi semnat de toți exilații și difuzat în publicațiile europene. Ideea de bază a acestui memoriu, ca de altfel a întregii corespondențe din această epocă, era aceea a Unirii Principatelor.

Revenit în țară în anul 1856, Alexandru Christofi a participat în mod activ la lupta pentru desemnarea deputațiilor în Adunările Ad-hoc, care, incluzînd în componența lor reprezentanți ai tuturor claselor și categoriilor sociale, erau organisme democratice ale vieții politice românești. Alexandru Christofi menționa în corespondența lui că se impuneau măsuri urgente pentru a contracara acțiunile antiunioniste sprijinite de Poartă. „Acum e epoca cea mai critică a prințipatelor și ce rău ar fi cînd turcii, cu partizanii lor, ar izbuți ca divanul ad-hoc să zică ceea ce doresc turcii, în contra voinței țărilor ! O țară sau un popor de sclavi, cum zice savant M. de Girardin în articolul din 15 mai !”<sup>20</sup>.

În ianuarie 1859, Christofi a sprijinit cu entuziasm alegerea colonelului Alexandru Ioan Cuza ca domn al Principatelor, iar în perioada marilor reforme a ocupat funcții importante în aparatul politico-administrativ și judecătoresc : prefect al județului Dimbovița — 1860, judecător la Cîrtea de Apel Craiova — 1869 etc.

Și după 1859, Alexandru Christofi a continuat să se remarce ca un luptător consecvent pentru unitate și independență. Astfel, în timpul răz-

<sup>17</sup> *Ibidem*, p. 206

<sup>18</sup> *Ibidem*.

<sup>19</sup> *Ibidem*.

<sup>20</sup> *Ibidem*, p. 207.

boiului pentru independența de stat a țării, Alexandru Christofi a figurat în permanență pe listele de subscripții cu importante sume de bani<sup>21</sup>.

Contribuția sa la susținerea războiului de independență nu s-a limitat doar la aspectul financiar, Alexandru Christofi, în calitate de comandant al Gărzii civice din Craiova, a asigurat menținerea ordinii publice.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Alexandru Christofi se afirmă activ în lupta pentru îndeplinirea marilor aspirații de unitate și independență a națiunii române. Menționăm în acest sens primirea lui ca membru al Societății culturale „Transilvane”<sup>22</sup>, ce avea ca obiectiv acordarea unui substanțial sprijin material elevilor, studenților și tinerilor meseriași de peste Carpați.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, Alexandru Christofi s-a numărat printre inițiatorii acțiunii de aducere în țară de la Hières, Franța, a rămășițelor pămîntești ale revoluționarului pașoptist Nicolae Pleșoianu, propunînd, în 1896, cînd se apropia împlinirea a 50 de ani de la revoluție, ca bustul acestuia și al preotului Radu Șapcă să stea alături de cele ale lui Ion Heliade Rădulescu, Christian Tell, Gh. Magheru, D. Bolintineanu, M. Kogălniceanu.

Totodată, Alexandru Christofi a manifestat o preocupare constantă pentru sprijinirea instituțiilor școlare și culturale din Craiova, donînd actualului liceu „Nicolae Bălcescu” 221 volume cumpărate de la Paris. O elocventă dovadă a rolului îndeplinit de Alexandru Christofi în marile evenimente istorice din cursul secolului al XIX-lea o constituie scri-soarea<sup>23</sup> adresată de Grigore T. Brătianu la 21 decembrie 1892: „Mult stimată d-le Christofi.

Cu o nespusă plăcere am primit broșura a III-a asupra corespondenței secrete a capilor revoluției de la 1848 și mi-am adus aminte cu drag de timpul cînd aveam plăcerea a ne întîlni. (...) Acea generațiune viguroasă de la 1848, din care faci și dumneata parte și pe care ai onorat-o se duce, se duce mereu, dar exemplul ei și patriotismul ei și abnegațiunea ei plină de sacrificii ne luminează și pe noi și vor lumina mult timp generațiunile care vin după noi. Publicarea acelei corespondențe secrete ne va face bine și e meritul dumatăle, venerabile d-le Christofi. E bine, e frumos ca să ne uităm în acea oglindă a trecutului. Din ea vom învăța neîncetat cît de mult pot face oamenii de bine, inspirați de patriotismul cel mai curat și pururea acele fapte vor rămîne ca un îndemn pentru acei ce vor veni după noi, să facă și ei după cum ați făcut și d-voastră“.

Prin întreaga sa activitate politică, Alexandru Christofi se încadrează în generația revoluționarilor de la 1848, a miștanților pentru făurirea și afirmarea României moderne.

<sup>21</sup> Suma donată de Al. Christofi se ridică la 1.743,64 bani, Cf. *Biografia domnului Alexandru Christofi*, Craiova, 1896, p. 38.

<sup>22</sup> *Biografia domnului Alexandru Christofi*, Craiova, 1896, p. 37; Pentru activitatea societății „Transilvania” a se vedea; Vasile Netea, C. Gh. Marinescu, *Liga Culturală și Unirea Transilvaniei cu România*, Editura „Junimea” Iași, 1978, p. 21, 26.

<sup>23</sup> *Culegere de articole*, Craiova, 1893, p. 11—13.

ALEXANDRU CHRISTOFI,  
MILITANT POUR L'UNION ET POUR L'INDÉPENDANCE

Résumé

Au cours des événements de 1848, en Olténie se sont affirmés par leur activité révolutionnaire de nombreux représentants tels Ioan Maiorescu, Gh. Magheru, Chr. Tell, Florian Aaron, N. Pleşoianu. Parmi ceux qui ont combattu pour l'accomplissement des aspirations de libération sociale et nationale, pour l'unité et l'indépendance du peuple roumain, il y a Alexandru Christofi, militant actif de Craïova.

Notre article vise à mettre en évidence la contribution de ce militant aux grands actes historiques qui se trouvent à la base de l'édification de la Roumanie moderne : la révolution de 1848—1849, l'union des Principautés et la formation de l'état national roumain de 1859, enfin la conquête de l'indépendance étatique de 1877.

Après la défaite de la révolution, Alexandru Christofi est obligé à s'exiler pour 7 ans mais il continue aux côtés des autres Roumains exilés à militer pour faire connaître à l'Europe entière la question roumaine.

Au mois de janvier 1859, Alexandru Christofi a soutenu avec enthousiasme l'élection d'A. I. Cuza comme prince régnant des Principautés et en 1877 il s'est fait remarquer par son appui à la guerre d'indépendance.

Par toute son activité politique, Alexandru Christofi appartient à la génération des révolutionnaires de 1848, des militants pour l'édification et l'affirmation de la Roumanie moderne.

# CONTRIBUȚIA MATERIALĂ A ȘCOLII DIN OLTENIA LA SUSȚINEREA RĂZBOIULUI DE INDEPENDENȚĂ DIN 1877—1878

ALEXANDRU F. DINU

În marele efort popular și național pentru consfințirea pe cîmpul de luptă a neatrînrării, în războiul din 1877—1878, cadrele didactice din România și, alături de ele, cele din provinciile românești aflate în subjugare străină, au susținut războiul prin importante donații în bani, alimente, obiecte de îmbrăcăminte și alte bunuri materiale necesare înzestrării armatei; au participat la organizarea ambulanțelor sanitare și îngrijirea răniților, iar pe cîmpul de luptă foștii lor elevi au dat dovadă de acte de eroism izvorîte din sentimente profunde de dragoste față de patrie, sentimente cultivate cu devotament de învățătorii și profesorii lor în timp de pace. Documentele vremii conțin mărturii grăitoare privind atașamentul total al slujitorilor școlii și, din îndemnul lor, al elevilor, față de cauza independenței<sup>1</sup>.

În cadrul efortului general de susținere a războiului s-au înscris cu tot devotamentul și cadrele didactice din Oltenia, care au dovedit, și în împrejurările anilor 1877—1878, „că sînt inimoși fii ai României”<sup>2</sup>, Craiova „vechea capitală a Banilor, leagăn al atîtor domni iluștri și ai atîtor eroi”<sup>3</sup> polarizînd toate energiile din acest colț de țară pentru susținerea luptei de independență.

Astfel, membrii corpului didactic de la liceul craiovean „considerînd greaua situațiune și evenimentele extraordinare prin care trece Statul român — cum se menționa într-o scrisoare adresată Ministerului Instrucțiunii și Cultelor — am crezut a fi de a noastră datorie patriotică, ca să

<sup>1</sup> A se vedea în detaliu: Florea Stănculescu, *Aspecte privind contribuția cadrelor didactice la sprijinirea războiului de independență*, în „Studii și articole de istorie”, nr. XXXIII—XXXIV, București, 1977, p. 66—72; *Independența României*, Editura Academiei, București, 1977, p. 203—244; *România în războiul de independență*, Editura Militară, București, 1977, p. 337—367; General-major Constantin Olteanu, *Masele populare și războiul de independență*, Editura Militară, București, 1977, p. 81—151; Constantin Corbu, *1877—1878*, Editura Politică, București, 1977, p. 104—192; T. Luncan, V. Marin, I. Munteanu, Gh. Oancea, *Independența României. Participări bănățene*, Editura Facla, Timișoara, 1977, p. 57—110; Liviu Maior, *Transilvania și războiul de independență*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977; Nichita Adăniloaie, *Independența Națională a României*, Editura Academiei RSR, 1986, p. 232—267; Alexandru Dinu, Pătru Popescu, *Dolful în războiul de independență 1877—1878*, Craiova, 1977, p. 45—57; Nicolae Andrei, Gh. Părnăuș, *Istoria învățămîntului din Oltenia*, Vol. II, Editura „Scrisul Românesc”, Craiova, 1981, pp. 427—447.

<sup>2</sup> „Românul”, din 28 aprilie 1877.

<sup>3</sup> T. C. Văcărescu, *Luptele românilor în războiul din 1877—1878*, București, 1888, p. 1.

contribuim și înșine în mod extraordinar pentru multiplele necesități ale armatei naționale ; am decis dar a oferi pre altarul patriei din respectivele noastre salarii" suma totală de 5701,90 lei<sup>4</sup>. Prin sumele oferite s-au remarcat profesorii : I. Faur, Dem. I. Popilian, S. Mihăilescu, G. P. Constantinescu, Sc. C. Mateescu, A. Drăgoiescu, I. Bombăcilă, I. Ilarian, F. Settelin, St. Rudeanu, G. M. Fontanin, C. Calloianu, și G. Contarichi<sup>5</sup>. I. Bombăcilă și G. Contarichi au dat lunar, pe lingă ofrandele oferite în grup de profesorii liceului, suma de 93,35 lei și respectiv 56,25 lei<sup>6</sup>, iar profesorul D. I. Ioanide, de la același liceu, „a oferit 1/3 din salariu, adică 98,69 lei noi pe iunie 1877 și lunile următoare până la terminarea rezbelului"<sup>7</sup>.

După cum preciza presa timpului, profesorii liceului craiovean au dovedit că participă la susținerea războiului „nu numai cu cuvântul, ci și cu fapta, exemple demne de cea mai mare laudă, și sacrifică o parte din salariile lor pentru a veni în ajutorul vitejilor apărători ai drepturilor și hotarelor țării, dovedind astfel că bucuria cu care au primit declararea independenței României nu era o bucurie factice, ci un simțămînt al inimii lor patriotice. Ferice de elevii care au astfel de profesori", se aprecia în încheiere<sup>8</sup>. De la aceeași școală, pedagogul internatului, C. Constantinescu, anunța Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor că depune „pe altarul țării, obolul său, adică jumătate din salariu ce-i revenea pe lunile august și septembrie 1877"<sup>9</sup>, iar Constantin Olteanu, profesor de istorie al liceului craiovean, a îndeplinit pe toată durata războiului funcția de comandant al gărzilor naționale din Oltenia<sup>10</sup>. „Considerînd faza dificilă prin care trece patria și datoria ce incumbă fiecăruia de a contribui în limitele mediilor sale la salvarea ei", cadrele didactice de la Școala Centrală de fete din Craiova au oferit pentru armată „douăzeci lei fiecare din amputamentele sale mensuale începînd de la 1 iunie 1877 și pînă la finele rezbelului", documentele reținînd numele profesorilor ; Luisa Favre, Ecaterina Padianu, Nicolae Georgescu, Ioan Crăciunescu, Sevesta Chirica, Zoe Mărăcinescu și Clemence Maldorescu<sup>11</sup>. Contribuția cadrelor didactice de la Școala Centrală de fete este atestată și de o adresă din 18 august 1877, prin care se precizează că, în afară de cei 20 lei, „dări în bani și în scamă s-au trimis prin listele Doamnei A. Brăiloiu și D-șoara Opreanu"<sup>12</sup>.

În continuare, profesoarele Ecaterina Padianu, Zoe Mărăcinescu și Clemence Maldorescu au mai dat cîte 10 lei<sup>13</sup>. Devotamentul profesoarelor de la Școala Centrală de fete din Craiova față de cauza independenței este ilustrat și de rolul pe care l-au jucat în „Comitetul doamnelor române

<sup>4</sup> *Documente privind istoria României, Războiul pentru independență*, Editura Academiei R.P.R., București, 1954, vol. III, pp. 563—564 (în continuare : *D.I.R.R.I.*)

<sup>5</sup> Arh. St. Craiova, fond Pref. Dolj, dos. 270/1877, f. 214.

<sup>6</sup> *Ibidem*, fond Colegiul „Carol I", dos. 1/1877, f. 132.

<sup>7</sup> „Românul" din 11 iunie 1877.

<sup>8</sup> *Ibidem*.

<sup>9</sup> *Ibidem*, din 24 iunie 1877.

<sup>10</sup> Alexandru F. Dinu, *Atașament total față de Cauza independenței*, în „Omagiu", Craiova, 1977, p. 230.

<sup>11</sup> *D.I.R.R.I.*, vol. III, p. 453—454.

<sup>12</sup> Alexandru F. Dinu, Pătru Popescu, *op. cit.*, p. 46.

<sup>13</sup> „Românul" din 24 iunie 1877.



craiovene“, comitet ce-și propunea „mari sacrificii [...] pentru a ușura nevoile armatei române“ și care își ținea ședințele în localul școlii<sup>14</sup>.

Dragostea nemărginită față de patrie a slujitorilor școlii este ilustrată și de gestul institutoarei Aristița Stoicescu, directoare a Școlii primare nr. 3 din Craiova, care, „în fața grelelor împrejurări în care se găsește țara cu ocaziunea răzbelului“, considera că, în „lipsă de alte mijloace cu care aș putea veni în ajutorul fraților ce sînt gata a-și vărsa singele pentru apărarea patriei“, roagă a-i „primi mica ofrandă ce-mi permit a face“, oferind „cu începere de la 1 iulie pînă la finele rezbelului, o pătrime din modestul salariu, ce primesc ca institutoare“, dorind din toată inima a fi „de mai mare ajutor ; soțul meu, însă fiind militar, nu poate să-mi deie, în împrejurările de față, decît un slab ajutor“<sup>15</sup>. La rîndul său, I. Tomescu din Cetate (Dolj), apreciind într-o scrisoare expediată Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor „difícila situațiune în care se află tezaurul nostru public, creată din evenimentele politice actuale, și speranța ce avem ca scumpa noastră patrie România să triumfe în acțiunea sa pentru neatîrnare [...] ca român [...], „oferă“ salariu [...] de învățător gradul I [...] pe luna martie [...], în ajutorul fraților de arme ce se luptă“<sup>16</sup>. Colegul său de școală, D. I. Ionescu, a dat salariul pe aceeași lună, ca ajutor pentru armată<sup>17</sup>, iar învățătorul D. Mitescu, din Bîrza, a donat pentru hrana armatei 200 ocale de grîu<sup>18</sup>. Entuziasmul devine general, sentimentele patriotice fiind puternic stimulate de apelul lansat de prefectul de Dolj, I. N. Titulescu, prin care erau solicitați bani „pentru cumpărarea a cel puțin 2 000 puști Peabody a 60 lei una“, exprimîndu-se încrederea „că patriotismul român va birui chiar sărăcia și succesul va fi așa de mare pre cît este și numele de Român, iar generația noastră va transmite celor viitoare aceleași suveniri pe care străbunii noștri ni le-au lăsat“<sup>19</sup>. Ca urmare a apelului lansat, ofrandele în bani au fost primite, în continuare, din majoritatea localităților. Astfel, Maria Penescu din Băilești și Măceșanu Ștefan din Măceșul de Jos au dat cîte 25,50 lei<sup>20</sup>, iar 92 de învățători suma totală de 2609,50 lei. Au oferit o parte din salariile lor învățătorii : Dumitrana Popescu și Pîrvu Bădescu (Filiași), Alexandru Constantinescu (Coțofenii din Față), N. Pretrorian (Răcari), C. Alexandrescu (Argetoaia), C. Zănescu (Cernătești), A. Bădulescu (Țintăreni), F. Rădulescu (Tatomi-rești), I. Nicolîn (Brădești), I. Vulpescu (Florești), G. Scînteie (Poiana de Sus), N. Triculescu (Braloștița), C. Constantinescu (Rasnic), D. Vulpescu (Salcia), G. Popilian (Scaești), Gr. Gregorian (Coțofenii din Dos), N. Popescu (Mihăița), I. Niçolescu (Mirșani), I. Pretorian și E. Arsenovici (Valea Stanciului), I. Basilescu (Giorocu Mare), Șt. Bălănescu (Puțuri), E. Popescu (Cioroiași), Elia Chețan (Grecești), D. Mitescu (Bîrza), I. Popescu (Padea), I. Nițulescu (Drănic), M. Botescu (Locușteni), N. Popescu (Comoșteni), I. Mateescu (Sadova), I. Demetrescu (Bechet), D. Diosceanu (Dobrești),

<sup>14</sup> Arh. St. Craiova, fond Pref. Dolj, dos. 270/1877, f. 205—211.

<sup>15</sup> D.I.R.R.I., vol. IV, p. 81.

<sup>16</sup> *Ibidem*.

<sup>17</sup> „Monitorul oficial“ din 23 septembrie (15 octombrie) 1877 (în continuare : „M.O.“).

<sup>18</sup> Arh. St. Craiova, fond Pref. Dolj, dos. 264/1877, f. 94.

<sup>19</sup> *Ibidem*, dos. 268/1877, f. 221.

<sup>20</sup> *Ibidem*, f. 133.

I. Popescu (Segarcea), M. Țenescu și I. Popescu (Băilești), B. Urzicuță (Urzicuța), D. Danubianu (Bistreț), D. Roșescu (Afumați), El. Boculescu (Bîrca), C. Rădulescu (Rast), F. Vasilescu (Ghidici), Șt. Măceșanu (Măceșu de Jos), G. Păunescu (Cioroi), Șt. Gavrilescu (Măceșu de Sus), Șt. Mițianu (Moțăței), G. Popescu (Gingiova), I. Podeanu (Gighera), M. Anastasiu (Poiana), Eufrosina Negoiescu și Mihai Petrescu (Plenița), Ilariu Marian (Poiana Mare), I. Ionescu (Cetate), C. Fratoșiteanu (Galicea Mare), C. Poporeanu (Ciuperceni), M. Albescu (Maglavit), D. Eliescu (Risipiți), Th. Urzeanu (Caraula), N. Popescu (Piscu), M. Constantinescu (Desa), M. Bărbulescu (Fintina Banului), Florea Popescu (Dobridor), C. Stoenescu (Gogoșu), P. Chirițescu (Vela), R. Albescu (Pleșoi), I. Albescu (Cornu), El. Enculescu (Perișor), Șt. Olivescu (Sălcuța), C. Săndulescu (Moșna), Tr. Pretor (Carpen), P. Ștefănescu (Florești), F. Marinescu (Bucovăț), O. Ștefania (Breasta), D. Guran (Izvoru), C. Mihăescu (Secui), I. Pretorian (Goești), S. Georgescu (Mălăești), I. Mărculescu (Adîncata), M. Mihăescu (Negoiești), I. Bogdan (Belot), C. Ionescu (Coșoveni), C. Vîlcănescu (Pielești), M. Trandafirescu (Ghercești), El. Ionescu (Ișalnița), P. Roșculescu (Căpreni), G. Popilian (Tâlpășu), D. Vladimirescu (Bulzești), C. Popescu (Murgăș), I. M. Diaconescu (Valea Boului), C. Pretor (Melinești), M. Brătulescu (Bodăești), I. Constantinescu (Mierea Bîrnicii), C. Ștefănescu (Pîrșani), I. Podeanu (Gingiova)<sup>21</sup>.

Și în continuare cadrele didactice și-au adus contribuția la acțiunea patriotică de susținere a războiului : Emanoil Gross, directorul Institutului Comercial, „a oferit acei bani pentru cumpărarea de arme<sup>22</sup>, Ștefania Măceșanu din Măceșul de Jos, a dat, pe luna septembrie 1877, suma de 233,31 lei<sup>23</sup> ; Dumitru Pamfiliu, directorul Școlii primare nr. 5 din Craiova, „a dăruit în folosul armatei suma de 40. lei din solda D-sale pe lunile iulie, august, septembrie 1877<sup>24</sup>, „un pat de fier, o saltea de paie, una de lînă, 2 perini, 2 cămăși și un ștergar<sup>25</sup> ; Soții Marinescu (Bucovăț), D. Gabrielescu (Măceșu de Sus), sume între 25,50 lei și 50 lei<sup>26</sup> ; Marin Țenescu (Băilești), I. P. Roculescu (Carpen), Ilie Dinculescu (Perișor) o parte din salarii primite ca învățători<sup>27</sup> ; I. Mateescu (Sadova), D. Eliescu (Risipiți), D. Vladimirescu (Bulzești), I. Podeanu (Gingiova), și I. Popescu (Segarcea) cîte 25,50 lei<sup>28</sup>. În alte situații, pe lângă ofrandele oferite, cadrele didactice s-au situat în fruntea acțiunilor de colectare a bunurilor oferite de populație. Pe această linie se înscrie și apelul învățătorului Ilarie Marian din Poiana Mare adresat consătenilor săi, în care se preciza : „Astăzi scumpa noastră țară, România, în care am văzut cele dintîi raze de lumină cu toții, unde ducem toată viața noastră, unde zac și scumpele rămășițe ale bunilor noștri strămoși, țara noastră se află în grele încercări [...]. Astăzi un vînt puternic vine să spargă furtuna, s-o împrăștiie pentru binele creștinătății apăsată, jefuită și chinuită [...]. Pentru ast sfîrșit și-au

<sup>21</sup> *Ibidem*, f. 449.

<sup>22</sup> *Ibidem*, f. 558.

<sup>23</sup> *Ibidem*, f. 152—153.

<sup>24</sup> „M.O.” din 31 martie (12 aprilie) 1877.

<sup>25</sup> Arh. St. Craiova, fond. Pref. Dolj, dos. 869/1877, f. 610.

<sup>26</sup> Alexandru F. Dinu, *Contribuția intelectualității din Oltenia la susținerea războiului de independență*, în „Muzeul Național”, IV, 1978, p. 327.

<sup>27</sup> Arh. St. Craiova, fond. Pref. Dolj, dos. 869/1877, f. 449.

<sup>28</sup> *Ibidem*,

lăsat casă, părinții, femei și copilași și-au alergat de la munte și de la baltă, de la apusul la răsăritul țării [...] să ne apere de primejdia și focul vrășmașului [...]“, solicitînd, în continuare, de la „bogați și săraci“ să dea „cît pot și să-și trimită banul lor pentru Crucea Roșie care să se îngrijească de răniți“. În urma apelului s-a strîns suma de 214 lei, din care el a dat 80 lei<sup>29</sup>. Cadrele didactice din Băilești, Petrișor și Galicea Mare au eliberat localurile de școală „punîndu-le la dispoziția armatei<sup>30</sup>, învățătoria Gheorghita Ionescu din Craiova a dat 26 bandaje și diferite rufe<sup>31</sup>, Dimitrie Miteșcu din Birza 370 de piini<sup>32</sup>, profesorul Theodor Uzianu din Craiova o jumătate oca scamă fină pentru confecționatul de bandaje<sup>33</sup>.

Un număr de 26 învățători doljeni au cedat, în folosul armatei, suma totală de 765,50 lei<sup>36</sup>; 29 învățători au cedat 903,50 lei<sup>37</sup>, iar 40 învățători sumă de 1.301,50 lei. Au cedat o parte din salariile lor învățătorii: C. Mihăilescu (Secui), I. Ionescu (Ișalnița). Ana Mihalache, Șt. Romanu, Teohari Pencioni, Ion Dumitru, Maria Mireni, Păun Enache, Ioniță C. Popescu, Hristea Dumitrescu (Craiova), I. P. Păsculescu (Carpen), P. Popescu (Gighera), A. Gioroceanu (Amaradia), Ilie Popescu (Călărași). T. C. Michescu (Caraula) G. Lioșteanu (Căciulătești), Luisa Favre, Mary Mihăilă (Craiova). Pretor Preda (Melinești), G. Nedulescu (Rast), I. B. Mihăilă, Șt. Bazilescu, I. Bălănescu (Giorocu), I. Podeanu (Gingiova), I. Mirescu (Sălcuța), P. Chirișescu (Vela), N. Popescu (Comoșteni), A. Săfăcovi (Craiova), G. Scînteie (Poiana de Sus), Ilie Dinulescu (Perișor). Ilarie Marian (Poiana), Maria Anastasescu (Poiana), D. Eliescu (Risipiți), G. Popileanu (Tălpașu), Eufrosina Negoescu, M. Petrescu (Plenița), I. Ștefănescu (Șimnic), G. Ștefănescu (Breasta), F. Popescu (Dobridor)<sup>38</sup>.

În același timp, din inițiativa unor cetățeni patrioți, în rîndul cărora se numără slujitori ai școlii, la Craiova a apărut un apel în care populația era invitată să facă donații pentru armată; „piine, bani, îmbrăcăminte, scamă, bandaje. Ceea ce nu poate face statul să facem noi [...] timpul vorbelor a trecut, timpul faptelor a sosit“, apel ce a avut un puternic ecou în rîndul craiovenilor, care, în scurt timp, au donat 22.000 de piini, 100 de cai, bani, pînză, ș.a.<sup>38</sup>, ofrandă ce a evidențiat „cît e de răspîndit simțul patriotic“<sup>39</sup> și datoria fiecăruia de a da „totul pentru România care luptă pentru viață“<sup>40</sup>.

Urmînd „exemplul strămoșesc [...] pentru apărarea atîtor drepturi sacre“<sup>41</sup>, cadrele didactice vilcene „fără excepțiune sînt electrizate de bucurie și fericire pentru independența patriei noastre române“<sup>42</sup>, contri-

<sup>29</sup> „Românul“ din 25 mai 1877.

<sup>30</sup> *D.I.R.R.I.*, vol. II, p. 309; Vol. III, p. 292.

<sup>31</sup> „Dorobanțul“ din 3 februarie 1878.

<sup>32</sup> Arh. St. Craiova, fond Pref. Dolj, dos. 269/1877, f. 94.

<sup>33</sup> *Ibidem*, f. 105.

<sup>34</sup> *Ibidem*, f. 151--152.

<sup>35</sup> *Ibidem*.

<sup>36</sup> *Ibidem*, f. 449.

<sup>37</sup> Alexandru F. Dinu, Pătru Popescu, *op. cit.*, p. 42.

<sup>38</sup> „Presa“ din 12 iunie 1877.

<sup>39</sup> „România liberă“ din 18 august 1877.

<sup>40</sup> Arh. St. Rîmniciu Vilcea, fond Pref. Vilcea, dos. 58/1877, f. 29.

<sup>41</sup> *Ibidem*, f. 30.

<sup>42</sup> „M.O.“ din 22 septembrie (4 octombrie) 1877.

buind cu entuziasm la susținerea materială a războiului. Astfel, Ion Popescu, Institutur în Tîrgu Horezu, a oferit „în folosul armatei române cîte 5 lei, bani 50 pe lună din apuramentele sale, începînd din luna septembrie și pînă la terminarea rezelului”<sup>43</sup>, iar „D-nu revizor școlar al județului Argeș— Vilcea, prin raportul nr. 28 [...] face cunoscut că învățătorii din Vilcea au oferit pentru trebuințele armatei române adaosul de la lefi ce li s-a făcut prin buget pe luna septembrie, în trebuința soldaților aflați în campania de la Plevna unde a strălucit sus și tare vitejia strămoșească”, Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor exprimînd „viile sale mulțumiri pentru această patriotică ofrandă”<sup>44</sup>. Aceleași mulțumiri au fost adresate și lui Constantin M. Barcan care „a oferit în folosul armatei române cîte 10 lei din salariul său de institutor cls. I și II de la Școala primară băieți din Ocnele Mari, Județul Vilcea, cu începere din luna curentă august și pînă la terminarea rezelului”<sup>45</sup>; colegul său de școală institutorul C. Rădulescu, în același scop „a oferit [...] cîte 10 lei pe lună [...] începînd din luna septembrie și pînă la terminarea rezelului”<sup>46</sup>, și, deși se afla într-o situație materială dificilă, avînd „a îngriji 4 fete”, a mai oferit o vacă și suma de 10 lei<sup>47</sup>; Ion Iliescu din Vilcea 10 lei lunar; profesorii de la seminarul din Rîmnicu Vilcea „au dat suma de lei 534, bani 15”<sup>48</sup>; institutorul Grigore Mihăescu din Govora salariul pe luna iulie 1877; Maria Barcan din Ocnele Mari „a dat o însemnată contribuție pentru soldații răniți”<sup>49</sup>, cadrele didactice înțelegînd, așa cum menționează documentele vremii, semnificația momentului cînd „fiii României sunt chemați a-i apăra hotarele, drepturile și averea amenințată”<sup>50</sup>.

Cadrele didactice din județul Romanai și-au manifestat „entuziasmul și frenetica bucurie ce am simțit văzînd ca atit înaltul guvern și Onor corpuri legiuitoare [...] au votat independența absolută a statului nostru”, contribuind pe toată durata războiului la susținerea lui materială. Învățătorul Fl. Florescu din Celei a dat 42,50 lei<sup>51</sup>; A. Marinescu, din Apele Vii, Fl. Popescu, din Islaz, El. Crivianu, din Pîrșcoveni, și I. Predescu din Găneasa, cîte 25,50 lei fiecare<sup>52</sup>, Maria Birdescu, Institutoare la Școala de fete nr. 1 din Caracal 50% din salariul său pe fiecare lună, iar Antonina Hubert, directoare la școală, 50% din salariul său pe trei luni<sup>53</sup>, în timp ce T. Marinescu, învățător în comuna Știrbei considerînd că „astăzi este timpul ca fiecare român să se sacrifice material și intelectual pentru scumpa noastră patrie România, spre a fi demni de gloria străbună”, cerea Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor să i se rețină „suma de 127,50 lei, pe trimestrul II al anului 1877 în beneficiul junei dar eroicei noastre armate”<sup>54</sup>. Ion I. Argeșanu, învățător în Caracal colectează de la

<sup>43</sup> *Ibidem* din 17 (29) septembrie 1877.

<sup>44</sup> *D.I.R.R.I.*, vol. VI, p. 234.

<sup>45</sup> „M.O.” din 24 iulie (5 august) 1877.

<sup>46</sup> *Ibidem*.

<sup>47</sup> Arh. St. Rîmnicu Vilcea, Pref. Vilcea, dos. 58/1877, f. 31.

<sup>48</sup> „M.O.” din 17 (29 noiembrie) 1877.

<sup>49</sup> *Ibidem*.

<sup>50</sup> *Ibidem*.

<sup>51</sup> *Ibidem*, din 29 iunie (11 iulie) 1877.

<sup>52</sup> „Dorobanțul” din 25 iunie 1877.

<sup>53</sup> *D.I.R.R.I.*, vol. V, p. 607.

<sup>54</sup> Arh. St. Drobeta-Turnu Severin, fond Primăria Turnu Severin, dos. 9/1877, f. 2

concetătenii săi diferite ofrande, oferind, printre altele, 950 grame scamă<sup>55</sup>. La rîndul lor, un număr de 49 învățători romanațeni „nu au putut rămîne impasibili“, oferind pentru armată, suma totală de 1.339 lei. Pentru susținerea armatei au subscris cu sume între 42 și 25,50 lei învățătorii : M. Nicolenu (Dăbuleni), G. Georgescu (Grojdibod), M. Ionescu (Ianca), D. Rădulian (Amărăștii de Jos), El. Păunescu (Amaradia de Sus), M. Pirjolescu (Isvoru), D. Dobrotescu (Dobrotești), A. Marinescu (Apele Vii), I. Florescu (Ghizdăvești), I. Mărculescu (Celaru), T. Popescu (Grădinile), P. Diaconescu (Brastavăț), N. Popescu (Crușov), Fl. Florescu (Celei), Fl. Popescu (Izlaz), P. Predescu (Rusăneștii de Jos), V. Radulian (Isbicieni), M. Pascu (Moldoveni), Șt. Enescu (Orlea), I. Constantinescu (Petra), El. Cri-vianu (Pîrșcoveni) I. Eliescu (Brîncoveni), G. Manolescu (Slătioara), Gr. Georgescu (Șopîrlița), I. Predescu (Găneasa), Sp. Ionașcu (Dabu), M. Eliescu, (Cepari), M. Popescu (Osica de Sus), I. Iordache (Dobrunu), Ecat. Corcovianu, C-tin Ionescu, El. Rădulescu (Balș), T. Marinescu (Știrbei), P. Predescu (Gropșani), I. Petrescu (Vulpeni), Gr. Gabrielescu (Leotești), Fl. Popescu (Gorunești), M. Stănescu (Leu), C. Ștefănescu (Radomir), R. Rădulescu (Cacaleți), M. Mihăilescu (Dioști) Șt. Triculescu (Dobrosloveni), El. Eliescu (Redea), Constantin Drosu (Viișoara), I. Stănescu (Slăveni), N. Stoiculescu (Scărișoara), I. Diaconescu (Deveselu), Stoica Toma (Bobicești), Pandele Precupețu (Studina)<sup>56</sup>.

Totodată, 47 învățători gorjeni „avînd în vedere că țara noastră se află astăzi în rezel pentru a-i asigura independența externă care i se nega [...] considerînd că parte din frații noștri sînt deja pe teritoriul inamicului, gîndindu-se cîte sacrificii trebuiesc făcute de tot cetățeanul pentru susținerea lor, am decis a oferi și noi din inima noastră retribuțiune pentru întreținerea armatei române suma de lei optsutetreizeci pe trimestru iulie<sup>57</sup>. Aportul școlii la susținerea materială a luptei pentru independență este ilustrat și de ofrandele oferite de cadrele didactice mehedintene. „În grelele împrejurări în care se află astăzi țara — menționa, într-o scrisoare, Alexandrina Arsente, directoarea Școlaii de fete nr. 1 din Turnu Severin — îmi permit a oferi și eu douăzeci l.n. pe fiecare lună, calculat de la 1 iulie anul curent pînă la terminarea rezelului<sup>58</sup>, iar „în timpul liber, împreună cu elevele“, a lucrat „toată lenjeria spitalelor cu propriile sale speze<sup>59</sup>. La rîndul lor, învățătorii N. Pleșca din Corcova și I. Martian din Burila au dat, primul 20,50 lei, al doilea 23,50 lei „ofrandă pentru cumpărarea de arme<sup>60</sup>, iar învățătorii din Salcia, Burila și Corcova au oferit scamă, lenjerie, și 114 lei<sup>61</sup>.

Profesorul M. C. Străinescu, subrevizor școlar, oferă valoarea a 120 exemplare din lucrarea „Geografia județului“, al cărei autor a fost<sup>62</sup>.

Fiind un deziderat al întregului popor, cauza independenței a fost susținută și de cei mai mici cetățeni ai țării — elevii. Urmînd exemplul dască-

<sup>55</sup> *Ibidem*.

<sup>56</sup> „M.O.“ din 25 ianuarie (6 februarie) 1877.

<sup>57</sup> *Ibidem* din 7 (19) octombrie 1877.

<sup>58</sup> *Ibidem*, din 19 (30) iunie 1877.

<sup>59</sup> „Românul“ din 28 iulie 1877.

<sup>60</sup> *Ibidem*, din 5 iulie 1877.

<sup>61</sup> *Ibidem* din 10 decembrie 1877.

<sup>62</sup> *Ibidem*.



lilor lor și „împinși de sentimentul iubirii de patrie“, elevii „au luat [...] nobila inițiativă de a veni în ajutorul soldaților români răniți cu venitul unuia sau mai multor reprezentanți uni teatrale“, au strâns scamă pentru confecționat bandaje necesare soldaților răniți și au venit cu bunuri colectate „în profitul ambulanțelor române“<sup>63</sup>. Prin faptele lor, ei au promovat cu succes examenul iubirii nestrămutate față de patrie și realizarea idealului secular — independența patriei. Astfel, de la începutul războiului și până în iulie 1877, elevii clasei a I-a a Liceului de băieți din Craiova au oferit armatei, din modestele lor economii, suma de 50,40 lei<sup>64</sup>, cei din clasa a II-a, în aceeași perioadă, 9 lei și 60 dramuri scamă fină pentru confecționat bandaje pentru răniți<sup>65</sup>.

În total, pe toată perioada războiului, elevii liceului craiovean au dat drept ofrandă 117,40 lei și 695 dramuri scamă<sup>66</sup>. Au contribuit elevii : Melinescu C-tin, Bobeanu Alexandru, Saita Ștefan, Saita Nicolae, Drincianu Ion, Constantinescu Gheorghe, Lucrețu Gîrlescu, Mitescu Nicolau, Policratu Mihai, Popescu M. Demetru, Eliescu Aureliu, Stîncescu Demetru, Terpu Aristotel, Popescu George, Pleșanu Emil, Mănescu C-tin, Paulian C-tin, Pomponiu Ion, Petrescu Spiridon, Popescu Demetru, Burghielea Teodor, Boruncanu George, Brătășanu Ion, Cacaliceanu D. Alex., Călinescu Alexandru, Cioculescu Nicolae, Constantinescu Demetru, Demestrescu Ion, Dianu George, Dobrotescu Ion, Iliescu Ion, Iliescu Victor, Fratoștițeanu C-tin, Gangu George, Georgescu Teodor, Geoceanu Alexandru, Ionescu Ștefan, Magheru Alexandru, Mihăilescu Anastasiu, Mărescu Constantin, Melinescu Ilie, Mițescu Demetru, Mățășeanu Nicandru, Pazu C-tin, Panaitescu Ion, Paulian Ion, Pictoreanu Ion, Tănăsescu C-tin, Prișcu M. Mihai, Urdăreanu Nicolae, Zătreanu Demetru, Almăjan Basil, Arsentiu Nicolae, Anițescu Ion, Băleanu George, Bercovitz Ștefan, Diel Bernard, Dianu C-tin, Dimitrescu Dumitru, Dimitrianu George, Fratoștițeanu George, Griedlender Frederic, Grigorescu Ilie, Geoceanu Nicolae, Geblescu Șt. Nicolae, Conulescu Mihai, Iosif Eduard, Macedoneanu Nicolae, Măndescu George, Popescu Ion, Popescu George, Poenaru Theodor, Pesicu Vasile<sup>66</sup>.

În alte situații, elevii țineau scurte dar înflăcărate discursuri în care își manifestau atașamentul total față de cauza războiului, sentimentele patriotice de care erau animați fiind evidențiate și de gestul elevilor Păunescu Dimitrie, Teodorescu Dimitrie, și Ionescu Dimitrie care au dat 355 dramuri scamă<sup>67</sup>.

Animate de aceleași sentimente patriotice, elevele de la Școala primară nr. 3 din Craiova au donat 120 dramuri scamă<sup>68</sup>, elevii de la Școala nr. 2 Craiova 1 kg și 675 dramuri scamă<sup>69</sup>, elevi din clasa a II-a și a III-a primară 325 dramuri scamă<sup>70</sup>, elevele pensionului nr. 1 din Craiova au con-

<sup>63</sup> *Ibidem*.

<sup>64</sup> „MO“ din 24 iulie (6 august) 1877.

<sup>65</sup> *Ibidem*.

<sup>66</sup> Arh. St. Craiova, fond Pref. Dolj, dos. 270/1877, f. 111.

<sup>67</sup> *Ibidem*, dos. 284/1877, f. 133.

<sup>68</sup> *Ibidem*, dos. 283/1877, f. 336.

<sup>69</sup> „M.O.“ din 24 iulie (6 august) 1877.

<sup>70</sup> Arh. St. Drobeta-Turnu Severin, fond, Primăria Turnu Severin, dos. 9/1877, f. 2.

fecționat, pentru spitale, 43 de cearceafuri<sup>71</sup>; eleva Corbeanu Elena din clasa a II-a primară a venit în ajutorul soldaților răniți cu 12 bandaje și 200 dramuri scamă<sup>72</sup>; elevele școlii de fete „Lazaro-Otetelișanu” din Craiova au confecționat pentru nevoile armatei 138 saltele, 51 de perine, 40 cearceafuri și 59 cămăși<sup>73</sup>, iar școlărița Călinescu S. Maria a dat 200 dramuri scamă<sup>74</sup>. Asemenea elevilor craioveni au procedat și cei de la celelalte școli oltene; elevele școlii de fete din Tr. Severin, de exemplu, au confecționat „lenjeria trebuitoare spitalelor pentru răniți din Tr. Severin”<sup>75</sup>.

Evenimentele anului 1877 au avut un puternic ecou și în rîndul elevilor de la Școala de meserii din Craiova, al cărei director era inginerul Ștefan Constantinescu. În vara anului 1877 ei au lucrat în atelierul școlii pontoanele care au servit la facerea podului peste Dunăre, pe unde au trecut armatele române. De asemenea, în atelierele școlii au fost construite și carele care au transportat pontoanele. Cu toate greutatea întâmpinate, prin abnegația și spiritul de sacrificiu dovedit de elevi, pontoanele au fost executate la timp, fapt pentru care au primit felicitările guvernului<sup>76</sup>. „Clubul Tinerimii” din Craiova, din care făceau parte și numeroși elevi, a colectat și dat armatei 6546 piini, Ministerul de Interne aducînd mulțumirile sale tinerilor craioveni „pentru această binevoitoare și patriotică ofrandă”<sup>77</sup>. Studenții Constantin și George Demetriade, foști elevi ai liceului craiovean, au dat 10 și respectiv 5 lei pentru armată, iar un grup de studenți craioveni au colectat suma de 6 poli rusești, o liră otomană, doi lei, 70 bani” pentru ajutorarea familiilor soldaților plecați să consfințească pe cîmpul de luptă independența patriei, semnificativ fiind și gestul prin care studenții craioveni au trimis Regimentului 7 Dorobanți, staționat la Moțaței (Dolj), „Un tricolor de Chembrică” pe care se putea citi inscripția: „Studenții craioveni suvenir Regimentului 7 Dorobanți”<sup>78</sup>.

În concluzie, independența proclamată în fața țării la 9 mai 1877 a fost rodul jertfei de sînge a întregului popor român, a contribuției materiale a tuturor românilor din România și din teritoriile aflate în stăpînire străină, în cadrul căreia școala din Oltenia, prin învățători, profesori și elevi, a fost o prezență activă.

#### THE MATERIAL CONTRIBUTION OF OLTENIAN SCHOLL TO THE SUPPORT OF THE WAR OF INDEPENDENCE OF 1877—1878

##### Summary

On the basis of genuine documents taken from the press of the time and from the data provided by papers of speciality, the author points out the material contribution of the schools in Oltenia to the help of the fight for independence between 1877—1878.

<sup>71</sup> Alexandru Dinu, Pătru Popescu, *op. cit.*, p. 54—55.

<sup>72</sup> Arh. St. Craiova, fond Pref. Dolj, dos. 270/1877, f. 240.

<sup>73</sup> *Ibidem*.

<sup>74</sup> *Ibidem*.

<sup>75</sup> *Ibidem*, dos. 269/1877, f. 154.

<sup>76</sup> Alexandru Dinu, Pătru Popescu, *op. cit.*, p. 54—55.

<sup>77</sup> „Românul” din 12 aprilie 1877.

<sup>78</sup> Arh. St. Craiova, fond Pref. Dolj, dos. 269/1877, f. 293.



## PRESA LITERARĂ CRAIOVEANĂ ÎN SLUJBA FĂURIRII STATULUI NAȚIONAL UNITAR ROMÂN

ELENA DINU

Lupta pentru făurirea statului național unitar român a constituit o coordonată fundamentală și permanentă de-a lungul istoriei poporului român, devenind, după unirea Principatelor Române în 1859 și cîștigarea independenței de stat în 1877—1878, obiectivul major al luptei naționale a românilor de pretutindeni.

În promovarea ideii de unire, îndeosebi în perioada premergătoare istoricului act de la 1 decembrie 1918, presa literară craioveană<sup>1</sup> a militat activ pentru realizarea visului secular al românilor — reunirea în același corp statal a tuturor provinciilor locuite de români, ea implicîndu-se, fără rezerve, în lupta generală a poporului nostru.

Astfel, revista „Cultura Românilor”<sup>2</sup>, în primul său număr, exprimînd dorința craiovenilor, menționa că „atît interesul vital al românilor, cît și idealul lor, cer în mod imperios să înfăptuiască unirea tuturor românilor. Ceasul României a sunat. Acesta este primul cuvînt care-l pronunță revista [...] a cărei menire a fost de a apare în aceste clipe atît de fericite”<sup>3</sup>.

Adeziunea totală față de lupta pentru făurirea statului național unitar român a fost ilustrată și în paginile revistei „Chemarea”<sup>4</sup>, care-și definea astfel scopul apariției : „Apărem în plină răscolire sufletească pentru a aduce o cît mai umilă contribuție de lumină împrejurul ideii de Unire întemeiată pe cele mai sfinte drepturi ale unui neam”<sup>5</sup>, iar revista „Viața Literară”<sup>6</sup>, desfășurînd o vie activitate, adresa craiovenilor îndemnuri „spre a scăpa de sub jugul sclaviei un popor care ni-i frate și care de veacuri întinde spre noi brațele”<sup>7</sup>.

În același timp, „Revista Culturală”, subliniind legitatea aspirațiilor românilor de a se reuni în granițele aceleiași stat național, cerea expres unirea „cu frații în care curge același sînge ca cel din noi, care vorbesc aceeași limbă românească ca noi, care au aceeași lege, aceleași datini, în al

<sup>1</sup> Florea Firan, *Presa literară craioveană*, Editura „Scrișul românesc”, Craiova 1976 ; Tudor Nedelcea, Marcel Clorcan, *Publicațiile periodice din Oltenia. Catalog*, Craiova, 1976.

<sup>2</sup> Revista lunară. Organ al Comitetului Național Român de Cultură, Craiova-București, ianuarie-decembrie 1915.

<sup>3</sup> *Ibidem*, an I, nr. 1, 1915, pag. 8.

<sup>4</sup> Publicație Culturală Națională. Organul Cercului Studentesc Doljean, Craiova-București, 1 aprilie—1 iunie 1916.

<sup>5</sup> *Ibidem*, an I, nr. 1, 1916, pag. 17.

<sup>6</sup> Publicație literară, Craiova, 22 noiembrie 1914—15 iunie 1916.

<sup>7</sup> *Ibidem*, an I, nr. 1, 22 noiembrie 1914, p. 7.

căror suflet arde de secole același sacru foc aprins o dată cu închegarea neamului românesc<sup>8</sup>.

În aceeași ordine de idei, presa literară a abordat o problemă prin care se implică direct în apărarea intereselor naționale, în mișcarea de idei a timpului.

Presa era subordonată susținerii drepturilor fraților de dincolo de munți, „față de care sîntem datori recunoștință, și la nevoile și durerile lor, sîntem datori să luăm parte egală cu toată inima, cu tot devotamentul, oferindu-le sprijinul material și moral de care au trebuință”<sup>9</sup>. În această direcție, Comitetul „Revistei Culturale” a luat inițiativa „de a veni în ajutorul națiunii române de peste Carpați căutînd să ajute la menținerea instituțiilor culturale, prin deschiderea unei liste de subscripțiuni [...] ale căror sume să se întrebuișteze în scopul arătat”, la scurt timp, în Craiova fiind colectați 201.11,45 lei, iar la Turnu Severin 7458,70 lei<sup>10</sup>.

Pentru a ține „trează conștiința națională și a o pregăti pentru împrejurările în care vom fi nevoiți să ne apărăm drepturile noastre”<sup>11</sup>, o atenție sporită a fost acordată aniversării marilor evenimente din istoria patriei noastre, evocarea figurilor legendare fiind prilejuri pentru a sublinia legitatea și necesitatea istorică de realizare a unei patrii a tuturor românilor, unitară și independentă.<sup>12</sup>

„Pretutindeni unde trăiește românul — se sublinia în presă — se pomeneste numele sfîntului Domn (Ștefan cel Mare n.n) care ne-a scăpat pămîntul, limba, neamul și legea, zdrobind trufia, lăcomia, cruzimea și fanatismul dușmanilor”, în 2 iulie al fiecărui an „Românii serbind aniversarea celui mai strălucit domn al Moldovei și al Românilor”, iar pentru realizarea idealului înaintașilor „trebuie deșteptat tot neamul românesc”<sup>13</sup>.

Cu prilejul aniversării zilei de 3/15 mai 1848, zi în care „pe Cîmpul Libertății de la Blaju s-a proclamat independența neamului românesc de peste munți”, se cerea craiovenilor a nu se uita „că asupra noastră, români liberi în țara liberă, sînt îndreptate privirile tuturor fraților care gem sub jugul străin. Numai luînd parte la durerile și bucuriile lor, simțînd cu ei, vom proba lumii că sîntem conștienți de înalta noastră misiune”, subliniindu-se că „unitatea culturii, unitatea limbii, comunitatea aspirațiilor va duce vrînd nevrînd la comunitatea existenței ca nație, ca neam distinct”<sup>14</sup>.

Aniversarea Unirii Principatelor Române a prilejuit, de asemenea, momente de intensificare a luptei pentru desăvîrșirea unității naționale. La împlinirea, în 1899, a 40 de ani de la unirea Moldovei cu Țara Românească, la Craiova a fost organizată o grandioasă reprezentațiune, dată în sala Teatrului Național din localitate, aniversarea aceluiași eveniment fiind marcat cu un fast deosebit în toată Oltenia. În adunări entuziaste, oamenii de cultură au evocat semnificația marelui eveniment, în-

<sup>8</sup> Publicațiunea enciclopedică Craiova, noiembrie 1907—octombrie 1910, ianuarie-martie 1911.

<sup>9</sup> *Ibidem*, an I, nr. 2, 1—15 septembrie 1908, pag. 464.

<sup>10</sup> *Ibidem*, an II, nr. 1, 31 decembrie 1909, pag. 121.

<sup>11</sup> *Ibidem*, an I, nr. 2, 1—15 septembrie 1908, pag. 464

<sup>12</sup> „Chemarea”, an I, nr. 1, 1916.

<sup>13</sup> *Ibidem*.

<sup>14</sup> „Revista culturală”, Craiova, an III, nr. 1—2, noiembrie 1909, pag. 167.



demnind cetățenii „să strângă rîndurile [...] la luptă aprigă, căci este vorba de propria lor existență”<sup>15</sup>, spații mari fiind rezervate de presa literară acestui eveniment în articole precum „Unirea și Puterea ei”, „Cum s-a sărbătorit unirea la sate”<sup>16</sup>.

În cadrul acestor manifestări erau evocate marile personalități din istoria poporului nostru, pornindu-se de la ideea că „tăria neamului stă în recunoștința pe care o au, o poartă pentru cei ce au trăit luptînd și muncind pentru apărarea și conservarea lor”, permanența poporului nostru în vatra sa de formare fiind determinată și de faptul „că la vremuri grele a avut totdeauna oamenii de seamă, voievozi străluciți care au știut să o apere, și, din fericire, e mare numărul acelor care au rămas și vor rămîne strălucind ca stelele pe orizontul trecutului nostru istoric”<sup>17</sup>.

În acest sens, semnificația unirii din timpul lui Mihai Viteazul a fost astfel evidențiată de presa literară craioveană : „A fost un vis. Același vis, înflorit cu suferințele, durerile și năzuințele unor întregi șiruri de generații trecute și făurit pentru scurtă durată cu două veacuri înainte de Mihai Viteazul care singur reușise să unească într-un singur stat teritoriul Daciei. Azi — se sublinia în continuare — sîntem din nou în preajma înfăptuirii lui. Luat de mulți drept o himeră, considerat de alții ca înfăptuibil, visul lui Mihai și Cuza va trebui să capete mîine realitatea cea mai sigură și pentru el, masivurile și crestele Carpaților vor fi prea mici și scunde în fața ostașilor români”. Subliniind rolul pe care trebuie să-l joace teatrul în dezbaterile conștiinței naționale, presa cerea oamenilor de teatru „că o datorie adevărată românească” impune „să mai lase repertoriul străin, sau înstrăinat, dulcegăriile” și prin glasul lor „să vorbească Vlaicu, Ștefan, Mihai”<sup>18</sup>.

Militînd pentru desăvîrșirea unității naționale, presa literară craioveană a luat atitudine împotriva persecuțiilor la care erau supuși frații de peste munți, împotriva politicii de deznaționalizare a românilor, practică de autorități în teritoriile aflate sub dominație străină, îndeosebi după instaurarea în 1867 a dualismului austro-ungar, regim politic reacționar, naționalist-șovin și cu un profund caracter de clasă. Astfel, revista „Chemarea”, dezbătînd politica de maghiarizare forțată dusă de autorități, sublinia că acestea „continuă în liniște opera lor funestă de distrugere a neamului nostru din văile Ardealului” întrebîndu-se totodată „cu inima strînsă de durere [...] cînd primim această veste tragică [...] și toate celelalte atrocități săvîrșite asupra fraților noștri [...] dacă nu are o cît de mică vină în aceste atentate asupra ființei noastre și oficialitatea Țării Românești”. Iată de ce se cerea guvernului român „să țină seama de dorințele poporului și să schimbe politica externă cu un minut mai înainte pentru ca să nu fie silit de popor să-și schimbe politica externă după cum în 1907 a fost silit de popor să-și schimbe politica internă”<sup>19</sup>.

La rîndul ei, „Revista Culturală”, referindu-se la aceeași stare, arată că „mormintele sfinte au fost profanate ; Casa lui Avram Iancu din Vidra a fost arsă ; piatra din Cîmpia Libertății aruncată în aer ; Tricolorul român

<sup>15</sup> Ibidem, an II, nr. 6, 16—31 ianuarie 1909 ; an II, nr. 8—9, 15 martie 1909.

<sup>16</sup> Ibidem, an I, noiembrie 1902, pag. 1—2.

<sup>17</sup> „Viața Literară”, an I, nr. 3—4, 29 ianuarie 1915, pag. 2.

<sup>18</sup> Ibidem, an II, nr. 5—6, 1 aprilie 1916, pag. 26.

<sup>19</sup> „Chemarea”, an I, nr. 1, aprilie 1916, pag. 17.

urmărit și sfîșiat, temnițele înghit, în fiecare zi, cite un martir<sup>20</sup>, iar atunci cînd „vreunul dintre ei încearcă să-și apere limba, religia, neamul lui, este trimis în fundul pușcăriilor”<sup>21</sup>, în timp ce revista „Ramuri”, criticînd politica de cenzurare a presei românești, arăta că „Drapelul” din Lugoj și „Gazeta Transilvaniei” din Brașov „sînt executate în mod strașnic”; într-o serie de alte materiale ca : „Din Bucovina”, „Marile serbări de la Blaj” erau prezentate situația și idealurile românilor subjugăți<sup>22</sup>.

În aceste condiții, presa sublinia că „datoria tuturor, a intelectualilor mai ales, e să ne interesăm de aproape de neamul nostru întreg și în timpurile de față, atențiunea noastră trebuie îndreptată, în primul rînd, asupra celor 4 milioane de frați români de peste munți, azi extrem de grav amenințați”<sup>23</sup>.

Apregiind existența românilor de dincolo de Carpați drept „existență a întregului neam românesc”, presa relata știrile sosite [...] de pe plaiurile Ardealului pline de atîtea lacrimi și dureri îndurate [...] de frații și surorile de acolo. „Fiecare zi ce trece e o nouă dovadă a apăsătoarelor chinuri pe care le îndură scumpul nostru de acolo” se arăta în ziarele craiovene, subliniindu-se totodată că „oamenii cu dor de țară și de neam, de binele obștesc trebuie să-și dea mină spre a lucra pentru îndreptarea stării actuale de lucruri. Trebuie deșteptat neamul românesc”<sup>24</sup>.

Încrederea în legitimitatea și realizarea Unirii este tot mai mult evidențiată în paginile revistelor literare, articolele publicate subliniind faptul că „unirea politică a românilor de un neam și o lege cu noi socotim că trebuie să fie un fapt îndeplinit, peste puțin timp” arătînd că „ceea ce nu s-a putut îndeplini pe deplin la 1599 de către Mihai Viteazul să putem îndeplini noi cei de azi”, menționînd expres faptul că „Națiunea noastră a înțeles prin instinct că a sosit și pentru noi vremea întregirii” și că „în locul României cu forma de semilună, de azi „să se realizeze” o Românie în formă de cunună a Daciei Vechi”, aceeași idee rezultînd și din materialul „Mihai Viteazul” publicat în „Ramuri”<sup>25</sup>.

Desăvîrșirea procesului de făurire a statului național unitar român, la 1 decembrie 1918, prin unirea Transilvaniei cu România, a fost primită cu entuziasm de presa craioveană. Într-unul din materiale se arată : „trăim momentele cele mai mari și mai înălțătoare din istorie, iar Neamul românesc are nevoie în aceste clipe decisive de toată tăria, de toată credința și înțelepciunea geniului său pentru a-și reîntregi mădularele risipite într-un tot sănătos și armonic și a reclama noi locul de cîntece ce ni se cuvine în sînul lumii celei noi”<sup>26</sup>. Bucuria a fost unanimă, presa exprimînd hotărîrea poporului nostru de a face totul pentru consolidarea și apărarea statului și propășirea lui : „Sentinele neadormite vom fi veșnic la postul nostru, apărători ai celor cu inime curate, necruțătoare cu tîl-

<sup>20</sup> „Revista culturală”, Craiova, an I, nr. 2, 15 noiembrie 1907, pag. 12.

<sup>21</sup> *Ibidem*, an I, nr. 24, 16—31 octombrie 1908, pag. 549.

<sup>22</sup> *Ibidem*, an II, nr. 13—14, 1909, pag. 358; vezi și „Ramuri” Revistă literară lunară, Craiova, an II, nr. 9, 5 decembrie 1910, pag. 144; an V, nr. 13—14, 1—5 iulie 1910; an V, nr. 14—15, 1910; an VI, nr. 21, 1911.

<sup>23</sup> „Revista culturală”, an II, nr. 13—14, 1909, pag. 358.

<sup>24</sup> „Chemarea”, an I, nr. 2, 1 mai 1916, pag. 40.

<sup>25</sup> „Revista culturală”, an I, nr. 1, noiembrie 1902, pag. 1.

<sup>26</sup> *Ibidem*; vezi și „Ramuri”, an VI, nr. 18, 19, 20, mai, iunie, iulie, 1911.

hații, vînzătorii ai scumpei noastre patrii“, datori fiind „ca pe monumentele eroilor noștri să depunem jurămîntul nostru de credință românească, de cinstire patriotică“, iar în granițele României celei Mari, „să realizăm, mai presus de toate, o Românie nouă, o viață nouă“<sup>27</sup>.

Înfăptuirea Marii Uniri, „așa cum au cîntat-o mamele copiilor din leagăn, așa cum au sădit-o dascălii noștri în sufletul și știința noastră, așa cum ne-au șoptit-o cu glasul tremurînd de atîtea ori bătrînii ce-și văd azi împlinit vîsul o clipă înainte de a muri“<sup>28</sup>, a însemnat o victorie strălucită a mișcării de eliberare națională a românilor, izbîndă obținută de întregul nostru popor, în cadrul căreia, așa cum evidențiază faptele, presa craioveană a jucat un rol activ.

#### LA PRESSE LITTÉRAIRE DE CRAIOVA AU SERVICE DE LA FORMATION DE L'ÉTAT NATIONAL ROUMAIN

##### Résumé

**Dans l'accomplissement de la grande union de 1918 la presse a joué un rôle actif.**

**La presse littéraire de Craiova s'y est inscrite aussi car c'est elle qui a défendu les droits des Roumains assujétis, qui a pris position contre la politique de dénationalisation et qui a accordé un appui moral et matériel au combat pour le parachèvement de l'unité de la nation et de l'état.**

<sup>27</sup> „Viața nouă“, Craiova, an I, nr. 5, 13—26 noiembrie 1918.

<sup>28</sup> *Ibidem*.



## DOCUMENTE INEDITE REFERITOARE LA DESFĂȘURAREA RĂSCOALEI ȚĂRANILOR DIN 1907 ÎN JUDEȚUL MEHEDINȚI

OTILIA GHERGHE, MARIA RĂDULESCU

Istoria luptelor de clasă ale poporului român a înregistrat, la începutul secolului al XX-lea, una dintre cele mai puternice ridicări ale maselor muncitoare din țara noastră, marea răscoală a țăranilor din primăvara anului 1907. Amploarea și intensitatea răscoalei, cuprinderea în focul luptei a aproape întreg teritoriului țării, atragerea în desfășurarea evenimentelor a unui număr impresionant de țărani, acuitatea sarcinilor a căror rezolvare a pus-o, conferă mării ridicări la luptă a țărănimii o importanță de prim plan pe fresca trecutului istoric al României. „În toate județele țării — relatea ziarul „România Muncitoare“ — țărănimea e în fierbere. De la Turnu Severin pînă la Dorohoi, un curent de nemulțumire adîncă, fiorul rănii dureroase și netălmăduite străbate această masă compactă de oameni, robi ai pămîntului și ai boierilor, ai naturei și ai întocmirilor sociale”.<sup>1</sup>

În județul Mehedinți, partea cea mai de vest a țării, care a cunoscut violente lupte ale țărănimii în primăvara anului 1907, răscoala a înregistrat intensitatea maximă între 12 și 18 martie<sup>2</sup>. Și în această zonă, economia era dominată în primul deceniu al secolului al XX-lea de ramura agricolă, țărănimea reprezentînd peste 93% din totalul populației. Marea proprietate, de la 100 ha în sus, se afla în administrarea unui număr de 176 proprietari, ale căror terenuri aparțineau din punct de vedere administrativ-teritorial celor 86 de comune din zona de sud a județului<sup>3</sup>.

Statisticile vremii relevă faptul că majoritatea pămîntului era deținută de moșieri, în vreme ce inventarul agricol aparținea țăranilor, marile moșii fiind lucrate în cea mai mare parte cu vitele sătenilor. Inegala distribuție a pămîntului a avut urmări grele asupra țărănimii, moșierii și arendașii din zonă utilizînd întregul arsenal al mijloacelor de spoliere a populației rurale : arendă în bani și muncă, dijma la tarla, abuzuri și samavolnicii, înșelarea sătenilor la delimitarea loturilor de muncă, la calcularea drepturilor, impunerea de plocoane, refuzul de a dijmui recolta, învoielile agricole oneroase etc. Așadar, răscoala țăranilor din 1907 nu a fost un simplu incident, ci, așa cum preciza marele istoric Nicolae Iorga, „un fenomen elementar, provocat de motive economice, singurele care

<sup>1</sup> „România Muncitoare“ din 4—11 martie 1907.

<sup>2</sup> Marea răscoală a țăranimii din 1907, Editura Academiei R.S.R., București, 1967, p. 490.

<sup>3</sup> Nicolae Chipurici, Aspecte ale situației economice și sociale a județului Mehedinți în Chestionarul general al satelor, 1906, în „Mehedinți — Istorie și Cultură“, Drobeta-Turnu Severin, 1978, p. 236.



Fig. 1. Grup de țărani din satul Frățila, județul Mehedinți.

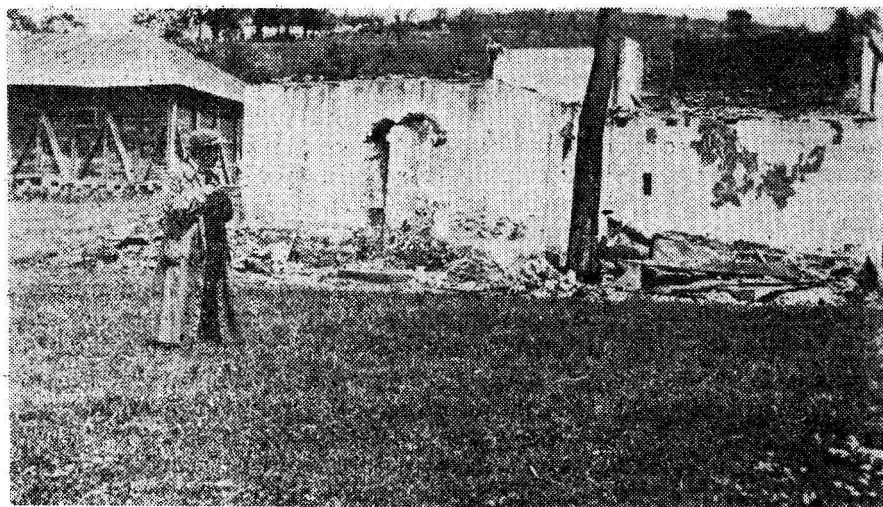


Fig. 2. Conacul din satul Frățila, județul Mehedinți, incendiat de țărani răsculați în 1907.

pot răscula mulțimea, pentru că numai foamea pune arma în mîna omului sărac în contra celor bogați<sup>4</sup>.

Plîngerile adresate de țărănimea mehedințeană autorităților, deosebit de numeroase la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, evidențiază ascuțirea contradicțiilor de clasă, înrăutățirea condițiilor de muncă și de viață ale populației rurale, numeroase și diverse

<sup>4</sup> Nicolae Iorga, *Discursuri parlamentare 1907—1917*, Introducere și antologie de Ion Constantinescu, Editura politică, București, 1981, p. 81.



acțiuni de revoltă împotriva asupririi și exploatării. Astfel, sătenii din comuna Valea Marcului, plasa Bicleș, au reclamat Ministerului de Interne abuzurile săvârșite de primar și ceilalți membri ai Consiliului comunal care, prin măsuri arbitrare luate, i-au adus pe locuitori „aproape să facă răscoală”<sup>5</sup>. În petiția semnată de învățătorul din comuna Prisăceaua se menționa, pe de altă parte, că : „În anul acesta (1906) (arendașul) a ridicat învoiala așa de mult încît oamenii n-au putut pune nici un grîu, rămînînd într-o stare (de) disperare, încît dacă nu le va da pămînt vor face revoltă”<sup>6</sup>.

Puternicele frămîntări și nemulțumiri din lumea satelor, provocate în special de lipsa de pămînt și de sistemul învoielilor agricole pe baza cărora proprietarii și arendașii îi exploatau crunt pe țărani, condițiile grele de viață au fost astfel cele care au aprins flacăra răscoalei din 1907 în județul Mehedinți.

Ridicarea masivă la răscoală a țăranimii mehedintene a avut loc în strînsă legătură cu evenimentele din comunele apropiate ale județului Dolj.

Documentele descoperite recent — corespondența doctorului I. Sirbulescu, medic la spitalul din Strehaia, din zilele de 12—22 martie 1907, adevărată cronică a desfășurării răscoalei în această zonă a țării, aduc noi informații privind cauzele, declanșarea și extinderea luptelor, formele de împotrivire, atitudinea celorlalte pătri sociale față de țăranimea răsculată etc. „În județ — scria doctorul I. Sirbulescu, la 13 martie 1907 — a început răscoala tot ca în Dolj. La Brănești, Rogova și încă în 4 sate s-a dat foc la proprietățile principale. Casa contelui Talievici a ars din pămînt... Țăranii de la Gura Motrului, Butoești și Pluta vin spre Strehaia... la Corcova oamenii au intrat cu plugurile în moșia prințului (Știrbei n.n.), astăzi la 4 și au început să are...<sup>7</sup> la Prințu, la Dumitrescu și la Braicor s-ar fi început oare cari mișcări printre țărani căci li s-au sporit învoiele”<sup>8</sup>.

Răscoala a debutat, așadar, cu violență în mai multe localități din județ, pentru a se extinde cu repeziciune în numeroase sate. Relevînd amploarea răscoalelor din Mehedinți, corespondentul ziarului „Universul” relata la 13 martie că : „O mare fierbere domnește în comunele Ploștina, Oprișoru, Rogova, Vlădaia ; țăranii sînt răsculați, au rupt firul telefonic și cer prin delegați de la proprietari să li se dea pămînt”<sup>9</sup>. În ziua următoare, același corespondent relata : „Ieri și astăzi, în comunele Gemeni, Vrața, Botoșești, Bălăcița, Izvorălu, Timna, Corcova, Podul Grosului, Dobra răzvrățiții au distrus conacele proprietarilor, punînd foc la toate pătulele și magaziile cu produse”<sup>10</sup>. Faptul că aceste localități erau în plină revoltă este atestat și de scrisoarea din 15 martie 1907 în care se relata că țăranii răsculați au dat foc acareturilor proprietarului Ioanid din Timna, precum și moșierului Iancu Poenaru din Plopi etc. La Timna autoritățile județene

<sup>5</sup> Documente privind problema țărănească din Oltenia în primele decenii ale veacului al XX-lea, vol. 1 (1900—1910), Editura Academiei R.S.R., Craiova, 1967, p. 177—178.

<sup>6</sup> Arhivele Statului Dröbeta-Turnu Severin, Colecția de documente, 11/1, f. 820.

<sup>7</sup> Colecția de documente a Muzeului de Istorie Craiova, nr. inv. 31962, scrisoarea din 13.03.1907.

<sup>8</sup> Ibidem, nr. inv. 31923 din 12.03.1907.

<sup>9</sup> Marea răscoală a țăranilor din 1907, Editura Academiei R.S.R., București, 1967, p. 493.

<sup>10</sup> Ibidem.

și comunale au cerut guvernului să trimită armata pentru a preîntîmpina extinderea răscoalei în alte sate<sup>11</sup>. Continuînd să se extindă în noi și noi localități, răscoala a cuprins satul Arginești, cătun aparținător de Butoești, cam la 2 km, unde au apărut 3 inși îndemnînd oamenii să dea foc la locuitorii boierești, la Botoești, Bălăcița, Menții din Fată. Evaluînd proporțiile înregistrate de răscoală la data de 15 martie 1907, medicul I. Sîrbulescu nota : „În județul nostru au fost distruse 18 sate pînă acum, a venit și regimentul din Gorj și înspre Izvorălu s-au trimis tunuri. Stînd la telefon — auzii un raport către colonelul Baranga — despre situația din Dolj — la Băilești s-a distrus de artilerie tot satu — sînt cu mii de morți<sup>12</sup>. Rezistența îndirjită a răsculaților a dus la bombardarea cu artileria a comunelor Petra și Vlădaia. În acest sens ziarul „Opinia“ consemna : „În comuna Petra a fost o răscoală violentă și a fost nevoie de intervenția artileriei, comuna a fost violent bombardată, sînt numeroși morți și răniți<sup>13</sup>.

Extinderea rapidă a răscoalei a provocat panică în rîndul marilor proprietari, a negustorilor și a autorităților. Pînă la sosirea unităților militare solicitate pentru reprimarea răzvrătiților s-au constituit detașamente înarmate din rîndul proprietarilor. „Aici (Strehaia—n.n.) lumea — ca în timpul invaziilor. Toți negustorii cu băieții lor de prăvălie au luat pușca, și au pus cîte o bandă albă la minecă și se ațin pe la bariere, au puști bune, și s-a numărat că pot da cca. 2000 focuri. S-au pus și pe drumuri la distanțe oameni călări care să vină să dea de știre<sup>14</sup>.

Informațiile cu privire la formele de luptă utilizate de răsculații din această zonă relevă diversitatea acțiunilor țărănimii răscolate : incendierea conacelor, magaziiilor, șirurilor de paie, împărțirea pămînturilor, distrugerea registrelor de învoieli ca și încercările de a scoate liniile de cale ferată dintre Turnu Severin și Strehaia, pentru a împiedica aducerea trupelor etc. La Plopi, Izvorălu și prin cătunele acestor sate „sînt numai flăcări“, „în timp ce la Argetoaia proprietarului Cornea i-a dat foc la conac, la mașini și la 1300 ocale porumb. Tilharii (răsculații n.n.) au tăiat întii picioarele pătulelor ca să nu se întindă focul la sat fiind puțin vînt, apoi i-au dat foc, paguba este de cel puțin 70 000 franci<sup>15</sup>.

Cele mai multe știri consemnate sînt legate de violența cu care autoritățile și armata au reprimat răscoala. Ciocnirile dintre armată și răsculați au fost deosebit de dure. „Armata-apreciază un document din 17 martie 1907 — a procedat cu extremă vigoare, la Corcova a legat țărani noaptea la 9 pe care i-a adus aici ca să-i trimită la Severin. Mîine se duc trupe acolo ca să incendieze tot satul. De asemenea și la conac la Argetoaia — se trimite artilerie ca să distrugă tot satu. Citii un ordin al jandarmului Năsturel ca să se înăbușe răscoalele în 48 de ore, pustiind tot. Totodată s-a dat în public proclamația care ți-o trimit — căci vezi în ce situație sîntem. În satele în care răscoalele s-au produs și au dat focuri în propriile lor

<sup>11</sup> Colecția de documente a Muzeului de Istorie din Craiova, nr. inv. 31927 din 14.03.1907.

<sup>12</sup> *Ibidem*, nr. 31924 din 15.03.1907.

<sup>13</sup> „Opinia“ din 18 martie 1907.

<sup>14</sup> Colecția de documente a Muzeului de Istorie din Craiova, inv. 31963 din 15 martie 1907.

<sup>15</sup> *Ibidem*, inv. 31925 din 16 martie 1907.

sate — satul se distruge, iar toți oamenii se împușcă. Măsuri draconice — și care nu s-ar crede dar de cari se țin militarii strict. În județul nostru — auzii acum la telefon — la Smadovița s-a dat foc — sînt morți 26 și 40 prinși<sup>16</sup>. La Menții din Față trupele au împușcat 50 de oameni care, așa cum descrie I. Sirbulescu, „erau întinși, lăsați pe drum unul lingă altul<sup>17</sup>. Relevantă pentru cruzimea cu care conducătorii răscoalelor din localitatea Menții din Față au fost torturați și împușcați este scrisoarea din 19.03.1907. Cei 6 frunțași ai răscoalei indicați de autoritățile comunale au fost ridicați de către ofițerul comandant care „le citi sentința că sînt condamnați la moarte, îi întoarsă cu spatele (ca la adevă va să-i facă că au vroit să fugă) și deși la început ei nu crezură fură împușcați de un soldat — unul după altul — primul fu un veteran — care dintr-un glonț căzu la pămînt, ceilalți începură să se roage în genunchi — dar le veni rindul la fiecare — fără iertare — într-unul s-a tras trei gloanțe — el căzuse la pămînt și apucasă cu mîinile încheștate și cu gura pămîntul. Pe stradă patrulează numai soldați veniți din Dorohoi. La Corcova s-a dat foc la locuințele răzvrătiților, iar conducătorul răscoalei, preotul din localitate, a fost împușcat în capul satului...“<sup>17</sup>.

Numărul foarte mare de morți și răniți dovedește rezistența îndrăjită a țărănimii răscolate. Refuzul răniților de a fi îngrijiți în spitale exprimă ura lor față de cei care îi exploatau. Țăranii răniți preferau să moară neîngrijiți de teama să nu fie prinși și condamnați la moarte.

Măsurile represive au cunoscut și în județul Mehedinți accente deosebite, subliniind o dată în plus extensiunea răscoalei ca și violența luptei țărănimii din această zonă.

Ridicarea la luptă a țărănimii considerată pe drept cuvînt de autorul scrisorilor din martie 1907 — „temelia țării“ — s-a bucurat de simpatia și sprijinul celorlalte clase și pături sociale, ale muncitorimii și intelectualității. Deplîngînd soarta celor condamnați la moarte, dr. I. Sirbulescu nota : „păcatul — de nu vor fi fost vinovați să cadă pe cei care i-au trecut pe nedrept peste granițele vieții. Trist, trist, trist, înfiorător de trist“<sup>18</sup>. Relevante pentru simpatia cu care intelectualitatea a îmbrățișat cauza țărănimii răscolate sînt aprecierile din scrisoarea din 13 martie 1907, care precizau : „și cînd te gîndești că noi — care ne apărăm — noi ar trebui să fim considerați ca prisosul națiunii — talpa fiind cei răsculați și în care armata trage“<sup>19</sup>.

Documentele care fac obiectul acestui studiu reliefează faptul că județul Mehedinți a reprezentat unul dintre puternicele focare ale eroice și glorioasei ridicări la luptă a țărănimii române. Cuprinzînd marea majoritate a comunelor județului, îmbrăcînd forme variate de împotrivire, răscoala țărănimii mehedintene se înscrie ca o continuare și dezvoltare în linie ascendentă a acțiunilor întreprinse de răsculați în celelalte județe ale țării, ca o pagină memorabilă a luptei poporului român pentru dreptate socială și progres.

<sup>16</sup> *Ibidem*, inv. 31926 din 17 martie 1907.

<sup>17</sup> *Ibidem*, inv. 31924 din 19 martie 1907.

<sup>18</sup> *Ibidem*.

<sup>19</sup> *Ibidem*, inv. 31963 din 15 martie 1907.

13/3/1907

DRAGĂ MARIETA,

Acum noutăți de la noi — în județ — a început răscoala tot ca în Dolj, La Brănești, Rogova și încă în patru sate s-a dat foc la proprietățile principale. Casa contelui Talievici — a ars din pământ. Nache' îmi scrise astă seară că la Florești-Gilort, Țințăreni — s-a expediat două trenuri militare din Tîrgu Jiu fiind revoltă...

Cu trenul de 7 veni subprefectul din Severin — el ne comunică că la prefectură — s-a primit o comunicare cum că țărani de la Gura Motrului — Butoești și Pluta vin spre Strehaia... La Corcova oamenii au intrat cu plugurile în moșia prințului astăzi la patru, și au început să are. Astăzi au fost adunați aici toți învățătorii și preoții, revizuire de acte, sfaturi, să propovăduiască lumea la liniște... Ioanid aud că ar fi primit o scrisoare prin care se cerea ca să împartă pământul la oameni — căci altfel nu scapă.

Nr. inv. 31962

ION SÎRBULESCU

15/3/1907

DRAGĂ MARIETA,

Astăzi — tocmai acum auzirăm — a dat foc la Plopi la Iancu Poenaru, iar cei care devastară la Prințu (Știrbei — n.n.) prin telefon ni se comunică că au luat-o spre Severin. Fuserăm o clipă fără nici o emoție cînd la 12 ore se aud puști pe la pepinieră — s-a trimis în grabă un jeandarm și apoi și prin telefon au zisu că nu este nici o mișcare și nici nu s-a tras pușcă. În acel moment vine vestea că s-a tras în soldați postați în spre via lui Dițescu — o parte din trupe s-a dus în acolo de 15 minute. O parte s-au postat în fața spitalului în dreapta porții, alta spre țigănie...

În județul nostru au fost distruse 18 sate pînă acuma, au venit și regiamente din Gorj și în spre Izvorălu s-au trimis tunuri... Stînd la telefon auzii un raport către colonelul Baranga — despre situația din Dolj — la Băilești s-a distrus de artilerie tot satu, sunt cu mii de morți...

nr. inv. 31924

ION

15/3/1907

DRAGĂ MARIETA,

Aici (Strehaia, n.n.) lumea — ca în timpul invaziilor. Toți negustorii — cu băieții lor de prăvălie au luat pușca și au pus cîte o bandă albă la mîină și se așin pe la bariere, au puști bune, și s-a numărat că pot da și cca 2 000 focuri. S-au pus și pe drumuri la distanțe oameni călări care să vină să dea de știre. ...Acum din partea dușmanului, ni se comunică de primării... la

Ioanid a dat foc casei, moșiei, mașinilor, paielor și când la magazii — tocmai a sosit armata — a tras focuri și a prins vre-o 40, pe care legați i-a trimis la Severin, ceilalți au fugit. Nouă cu un tren de 8 ore ne-au sosit 150 soldați, care patrulează la bariere și în lungul stradelor. Știri noi, că la Lac Völóiac — s-a pus focu, bietul Sali ce o fi făcut, sau poate el a scăpat. Știrea asta mi-o spusă subprefectul cum o auzi, auzii însă prin telefon, că la Gemeni a dat foc la conacu lui Ioanid, că la Jirov oamenii s-au bătut cu cei care veniseră peste ei, sunt mulți morți. Toți răsculații acum s-au pornit la Corcova la Prințu (Știrbei — n.n.) din trei direcții... De acolo ei vin la Strehaia. Am cerut armată din nou. S-a trimis căpitanul Graur cu o companie nouă. A sosit aici, cei de aici vor pleca la Corcova pentru întâmpinarea răzvrătiților, ca să le taie drumu. ...La Plopi, Izvorălu și prin cătunele acestor sate sînt numai flăcări, cică răsculații sînt la două ore de ei...

De altfel este ceva nou în viață, să văd grija negustorilor, modul lor de a-și apăra viața și averea, neconținută tendință de a auzi nouăți din împrejurimi, fierberea continuă și schimbul neîntrerupt de vederi ale lor. Și cînd te gîndești că noi — care ne apărăm — noi ar trebui să fim considerați ca prisosul națiunii, talpa fiind cei răsculați și în care armata traie. Natura își are și ea răspunderea ei mare în acest prăpăd...

inv. nr. 31963

ION

19/3/907

#### DRAGĂ MARIETA,

Vrusei să mă duc împreună cu subprefectul pe la 5 la Comanda, unde se împușcară 51 oameni din Menții din Față și erau întinși, lăsați pe drum, unul lîngă altul, și nu mă dusei căci felul și motivul execuțiunii lor mă făcu să-mi pară mai rău decît faptul că ei muriseră. Primarul și Consiliul comunei din Menți făcură o hîrtie prin care ei se declarau responsabili că în sat nu se va face nici o răscoală dacă se va închide 6 inși — de care ei nu garantau pentru liniștea satului, ofițerul, comunică faptu colonelului — care dăte ordin ca să ridice pe aceștia din sat, apoi după ce îi adusă pînă în drumu mare, lă citi sentința că sînt condamnați la moarte — îi întoarsă cu spatele (ca la adevăra să-i facă — că au vrut să fugă) și, deși la început ei nu crezură fură împușcați de un soldat, unul după altul, primul fu un veteran, care dintr-un glonț căzu la pămînt, ceilalți începură să se roage în genunchi, dar le veni rîndul la fiecare, fără cruțare, într-unul s-a tras trei gloanțe, el căzuse la pămînt și apucase cu mîinile încheștate și cu gura pămîntul. Păcatul — de nu vor fi fost vinovați — să cadă pe cei care i-au trecut pe nedrept peste granițele vieții. Trist — trist — înfiorător de trist. Astă seară se vede focu în Corcova unde se dedese de militari foc la locuințele răzvrătiților. ...Pe stradă patrulează numai soldați veniți din Dorohoi. Prăvăliile sînt deschise, lumea acum este așa de speriată, pe stradă seara nu mai este voie de la 9 să se plimbe.

Nr. inv. 31924

ION

22/3/907

DRAGĂ MARIETA,

*Pe aici — liniște — dar în fiecare stă să izbucnească parcă o revoltă sufletească. Noutăți — popa de la Corcova — l-au împușcat în capul satului Corcova. Eu îl văzui și vorbiți chiar cu el înainte de a pleca acasă pe la 11 ziua, și la 3 ore l-a împușcat — împreună cu notaru și un alt om din sat. El a murit dintr-un singur glonț, ceilalți doi sînt la noi în spital și cred că îi voi scăpa — unu cu mina împușcată — altuia i-a trecut un glonț prin piept dintr-o parte în alta. Pe popa îl chemase la Severin de unde îi dedese drumu — el venea în sat vesel — că se descurcase, cînd pe la 3 vine ofițeru și îl cheamă împreună cu notaru și cu al treilea, spunîndu-le că îi cheamă la divizie, toți într-o trăsură cînd la capu satului îi dete jos — și cu tot plînetu și rugăciunile lor — îi împușcă, popa are 12 copii. Păcat de ei. Pe popa Cernăianu după moartea celui dintîi, l-a chemat și pe el la Severin — prin telefon — pînă acum nu i-au putut da de urmă și nimeni nu știe ceva de el.*

inv. nr. 31930

ION

DOCUMENTS INEDITS CONCERNANT LE DÉROULEMENT  
DE LA RÉVOLTE PAYSANNE DE 1907 DANS LE DÉPARTEMENT MEHEDINȚI

Résumé

En valorisant une grande partie des documents récemment entrés dans le patrimoine du Musée d'histoire de Craiova, l'auteur publie plusieurs lettres qui contiennent d'importantes informations concernant et l'écho de la révolte paysanne dans le département Mehedinți.



## CĂPITAN CONSTANTIN SĂNĂTESCU. INSEMNĂRI ZILNICE DIN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

---

LUCHIAN DEACONU

Constantin Sănătescu, autorul însemnărilor zilnice care fac obiectul acestui studiu, era căpitan la 15 august 1916, cînd România intra în luptă pentru eliberarea fraților de peste munți. S-a născut la 13 ianuarie 1885 în casa părinților Gheorghe și Elena Sănătescu, din Craiova, str. Știrbei Vodă nr. 31. A urmat primele clase de școală la Institutul Javait și Liceul Carol I. Urmîndu-și tatăl, Gheorghe Sănătescu, militar de carieră, care a fost mutat la Turnu Severin, și-a continuat studiile la Liceul Traian, iar ultima clasă de liceu a făcut-o la Școala fiilor de militari din Iași. În timpul primului război mondial a luat parte la luptele din Dobrogea, precum și la cele de la Mărășești și Mărăști. După război a ocupat diferite funcții în Marele Stat Major și Ministerul de război, a fost atașat militar al României la Londra în anii 1928—1930 și, ulterior, comandant al Regimentului de escortă regală.

În anii 1943—1944, în calitatea de șef al Casei Militare Regale, generalul de armată adjutant Constantin Sănătescu a făcut parte din grupul ofițerilor patrioți care, alături de rege, de forțele naționale democratice, a participat la pregătirea și desfășurarea actului istoric de la 23 august 1944, la eliberarea țării și înfrîngerea Germaniei naziste. În cadrul misiunilor de informare și inspecție pe front, din ordinul regelui, Constantin Sănătescu i-a contactat pe comandanții de mari unități, capacitîndu-i la ideea întoarcerii armelor împotriva Germaniei hitleriste. „Urmărim prin această mișcare evitarea războiului pe pămîntul Țării, mutîndu-l de pe frontul de est, peste țara noastră, în cealaltă parte. Războiul la noi — spunea el confidențial unui membru al familiei — ar însemna distrugere completă, cu pierderi imense de materiale și în populația civilă“. Ca recunoaștere a rolului avut în organizarea și desfășurarea insurrecției, generalul de armată adjutant Constantin Sănătescu a fost numit, în seara zilei de 23 august, prim-ministru al guvernului și ministru de război ad-interim, iar la 15 noiembrie 1944, prin decret-lege, i s-a conferit ordinul militar de război „Mihai Viteazul“ cu spade clasa a III-a, „pentru dispozițiunile luate și ordinele date — atît Marelui Stat Major cît și trupelor — în acțiunile de la 23 august la 27 august 1944, ca președinte al Consiliului de Miniștri, reușind astfel ca prin acte de comandament militar și curaj personal să lichideze complet rezistența germană de pe teritoriul țării“.

Cîțiva ani mai tîrziu, la 10 noiembrie 1946, într-o dedicație pe cartea *In umbra celulei*, dr. Petru Groza, primul ministru al României, scria : „D-lui general Sănătescu, general de armată distins, a fost prim ministru de la 23 august 1944, pentru curajul de a primi răspunderea politică la

această dată de grea încercare pentru neam și țară, pentru loialitatea cu care m-a „prezidat” ulterior în al doilea guvern al său și pe mine și în fine pentru înțelepciunea necomplicată față de realitățile foarte complicate ale toamnei anului 1944 — înțelepciune practică și ulterior în funcțiile de comandă militară, față de ceilalți, cu multă afecțiune”.

A murit la 8 noiembrie 1947, fiind înmormântat cu toate onorurile militare.

Întreaga viață și activitate, dragostea de țară și neam, calitățile morale și militare, l-au așezat pe generalul Constantin Sănătescu în galeria marilor personalități militare ale neamului, numeroasele distincții și ordine ce i-au fost conferite — *Steaua și coroana cu spade, Crucea comemorativă cu panglică de virtute militară, Baretele „Dobrogea, Mărășești, Mărăști”, „Mihai Viteazul”, „Croix de guerre” franceză, „Sf. Ana” cu spade, rusească, „Vulturul alb” polonez, „Leul” cehoslovac, „Sf. Sava” iugoslav etc.* — fiind tot atâtea mărturii ale recunoașterii meritelor sale.

Participarea căpitanului Constantin Sănătescu la luptele din anii 1916—1918 pentru apărarea patriei și eliberarea teritoriului invadat de sub ocupația vremelnică a trupelor Puterilor Centrale și-a pus puternic amprenta asupra întregii cariere militare a acestuia. Entuziasmul și eroismul de masă al soldaților români, care au pus temelia dezvoltării viitoare a statului național unitar român, le găsim în notele zilnice din anii 1916—1918, însemnări ce relevă, prin calități literare autentice, inteligența, vasta cultură și patriotismul căpitanului Constantin Sănătescu. Mulțumind călduros, și pe această cale, fiicei autorului însemnărilor zilnice, Simona Ghițescu, pentru bunăvoința cu care ne-a pus la dispoziție documente, informații și obiecte, considerăm publicarea unui fragment din memoriile de război ale căpitanului Constantin Sănătescu un cald omagiu adus jertfei poporului nostru pentru istorica izbândă din decembrie 1918.

## MEMORII DE RĂZBOI. FRAGMENT

*11 iulie 1917. Ne-a trezit un formidabil bombardament de artilerie. Ofensiva a început, așteptăm rezultatul. Am coborât pe malul Birladului de unde am văzut pozițiile inamice și cum șrapnelele se spărgeau deasupra lor. După masă nu a fost chip de odihnă din cauza bombardamentului.*

*Ne-am instalat într-o circiumă pustie, am curățat și stăm parcă am fi în vilegiatură, nu la război, căci ne-am școs toate lucrurile ca să avem confort. Am uitat să notez că ieri am primit de la Costică Nicolaescu un pachet cu bunătăți și cărți de citit sau, mai bine zis, de recitit, fiindcă pe toate le-am citit când eram prin liceu, fiind din colecția Șaraga. Căpitanul Gheorghiu și Albu dorm, cu tot zgomotul, habar nu au de bombardament. Fericiți oameni!*

*Ne-a venit ordinul de zi al regelui prin care ne anunță ofensiva generală; îl citim grupeii.*

*Au trecut 2 escadroane din 4 C sub căpitanul Hărjeu. Ne-a venit știrca că la Varnița rușii au spart frontul și că au luat numeroase materiale de artilerie; optimiștii se bucură; pesimiștii se cam îndoiesc...*

*După masa de seara ne-am dus pe malul Birladului unde privim frontul marcat de rachete; am discutat chestiuni de astronomie. Și este atîta liniște,*

un singur foc de armă s-a auzit ; pare că pacea s-a coborât peste pădurile din față, și cu toate astea în umbră pîndesc mii de guri de foc dătătoare de moarte.

12 iulie. Incep să disperez că nu pot dormi. Au trecut căruțe mercur, tunul a bătut în răstimpuri, m-au necăjit o stelniță și cîțiva pureci. Postîm de mai dormi ! Am schimbat odaia trecînd în fund, iar Albu în locul meu.

Gara a fost bombardată în răstimpuri silind artileria să se mute fiindcă au căzut cîteva proiectile în cantonamentul lor. Ne-a sosit și comunicatul cu victoria de la Varnița și Mărășești.

Seara ne-am dus pe malul apei spre a vedea cîmpul de luptă.

13 iulie. Bombardamentul a început, spre mirarea noastră. Primim ordinul de a ne înapoia în pădurea Dorasca, și noi îl așteptăm pe acela de a merge înainte. Am pornit la ora 20 cu capul plin de gînduri și neputînd explica această retragere.

14 iulie. Am ajuns la ora 2, găsind cea mai mare murdărie și stricăciuni în locul de bivouac. A trebuit să ne culcăm pe pămîntul gol, dar nu am putut dormi din cauza purecilor aduși din Bucești. Ne-am pus iar pe lucru ca să ne instalăm în bordeele din pădurea Dorasca. Pe Caribolu l-am lăsat detașat la C 6 Arm. în Ivești. Dar degeaba ne-a fost instalarea că acum și primim ordin de a porni mai departe. Situația începe să se lămurească : rușii au făcut vre-o porcărie și mergem să le luăm locul pe front.

Trenului regimentar i-am dat drumul pe ia 15, iar noi am plecat la 19 prin Tecuci...

15 iulie. Am ajuns în satul Pădureni ; Convoiul nu a sosit încă, așa că ne-am culcat într-o grădină pe pămînt, m-am odihnit destul de bine, apoi m-am spălat de praful adunat în marș. Am ciuit la o măscioară, în grădină, apoi fiindu-ne foame am fript niște mușchiuleț și cu castraveți acri, ne-am potolit foamea. Caribolu s-a întors.

Din Pădureni am plecat la 19 prin gară în șoseaua națională Pușești, Domnești, Adjud la Slobozia. Nu ne-am odihnit din cauza zgomotului, căci în parcul ales de noi a venit brigada de artilerie.

16 iulie. Am făcut poliție mereu și foarte tîrziu i-am potolit așa ca să pot ațipi și eu puțin. A căzut rouă și e frig, poate că ne-am apropiat de munte și iar sîntem pe malul Troțușului.

Ne-am instalat corturile în cimitir și ne culcăm la umbra bisericii.

La 6 seara am plecat înapoi, au început contramarșurile obositoare. Treceam prin Adjud spre Movilița unde ne apucă o ploaie strașnică. Trecem prin Crucea de Sus unde [satul n.a.] este evacuat, apoi prin Străoani luăm drumul spre Varnița. Acest drum l-am mai făcut acum 8 ani, tot cu Lucia. Din cauza oboselii mi se pare drumul lung. La marginea de nord a Varniței ne oprim.

17 iulie. M-am odihni puțin sub cort pe pămîntul umed. La deșteptare mergem să vedem tunurile capturate : tunuri de 77, obuziere de 105 și 150, tunuri 57 aeriene și mortiere de tranșee.

Corturile le-am întins într-o poiană de răchită pe malul Susiței. Am făcut o baie mai bună ca în Troțuș găsind un loc adînc, fără piatră în fund și curentul apei mai puțin repede.

În marginea drumului se ridică un monument în onoarea locotenentului francez Richard, mort de un glonte dușman în tranșeele din această re-glune [...] A venit și Lovinescu cu detașarea.

După un somn de o oră — foarte bine venit — ședem la gura cortului citind, într-o parte tunul bubuia, în cealaltă se auzea muzica unui regiment de infanterie, și toți își vedeau liniștiți de treabă, inconștienți de ce se petrecea în jurul lor.

Pe la 19 am plecat din Varnița îndreptându-ne spre apus. Drumul plin de coloane și trupe, de-abia răzbatem în capul lor. Trecem prin Răcoasa, complet arsă și dărîmată de proiectile, apoi ajungem la pozițiile dușmane de unde intrăm în teritoriul cucerit. Se întunecase dar luna ne arăta calea. Ne izbește un miros greu de cadavre în putrefacție. Nimeni nu ar bănuia infernul ce-a fost pe aici acum câteva zile; este o liniște în adevăr de mormînt.

Trecem prin niște sate pustii și de-abia în Cîmpurile găsim primii oameni. Descălecăm și intrăm în vorbă cu un moșneag, fost călăraș la '68, și care ne istorisește purtarea dușmanului și mai ales fuga lui cînd a fost bătut. Ne bucurăm că germanii nu s-au purtat așa rău cum se svonise. Am dat moșneagului tutun și piine și am pornit înainte.

Mergem cu toții veseli, fără să simțim oboseala, deși era a 5-a noapte de cînd mergem. Am ajuns la Soveja. Nimic nu am văzut stricat pe drum, ba în satul Cîmpurile, grajdurile au fost făcute de nemți și cîmpurile sînt toate cultivate.

Ne-am culcat pe o prispă, după ce ne-am preparat cîte un ceai.

18 iulie. Sosirea trenului regimentar m-a trezit la ora 7. Soarele atingea prisma mîngîindu-mă ușor. Privesc în juru-mi la pădurea de brad și văd cît de frumos este Soveja, pe care n-am știut s-o apreciez acum 8 ani, poate fiindcă atunci era o toamnă ploioasă, iar acum este desrobită și timpul este frumos.

Am luat-o spre pădure vizitînd hotelul; am dat peste Divizionul I, ce bucurie pe noi, și cîte nu am avut de povestit fiecare. Ne-a acupat amiaza vorbind. Revenind spre cantonament am văzut locul ocupat de o baterie inamică plin de proiectile și din găurile făcute de obuzele noastre se vede că a fost bine încadrată. La marginea satului o veche biserică, poate de pe timpul lui Ștefan și alături un cîmîtir în care intrăm atrași fiind de cîmîtirul dușman — o îngîrămadire în al nostru. Pe două rînduri zac morții: pe unul Germanii și un Român; pe altul Ungurii. Probabil vroiau să ridice un monument căci soclul era gata. La poartă o inscripție „Cîmîtirul eroilor“ în nemțește și ungurește. Mormintele foarte bine îngrijite, cu flori și pui de brad; mă impresionează această îngrijire a morților.

Mă grăbesc cu dejunul că mi-e somn. Ne ducem acasă, însă nu ne mai culcăm pe prispă fiindcă țărâna ne-a deschis casa și am ocupat o odaie a unui ofițer neamț care a mobilat-o perfect, ba a instalat și electricitate.

Spre seară am urcat la biserică unde am stat de vorbă cu preotul. El ne-a spus că biserica este ridicată la 1645 de Matei Basarab în urma împăcării cu Vasile Lupu, care a făcut și el o biserică la Tîrgoviște. Am vizitat biserica, păcat că împrejmuirea s-a dărîmat. Nici o legătură nu avem cu monumentele din trecut. Apoi preotul ne-a descris timpul petrecut sub dominația inamică.

19 iulie. Divizia noastră intră pe front în locul Diviziei 6, divizionul nostru rămîne lîngă diviziile. Sîntem bine instalați în camera noastră și ne odîhnim admirabil. Aeroplan inamice ne vizitează mereu. Nemții au atacat peste noapte însă au fost respinși. Am făcut o plimbare spre Divizionul I unde am

întilnit pe Dinipol. După masă, maiorul a plecat să ia poziția... Am făcut o plimbare către ocolul silvic; o casă frumoasă și un fel de parc rămase părăginite.

Jurnalele sosite nu ne vestesc nimic, însă sosesc știri rele din Bucovina. Ne plimbăm pe ulițele satului sub vraja lunii pline, fără a spune un cuvânt, fiecare cu gândurile risipite departe.

20 iulie. Poate gândurile nu m-au lăsat să dorm, căci alt motiv nu aveam. Sfântul Ilie. Re trăiesc în minte petrecerea de anul trecut la Iulică (Spireanu) acasă; surid când îmi aduc aminte de ordinul de marș dat de nenea Costică (Savopol).

Am fost la biserică. În pădure s-a făcut o slujbă religioasă la care au asistat prințul Carol și delegați din toate regimentele Armatei a II-a. Nu m-am dus la această slujbă fiind cald.

Sosesc mereu căruțe cu pradă de război. La dejun au venit Chicoș și Vasilescu. Fetița gazdei ne-a adus mere.

După amiază am trecut dealul în satul Rusăreni. După masa de seară ne-am dus în grădina Ocolului Silvic și sub vraja lunii ascultam muzica cântând la Divizie unde cina Prințul. În Conovăț soldații jucau de zor ca în timpurile bune, iar pe front tunul bubuia mereu. Vestile sosite de pe frontul din Bucovina sînt rele.

21 iulie. Ziua de naștere a Monichi și ziua numelui. Îmi amintesc serbarea de acum un an. Mă gîndesc la tine scumpa mea Monă, toată ziua ți-o dăruiesc ție. Cît te-ai făcut de mare? Și ce sburdalnică trebuie să fii! Îți mai aduci aminte oare de mine?

Au plecat în recunoaștere Ciulei, Albu și Tatu Florea.

Am făcut o baie în pîrîul ce curge prin sat. Am pus să amenajeze în acest scop locul unde a fost o moară, cascada servind de duș; mărturisesc că a fost o baie agreabilă.

După masa de seară am trecut dealul și cu Cealik am ajuns la Divizionul I. Era lună frumoasă iar vîntul aducea o adiere căldicioasă.

Inamicul bombardează pozițiile noastre. La miezul nopții ne-am întors foarte abătuti de vestile rele aflate.

22 iulie. Un an de cînd am plecat de la țară (Gvardenița), de cînd m-am despărțit de ai mei. Ce clar te văd, dragă Gabi, în revărsatul zorilor petrecîndu-mă, parcă presimțeam că despărțirea va fi de lungă durată. Și cît trece timpul de greu și trist departe de tine.

Peste zi a plouat tare de tot, toată seara ne-am dus la Divizionul I pe un noroi mare și mai ales alunecos. Ne-am întors la miezul nopții cu felinarul în mînă din cauza întinericului.

23 iulie. Ne-am sculat tîrziu. Vremea este posomortă, s-a răcorit și plouă din cînd în cînd. Ne-au sosit jurnalele, le răsfoim doar, căci nu găsim nimic interesant.

Pînă la masă am făcut o plimbare prin pădure unde am dat de un mormînt al unui neamț îngropat de noi cu inscripția „Post mortem nulla hostilitas” și desenat cu Christ; iar mai departe un mormînt al unui român făcut de nemți cu inscripția „Heir ruht ein tapferer Rumäne”.

24 iulie. Nu putem scăpa de pureci, toată noaptea ne perpelim. Caribolu a ieșit afară să se culce pe prispă deși este răcoare. A sosit un ordin lui Georgescu să plece la Divizia 8-a cu un plic. Am adormit, dar m-am trezit poate de 10 ori în timpul nopții.

Citesc „Părinți și copii“ de Turgheniev. Seara m-am dus la Divizionul I unde au venit Dăhuleanu, basul Florescu și violonistul Schwartz. În mijlocul pădurii o petrecere pînă la 3 noaptea.

23 iulie. Un an de cînd am plecat din Tulcea. Ne-am instalat ceva mai bine, făcînd un umbrar în curte și găsind un pat pentru mine. După ploile din ultimele zile vremea s-a făcut admirabilă. Bombardamentul de artilerie continuă. Cîntăm cu flautul, jucăm room și vremea trece.

26 iulie. Bombardament mare spre Mărășești. Inamicul a respins trupele noastre și situația devine critică. Primim ordinul de retragere; iar escadronul meu va acoperi retragerea și va efectua distrugerile pe șosea.

Am plecat călare pe un drum nu se poate mai frumos. Ajungînd sus pe poziție ordinul de retragere se contramandază și noi plecăm iar la Soveja, neștiind ce s-a petrecut. Ajunși în vechiul cantonament aflăm că ai noștri au respins trupele germane la Mărășești.

27 iulie. A bubuit mereu tunul spre Mărășești.

De dimineață am plecat cu o parte din ofițerii și plutonierii escadronului sus la cota 1088 spre a face recunoașterea mai completă a poziției ce voi ocupa în cazul unei retrageri, precum și distrugerile ce voi executa. Burnișează parcă ar fi toamnă și în atare locuri ne trăsnește duhoarea de cadavre neîngropate. Ajuns pe poziție, domnește o pace deplină, poate din cauza ceței ce acoperă pădurile de brad și cînd fiecare caută să se păzească de surprinderi.

La coborîre am găsit în cantonamentul nostru pe comandantul Diviziei și șeful de Stat Major, care m-au întrebat în treacăt de cele văzute. Inamicul bombardează gara Soveja, vijîite proiectilele drept deasupra capului, o lovitură mai scurtă și ne-am curățat. Fiîndcă eram prea mulți într-o casă, Caribolul cu mina ne-am mutat alături.

Spre seară s-a risipit ceața și un aeroplan vrăjmaș și-a făcut deja apariția.

28 iulie. Am plecat pe marginea pădurei ajungînd pînă la locul muzicii Reg. 46/61, care tocmai cînta un vals. Vroiam să am impresia că sînt la băi. Am vorbit cu muzicanții și cum s-au mirat ei că cunoșteam organizația unei muzici complete și atîția șefi de muzică. Am făcut și o baie, căci vremea era bună.

Am primit ordinul să trimitem toate căruțele spre Pralea, căci trupele noastre merg prost la Oituz, ne-am oprit strictul necesar și hrana pe 3 zile și sîntem într-o așteptare continuă.

Seara a început pe frontul nostru un bombardament puternic, așa că nu am putut adormi decît tîrziu. De cîteva zile sînt nemulțumit că nu pot dormi, nu mă pot obișnui cu zgomotul și din pricina asta mă simt slăbit.

29 iulie. Ziua trece în liniște. Trimitem oamenii să care sîrmă. Joc de room și plimbare prin pădure.

Caribolul e bolnav rău, starea lui mă îngrijorează foarte mult ar fi absolut nevoie să intre în spital. Albu a plecat pentru cîteva zile să stabilească legătura cu Divizia a 8-a.

Ordin să punem șeile și să mergem la Cîmpurile, unde vom primi ordine de la C II. Cînd am ajuns a venit și Div. I și am pornit la Răcoasa unde ne-a sosit ordin de la Div. II să mergem în Varnița.

31 iulie. Ne-am așezat în valea Alunei trimițînd recunoașteri spre Movilița, Străoani și Repedeș. Toate căruțele le-am expediat la Căiuș, așa că nu avem nimic cu noi, nici lucrurile de spălat, nici mîncare, trebuie să ne



mulțumim cu cîte o bucată de pîine și o gamelă de fasole de la trupă. Deși n-am dormit toată noaptea, nici ziua nu am putut așipi fiind cald rău și muște. Spre seară Divizioanele s-au mutat mai sus în fosta tabără de convalescenți. Mi-am făcut și eu patul sub niște scînduri.

1 august. Recunoașterea și patrulări de n-a mai rămas nici un cal în Co-novăț. Nici caii nici noi nu avem de mîncare ; o ducem cu ceaiuri și pîine ; noroc că am capturat niște provizii ale sublocotenentului Popescu, adică niște cașcaval și pește sărat.

Rușii se retrag mereu și Străoanii sînt în foc. În Muscel a murit populație multă în urma bombardamentului. Divizionul I pleacă la Divizie, sectorul rămîne numai în seama noastră.

Seara în jurul ceaiului discutăm soarta nenorocită în care ne găsim. Se prevede o trecere în Rusia în urma ordinului sosit ca să anunțăm cei de avem familii refugiate în Moldova.

2 august. A fost frig de tot, în plus bombardament puternic care ne-a împiedicat să dormim. Mergem la Regimentul de marș unde vine Reg. 2 și văd pe Gavril Marinescu, cu care merg pînă pe poziție vorbind de ale noastre. Sosește un călăreț și apoi plutonierul Ciobanu anunțînd că locotenentul Georgescu e mort în recunoaștere. Trimit pe Chilug cu brancardierii și ne înveselim cînd aflăm că este numai rănit. A fost adus pe targă, injectat, mi-a încredințat toată averea lui și apoi l-am trimis la postul de evacuare.

3 august. Ne-au sosit provizii de la trenul regimentar. Operațiile merg mereu, Nemții se mențin în Străoani. Pe seară a început ploaie, baraca mea era inundată.

4 august. Atacul nemților asupra Muncelului a fost respins cu mari pierderi. Spre seară ne vine ordinul să plecăm la Divizia noastră. Am și pornit la ora 21 pe drumul de care de pe Dealul Mare. Întineric, ploaie și drumul încurcat încît ne-am oprit. Am întins un cort și m-am odihnit 3 ceasuri. La 5 am plecat înainte ; ploua mereu. În Poiana Carpenului găsim un tun antiaerian lîngă care poposim și luăm cîte un ceai. Începem să coborîm spre Cîmpurile, pe drumuri noroioase și pante repezi. Numai tranșee și sîrme, copaci trăzniți de obuze. Ajungem la Fîntîna Puturoasă, unde era Divizia a XII-a. Aci aflu vestea că sînt mutat la Divizia a II-a Cavalerie.

Plecăm spre Pralea, ploaia s-a mai oprit, convoiuri se încrucișează. În marginea Pralei poposim și trimitem știrea trenului regimentar. Pe deal mereu, dar nu prea ne pasă ; ne-am învățat.

Am primit un pachet de la Martin cu un pui fript — lucru foarte rar — a fost delicios.

Un jurnal căzut în mină din întîmplare ne aprinde discuția în urma citirii discursului lui Balfour, care nu pomenește nimic de noi,

6 august. Am dormit bine. Sosește corespondența, mi se face cunoscută mutarea. Sosesc bagajele, așa că putem să fim mai în larg.

[...] Și acum trebuie să plec iarăși în lume să-mi caut locul unde am fost mutat. Mîncăm și noi ceva mai bine căci ne-a sosit popota ; carne însă nu se mai ține mînte de cînd nu am văzut, am ajuns vegetarieni convinși. Pentru a trece vremea am plecat cu Gheorghiu pe marginea unui pîrîiș, străbătînd o regiune sălbatică însă frumoasă.

7 august. Sosirea lui Lefter cu Caribolu. Mă hotărâsc să plec la Iași spre a afla de Divizia a II-a.

După amiază plec cu căruța la Căiuș, la 6 cu trenul împreună cu Drosu și Cantemir rănit. Aflu de pierderile Diviziei I-a și Brigadei II-a Călărași.

## JOURNAL DURANT LA PREMIÈRE GUERRE MONDIALE

### Résumé

L'étude „Journal durant la première guerre mondiale“ offre on lecteur des reenseignements concernant les combats héroïques portés par l'armée roumaine pendant la période 11 juillet—7 août 1917 sur le front de Moldavie. L'auteur des notes quotidiennes, le capitaine Constantin Sănătescu relève le dramatisme des batailles de Mărăști, Oituz, l'héroïsme de masse de nos soldats, leur decision de chasser l'ennemi sur la terre de la patrie.

## DOCUMENTE PRIVIND PARTICIPAREA DIVIZIEI 2 INFANTERIE INSTRUȚIE ÎN RĂZBOIUL ANTIHITLERIST, PENTRU APĂRAREA ZONEI DE SUD A OLTENIEI. (I) (27–31 AUGUST 1944)

VALERIU A. GIURAN

Între marile unități ale armatei române care au participat operativ, susținut și eficient în zilele ce au urmat actului de la 23 august 1944, la îndeplinirea misiunilor de luptă, în partea de sud a țării s-a aflat și Divizia a 2-a Infanterie Instrucție<sup>1</sup>. Această mare unitate a acționat între 23–31 august 1944 „în Oltenia, în zona Craiova—Cetate—Calafat—Rastu“.

Importanța apărării Dunării, care a prezentat unele particularități<sup>2</sup>, a fost relevată sintetic în diverse lucrări<sup>3</sup> precum și în documentele publicate<sup>4</sup>. „Acest mare curs de apă a constituit singura cale de retragere a navelor marinei de război și de transport a armatei germane aflată la 23 august în bazinul dunărean și în Marea Neagră“<sup>5</sup>.

<sup>1</sup> *Arhiva Ministerului Apărării Naționale* (în continuare : A.M. Ap. N.), fond 507, dos. nr. 75.

<sup>2</sup> General-locotenent (r.) Ion Șuța, *Dimensiunea istorică a primei operații a României în războiul antihitlerist*, Editura Facfa, Timișoara 1985, p. 122–123.

<sup>3</sup> General-colonel, (r) Marin Manafu, *Pe pământul Băniei*, Ed. Militară, București, 1969 ; General-maior dr. Ion Cupșa, *Armata română pe frontul antihitlerist, studiu operativ-tactic*, Editura Militară, București, 1973 ; Colonel Gheorghe Romanescu, *În zonele sudice ale țării, în Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică*, Editura Militară, București, 1974, p. 237 ; General-maior dr. Gheorghe Marin, *Caracteristici ale artei militare românești rezultate din acțiunile de luptă duse de trupele române în timpul insurecției, în Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică*, Editura Militară, București, 1974, p. 271 ; General de armată Ion Tutoveanu, *Însemnătatea creării capului de pod strategic din podișul Transilvaniei și cîmpia de vest a țării, în Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică*, Editura Militară, București, 1974, p. 190 ; Vasile Petrișor, *Calafatul în zilele fierbinți ale lui august 1944*, în „*Arhivele Olteniei*“, 1, Seria nouă, Craiova, 1981, p. 159 ; Fl. Constantin, *Probleme ale studiului izvoarelor privind insurecția din august 1944*, în „*Arhivele Olteniei*“ 1, Seria nouă, Craiova, 1981, p. 167 ; Valeriu Giuran, *Considerații privind contribuția Corpului 1 teritorial din Oltenia la reușita operației strategice de acoperire a frontierelor în războiul antifascist, începînd de la 23 august 1944*, lucrare prezentată la sesiunea de comunicări „GOVORA, TRECUT, PREZENT ȘI VIITOR“, 14–15 decembrie 1979, (manuscris depus la fondul Giuran, format la Filiala Jud. Vâlcea a Arhivelor Statului).

<sup>4</sup> Colonel A. Marinescu, ș.a., *Pe drumurile biruinței, 23 august 1944–12 mai 1945*, Editura Militară, București, 1984, doc. nr. 13. n. 74–78.

<sup>5</sup> General-locotenent (r.) Ion Șuța, *op. cit.*, p. 122.

Inițial prin planul „pentru apărarea teritoriului Corpului 1 teritorial”<sup>6</sup> nr. 62 628 din 25 august 1944, Diviziei 2 Infanterie Instrucție, cu unitățile respective precum și cu toate unitățile și formațiunile militare de pe teritoriul atribuit din județul Dolj, i s-a încredințat misiunea de „a interzice orice debarcare pe malul de nord al Dunării, în special în porturile Calafat, Cetate și Bechet; a bara direcția Balș—Craiova”<sup>7</sup> și cu precizarea „puncte de păstrat: Craiova”<sup>8</sup>. În ziua de 28 august 1944 s-a primit „și misiunea de a se trage în vasele germane ce navighează pe Dunăre”<sup>9</sup>.

În această primă parte a lucrării care redă un aspect limitat doar la misiunea operativ-tactică de apărare a Dunării în fișa atribuită Diviziei 2 Infanterie Instrucție, sînt supuse atenției 5 extrase din Jurnalul de operații al acestei mari unități din zilele de 27—31 august 1944.

Se remarcă forțele pe care le-a avut la dispoziție această divizie de instrucție pentru a apăra frontiera Dunării în sectorul delimitat prin ordin; dispunerea unităților din subordine; schimbările de focuri cu vasele inamice care au navigat pe fluviu și rezultatul acestor lupte, cu unele detalieri. Este relevantă operativitatea cu care Divizia 2 Infanterie Instrucție a intrat în acțiune, hotărîrea în luptele ce au avut loc precum și implicațiile generate.

Prin informațiile de detaliu conținute, extrasele din Jurnalul de operații al acestei mari unități se atașează ca o componentă suplimentară și de indiscutabil interes pentru reconstituirea cît mai exactă a imaginii acțiunilor de luptă din sudul Olteniei, în zilele fierbinți de la sfîrșitul lunii august, 1944.

## DOCUMENTE

### EXTRAS DIN JURNALUL DE OPERAȚII AL DIVIZIEI 2 INFANTERIE INSTRUCȚIE, DIN 27 AUGUST 1944 P(ARTEA) S(EDENTARĂ) DIVIZIA 2-a INFANTERIE

#### Eșalonul 1

27 august 1944

*În ziua de 27 VIII 1944 s-a primit ordinul C(orpului) 1 T(eritorial) Nr. 62.699/27 VIII 1944, prin care se ordonă deplasarea imediată a Diviziei pentru a fi în măsură să apere frontiera Dunării, între Cetate inclusiv și Bistreț exclusiv.*

*Pentru apărare, Div(izia) 2-a Inf(anterie) P(artea) S(edentară) are la dispoziție următoarele forțe:*

*— Grănicerii de pe Dunăre din sectorul respectiv;*

*R(egimentele) 28 și 31 D(orobanți) P(artea) S(edentară), fiecare cu 2 batalioane;*

<sup>6</sup> Documente privind istoria militară a poporului român, I, 23—31 august 1944, Editura Militară, 1977, p. 253—255, doc. nr. 280.

<sup>7</sup> *Ibidem*, p. 254.

<sup>8</sup> *Ibidem*.

<sup>9</sup> A.M. Ap. N., fond 507, dos. nr. 75, f. 3.

*R(egimentul) 1 D(orobanți) P(artea) S(edentară) cu 1 batalion ;*

*R(egimentele) 9 și 14 A(rtilerie) P(artea) S(edentară), cu o secție.*

- *Încadrarea Comandamentului s-a făcut cu ofițerii și subofițerii P(ărții) O(perative) aflați în concediu și care n-au putut pleca pe front din cauza evenimentelor.*

*S-a dat ordinul de zi nr. 36, din 27 VIII 1944, arătat mai jos (...).*

*Arhiva Ministerului Apărării Naționale (în continuare : A.M. Ap. N.), fond 507, dos. nr. 75, f. 1—3.*

28 august 1944

*Divizia 2-a Infanterie P(artea) S(edentară) s-a deplasat cu trenul în ziua de 28 august 1944, orele 8,20 și a debarcat în stațiile : Cdt. (Comandamentul) Div(iziei) 2-a Inf(anterie) P(artea) S(edentară), Băilești : (Batalionul) II/ R(egimentul) 26 D(orobanți) din rezervă ; Secția din Regt. (Regimentul) 9 Art(ilerie) ; Batal(ionul) 1 din Reg(imentul) 1 Dorobanți. La Calafat : (Batalionul) I/ Regt. (Regimentul) 26 Dorob(anți) care a intrat sub conducerea subsectorului Calafat. În aceeași zi Batal(ionul) I/R(egimentul) 1 D(orobanți) și secția de Artilerie din Regimentul 9 Artilerie a debarcat la Băilești, s-au dirijat în zona Catanele-Rastu ca în dimineața de 29 VIII 1944 să ocupe subsectorul afectat.*

*În ziua de 28 august 1944, se primește pe lângă misiunea de a se opri trecerea trupelor germane la nord de Dunăre și misiunea de a se trage în vasele germane ce navighează pe Dunăre. Față de această misiune, s-a dat ordin și s-au luat măsuri de amplasarea art(ileriei) și arm(amentului) greu al inf(anteriei) chiar pe malul Dunării, pentru a putea trage direct în vase.*

*Comandantul P(ărții) S(edentare) a Div(iziei) 2-a Inf(anterie) Eș(alonul) I, Colonel F. Mustață ,*

*Șeful Biroului 3  
Căpitan P. Vasiliu*

*A.M.Ap.N., fond 507, dos. nr. 75, f. 3*

29 august 1944

*I. Unitățile în subordine însărcinate cu paza subsectoarelor raportează că vase germane se scurg pe Dunăre S-a(u) semnalat un număr de 24 vase germane și o șalupă ce se îndreaptă spre Vidin. Convoiul de mai sus cînd a ajuns în dreptul Calafatului, s-a deschis foc cu tunurile și armamentul greu de infanterie. Vasele germane au deschis foc iar orașul Calafat a suferit avarii, lupta a durat de la orele 13—14.*

#### *I. Rezultatul luptei*

*1. Vase scufundate : 2 vedete rapide ; 1 șalupă de război ; 2 șleपुरi înarmate încărcate cu materiale.*

Vase incendiate : trei șleपुरi armate, încărcate cu materiale, ard pe malul bulgăresc.

Vase grav avariate, și în imposibilitate de a-și continua drumul : trei șleपुरi armate, încărcate cu materiale s-au văzut descărcându-se de către Bulgari.

Vase lovite (recunoscute după dîra de fum gros lăsată în urma lor), dar care și-au continuat drumul : Două remorchere puternic înarmate.

Restul de vase din convoi au fost urmărite cu foc pînă a(u) (i) eșit din raza de acțiune a tuturor armelor amplasate în raza portului Calafat.

*In total* : cinci vase scufundate ; trei vase incendiate ; trei vase lovite grav și forțate a rămîne pe malul bulgăresc ; două remorchere înarmate au fost lovite dar și-au continuat drumul.

De la batalionul din Cetate nu am primit nici o știre din cauza distrugerii rețelei telefonice și telegrafice.

## II. Pierderi :

De la Regimentul 31 Dorobanți P.S. : Răniți 1 subofițer și 1 trupă. Morți 3 trupă.

De la Bat(alionul) I/ R(egimentul) 26 D(orobanți) P.S. : Răniți și evacuați 2 trupă. Răniți ușor și rămași la unitate 4 trupă.

De la Secția din Regt. Art(ilerie) P.S. : Răniți 7 trupă.

De la Batalionul 1 Grăniceri : Răniți 4 trupă.

*In total* :

De la unitățile militare au fost : morți 3 trupă, răniți grav sau ușor 1 subofițer și 27 trupă. Animale rănite : un cal de la Regt. 31 Dorob(anți) P.S.

Dintre civili au fost : Morți 2 ; răniți 11.

## III. Pagube provocate.

La Regimentul 31 Dorobanți P.S. : Mici avarii și geamuri sparte la manutanță și Pavilionul 1.

La Spitalul Z(onă) l(nterioară) nr. 321 : mici avarii la fațada imobilului principal.

La lagărul de prizonieri nr. 6 : Două barăci grav avariate.

Pichetul de Grăniceri din portul Calafat și reședința plutonului : grav avariate.

Comandantul P(ărții) S(edentare) (a) Diviziei 2-a Inf(anterie) Eș(alonul) 1.

Colonel I. Mustăț

Șeful Biroului 3  
Căpitan P. Vasîltu

A.M. Ap. N., fond 507, dos. nr. 75, f. 4—5.

30 august 1944

I. La orele 11,30, au trecut prin fața Portului Bechet 3 convoaie germane cu mai multe vase înarmate cu tunuri, mitraliere și explosiv. Primul convoi a trecut la orele 11,40. Al doilea convoi a trecut la orele 13,35. Al treilea convoi a trecut la orele 14,35. La Bechet s-a deschis foc cu tot armamentul de artilerie și infanterie. Pagube materiale foarte mari. Pichetul de Grăniceri din Bechet avariat, firele de telefoane distruse.

II. La orele 20,30, în subsectorul Catanele s-a deschis foc și Germanii au răspuns cu foc puternic de pe vase. Bistrețul a fost bombardat de vasele



germane ce treceau pe Dunăre în urma acțiunii de la Bistreț un vas german a acostat pe malul bulgăresc, probabil avariat. O vedetă rapidă și circa 13 șleपुरi germane au acostat în fața Ostrovului din dreptul Pichetului de Grăniceri Rast, pe malul bulgăresc, după care vedeta s-a refugiat la Lom-Palanca. Lupta a durat circa 30 minute. Pierderi 7 răniți.

Comandantul P.S. Diviziei 2-a Infanterie

Colonel I. Mustață

Șeful Biroului 3  
Căpitan (Vasilii)

A.M. Ap. N., fond 507, dos. nr. 75, f. 5.

\*  
\*   \*

31 august 1944

I. Batalionul de Grăniceri informează, un convoi de circa 70 vase germane staționează între Desa și Nisipuri. Alt convoi de circa 35 și un altul de 45 vase germane vin pe Dunăre de la Corabia spre Bechet.

S-a raportat C(orpului) 1 T(eritorial) rugînd a trimite avioane de bombardament pentru a distruge vasele semnalate.

II. La orele 8,30, un șlep german cu cruce roșie și două vedete germane au acostat pe malul românesc la sud de Nebuna, unde au abordat 2 șleपुरi românești încărcate cu lemne, S-a(u) luat măsuri de supraveghere intensă pe malul Dunării.

III. La orele 21,45, convoiul de vase germane arătat la pct. I ce acostau pe malul bulgăresc și-au continuat drumul spre Calafat. S-a deschis foc asupra lor cu tot armamentul de artilerie și greu de infanterie. Vasele germane au deschis foc de artilerie de pe vase asupra orașului Calafat. Bombardamentul a durat pînă la orele 3,45.

Comandantul P.S. Diviziei 2-a Infanterie Eș. I

Colonel I. Mustață

Șeful Biroului 3  
Căpitan P. Vasiliu

A.M. Ap. N., fond 507, dos. nr. 75, f. 6.

DOCUMENTS SUR LA PARTICIPATION DE LA DIVISION 2 INF. INSTR.,  
PENDANT LA GUERRE ANTIHITLERISTE POUR LA DÉFENCE DE LA ZONE  
DE SUD D'OLTENIA (I)  
/27--31 AOUT 1944/

Résumé

On présente 5 extraits provenant du Journal d'opérations de la Division 2 Inf. Instr., pour les jours 27—31 août 1944. Cette grande unité a été impliqué dans les diverses activités militaires spécifiques pour la défense de la zone de sud d'Olténia.



## CONTRIBUȚII LA ISTORIA CRAIOVEI. VIAȚA ARTISTICĂ A ORAȘULUI ÎN TRE ANII 1900—1916

PAUL REZEANU

E cunoscut, credem, faptul că la începutul secolului al XX-lea Craiova era, după București și Iași, al treilea oraș al țării ca număr de locuitori, cit și în multe alte direcții. Mai puțin cunoscut e însă faptul că acumulările ce avuseseră loc în domeniul culturii și artei, mai ales în ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea, pregătiseră terenul pentru trecerea acum, pe o altă treaptă și la alte dimensiuni, a sectoarelor amintite. Astfel, dacă ne referim numai la domeniul artelor plastice — înțelegând prin acestea artiști, expoziții, cit și alte forme de activități și manifestări ale acestora — vom constata, în perioada 1900—1916, o efervescență fără precedent. De la început mai trebuie să precizăm că, în perioada respectivă, la Craiova trăiau circa cincizeci de artiști plastici profesioniști, deci oameni care aveau studii de specialitate la academii de arte frumoase din țară sau din străinătate (Italia, Franța, Germania, Austro-Ungaria) și că, în marea lor majoritate, aceștia funcționau ca profesori la cele 24 de licee, gimnazii, școli și institute de stat ori particulare din oraș. Un număr relativ mare de pictori, aproximativ o cincimă din numărul amintit, trăiau numai din exercitarea profesiei lor, fiind pictori de șevalet, pictori scenografi, pictori decoratori de interioare, sau pictori bisericești. De asemenea, la Craiova trăiau, în epoca dinaintea primului război mondial, o serie de pictori diletanți, îndeosebi tinere femei care cochetau, cu mai mult sau mai puțin succes, cu această îndeletnicire.

Încercînd să prezentăm viața artistică a Craiovei între anii 1900—1916, trebuie să spunem de la început că primele expoziții semnalate de presa vremii au fost relativ modeste. Menționăm astfel expoziția „maestrilor din Craiova”<sup>1</sup>, deschisă la 29 decembrie 1901, într-o sală de pe Calea Unirii. Din păcate alte informații lipsesc, afară doar de faptul că ea a fost organizată din inițiativa Luciei Romanescu și a avut un caracter filantropic. Următoarea expoziție de artă s-a deschis la 5 mai 1902, în sălile pavilionului construit de E. Rêdout în Parcul Bibescu și a avut, de asemenea, un caracter filantropic. Cine și ce au expus nu știm, poate doar în afara faptului că marele politician local N. N. Popp, posesor al uneia din cele mai importante colecții de artă din oraș, e menționat de presa vremii în calitate de cumpărător al unui tablou „reprezentînd pe

<sup>1</sup> Vezi „Reporterul” (Craiova), anul I, nr. 3, 1/11 decembrie 1903.

principesa României"<sup>2</sup>. Anul 1903 a fost se pare mai bogat. Astfel, cu prilejul serbărilor legate de inaugurarea Parcului Bibescu, s-a deschis aici, la 26 mai, o „Expozițiune de pictură“, la care au expus, printre alții, Nicolae Rădulescu și Alexandrina Eliescu<sup>3</sup>, iar apoi, în septembrie-octombrie, cu prilejul vizitei regelui la liceul din localitate, s-a deschis, în Sala de festivități a acestuia, o altă expoziție de artă<sup>4</sup>. Expuneau probabil profesorii de desen ai liceului. Inaugurarea impunătorului edificiu „Minerva“ a oferit, de asemenea, forurilor locale prilejul organizării și adăpostirii, într-unul din saloanele sale de la parter, între 15 decembrie 1903 — 8 ianuarie 1904, a unei mari expoziții. Au fost expuse atunci : „portrete vechi“, artă decorativă, manuscrite, scrisori și diferite obiecte ce au aparținut lui Tudor Vladimirescu, Cristian Tell, Gheorghe Magheru ș.a.<sup>5</sup>. În vasta „Sală de marmură“ de la Minerva, craiovenii au putut admira atunci tablouri și alte valoroase lucrări de artă din colecțiile familiilor Racoviță, Cernătescu, Urdăreanu, Romanescu, Aman ș.a., printre acestea amintind : *Portretul lui Alexandru Aman*, de Th. Aman, portretele lui Grigore și Elena Lăceanu, *Portretul medelnicerului D. Cica*, executat la 1814 (de cine anume, din păcate, nu e menționat, așa că nu știm nici azi), un bust al lui Tudor Vladimirescu (executat, de asemenea, nu știm de cine, dar care aparținea maiorului Demetriad), două tablouri de pictorul englez Cheinberg, intitulate *Prima bombă de la Calafat* și *Lupta de la Plevna*, două cești din porțelan de Sévres, care au aparținut lui Ludovic Filip, un *Portret al lui Tudor Vladimirescu*, făcut cu ocazia reclădirii bisericii din Preajba (Mehedinți), *Portretul d-nei Zamfirița Aman*, prima soție a serdarului Dimitrie Aman, trei tablouri cu subiecte religioase ; o madonă, Sf. Cecilia și Sf. Ioan, o frescă din Pompei, o piuliță din bronz din 1596, panouri cu celebra frescă din Crețești (Dolj) etc.<sup>6</sup>

În anul 1904, presa craioveană nu menționează decât deschiderea, în „localul Școlii normale de învățători, a expoziției de arte frumoase, organizată de profesorul N. Constantinescu“<sup>7</sup> (probabil numai cu lucrările sale, el fiind sculptor și profesor de desen și caligrafie la școala respectivă) și faptul că s-au pus bazele Societății Artistice „Theodor Aman“<sup>8</sup>.

Ca decan de vîrstă al artiștilor plastici craioveni, pictorul Nicolae Rădulescu a reunit atunci în jurul său pe cei mai tineri și au înființat societatea amintită. Denumirea acesteia constituia un omagiu adus marelui înaintaș al picturii românești, care, e știut, fusese originar din Craiova și la mulți le fusese profesor la Școala Națională de Arte Frumoase din București. Societatea urmărea ridicarea nivelului artistic al

<sup>2</sup> Opreșan, „Expozițiunea de pictură din Parcul Bibescu, în „Voința Craiovei“ (Craiova), anul IX, nr. 264/8 iunie 1903.

<sup>3</sup> *Ibidem*.

<sup>4</sup> C. D. Fortunescu, *Arta în Oltenia*, în „Oltenia“ (Craiova), 1943, p. 433.

<sup>5</sup> Vezi „Reporterul“ (Craiova), nr. citat.

<sup>6</sup> *Expoziția de la Palatul Minerva*, în „Voința Craiovei“ (Craiova), anul IX, nr. 278, 6 ianuarie 1904.

<sup>7</sup> Vezi „Curierul Olteniei“ (Craiova), anul XIV, nr. 590, 19 aprilie 1904, p. 3.

<sup>8</sup> *Expoziția Societății „Theodor Aman“*, în „Tribuna“ (Craiova), anul X, nr. 386, 15 octombrie 1905.

membrilor săi, care se declarau receptivi la tendințele de înnoire a artei, fiind gata să acționeze pe noul ei drum<sup>9</sup>. Cea mai importantă manifestare publică a Societății Artistice „Theodor Aman” a fost deschiderea, în ziua de sîmbătă 24 septembrie 1905, a primei sale expoziții de pictură, sculptură și arhitectură, în Salonul de la Palatul „Minerva”<sup>10</sup>. Afișe mari anunțau în oraș evenimentul<sup>11</sup>. S-a tipărit și un catalog al expoziției. Mai mult, pentru prima oară, toate ziarele și revistele care apăreau la Craiova, publicau articole speciale despre expoziție; s-au scris adevărate cronicile ale acesteia. Au fost expuse atunci peste 200 de lucrări executate de artiști „profesioniști” și „diletanți”<sup>12</sup>. Din rîndul primilor amintim pe Gheorghe Baba, Nicolae Rădulescu, Ioan Stătescu-Giovanii, Alexandrina Eliescu, Francisc Șirato, Mihail Gelep, Eustațiu Stoenescu, Laura Vlad, Dimitrie Cabadaef, N. Constantinescu, precum și arhitecții A. Vincenz și I. G. Mayar. Talentul cel mai puternic din expoziție a fost considerat pictorul Ioan Stăncescu-Giovanni<sup>13</sup>. Au fost, de asemenea, remarcate peisajele și portretele lui Nicolae Rădulescu, capetele de studiu ale pictorului Gheorghe Baba, peisajele și desenele în peniță ale pictorului Francisc Șirato, „portretul de un colorit cît se poate de bogat” al pictorului Dimitrie Cabadaef etc.<sup>14</sup>. Manifestarea s-a bucurat astfel de un mare succes de public, de presă și mai multe tablouri au fost cumpărate de N. T. Popp, Ion Kalinderu, C. D. Fortunescu, N. P. Guran, Nicu și Mișu Popp, I. Ciocilteu ș.a.<sup>15</sup>.

A doua expoziție a Societății Artistice „Th. Aman” s-a deschis în octombrie 1906, tot în salonul de la Palatul „Minerva”. Succesul de anul trecut nu s-a mai repetat pentru ca de data aceasta „nu s-a făcut nici o selecție, nici printre pînzele profesioniștilor, nici prin acelea ale diletanților; cine ce a vrut a expus”<sup>16</sup>. Nu știm dacă expoziția a avut catalog, dar din presă aflăm că au expus profesorii Nicolae Rădulescu, profesoara Laura Vlad care avea studii la München<sup>17</sup>, profesorul Ioan Bălănescu (cu studii între 1882—1866, la Școala Națională de Arte Frumoase din București și apoi continuate la Paris, unde a fost și expozant la Saloanele oficiale din 1889 și 1890<sup>18</sup>, apoi Ecaterina Stanovici (și ea absolventă a Școlii Naționale de Arte Frumoase din București)<sup>19</sup>, pictorul Mihail Gelep (proaspăt absolvent al Școlii de Bele-Arte din Iași), sculptorul Eraclie Hagiescu (absolvent al Academiei de Bale-Arte din Veneția)<sup>20</sup>, precum și sublocotenentul D. Rădulescu (fiul pictorului N. Rădu-

<sup>9</sup> *Ibidem*.

<sup>10</sup> Vezi „Oltenia” (Craiova), anul I, nr. 1, 4 octombrie 1905.

<sup>11</sup> *Expoziția de pictură, sculptură și arhitectură a Societății Artistice „Theodor Aman” din Craiova*, în „Curierul Olteniei” (Craiova), anul XV, nr. 654, 8 octombrie 1905, p. 1.

<sup>12</sup> *Catalogul expoziției Societății Artistice „Th. Aman”, Craiova 1905*.

<sup>13</sup> Vezi „Alarma” (Craiova), anul VII, nr. 165, 10 octombrie 1905.

<sup>14</sup> Vezi „Minerva” (Craiova), anul I, nr. 1, noiembrie 1905, p. 7—8.

<sup>15</sup> Vezi „Tribuna” (Craiova), *nr. citat*.

<sup>16</sup> Vezi „România Nouă” (Craiova), anul I, nr. 35, 22 octombrie 1906, p. 6.

<sup>17</sup> Vezi „Alarma” (Craiova), *nr. cit.*

<sup>18</sup> C. D. Fortunescu, *op. cit.*, p. 432.

<sup>19</sup> Vezi „Alarma” (Craiova), anul VIII, nr. 194, 30 octombrie 1906.

<sup>20</sup> Paul Rezeanu, *Artele plastice în Oltenia (1821—1944)*, Editura „Scrisul românesc”, Craiova, 1981, p. 101.

lescu), Florica Vorvoreanu și Lucy Stigler ca diletanți<sup>21</sup>. Printre absențele menționate de presă amintim pe Ioan Stăncescu-Giovanni, Eustațiu Stoenescu și Alexandrina Elliescu<sup>22</sup>.

A urmat, în același an, sau în cei următori, o serie de expoziții personale. Presa vremii menționează astfel expoziția lui Kimon Loghy, deschisă între 14 decembrie 1906 — 6 ianuarie 1907, la Jokey Club, unde a expus 27 uleiuri și 4 pasteluri<sup>23</sup>, expoziția pictorului Arthur Verona, deschisă la 6 ianuarie 1907 într-o sală a fostei Bănci a Comerțului, unde a expus peste 100 de lucrări „apreciate de public”<sup>24</sup>, expoziția pictorului Mihail Gelep, deschisă în aprilie-mai 1908 „într-o sală de pe strada Justiției alături de Teatrul Național”<sup>25</sup>, expoziția pictorului Grigore Romano, deschisă în mai 1908, la redacția ziarului Doljiul, iar apoi mutată în „saloanele Jokey Club din str. Unirii”<sup>26</sup>, expoziția de pictură Corneliu Selajan, în iunie 1908, care expunea „peisaje rurale, o Veneție, naturi moarte, copii”<sup>27</sup>, expoziția personală Tony Ventzel (absolvent al Școlii de Arte Frumoase din București), deschisă în decembrie 1909 „la Magazinul de rame Lorenzo Kuşelik, din strada Unirii”<sup>28</sup>. De altfel, Tony Ventzel va mai avea expoziții personale la Craiova și în octombrie 1910, în martie 1912 (împreună cu locotenentul D. Rădulescu), decembrie 1913, februarie 1914 și ianuarie 1915.

Între timp s-au petrecut câteva evenimente importante în viața artistică a Craiovei. Menționăm astfel, în acest sens, deschiderea pentru public, în decembrie 1908, a Pinacotecii „Alexandru și Aristia Aman”, iar apoi reluarea, în primăvara anului 1910, a activității expoziționale de grup a membrilor fostei Societăți Artistice „Theodor Aman”, care s-a deschis la 24 mai, într-o sală a Muzeului „Aman” și purta, de data aceasta, denumirea „Expoziția de pictură și sculptură a artiștilor din Craiova”. Vernisajul s-a desfășurat într-un cadru deosebit. Din partea oficialităților a vorbit primarul I. Ciocazan, iar din partea artiștilor, pictorul Groigore Romanu (inițiatorul expoziției). De față erau prezenți toți expozanții, cele mai înalte oficialități ale orașului, colecționari, iubitori de artă<sup>29</sup>. Au expuse atunci, conform catalogului expoziției, Gheorghe Baba (tatăl pictorului Corneliu Baba)<sup>30</sup>, M. Gelep<sup>31</sup>, Constantin Gheorghiu

<sup>21</sup> Vezi „Alarma” (Craiova), nr. cit.

<sup>22</sup> Edelweiss, *Expoziția Societății Artistice „Aman”*, în „Dreptatea” (Craiova), anul I, nr. 19, 20 noiembrie 1906.

<sup>23</sup> Vezi „Jiul” (Craiova), anul I, nr. 4, 16 decembrie 1906, p. 3.

<sup>24</sup> Vezi „Alarma” (Craiova), anul IX, nr. 200, 13 ianuarie 1907.

<sup>25</sup> *Expozițiunea de pictură Gelep-Migel*, în „Doljiul” (Craiova), anul I, nr. 5, 1 mai 1908.

<sup>26</sup> Vezi „Jiul” (Craiova), anul II, nr. 3, 20 martie 1908 și Mihail Dragomirescu,

<sup>27</sup> Vezi „Jiul” (Craiova), anul II, nr. 3, 20 martie 1908 și Mihail Dragomirescu, *Un artist*, în „Doljiul” (Craiova), anul I, nr. 11, 8 mai 1908.

<sup>28</sup> Vezi „Gazeta nouă” (Craiova), nr. 32, din 30 iunie 1908; Corneliu Selegan era, se pare, de profesie arhitect și fiu al pictorului Isidor Selegeanu.

<sup>29</sup> Dafin, *O expoziție de pictură*, în „Doljiul” (Craiova), anul II, nr. 468, 17 decembrie 1909.

<sup>30</sup> Suriam, *Expoziția de pictură și sculptură*, în „Lupta” (Craiova), anul I, nr. 38, 25 mai 1910, p. 1.

<sup>31</sup> Vezi „Oltenia” (Craiova), anul V, nr. 78, 19 septembrie 1910, p. 2.

<sup>32</sup> Paul Rezeanu, op. cit., p. 67—70.

(pictor cu studii la München și Paris, tatăl profesorului arhitect Adrian Gheorghiu)<sup>32</sup>, Grigore Untu (absolvent al Școlii de Bele-Arte București)<sup>33</sup>, Eustațiu Stoenescu, Anton Ventzel („cel mai norocos în aprecierile vizitatorilor“)<sup>34</sup>, Ioan Bălănescu, Alexandru Zaman, Lucy Stiegler Isidor Theodor (?) și sculptorul Eraclie Hagiescu.

După ce, în decembrie 1910-ianuarie 1911, craiovenii au putut vizita, într-un gang al Palatului „Minerva“, expoziția personală a pictorului Angelescu-Ange, în octombrie 1911, s-a deschis la Muzeul „Aman“ o nouă expoziție a pictorilor și sculptorilor din localitate. Au expus atunci 58 de lucrări profesorii N. Rădulescu, I. Bălănescu, Gr. Untu, I. Stăncescu-Giovanni, M. Gelep, Al. D. Hagiu, pictorii Tony Ventzel, Gh. Baba, și sculptorul E. Hagiescu. S-au cumpărat, cu „cel prețios“, multe tablouri<sup>35</sup>.

Amintind apoi expoziția pictorului Mihail Gelep, deschisă în mai-iunie 1912, într-o sală de pe strada Unirii nr. 50<sup>36</sup>, și faptul că Școala de Meserii din Craiova a deschis, în noiembrie 1913, o expoziție care s-a făcut remarcată cu secția sa de sculptură<sup>37</sup>, menționăm o nouă manifestare, în aprilie 1914, a pictorilor și sculptorilor craioveni. Au expus atunci, în Sala „Gioconda“, de pe strada Unirii, pictorii Tony Ventzel, Grigore Romano, Horațiu Dimitriu, N. Rădulescu, Grigore Untu, Constantin Constantin, (un tânăr originar din comuna Scaști, județul Dolj, absolvent al Școlii de Bele-Arte din București, care avea să moară mai apoi, în 1917, cu arma în mână pe cîmpul de luptă), domnișoarele Stiegler și Șerbănescu, tinerii Marius Constantinescu, E. Ștefănescu, Sever Buradescu (elev de liceu, care promitea foarte mult, și avea să și ajungă într-adevăr pictor)<sup>38</sup>, precum și sculptorul Eraclie Hagiescu. Expoziția a fost însă, slabă<sup>39</sup>. Ultima manifestare în grup a artiștilor craioveni, consemnată de presa vremii, a avut loc în aprilie 1915. Din păcate știrea este lapidară, ea consemnând doar faptul că „pictorii craioveni au înjghebat o nouă expoziție“, că „lipsa de săli îi sugrumă“ și că printre expozanți se află și N. Rădulescu și Al. Zaman<sup>40</sup>.

Între 1914—1916, pînă la intrarea țării în război, la Craiova s-au deschis, de asemenea, cîteva expoziții personale. Amintim astfel: expoziția de pictură a locotenentului Economu-Basarabeanu, un diletant, care în mai 1914, la magazinul de rame „Gioconda“, a expus 35 de lucrări, cîteva din acestea fiind schițe din campania din Bulgaria<sup>41</sup>, expoziția de pictură a locotenentului Economu-Basarabeanu, un diletant, care în vestibulul de

<sup>32</sup> Vezi „Revista culturală“ (Craiova), anul III, nr. 17—18, septembrie, 1910.

<sup>33</sup> Raoul Șerban, *Lista elevilor absolvenți ai Școlii Naționale de Arte Frumoase din București pînă în 1900* (manuscris).

<sup>34</sup> Vezi „Revista culturală“ (Craiova), nr. cit.

<sup>35</sup> Vezi „Apărarea națională“ (Craiova), anul I, seria a II-a, nr. 1, 15 octombrie 1911.

<sup>36</sup> *Ibidem*, nr. 31, 2 iunie 1912.

<sup>37</sup> Vezi „Polemica“ (Craiova), anul I, nr. 1, 14 noiembrie 1913.

<sup>38</sup> Sorin, *Expoziții*, în „Lumina“ (Craiova), anul I, nr. 3, 15 mai 1914.

<sup>39</sup> Da Vinci, *Expoziția pictorilor craioveni*, în „Avangarda“ (Craiova), anul I, nr. 1, 26 septembrie 1914, p. 2.

<sup>40</sup> Vezi „Avangarda“ (Craiova), anul II, nr. 27, 5 aprilie 1915.

<sup>41</sup> *Expoziția de pictură din Craiova*, în „Lumina“ (Craiova), anul I, nr. 8, 19 iunie 1914.



la Jokey-Club, a expus vre-o 50 de pînze ; a urmat apoi expoziția personală de pictură Gelep-Migel, care, în mai-iunie, a expus 25 de pînze<sup>42</sup>. În anul 1915 presa craioveană consemnează expoziția soților Steurer (Iosif și Maria Ciurdea-Steurer), deschisă în luna martie într-o sală de pe Calea Unirii și care a fost bine primită de public<sup>43</sup>, apoi expoziția personală Tony Ventzel, deschisă în aprilie-mai în sala „Minerva”<sup>44</sup>, expoziția pictorului Horațiu Dimitriu, deschisă „în primăvară” la magazinul de rame „Gioconda”, unde a expus pentru prima oară tabloul *Bătălia de la Rovine* — un triptic inspirat din Scrisoarea a III-a a lui Mihail Eminescu —, aflat azi în patrimoniul Muzeului de Artă din Craiova<sup>45</sup> și expoziția pictorului Gelep-Migel, deschisă în decembrie, tot în sala Magazinului de rame amintit, unde a expus 35 de tablouri în ulei, în majoritate peisaje (pădure, cîmp, baltă), capete de studiu, flori, bine primite de public<sup>46</sup>. Ultimele expoziții din epoca respectivă, consemnate de presa vremii, sînt expoziția pictorului „parisian” Henry Viscoti, deschisă în ianuarie 1916, în sala magazinului Hussner<sup>47</sup> și expoziția „caricaturistului Iosif Iser”, deschisă în martie același an, într-o sală de pe Calea Unirii și apreciată ca „foarte bună”<sup>48</sup>.

După cum știm, în vara anului 1916 România a intrat în război. Au urmat apoi, pentru Oltenia, doi ani de calvar, de ocupație străină. Despre o viață artistică la Craiova nu mai putea fi vorba în aceste condiții. Nu vrem însă să încheiem rîndurile de față și să lăsăm impresia că viața artistică a capitalei Olteniei, între anii 1900—1916, s-a redus doar la faptul că aici au trăit un număr apreciabil de artiști plastici și că au avut loc o serie de manifestări expoziționale. Dorim astfel să amintim, pe scurt, că în perioada respectivă, în presa epocii s-au publicat o serie de articole și studii de istoria și teoria artei<sup>49</sup>, că în oraș s-au ținut, cu diferite prilejuri, o serie de conferințe de artă<sup>50</sup>, că atunci s-au ridicat, în piețele și parcurile orașului, cîteva monumente, dintre care amintim pe acelea al domnitorului Barbu Știrbei<sup>51</sup>, al Independenței<sup>52</sup>, al lui Ioan Maiorescu<sup>53</sup>, al lui Al. I. Cuza<sup>54</sup>, că în perioada respectivă s-a amenajat celebrul Parc Bibescu<sup>55</sup> și parcul-pădure Lunca Jiului, că numeroase interioare au fost decorate cu structuri bogate, că plafoanele și uneori pereții

<sup>42</sup> Da Vinci, *Expoziția de pictură a d-lui Migel Gelep*, în „Avangarda” (Craiova), anul I, nr. 9, 1 iunie 1914.

<sup>43</sup> Vezi „Avangarda” (Craiova), anul II, nr. 25, 15 martie 1915.

<sup>44</sup> Paul Rezeanu, *op. cit.*, p. 79—80.

<sup>45</sup> Iovin, *Expoziția de pictură a domnului H. Dimitriu*, în „Curierul Olteniei” (Craiova), anul XXV, nr. 1009, 8—14 octombrie 1915.

<sup>46</sup> C. D. Fortunescu, *Expoziția Gelep*, în „Drapelul” (Craiova), anul I, nr. 9, 1 iunie 1914.

<sup>47</sup> Vezi „Avangarda” (Craiova), anul III, nr. 48, 6 ianuarie 1916.

<sup>48</sup> *Ibidem*, nr. 55, 31 martie 1916.

<sup>49</sup> Lista lor e prea lungă pentru a o prezenta.

<sup>50</sup> *Ibidem*.

<sup>51</sup> În 1912, operă a sculptorului Jean Lecomte de Nouy.

<sup>52</sup> În 1913, operă a sculptorului D. Pavalescu-Dimo.

<sup>53</sup> În 1913, opera lui Ion Iordănescu.

<sup>54</sup> Executat în 1910, de Raffaello Romanelli.

<sup>55</sup> 1900—1903, după planurile arhitectului peisagist francez É. Rédont (ajutat de arhitecții Jules Rédont și É. Pinard).

acestora se pictau, că în domeniul arhitecturii s-au înregistrat o serie de succese remarcabile, acum ridicându-se palatul administrativ al județului<sup>56</sup>, palatele Dini Mihail<sup>57</sup> și Banca Comerțului<sup>58</sup>, sau casele lui N. P. Romanescu<sup>59</sup>, Gogu Vorvoreanu<sup>60</sup>, N. Ghizdăvescu<sup>61</sup> ș.a., edificii care au fost și sînt și astăzi adevărate opere de artă, că în epoca respectivă existau, sau s-au format, o serie de colecții importante de artă, dintre care amintim doar pe acelea ale lui N. P. Romanescu, Dini Mihail, C. D. Fortunescu, I. B. Georgescu, Constantin Argetoianu, N. T. Popp ș.a., colecții care cuprindeau piese valoroase de artă universală și artă românească<sup>62</sup>, precum și să reamintim faptul că tot acum s-a inaugurat Pinacoteca „Alexandru și Aristia Aman” — în fond primul muzeu de artă al orașului — și că tot acum a luat ființă prima societate artistică din Craiova, care aduna la un loc pe toți pictorii și sculptorii din localitate. Ori, avînd în vedere toate acestea, nu putem decît să tragem concluzia că în perioada amintită, 1900—1916, la Craiova a pulsat o viață artistică activă, bogată în creații și manifestări, viață care a contribuit, în ultimă instanță, la formarea unui public amator de artă și al unui gust artistic care, vrem să credem, era conform și la nivelul european al epocii.

#### CONTRIBUTIONS TO CRAIOVA'S HISTORY TOWN'S CULTURAL LIFE BETWEEN 1900—1916

**In this study the author is concerned about Craiova's artistical life between 1900—1916; exhibitions, artistical societies, the establishment of the first picture gallery in the town, the raising of some public monuments and the most important architectural achievements.**

<sup>56</sup> 1907—1910, după planurile arhitectului Petre Antonescu.

<sup>57</sup> 1900—1907, după planurile arhitectului francez Paul Gottereau.

<sup>58</sup> 1912—1914, după planurile arhitectului Ion Mincu.

<sup>59</sup> Terminată în 1903 și executată după planurile arhitectului I. D. Berindei.

<sup>60</sup> 1905—1910, se pare după planurile arhitectului Dimitrie Maimorolo.

<sup>61</sup> 1910—1912, se pare după planurile arhitectului Daniel Renard.

<sup>62</sup> Paul Rezeanu, *Trei colecții craiovene de artă*, în „Revista muzeelor și monumentelor”, seria „Muzee”, nr. 1, 1974, p. 32—38.



# ROLUL RESURSELOR NATURALE ÎN CONSTITUIREA PRINCIPALELOR TIPURI DE AȘEZĂRI RURALE DIN OLTENIA DE LA VEST DE JIU

GEORGETA NIȚU

Oltenia de la vest de Jiu, ca de altfel întreg teritoriul românesc, prezintă condiții naturale deosebit de favorabile pentru desfășurarea activității umane. Ca urmare, regiunea se înscrie ca o zonă de veche și intensă locuire autohtonă. În alegerea vetrelor de sate, comunitățile umane au avut în vedere un complex întreg de factori, atât naturali, cât și social-istorici.

Astfel, dintre factorii naturali de primă însemnătate menționăm prezența pînzelor de apă freatică, element indispensabil în apariția și dezvoltarea rețelei de așezări. Toamă din această cauză, zonele mai înalte, cum sînt interfluviile, forme de relief în care pînză freatică se găsește la adîncimi apreciabile, au fost mai puțin căutate de așezări. Totuși, acolo unde văile erau adînci, înguste, umede, cu versanți abrupti, ca de pildă în Podișul Getic, în perioadele mai vechi așezările s-au dezvoltat pe spinările interfluviilor<sup>1</sup>.

În Oltenia de la vest de Jiu, liniile de contact între difertie trepte de relief constituie regiunile cele mai caracteristice de concentrare a așezărilor de-a lungul secolelor. În acest sens, se detașează culoarul depresionar subcarpatic, continuat spre sud-vest de culoarul depresionar Halinga—Comănești, apoi linia de contact dintre munți și Podișul Mehedinți și, de asemenea, zona de tranziție între Cîmpia Înalță a Bălăciței și Cîmpia joasă a Olteniei.

În zona subcarpatică, la contactul dintre munte și depresiuni, apele cu obîrșia în Carpați au format numeroase conuri de dejecție ale căror caracteristici favorabile (pante dulci, pînză freatică situată la mică adîncime, climatul mai blînd de adăpost etc.) au atras și fixat din timpuri străvechi aglomerări umane. Astfel, s-a constituit aliniamentul de așezări rurale Topești, Bîlta, Dobrița, Vădari, Schela, Runcu, Suseni, Frîncești, Gureni, Tismana. La acestea se adaugă vecinătatea ținuturilor montane, care le oferea adăpost sigur în perioadele tulburi, prezența vechiului drum de plai care trecea peste Pasul Vilcanului, condiții bune pentru creșterea animalelor în pășunile din golurile apline, elemente favorabile care au contribuit la apariția și concentrarea așezărilor în această zonă<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> *Piemontul Getic, Studii de geografie economică*, București, 1971, p. 69—71.

<sup>2</sup> I. Conea, *Așezările omenești din depresiunea subcarpatică din Oltenia*, în „B.S.R.G.”, tom. L, București, 1931, p. 337; V. Cucu, I. Băcănar, *Geografia satului românesc*, în „Sociologia Militantă”, V, Sociologie-Geografie, București, 1972, p. 76—114.

Perpendicular pe aliniamentul de așezări din ulucul depresionar subcarpatic s-au format mai multe alinamente de așezări de-a lungul văilor, care s-au dezvoltat, în cele mai multe cazuri, pe terase și la contactul acestora cu interfluviile, pentru a evita astfel inundațiile și curenții reci de aer care coboară din zona montană și se canalizează pe fundul văilor. În aceste areale, pinzele de apă freatică sînt la mică adîncime, iar terenurile favorabile culturilor agricole se extind atît pe podul teraselor, cît și în luncă. În felul acesta se poate explica de ce în lungul văilor și a ulucului depresionar subcarpatic nu numai că s-au concentrat cele mai multe așezări, dar a apărut și un tip specific de sat și anume satul de tip alungit de-a lungul văilor, drumurilor, sau ulucului depresionar, caracteristic pentru această regiune<sup>3</sup>.

În zonele de contact ale Podișului Mehedinți cu muntele, pe de o parte, ca și în zona depresionară externă, pe de altă parte, în care includem culoarul Halinga—Comănești și Depresiunea Turnu-Severin, ca o regulă aproape generală, așezările au preferat văile și zonele de contact direct<sup>4</sup>. Aici se realizează interferența a numeroși factori fizico și economico-geografici, generînd elemente polarizatoare în dezvoltarea așezărilor. În acest sens, apa, pădurea, vechimea căilor de comunicație, adăpostul față de unele elemente ale climei (vînturi și temperaturi scăzute), cît și unele considerente de ordin istoric, au contribuit la această localizare.

Ultimul aliniament important de așezări la contactul a două unități naturale diferite, cel al Cîmpiei Înalte a Bălăciței și zona joasă de cîmpie, este mai puțin marcat de așezări decît celelalte linii de contact, aici satele fiind, în general, mai noi și mult mai distanțate între ele.

Alt domeniu important în care așezările s-au concentrat de-a lungul timpului, după cum am mai arătat, îl reprezintă văile. Principalele cursuri de apă care mărginesc sau traversează zona și întrunesc cele mai bune condiții pentru dezvoltarea vieții umane concentrează, în lungul lor, cele mai multe dintre așezările omenești. Atît de strîns este raportul între vale și așezare, încît se poate afirma că, nu numai desimea așezărilor, dar și numărul de linii de așezări stau într-o strînsă legătură cu gradul de fragmentare al unităților naturale. Așa de pildă, în Piemontul Motrului, văi ca acelea ale Motrului, Hușniței, Coșuștei, Jilțul Mare, Jilțul Mic sau, în Olimpia Înaltă a Bălăciței, văi ca Argetoaia, Rasnic, Desnățui, formează tot atîtea linii de așezări în lungul cărora acestea s-au extins pînă aproape de obîrșie. În cadrul văilor din piemont, așezările au căutat mai puțin luncile, iar cînd au făcut-o, s-au așezat pe locurile mai înalte, create prin acumularea materialelor de pe versanți, formînd adevărate glacisuri (Sisești și Ciovirnășani pe valea Coșuștei).

Relieful de terase, mai puțin dezvoltat, a oferit, de asemenea, condiții avantajoase dezvoltării satelor. Astfel, terasele Motrului la nord de Cîmpu Mare, dezvoltate fragmentar pe ambele maluri, au servit drept loc de amplasare pentru satele de aici. În aval de Cîmpul Mare, așezările însoțesc valea, mai ales pe sub versantul drept (Merișul, Broșteni,

<sup>3</sup> I. Conea, *op. cit.*, p. 337.

<sup>4</sup> A. Caranfil, *Cadrul geografic în sistematizarea așezărilor rurale din Podișul Mehedinți*, în „Lucrările simpozionului de geografie a satului”, București, 1969, p. 237—247.

Imoasa, Măru Roșu, Comanda). Dezvoltarea mai mare a teraselor pe partea dreaptă a Cosuștei, mai ales în sectorul Ilovu—Stejaru, este reflectată de mulțimea așezărilor de aici, care s-au fixat pe tăpșanele de acumulare provenite pe diferite căi (deluvii, proluvii, coluvii). Pe mlăul stîng așezările sînt mai puțin dezvoltate și mai rare (Sișești, Ciovrnășani, Gîrbovățul de Jos, Corcova). Cele mai multe dintre localitățile de pe valea Hușniței s-au așezat în sectoarele de vale în care terasele au avut o extindere mai mare (Prunișor, Fintîna Domnească, Drăgotești)<sup>5</sup>.

De asemenea, în Cîmpia Înaltă a Bălăciței, mai ales în sectorul estic, așezările au ales aproape în totalitate văile paralele ale riurilor (Argetoia, Desnățui, Rasnic, Brabova, Gogoșu, Ștefănele) sau văile cu cursuri intermitente, perpendiculare pe cele dintîi.

Cît privește întreaga Cîmpie a Olteniei de la vest de Jiu, formată, în cea mai mare parte, din lunca și terasele Dunării și a principalilor săi afluenți, toate așezările omenești pot fi încadrate ca situate pe valea marelui fluviu. Numai că aici așezările au utilizat, în general, liniile de contact dintre două trepte de relief și anume : între luncă și terasă, între terase și între terase și cîmp. Satele din luncă sînt puține, cauza constînd în pericolul permanent al inundațiilor. Cele mai numeroase sînt așezările ale căror gospodării încep din luncă și, acoperind fruntea, ajung pe podul teraselor, păstrînd avantajul situației la contactul dintre două trepte de relief. Cele mai multe s-au constituit inițial pe fruntea terasei și numai ulterior s-au extins pe podul terasei. Așa sînt satele Hinova, Șimian, Portărești, Birca, Goicea Mare, Negoii, Gînciova, Comoșteni, Zăvalu, Gîghera etc. Satele de pe podul teraselor, numeroase în zonă, au avut posibilitatea unei extinderi mari în suprafață (Ciupercenii Noi, Smîrdan, Piscu Vechi, Brîndușa, pe podul terasei Călărași de 8—12 m ; Tunarii Noi, Satu Vechi, Covei, pe terasa Corabia de 15—20 m ; Maglavit, Hunia, pe terasa Băilești de 25—35 m ; Unirea, Gemeni, Dirvari pe terasele mai înalte ale Dunării). Doar în situațiile cînd podurile teraselor au fost acoperite de dune, care au creat un micorelief specific, cu creste ce depășesc, în unele cazuri, 5 m și depresiuni adeseori umede și cu mici lacuri, s-au ivit dificultăți în localizarea și extinderea vetrelor de sate. În regiunea de cîmpie, se deosebesc și cîteva arii mai restrînse de așezări, generate de unii factori locali. Avem în vedere satele din apropierea marilor lacuri dunărene (azi în cea mai mare parte desecate) : Rast, pe malul bălții cu același nume, Bistreț și Plosca, pe malul lacului Bistreț, Săpata și Măceșul de Jos, lîngă lacul Cîrna, sau satele din ostroavele mai dezvoltate cu părți neinundabile : Ostrovul Corbului și Ostrovul Mare.

Interfluviile, puternic fragmentate, cu o mare energie de relief și lipsite de apă, au fost mai puțin propice așezărilor omenești. Astfel, în zona subcarpatică, Dealul Sporești, cuprins între valea Tismanei și Valea Bistriței, brăzdat de o serie de văi care îl ferestrează, este complet lipsit de așezări. Doar la poalele lui, satele s-au cuibărit atît în gura văilor torențiale, cît și în lungul văilor celor două ape care îl mărginesc. Aceeași situație se întîlnește și la Dealul Tîrgului dintre Susița și Jiu care, deși mai puțin fragmentat și cu o energie de relief redusă, este complet lipsit de apă.

<sup>5</sup> A. Șchiopoiu, *Dealurile piemontane ale Cosuștei, Craiova, 1982, p. 95—101.*

În Piemontul Motrului, în general, aşezările lipsesc de pe spinările interfluviilor. În unele situaţii, când piemontul este străbătut de râuri cu văi strâmte, puţin evolute, cu alunecări de teren, cu curenţi reci de aer, sau în altele, în care riul prezintă un pronunţat caracter de divagare, cu terenuri inundabile, aşezările au fost obligate să urce pe interfluvii, fiind aliniate în lungul drumurilor principale. În partea centrală a Cîmpiei Înalte a Bălăciţei, cu caracter de platou, satele sînt situate compact pe suprafaţa de eroziune (Bălăciţa, Gvardiniţa), în mijlocul unor întinse moşii. Aici aşezările ating şi cele mai mari altitudini din acest teritoriu (250—280 m).

În vederea obţinerii mijloacelor de subzistenţă, omul a încercat să utilizeze toate resursele de materii prime pe care le oferea mediul local. În zona de cîmpie s-au dezvoltat aşezările în care ocupaţia principală a locuitorilor era cultura plantelor şi creşterea animalelor. Structurile teritorial-economice, cel puţin în ultimele două secole, au fost aici, cu precădere, cele de tip clăcăşesc. Cele mai multe aşezări sînt vechi şi au o populaţie numeroasă. În aşezările din această regiune, cu condiţii fizico-geografice dintre cele mai favorabile (reliefuri plane întinse, soluri cu o fertilitate ridicată), vetrele sînt adunate cu tendinţe de compactizare, căile de circulaţie sînt bine organizate şi în cea mai mare parte modernizate, influenţa urbană se resimte puternic şi, în prezent, ele sînt aşezări mari, prospere, cu un potenţial economic ridicat.

În celelalte subunităţi naturale, cum sînt Podişul Mehedinţi, subcarpaţii şi Piemontul Motrului, condiţiile cadrului natural nu au permis dezvoltarea unei agriculturi de mari proporţii. Locuitorii acestor sate, pe lângă creşterea animalelor, cultivarea pomilor fructiferi şi munca la pădure, au îmbrăţişat numeroase şi variate meşteşuguri, menite să valorifice într-un grad înalt sursele de materii prime locale şi astfel să contribuie la dăinuirea aşezărilor de aici. Aşa de pildă, deşi pădurile din Oltenia de la vest de Jiu coborau pînă aproape de Dunăre, pînă la jumătatea secolului al XVIII-lea, observăm că centrele de prelucrare a lemnului se localizează, cu precădere, în partea nordică a regiunii. Astfel, centre specializate în producerea şindrilei întîlnim în Podişul Mehedinţi, fie în subcarpaţi (Obîrşia Cloşani, Orzeşti, Ponoare, Mărăşeşti, Cireşu, Podeni, Călugăreni, Văieni, Peştişani, Runcu)<sup>6</sup>. Piese de mobilier tradiţionale se lucrau la Cloşani, Motru Sec, Baia de Aramă, Peştişani, Suseni, Runcu, Băleşti<sup>7</sup>. Obiecte de uz casnic (baniţe, leagăne, site), obţinute prin tehnica îndoirii lemnului în apă fierbinte, se lucrau la Băluţa, Costeşti, Gornenţi. Un alt meşteşug cunoscut în zona nordică a fost cel al producerii de spete, unelte utilizate la ţesut şi desfăcute pe arii largi în Oltenia<sup>8</sup>. De asemenea, utilizarea procedului arhaic de obţinere a catranului din lemnul de conifere era practicat de o parte a locuitorilor unor sate din

<sup>6</sup> I. Ionescu, *Agricultura română din judeţul Mehedinţi*, Bucureşti, 1865, p. 396, 399, 411; D. N. Spineanu, *Dicţionarul geografic al judeţului Mehedinţi*, Bucureşti, 1894.

<sup>7</sup> G. Stoica, *Centre specializate în prelucrarea artistică a lemnului în Oltenia*, în „Cibinium“, Sibiu, 1969—1973, p. 251.

<sup>8</sup> *Idem*, *Centre specializate în confecţionarea mobilierului în Oltenia*, în „SCIA“, seria artă plastică, XV, 2, 1968, p. 233—241.



Podișul Mehedinți (Podeni, Costești, Prejna)<sup>9</sup>. Bogăția calcarelor în Podișul Mehedinți a permis utilizarea lor ca materie primă în obținerea varului, ceea ce a impus specializarea mai multor sate în practicarea acestui meșteșug<sup>10</sup>, ele constituind, până în preajma celui de al doilea război mondial, singurele unități preindustriale de producere a acestui valoros material de construcție (Bahna, Ilovița, Sfodea, Balta, Bunoaica, Isverna, Ponoare, Negoști, Motru Sec). Numărul cuptoarelor, relativ mare din unele sate până nu de mult (8 cuptoare în 1975 la Bunoaica), este o dovadă a persistenței acestui meșteșug străvechi.

Prelucrarea pietrei (gresie, calcar și piatră de râu) a cunoscut o largă specializare în satele de la confluența Bahnei cu Valea Dunării (Ilovița, Bahna, Gura Văii, Virciorova). Gama produselor obținute de meșterii pietrari era variată : de la produse tradiționale (jgheaburi pentru fântini, colaci, pietre de moară), la cele comandate pentru diverse lucrări de arhitectură<sup>11</sup>.

În afara acestor meșteșuguri proprii zonei nordice, se adaugă și altele, care, pe lângă răspîndirea lor aici, au cunoscut o oarecare dezvoltare și în zona cîmpiei înalte și a cîmpiei joase din lungul Dunării. Astfel, prezența pămîntului bun pentru modelare a făcut ca olăritul să fie practicat în cele mai multe centre din Oltenia. Unele din acestea (Șimian, Cetate, Valea Stanciului), și-au încetat activitatea, altele sînt centre productive și astăzi. Avem în vedere Găleșoia, Arcani, Stroiești, Sisești, Glogova, Noaptea unde se produce o ceramică nesmălțuită care, prin formă și ornamente, amintește de ceramica romană<sup>12</sup>. Dacă în perioadele mai vechi ceramica de interes utilitar se confecționa atît în ținuturile mai înalte cît și în cele de cîmpie, centrele care au practicat meșteșugul pe scară mai largă, au dobîndit o măiestrie deosebită și au conferit produselor ceramice virtuți artistice sînt cele din podiș și subcarpați. Aceasta poate și pentru faptul că meșterii de aici produceau ceramica nu numai pentru uzul propriu, dar și pentru schimb, ajungîndu-se astfel la un oarecare grad de specializare.

O puternică specializare, o desăvîrșită măiestrie în prelucrarea lemnului au atins-o crucerii din Salcia, a căror produse erau cunoscute pe arii largi în Oltenia.

Prelucrarea părului de capră, practică ca îndeletnicire în cadrul gospodăriei țărănești din Podișul Mehedinți, a depășit sfera preocupărilor casnice în centrul Leordoasa, Teascu din Deal, Teascu din Vale<sup>14</sup>.

<sup>9</sup> I. Ionescu, *op. cit.*, p. 410.

<sup>10</sup> R. D. Maier, *Meșteșugul vărîritului în zona Porților de Fier*, în „Mehedinți. Cultură și civilizație”, IV, Drobeta-Turnu Severin, 1988, p. 487—492.

<sup>11</sup> G. Iordache, *Cîteva observații asupra pietrăritului din comunele Virciorova și Gura Văii*, în „Historica”, I, București, 1970, p. 145—156.

<sup>12</sup> *Centre de prelucrare a olăriei. Artă populară în R. P. Română, Ceramica*, București, 1958, p. 83—118 ; V. Cărbăș, *Olăria din Arcani și Stroiești, județul Gorj*, în „Revista de etnografie și folclor”, XVI, 3, 1971, p. 231—236.

<sup>13</sup> G. Iordache, N. Nițu, M. Popilian, *Cîteva observații asupra cruceritului în lemn din Oltenia*, în „Historica”, I, București, 1970, p. 157—165.

<sup>14</sup> G. Iordache, N. Nițu, M. Popilian, *Cîteva sate din Oltenia specializate în practicarea unor meșteșuguri tradiționale*, în „Historica”, II, București, 1971, p. 235—257.

Împletitul, tehnică milenară, s-a practicat nu numai pe planul fiecărei gospodării (coșuri, țarcuri de nuiete pentru pătule, funii), ci s-a constituit și ca o specializare pentru locuitorii multor sate. Avem în vedere, mai cu seamă, așezările de pe Valea Dunării, unde materia vegetală (nuiete, papură) se găsea din abundență. Astfel sînt centrele Șimian, Rogova, Gogoșu, Cetate, Ghidici, Poiana, Negoii, Bistreț, Cîrna. La toate acestea mai pot fi adăugate și alte meșteșuguri tradiționale — rotărit, dogărit, cojocărit — care prin numărul lor mai mare de meșteri pentru anumite sate și prin realizarea unei game mai largi de produse desfăcute pe arii întinse, în cadrul bilciurilor și tirgurilor au putut conferi acestor sate o anumită notă de specializare.

Subliniem că în aceste subunități naturale — Podișul Mehedinți, Piemontul Motrului și subcarpați — unde relieful este puternic fragmentat și satele nu s-au putut dezvolta în voie pe suprafețe întinse, au rezultat, în urma unei evoluții îndelungate, sate mai mici sub raport numeric și care în prezent au un potențial economic mai scăzut.

#### LE RÔLE DES RESSOURCES NATURELLES DANS LA CONSTRUCTION DES PRINCIPALES TYPES D'AGGLOMÉRATIONS RURALES DE L'OLTENIE DE L'OUEST DE JIU

##### Résumé

L'Olténie de l'ouest de Jiu, comme tout le territoire roumain, présente des conditions naturelles très favorables pour le déroulement de l'activité humaine, la région s'inscrivant comme un vieil et intensif habitat.

L'auteur se propose d'analyser le rôle des ressources naturelles dans la constitution des principaux types d'agglomérations rurales de cette zone, attendu que, au choix des emplacements des villages, les communautés humaines ont tenu compte des factures naturels et sociaux-historiques.

## CENTRE DE CONFECTIONARE A MOBILIERULUI ȚĂRĂNESC DIN VILCEA

---

VIORICA TĂTULEA

Față de celelalte zone subcarpatice ale Olteniei, pe meleagurile vîlcene s-au menținut pînă nu de mult, iar în unele cazuri se mai păstrează și astăzi, aspecte ale structurii tradiționale a așezărilor omenești, ale modului de organizare internă a satelor, ca urmare a relativei izolări existente pînă într-un trecut nu prea îndepărtat, datorită amplasării satelor în locuri ferite, greu accesibile. Situația de relativă izolare care a caracterizat satul și gospodăria țărănească a avut aici consecințe asupra culturii și civilizației populare, acționînd în sensul păstrării tradiției.

Bogatele resurse naturale ale pămînturilor vîlcene au oferit din timpuri străvechi condiții prielnice practicării unor ocupații tradiționale, cum sînt cultivarea pămîntului, viticultura, pomicultura, creșterea animalelor. Asemenea altor zone deluroase și muntoase ale țării, cu suprafețe arabile întinse, dar și cu bogate resurse de materii prime, și aici populația și-a căutat surse de venituri suplimentare în practicarea a numeroase meșteșuguri de veche tradiție : prelucrarea pietrei, a lemnului, a lutului.

Primele dovezi privind diferențierea meșteșugurilor pe teritoriul Vilcei datează din epoca feudalismului dezvoltat (secolele XIV—XVI)<sup>1</sup> și atestă practicarea acestora atît la sate, pe domeniile boierești sau mănăstirești, cît și la orașe. Specializarea în prelucrarea lemnului, alături de cea a pietrei și de olărit, s-a adîncit continuu, aceste îndeletniciri deținînd pînă în secolul trecut o pondere însemnată în cadrul economiei țărănești vîlcene. Chiar și astăzi Vilcea se numără printre zonele cu o intensă activitate în domeniul prelucrării lemnului. Semnalăm în acest sens existența unui număr mare de meșteșugari cu strictă specializare și constituirea lor în centre puternice de lemnari (Cîineni, Greci), dulgheri (Băbeni, Bogdănești, Călimănești, Muierasca de Sus), fluietari (Vaideeni, Urșani)<sup>2</sup> la care adăugăm noi pe cei ce confecționează mobilier țăranesc (Romanii de Sus, Poiana-Perișani, Călinești ș.a.). În acest din urmă domeniu, Vilcea constituie, de altfel, o zonă reprezentativă pentru Oltenia, atît sub aspectul numeric al centrelor, cît și al diversității produselor și realizării tehnice și artistice a pieselor.

O primă concluzie care se desprinde examinînd repartitia centrelor de meșteșugari pe teritoriul actualului județ Vilcea este concentrarea lor cu precădere în zona nordică, în perimetrul cuprins între Poiana-Perișani la

---

<sup>1</sup> Ion Vlăduțiu, *Cadrul geografic al zonei. Caracteristici ale artei vîlcene, în Artă populară din Vilcea*, Rîmnici Vilcea, 1972, p. 11.

<sup>2</sup> *Ibidem*, p. 13.

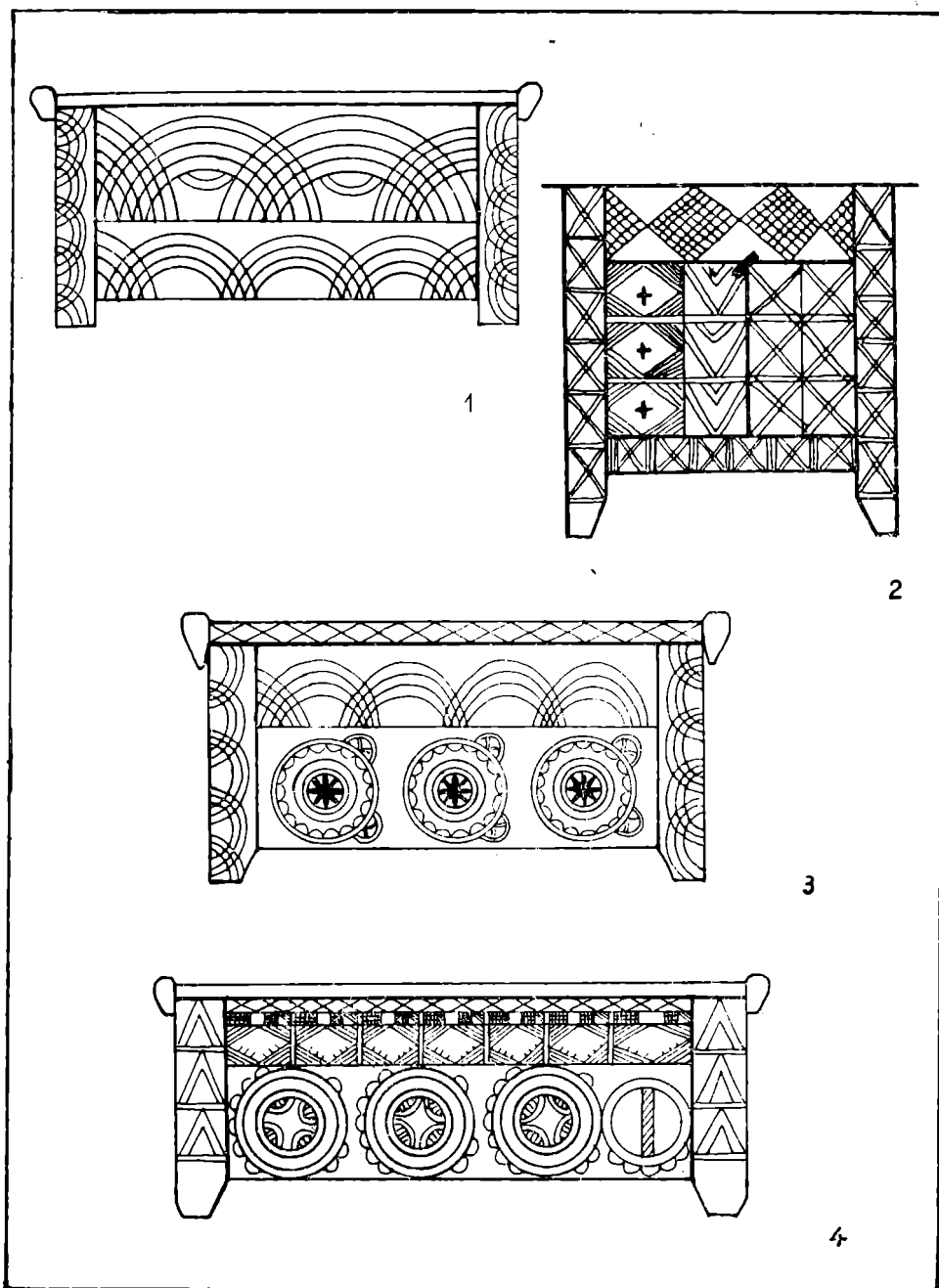
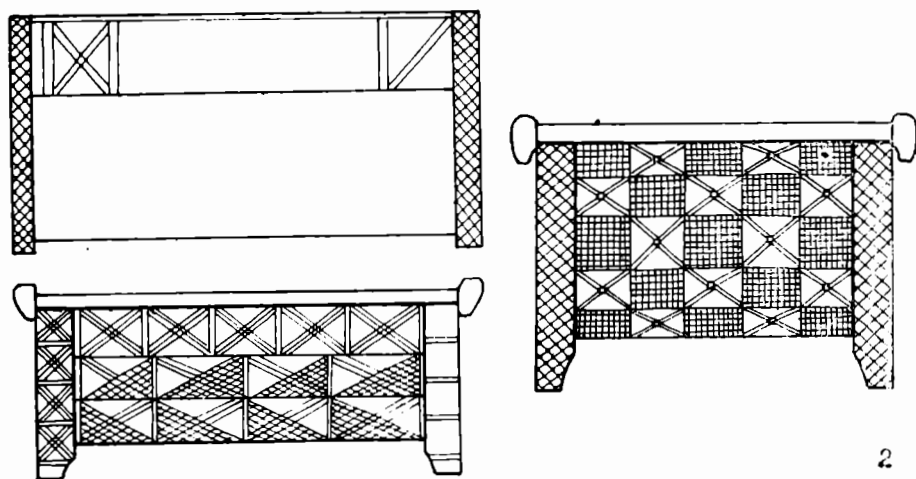
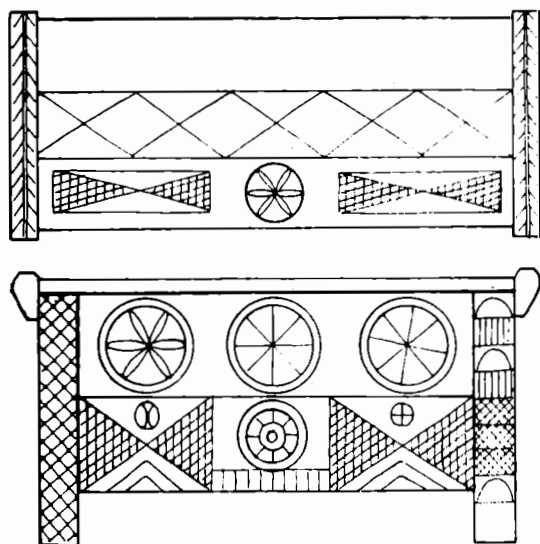


Fig. 1. Mobilier țăranesc din zona Vilcea. Lăzi de zestre de la Romanii de Sus (1), Cerna (3) și Vaideeni (4); masă-dulap de la Urșani (2).



1

2



3

Fig. 2. Lăzi de zestre din zona Vilcea: Romanii de Sus (1), Urșani (2), Cerna (3)

est, Vaideeni la vest și Șirineasa la sud. Tot aici se întâlnesc și centre în care s-au practicat sau se practică încă mai multe meșteșuguri, explicația constând în abundența materiilor prime în această zonă, dar și în existența unor străvechi tradiții, perpetuate prin vremuri până în zilele noastre.

Centrele specializate în confecționarea mobilierului au apărut și s-au dezvoltat în general în așezări deluroase sau de munte, situate la poalele pădurilor, pe firul apelor, în strinsă legătură cu existența lemnului de fag de care depindea practicarea meșteșugului în tot cursul anului. Evidențiind strinsa legătură a unora dintre centrele vilcene cu așezările ciobănești, Georgeta Stoica<sup>3</sup> pledează pentru originea transilvană a acestui meșteșug. Din punct de vedere al repartiției lor, atât sub aspect numeric cât și al valorii pieselor specifice, centrele vilcene pot fi grupate în două categorii :

— centre mari, constituite în așezări de sine stătătoare, în care se lucrează și astăzi piese de mobilier, precum acelea de la Romanii de Sus și Poiana-Perișani.

— centre mici, alcătuite din grupări de meșteri stabiliți pe lângă sate, unde producția de mobilier a încetat sau s-a restrâns considerabil în ultima vreme. Amintim aici localitățile : Călinești și Valea lui Stan (Brezoi) Bistrița, Vaideeni, Urșani, Cerna, Șirineasa, Frințești, sate în care chiar dacă se mai lucrează mobilier, aceasta se face în paralel cu confecționarea altor categorii de produse, precum unele obiecte de uz gospodăresc, împletituri de nuiele etc.

Se constată deci că, în comparație cu celelalte zone subcarpatice ale Olteniei — Gorj și Mehedinți —, în Vilcea tradiția confecționării mobilierului a fost mai puternică, continuând să existe încă centre active.

Cea mai mare concentrare de centre se observă în depresiunea Horezu, amplasată în nord-estul zonei, la granița cu Gorjul. Aici au activat până nu de mult patru centre specializate în confecționarea mobilierului : Romanii de Sus, Vaideeni, Cerna și Urșani, ai căror meșteri produceau toate categoriile de mobilier pentru așezările din apropiere, deplasându-se totodată cu marfă prin sate și la târgurile din județ și din afara lui. Centrul cel mai însemnat și probabil cel mai vechi, avînd în vedere amploarea și evoluția pe care a cunoscut-o aici meșteșugul, a fost cel de la Romanii de Sus, localitate situată pe valea râului Bistrița, la distanță de 50 km de Rm. Vilcea și 3 km de Horezu, numărînd la începutul secolului nostru 938 de locuitori, majoritatea țărani lipsiți de pămînt, ce lucrau pe moșia statului<sup>4</sup>. În vechime, o parte din această comună se numea Neagota, iar alta Dezrobiți, denumire care se referea probabil la faptul că, la 1864, un număr de 186 locuitori de pe moșia Romani au fost eliberați și improprietățiți<sup>5</sup>. Lipsa de pămînt a marii majorități a sătenilor, precum și abundența lemnului în zonă (785 ha de pădure a statului, la care se adăugau pădurile particulare<sup>6</sup>) explică orientarea unei părți

<sup>3</sup> Georgeta Stoica, *Arta lemnului*, în *Arta populară din Vilcea*, Rimnicu Vilcea, 1972, p. 180.

<sup>4</sup> Ion George Lahovary, *Marele dicționar geografic al României*, vol. V, p. 270—271.

<sup>5</sup> *Ibidem*.

<sup>6</sup> *Ibidem*.

însemnate a populației în direcția confecționării mobilierului țărănesc și constituirea treptată a unui centru puternic, care număra, în primele decenii ale secolului XX, zeci de meșteșugari a căror ocupație principală o constituia prelucrarea lemnului, activitate în care erau antrenați toți membrii familiilor lor. Astfel, dacă procurarea materialului și pregătirea lui, precum și desfacerea pieselor de mobilier reveneau aici în exclusivitate bărbaților, femeile erau adesea acelea care le ornamenteau, ocupându-se totodată cu împletitul coșurilor, pe care le vindeau apoi prin târgurile din apropiere.

Piesa de mobilier cea mai frecventă în producția centrului a fost lada de zestre. Interesant de semnalat este faptul că Romanii de Sus figurează printre puținele centre subcarpatice în care s-au lucrat și lăzi cu capac bombat, alături de cele cu capac plan unanim răspândite în toată Oltenia. Lăzile cu capac bombat erau confecționate din lemn masiv, distinguându-se printr-o linie mai robustă și prin vigoarea inciziilor, puternic conturate. Decorul amplasat, de regulă, pe fațadă, mai rar pe capac, consta dintr-unul sau două medalioane centrale, compuse din mai multe cercuri concentrice, circumscrise unei rozete. În completare, de jur împrejurul medalioanelor și pe picioare erau dispuse alte ornamente circulare : arcuri de cerc, semicercuri întretăiate.

Ca frecvență, hambarele constituiau cea de a doua categorie de mobilier în producția centrului Romanii de Sus. Forma lor era aceeași cu a lăzilor de zestre cu capac plan, de care se deosebeau numai prin dimensiunile mai mari și prin simplitatea decorului redus la câteva linii oblice, dispuse pe capac sau pe scindura de sus a fațadei.

O grijă deosebită în ornamentare era acordată meselor-dulap, al căror decor incizat, asemănător lăzilor de zestre, alcătuit din rozete și jocuri de linii curbe, era dispus pe cele două uși, pe picioare și pe fața sertarului.

O mai mică frecvență în producția centrului a avut-o dulapul înalt de vase, ce are la partea superioară, în nota specifică centrelor vilcene, o piesă traforată și crestată în formă de semicerc, numită „coroană“. Decorul, dispus numai pe uși, era compus, ca și în cazul meselor-dulap, din combinații de linii curbe, grupate în jurul unui element central.

În afara pieselor de mobilier prezentate mai sus, la Romani s-au lucrat, ca peste tot în Oltenia, mese rotunde cu trei picioare, a căror formă arcuită reprezintă singurul element decorativ, iar în strinsă legătură cu acestea, scaunele joase, de formă rotundă sau dreptunghiulară. O variantă interesantă a scaunelor joase, confecționată la Romani, o constituie scaunele pentru copii, de formă circulară, având patru picioare și spătar. Platforma de șezut și spătarul sînt decorate prin incizie cu linii trase cu compasul.

Romanii de Sus este unul dintre puținele centre oltene care continuă să funcționeze și astăzi, cu toate că și aici numărul meșterilor a scăzut simțitor, iar gama produselor s-a redus, limitîndu-se la hambare, mese și scaune, de cele mai multe ori simple, neornamentate.

Tot în depresiunea Horezu se află și centrul de la Vaideeni, situat pe ambele maluri ale riului Luncavăț, la 42 km de Rm. Vilcea. În această



localitate, atestată documentar încă din anul 1504<sup>7</sup>, s-au așezat începînd din secolul al XVIII-lea ciobani veniți de peste munți, din Transilvania. Denumirea sa mai veche era Ferecați<sup>8</sup>, amintind de nefericirea țăranilor deposedați de pămînturile lor de către egumenii mănăstirii Bistrița. Improprietăriți în 1864 cu pămînturi de pe moșia statului, locuitorii se îndeletniceau în principal cu cultivarea pămîntului și creșterea vitelor, fiind recunoscuți și prin confecționarea șindrilei pentru care pădurile, ce acopereau la sfîrșitul secolului al XIX-lea suprafețe întinse, ofereau materie primă din belșug. Abundența lemnului în zonă a determinat în ultimele decenii ale secolului XX o proliferare a meșteșugurilor, gama produselor fiind foarte variată : unelte, obiecte de uz casnic, șei, piese de mobilier, instrumente muzicale (fluiere, cavale). Au apărut meșteri specializați, grupați în genere în partea satului numită Valea Plaiului, care lucrau la comandă sau pentru vînzare pe bani și cereale, desfăcîndu-și marfa în satele și tirgurile din Vilcea, Gorj, Dolj, Romanăți sau Argeș.

Producția de mobilier a centrului Vaideeni cuprindea lăzi de zestre, hambare, mese-dulap și cuiere de vase gen „blidare“. Pieseile cele mai realizate artistic erau și aici lăzile de zestre și mesele-dulap, al căror decor consta în special din ornamente circulare : medaliaone compuse din două-trei sau chiar mai multe cercuri concentrice, semicercuri și arcuri de cerc dispuse în registre orizontale. În completare, pe picioare sau pe capetele lăzilor erau utilizate motive liniare simple : triunghiuri, dreptunghiuri, hașuri „brăduți“. Uneori aceste motive puteau fi întîlnite și pe fațadă, în combinație cu ornamentele circulare.

Centrul a cunoscut cea mai intensă activitate în deceniile 5 și 6 ale secolului XX, perioadă în care activau numeroși meșteri, cei mai vestiți fiind cei din familia Felșu, cunoscuți mai ales sub numele de Șelaru, deoarece se îndeletniceau și cu confecționarea șeilor. Alături de aceștia mai activau meșteri din familiile Grozavu și Joița, precum și George Ursu, Pufoi Nicolae ș.a. În ultimii ani, numărul celor care practică meșteșugul confecționării mobilierului este în continuă scădere, printre cei ce mai lucrează numărîndu-se George Dan, Ion Ciobanu, Ion Felșu, Mihai Felșu, Dumitru Grozavu. Se constată însă o reprofilare în direcția împletiturilor din nuiiele de alun (coșuri) sau de răchită (mese, scaune, fotolii), existînd în acest sens chiar și un sector specializat în cadrul cooperativei din comună.

Un alt centru care aparține astăzi de comuna Vaideeni este Cerna, localitate amplasată pe riul cu același nume, dependentă odinioară de Slătioara, comună cu vechi tradiții meșteșugărești (olărit, vărărit, dulgherit, rotărit). Fără a cunoaște amploarea atinsă în centrele învecinate de la Vaideeni și, mai ales, de la Romanii de Sus, confecționarea mobilierului țăranesc a început să se practice la Cerna în urmă cu circa 50 de ani, primii meșteri, aparținînd familiei Dura, fiind originari din Băbeni, județul Vilcea. Deși lucrau toate categoriile de mobilier, ei s-au impus în special prin măiestria cu care executau mese „în cîrcei“.

<sup>7</sup> Georgeta Stoica, *op. cit.*, p. 185.

<sup>8</sup> Ion George Lahovary, *op. cit.*, p. 702.

Singurele piese ornamentate erau și aici lăzile și dulapurile, al căror decor combina motive liniare cu motive circulare, gama compozițională cea mai frecventă fiind aceea care utiliza dispunerea ornamentelor în două sau trei registre orizontale. Un procedeu folosit destul de des la piesele mai vechi, pentru punerea în valoare a unora sau altora dintre motive l-a constituit hașurarea. Ulterior, pentru obținerea aceluiași efect, meșterii din Cerna au folosit tehnica vopsirii, culorile cele mai răspândite fiind verdele, roșul, galbenul, mobilele astfel ornamentate pierzând însă acea notă de sobrietate care le dădea un aer de distincție și eleganță.

O caracteristică a centrului o constituie și faptul că, alături de meșterii specializați, care lucrau mobilier pentru vânzare, numeroși țărani își confecționau singuri, după modelul acestora, mobilele de care aveau nevoie, piesele executate de ei nefiind cu nimic mai prejos.

Ultimul centru de confecționare a mobilierului țărănesc din depresiunea Horezu este Urșaniul, sat aparținând astăzi de orașul Horezu, care a cunoscut străvechi tradiții în prelucrarea lemnului, impunându-se în ultima vreme mai ales prin sensibilitatea fluierelor și măiestria ciopliturilor mărunte, confecționate aici.

Fără a ajunge la dimensiunile atinse de producția de mobilier a altor centre vilcene, Urșaniul s-a impus în ultimele decenii ale secolului XX prin gradul înalt dobândit în realizarea artistică a pieselor. Decorul, predominant geometric, reunea motive liniare, executate cu horjul, și circulare, realizate cu compasul, în game compoziționale ingenios construite, utilizând mai ales dispunerea simetrică față de o axă verticală sau în registre orizontale. Alături de ornamentele geometrice se întâlneau uneori și motive solare (rozeta, vârtejul), fitomorfe (ramura de brad) sau zoomorfe (șarpele), ultimele categorii fiind utilizate în special în decorarea picioarelor lăzilor de zestre.

În afara localităților amplasate în depresiunea Horezu, Vâlcea numără și alte centre producătoare de mobilier, care se înșiruie de la nord către sud, de-a lungul văii Oltului și afluenților vestici ai acestuia (Călinești, Lotru, Bistrița, Luncavăț). Centrul cel mai nordic și totodată cel mai estic, situat în plină Țară a Loviștei, zonă care adăpostește încă o viață arhaică de un deosebit interes etnografic, îmbinând elemente vilcene, ardelen, argeșene și muscelene, este cel de la Poiana, sat aparținând comunei Perișani, componentă odinioară a plaiului Loviștea, județul Argeș, inclusă astăzi în granițele județului Vâlcea. Ocupația de bază a locuitorilor a constituit-o din totdeauna creșterea vitelor și a oilor, alături de care s-au încheput cu pomicultura și culesul fructelor de pădure. Pădurile, care acopereau pe aceste meleaguri suprafețe întinse, au oferit totodată materia primă necesară practicării unor meșteșuguri în lemn, printre care cea mai mare dezvoltare a cunoscut-o confecționarea mobilierului țărănesc, ce a căpătat în perioada interbelică proporții aproape de masă, Poiana situându-se în categoria centrelor vilcene mari, care s-au constituit la un moment dat în așezări de sine stătătoare. Astăzi, deși numărul meșterilor a scăzut simțitor ca urmare a scăderii gradului de solicitare din partea cumpărătorilor, continuă să mai existe cîțiva meșteri activi care confecționează, pentru vânzare la țîrg, diverse piese de mobilier, în special hambare, lăzi de zestre, mese și scaune.

Piesa cea mai realizată artistic din producția centrului a fost lada de zestre, în special „lăcrița“, ladă de dimensiuni mici, folosită pentru păstrarea obiectelor de valoare și a actelor. Proporțiile lor miniaturale și compozițiile ornamentale echilibrate fac din lăcrițele confecționate la Poiana piesele cele mai izbutite ale genului.

Ca o caracteristică a centrului remarcăm utilizarea în genere a motivelor executate cu compasul, în special a motivelor astrale sub formă de rozetă sau „roată înspîțată“, fapt ce denotă unele asemănări cu centre din Argeș (de pe valea Topologului), Muscel și Prahova<sup>9</sup>.

O piesă specifică pentru Poiana a fost masa pliantă, cu patru picioare, ușor transportabilă dintr-un loc într-altul, piesă care constituie probabil, după unii cercetători<sup>10</sup>, o influență venită de pe valea Topologului, și care a pătruns în producția centrului în urmă cu circa 50—60 de ani<sup>11</sup>.

În apropierea centrului Poiana-Perișani, dar dincoace de Olt, pe valea Lotrului, se află localitatea Brezoi, care numără printre satele aparținătoare două centre de confecționare a mobilierului țărănesc : Valea lui Stan și Călinești, amplasate la circa 9 km nord-vest și respectiv 5 km est de Brezoi, într-o regiune deluroasă, bogat împădurită. Relieful și clima acestor locuri, mai puțin propice pentru agricultură, au favorizat în schimb apicultura și creșterea vitelor mici, în timp ce marea bogăție a pădurilor i-a determinat pe locuitori să practice unele meșteșuguri prelucrătoare, printre care și confecționarea mobilierului țărănesc. Spre deosebire de centrul de la Poiana-Perișani, centrele de la Călinești și Valea lui Stan au fost centre de mai mici proporții, alcătuite din grupări de meșteri stabiliți în câte un cartier. Producția lor era asemănătoare, atât în ceea ce privește categoriile de mobilier, cât și modul în care erau ornamentate, făcându-se simțită o oarecare influență dinspre Poiana, mai ales, în decorarea lăzilor de zestre, unde predominau „roatele înspîțate“.

Alături de incizie, meșterii din Călinești și Valea lui Stan foloseau și vopsirea scîndurilor în culori alternante, procedeu care a căpătat o mai mare amploare în ultima vreme, cînd se remarcă însă preferințe pentru tonuri tari, uneori cam stridente : verde, portocaliu, frez.

Dacă în urmă cu circa 30 de ani numărul meșterilor din Brezoi care lucrau mobilier țărănesc era mult mai mare, astăzi el a scăzut simțitor. Se constată totodată o simplificare a ornamenticii, în sensul reducerii numărului de motive și a gamelor compoziționale, fapt ce duce uneori la schematism.

Rîul Bistrița grupează alte două centre de confecționare a mobilierului țărănesc : Bistrița și Frîncești. Primul aparține de comuna Costești, fiind amplasat pe cursul superior al rîului, în timp ce al doilea este situat între dealuri, în apropiere de vărsarea Bistriței în Olt, la circa 20 km de orașul Rîmnicu Vîlcea. Ambele sînt centre mai noi, înființate după anul 1920, fapt confirmat de vechimea pieselor, care nu depășește 65 de ani.

<sup>9</sup> Georgeta Stoica, *op. cit.*, p. 184.

<sup>10</sup> Maria Scarlat, *Centre specializate în confecționarea mobilierului pe Valea Topologului*, în Muzeul Satului. Studii și Cercetări, 1970, p. 306.

<sup>11</sup> Georgeta Stoica, *Centre specializate în prelucrarea artistică a lemnului, în Oltenia*, în Cibinium, 1969—1973, p. 207—232.

Producția de mobilier a celor două centre consta din hambare, lăzi de zestre și mese-dulap, cele mai realizate artistic fiind și aici „lacrele“ și în special cele de dimensiuni mai mici, „lăcritele“, ornamentate cu motive predominant circulare. În completare, pe picioare și pe capac erau trasate motive liniare simple, care puneau mai bine în evidență motivele centrale.

La unele exemplare mai vechi decorul era în întregime liniar, întreaga fațadă a lăzilor căpătînd aspectul unei table de șah pe care alternau dreptunghiuri cu diagonale duble, creînd impresia de plin și gol. Acest mod de ornamentare amintește de decorul pieselor realizate de meșterii gorjeni, fapt ce denotă unitatea stilistică a artei noastre populare.

În apropierea centrului Frîncești funcționează încă un centru de mobilier țărănesc, cu o producție destul de mare în deceniile trecute, astăzi pe punctul de a-și înceta activitatea. Este vorba de localitatea Șirineasa, amplasată pe cursul inferior al Luncavățului, la 27 km de Rîmnicu Vîlcea. Locuitorii acestei comune, odinioară clăcași pe moșia mănăstirii Horezu, împrăștiți la 1864, s-au îndeletnicit în principal cu creșterea vitelor și a oilor. Prezența masivă a pădurilor a determinat apariția aici a numeroase meșteșuguri de prelucrare a lemnului. Astfel, statisticile vremii consemnau existența la Șirineasa, la începutul secolului XX, a 24 dulgheri, 12 rotari, 5 dogari și 2 tîmplari<sup>12</sup>. Probabil căm din aceeași perioadă încep să apară și primii meșteri specializați în mobilier țărănesc, care deserveau la început numai localitățile învecinate. Ulterior, ca urmare a creșterii numărului lor, precum și a concurenței exercitată de centrul de la Frîncești, meșterii din Șirineasa și-au extins aria de desfacere a produselor, mergînd cu marfa spre sud, în satele din Cîmpia Dunării. Produsele executate de ei (hambare, lăzi de zestre, dulapuri, mese și scaune) se însciu, din punct de vedere al decorului, în tradiția centrelor vîlcene, care combină ornamentele realizate cu horjul cu cele executate cu compasul, în cadrul unor compoziții originale, echilibrate.

Concluzia care se desprinde analizînd producția de mobilier realizată de-a lungul timpului în diverse centre vîlcene este aceea că, după o perioadă de maximă proliferare și realizări remarcabile sub aspect estetic, perioadă care coincide cu sfîrșitul secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului XX, meșteșugul confecționării mobilierului țărănesc și-a redus treptat aria de activitate, ca urmare a mutațiilor profunde survenite în viața satelor, a creșterii gradului de civilizație a populației.

Avînd în vedere faptul că meșteșugul confecționării mobilierului țărănesc se numără printre meșteșugurile artistice tradiționale care au dat creații de seamă, înscrise în patrimoniul de valori al artei noastre populare, se încearcă astăzi o revitalizare a lui, în sensul integrării anumitor categorii de mobilier tradițional în modernismul vieții contemporane, al găsirii unui cadru adecvat care să permită preluarea creatoare a acestor tradiții. Numai astfel se poate realiza perpetuarea meșteșugului, formarea și perfecționarea unor noi generații de meșteșugari care să ducă mai departe tradițiile înaintașilor.

<sup>12</sup> Ion George Lahovary, *op. cit.*, p. 520—521.

---

**DES CENTRES DE CONFECTIONNEMENT DU MOBILIER PAYSAN DE VILCEA****Résumé**

1

**L'étude présente les principales centres de confectionnement du mobilier paysan de Vilcea, la zone d'Olténie avec la plus intense activité dans ce domaine. On énumère les catégories de mobilier, avec leurs particularités morphologiques et ornementales.**

**L'étude offre aussi des informations sur l'activité des artisans qui ont travaillé autrefois ou qui continuent aujourd'hui à travailler dans quelques centres actifs de Vilcea.**

## CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA FLOREI JUDEȚULUI DOLJ

---

ION TIȚĂ

Cu ocazia unor excursii pentru cunoașterea minunatului tezaur floristic din județul Dolj am identificat plantele din nota de față, a căror ordine de prezentare o facem după monumentală operă „Flora R. S. România“.

*Euphorbia palustris* L. — plantă înaltă pînă la 1,5 m, fiind cea mai robustă dintre Euphorbiaceele din țara noastră, se întâlnește în Oltenia numai în trei stațiuni : Piscu Nou (10), Bistreț și Bașcov—Calafat (9).

Recent noi am identificat specia în două stațiuni : pe marginea bălții Tarova, la aproximativ 8 km sud de satul Ghidici și la balta Săpata, la nord de satul Piscu Vechi.

*Vicia narbonensis* L. — plantă din familia Leguminoasae, de origine mediteraneană, se întâlnește în flora țării noastre în cîteva locuri din județele Constanța și Ilfov, pînă la această dată nefiind semnalată în Oltenia.

Noi am identificat această specie în luna mai 1980, în unele tufărișuri rare din pădurea Bașcov—Calafat.

Plantele erau viguroase și în plin proces de înflorire.

*Paliurus spina christi* Mill. (paliurul) — arbust spinos din familia Rhamnaceae caracteristic tufărișurilor stepice din Dobrogea.

A fost identificat pentru prima dată în Oltenia de M. Păun (1967), între localitățile Izvoarele și Gruia (6). În vara anului 1978 noi am identificat cîteva exemplare în pădurea Verbița.

Se constată că această specie are o mare plasticitate ecologică, pentru faptul că a mai fost semnalată și în alte zone geografice din țară : Moldova-Veche (I. Răzmeriță, 1968), Pietrele-Băneasa, județul Ilfov (D. Ivan, 1971), și în cîteva locuri din jurul orașului Lipova, județul Arad (I. Tiță, 1967).

Datorită armăturii de spini a ramurilor această specie poate fi recomandată pentru gardurile vii din jurul plantațiilor de vii și pomi fructiferi.

*Solanum alatum* Munch. — plantă din familia Solonaceae am semnalat-o pentru prima dată în Oltenia în anul 1970, într-o cultură de sfeclă de zahăr din apropierea comunei Bistreț. În ultimii ani am identificat plante în culturi de sfeclă de zahăr, fasole și soia în apropierea localităților Poiana Mare, Rast, Băilești, Maglavit.

Specia aceasta prezintă fructele de culoare roșu aprins, deosebindu-se ușor de specia *S. luteum* Mill., care are fructele galbene și de *S. nigrum*,

care are fructele negre. Fiind o buruiiană periculoasă considerăm că trebuie să fie în atenția specialiștilor.

*Echinocystis echinata* (Mühl.) Britt. (bostânaș spinos) — specie urcătoare din familia Cucurbitaceae, pe care am semnalat-o în Ostrovul lui Vană (Rast) la data de 25 august 1980.

Plantele erau agățate pe exemplare ale speciei *Amorpha fruticosa* L. (salcâm mic) și prezentau fructe cu semințe ajunse la maturitate. Pînă la această dată se pare că această stațiune este singura din Oltenia unde se întâlnește specia.

*Silybum marianum* (L.) Gart. (armurariu, argințică de grădină), este o specie din familia Compositae ce se întâlnește cultivată în grădini precum și subspontan în unele zone din nordul țării.

Caracterele mai importante prin care se recunoaște planta sînt: tulpina erectă, înaltă de 60—150 cm, culcată-arahoid, tomentoasă, frunzele mari lucioase, de-a lungul nervurilor alb pătate și flori grupate în antodii solitare cu foliole involucrare spinoase.

În Oltenia semnalăm planta pentru prima dată pe marginea unor canale de irigație din zonele Calafat, Maglavit, Moțăței, Poiana Mare, Seaca de Cîmp. Considerăm că specia a apărut în aceste locuri prin intermediul apei de irigație care a transportat semințele. Această specie se recomandă ca o veritabilă plantă medicinală în tratamentul unor boli de ficat și splină.

*Galanthus graecus* Orph. (ghiocei), plantă din familia Amaryllidaceae ce a fost semnalată pentru prima dată în Oltenia în anul 1962 de A. Buia și C. Maloș (4), ca fiind cultivată în grădinile țărănești din Calafat, Maglavit, Basarabi și Poiana Mare.

Noi am găsit planta în cîteva exemplare pe un grind într-un ostrov dunărean la sud de comuna Rast, numit „Ostrovul lui Vană“, fiind prima stațiune unde specia se întâlnește spontan în Oltenia.

Din spusele unor cetățeni mai în vîrstă din Rast reiese că această specie era mult mai numeroasă în acest loc, dar prin introducerea animalelor în ostrov numărul ei a scăzut.

În țara noastră planta se mai întâlnește în Dobrogea fiind semnalată de C. Zahariadi (1956) și V. Ionescu-Țeculescu, I. Cristureanu (1967).

*Sternbergia lutea* (L.), plantă rară în flora Olteniei, din familia Amaryllidaceae, a fost publicată pentru prima dată de I. Tiță în Oltenia în 1964, ca fiind specie cultivată în grădinile cetățenilor din comuna Seaca de Cîmp. Ulterior alți autori citează planta în diferite locuri din Oltenia. În fosta insulă Ada-Kaleh au publicat-o I. Cristureanu și E. Eliade, în 1967, (2) N. Roman în 1974 (8) iar Gh. Popescu a semnalat-o în 1979 în grădinile unor cetățeni din comuna Rast (7).

Fiind interesați în problema cunoașterii ariei de răspîndire a plantei în Oltenia, prin diferite mijloace de investigație am constatat că ea este mult mai răspîndită în cultură, găsindu-se în grădinile din satele dunărene, de la Drobeta Turnu Severin pînă la Corabia, dar mai ales în zona Calafat—Bistreț. În unele sate cetățenii numesc planta „ghiocei galbeni“ (Piscu Vechi, Poiana Mare), iar în cele mai multe „ghiocei de toamnă“. În Dicționarul etnobotanic (1968) de A. Borza, denumirea populară a speciei este „ghiocele de toamnă“.



Cu toate cercetările pe care le-am efectuat pe teren nu am reușit să identificăm planta în flora spontană.

Fiind o plantă care înflorește toamna târziu, cînd în această perioadă majoritatea speciilor floricole își încetează ciclul biologic și avînd o valoare decorativă deosebită, prin coloritul florilor, cit și prin faptul că este o plantă rară în flora țării noastre, propunem extinderea culturii pentru înfrumusețarea parcurilor și grădinilor, precum și ocrotirea ei.

*Cladium mariscun* (L.) Pohl — plantă din familia Cyperaceae, se întâlnește destul de rar în unele regiuni din țara noastră. În Oltenia a fost semnalată pentru prima dată în anul 1975 de M. Păun și I. Tiță, pe marginea bălții „Ochista” la sud de comuna Seaca de Cîmp. Recent noi am identificat planta pe marginile bălții „Săpata” la nord de Piscu Vechi și pe marginea bălții „Bagioaica”, la aproximativ 10 km sud de satul Tunarii Vechi.

## CONTRIBUTIONS A LA CONNAISSANCE DE LA FLORE DU DEPARTEMENT — DOLJ

### Résumé

Dans cette communication les auteurs signale quatre espèces de nouvelles plantes dans la flore de l'Oltenia : *Vicia narbonensis*, *Solanum alatum*, *Echinocystis echinata*, *Sylibum maritimum*.

Aussi, il indique nouvelles stations dans l'Olténie pour les espèces : *Euphorbia palustris*, *Paliurus spina christi*, *Galanthus graecus*, *Sternbergia lutea*, *Cladium mariscus*.

### BIBLIOGRAFIE

1. Al. Borza, *Dicționar etnobotanic*, Editura Academiei R.S.R., București, 1968.
2. I. Cristurean, E. Eliade, în „Revista Muzeelor”, București, 1968, nr. 3, p. 68.
3. V. Ionescu-Teculescu, I. Cristurean, în „Ocrotirea naturii” nr. 1/1967, p. 32.
4. C. Maloș, în „Natura”, seria biologie, nr. 2, 1967, p. 18.
5. M. Păun, I. Tiță, *Schedae ad „Flora Olteniae exiccatam”, Centuria XI*, Craiova, 1978.
6. M. Păun, în „Natura”, 1967, nr. 2, p. 22.
7. Gh. Popescu, în „Studii și cercetări de biologie”, 1979.
8. N. Roman, *Flora și vegetația din sudul Podișului Mehedinți*, Editura Academiei R.S.R., București, 1974.
9. I. Tiță, în „Studii și cercetări”. Subcomisia Ocrotirii Monumentelor Naturii Oltenia, Drobeta-Turnu Severin, 1975, p. 19.
10. *Flora R.S.R.*, vol. I—XIII, București, 1952—1976.



## PLANTELE ÎN VIAȚA LOCUITORILOR ZONEI BECHET — DOLJ

ADRIAN NĂSTASE

Lucrarea de față încearcă să reliefeze importanța plantelor în viața materială (așezări, ocupații, meșteșuguri, hrană, tămăduirea unor boli) și spirituală a locuitorilor din comunele Dăbuleni, Călărași, Bechet, Ostroveni și Sadova din județul Dolj. Deoarece s-a scris foarte puțin despre această parte a țării, timp de peste două decenii a fost cules, de la bătrîni satelor, un bogat material botanic și informații despre semnificația denumirilor și întrebuințării plantelor, cu sprijinul inginerului agronom Dumitru Arambașu și a profesorului Gheorghe Boaghe.

Teritoriul cercetat este situat în sud-estul județului Dolj, la interferența zonelor etnografice Dolj și Cîmpia Romanaiilor.

Clima zonei este continentală, cu temperaturi medii anuale de 11°C, dar cu contraste mari între temperaturile lunilor de iarnă și de vară. Cantitățile de precipitații sînt în medie de 500 mm pe an, iar vînturile predominante sînt Crivățul și Austrul.

În nordul localităților Dăbuleni, Călărași, Bechet și la răsărit de Ostroveni, Lișteava, Piscul Sadovei, Sadova și Damian se întindeau, pînă nu de mult, dune de nisip, care, prin lucrările hidroameliorative, au devenit fertile terenuri agricole.

Vegetația de pe aceste terase ale Dunării era săracă, specifică nisipurilor zburătoare din stînga Jiului, spre deosebire de vegetația din luncă, abundentă, chiar luxuriantă.

Datorită acestor condiții naturale, cărora li se adaugă binefăcătoarea apă a bătrînului Danubiu și a mult cîntatului Jieț (pe vechea albie a Jiului) așezările sînt mari, de tip adunat, cu funcții agricole (Dăbuleni, Călărași, Ostroveni) sau mixte (agroindustriale — Bechet și agromeșteșugărești — Sadova).

Forma satelor este alungită, cu structură ordonată și textură reglată. Mai mult, planul Bechetului Nou este perfect geometric, cu ulițe largi intersectate perpendicular. În localitățile amintite se observă unele transformări pe linia urbanizării (Bechet, Sadova, Dăbuleni) — blocuri de locuințe, edificii social-culturale, fabrici.

În vremurile străvechi, în Cîmpia Olteniei, predominau bordeiul de pămînt și coliba la suprafață. Pentru construirea acestora și mai tîrziu a celorlalte adăposturi, un rol important l-a avut lemnul din secularele păduri de stejar (*Quercus pedunculiflora* și sp.) de la Dăbuleni, Bechet și Sadova, din care n-au mai rămas decît trei falnici arbori la Dăbuleni. Pentru construcții se mai folosea lemnul de plop (*Populus sp.*) și salcie

(*Salix* sp.), iar la sfârșitul secolului trecut, lemnul de salcîm (*Robinia pseudacacia*) plantat aici pe circa 10 000 ha, în masiv, pentru oprirea vinturilor.

Lemnul brut, cioplit sau tăiat în scînduri, folosea la înălțarea pereților și acoperișurilor, iar mai târziu, ca urmare a restrîngerii pădurilor, doar la îngrădiri de ruiele umplute cu pămînt. În vremurile mai apropiate, pentru construcții se foloseau „turte” din pămînt și paie, chirpici din lut cu paie sau pleavă.

Pînă mai ieri, casele și dependințele erau acoperite cu trestie (*Phragmites australis*), papură (*Thypha latifolia*) și cu paie de secară (*Secale cereale*) sau grîu (*Triticum aestivum*).

Și în interiorul caselor țărănești lemnul a fost și mai este prezent. La vatră (încăperea întîlnită tot mai puțin în zonă), corlata era din lemn. La fel unele obiecte de uz gospodăresc : masa și scaunele cu trei picioare (salcie sau plop), blidele, lingurile, solnițele și dulapurile de vase, pivele pentru sare și lăzile de mălai etc.

La camera de zi (odaia bună) întîlnim patul din lemn de salcie și mobilierul adecvat : lăzi de zestre (stejar), masa și scaunele, cuierul etc.

Obiectele textile de port (ii, costume), de podoabă și de casă (ștergare, albituri de pat, fețe de masă și de pernă, perdele, covoare, așternuturi ș.a.), erau țesute din in (*Linum usitatissimum*), cîneapă (*Cannabis sativa*), bumbac (*Gossypium herbaceum*) și borangic.

În fața curții, pentru uz comun, se găseau fîntînile cu cumpănă și ciuturi din lemn de stejar. O fîntînă dintr-un „burlan” de tufan scobit a fost descoperită în 1974 în nordul Bechetului. Ea fusese „slobozită” de Stoian Ogrineanu la 1888 și folosită pînă după primul război mondial. Astăzi această fîntînă „înalță” de 2,5 m (inițial avusese circa 5 m) și cu diametrul de 1,2 m se află la punctul muzeistic din Bechet.

Întreaga gospodărie era împrejmuită cu gard din trestie, iar mai târziu din scînduri de salcie și plop.

Ocupațiile locuitorilor din zona Bechet erau și sînt diverse, predominînd agricultura, care asigură necesarul de hrană și surplusul de produse pentru schimburile comerciale. Aici se cultivau : grîul, secara, pepenji (*Citrullus lanatus*) orzul (*Hordeum vulgare*), meiul (*Panicum miliaceum*), fasoița (*Phaseolus vulgaris*), cînepa și inul, apoi, porumbul (*Zea mays*), floarea soarelui (*Helianthus annuus*), sfecla de zahăr (*Beta vulgaris* var. *altissima*), tutunul (*Nicotina tabacum*), cartoful (*Solanum tuberosum*), sorgul (*Sorghum bicolor*), ricinul (*Ricinus communis*), soia (*Glycine max*) și arahidele (*Arachis hypogaea*).

Pentru pregătirea terenului, semănat, întreținerea culturilor, recoltarea și păstrarea produselor, multe din obiectele și unelte folosite erau confecționate din lemn. Plugul avea grindeiul și coarnele din lemn de păr (*Pyrus communis*), dud (*Morus alba* și *M. nigra*) sau salcîm. Asemănătoare erau rarița și prășitoarea. Grapa era din „mărăcini” — păducel — (*Crataegus monogyna*) sau crengi de dud. Porumbul era semănat cu parul de plop sau cu călcîiul.

La recoltatul grîului erau folosite secera ou minier de lemn de salcie, coasa cu „copăria” de fag (*Fagus sylvatica*), jugastrul (*Acer campestre*) sau salcîm și „piciorul” de dud. Grebla era din lemn de fag cu coada de

alun (*Corylus avellana*). În prezent, pentru transportul baloților, în urma preselor sînt folosite sînii cu tălpi de dud sau salcîm.

Pomicultura era puțin practică în zonă, datorită gerurilor din iarnă și căldurilor (ce „coc oul în nisip“) de vară, care distrugau sistemul radicular al plantelor. Ici, colo, prin curți, erau cîte un măr (*Mallus domestica*) sau păr, cireș (*Prunus avium*) sau vișin (*Prunus cerasus*), zarzăr (*Prunus armeniaca*) sau coroduş (*Prunus cerasifera*), mai mulți gutui (*Cydonia oblonga*) sau cîte un nuc (*Juglans regia*), la vie. Dacă ieri, „poamele“ erau procurate de la „mocanii“ din Vilcea, pe un ciur de mălai sau o baniță de „boabe“ (grîu sau porumb), azi livezile întinse de piersici (*Prunus persica*) și măr de la Dăbuleni, Călărași și Sadova dau producții demne de învidiat.

În zonă, arborii îndrăgiți al localnicilor a fost dudul, pentru umbră, cînd sătenii erau la sapă în cîmp, pentru frunza ce hrănea viernii de mătase, pentru butoaiele în care țuca devenea galbenă ca lămiia și pentru dulele ce se mînceau dimineața „pe inima goală“.

Viticultura a fost și este o îndeletnicire mult practică de locuitorii de aici. Pînă nu de mult, în pădurile din luncă, vița de vie (*Vitis vinifera*) creștea sălbatic. Cu timpul s-a răspîndit soiul „1001“, iar prin selecție s-au obținut soiurile autohtone: roșioară, zaibăr, berbecel, săină și corb. Butașii viței de vie erau „îngropați“ cu „sădilica“, apoi cu casmaua.

Cosoarele pentru tăiatul viei și culesul strugurilor aveau minierul din lemn de salcie. Strugurii erau culeși în coșuri de nuiele de răchită și transportați cu carul. Pentru zdrobitul strugurilor se foloseau zdrobitorul din lemn de dud, linul de stejar, salcîm sau dud, iar vinul se păstra în butoaie de stejar, dud și salcîm. La vie, pentru pază, se făceau cătune și foisoare din stuf.

O altă ocupație a oamenilor de pe aceste meleaguri a fost creșterea animalelor. Oile (*turcană și țigaie*), vitele (*Sura de stepă*), bivoli (pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea), caprele (după al doilea război mondial), porcii și păsările de tot felul se hrăneau cu plante, în general din flora spontană: pălămidă (*Cirsium arvense*), susai (*Sonchus arvensis*), lobodă (*Atriplex* sp.), știr (*Amaranthus* sp.) ovăscior (*Avena fatua*), grîneată (*Hordeum murinum*), pătlagină (*Plantago* sp.), măciuchită (*Heleochoa alopecuroides*), bușleag (*Pycnus flavescent*), pir (*Agropyron repens*), talpa gîștei (*Cynodon dactylon*) și cu plante cultivate: porumb, secară, grîu, floarea soarelui, orz, rapiță (*Sinapis arvensis*), lucernă (*Medicago sativa*), trifoi (*Trifolium* sp.), sfeclă de zahăr și legume.

Pentru prelucrarea laptelui se foloseau: putineiu, boata, ciubărul, meșteșugite din lemn de „brad“ de mocanii olteni.

Ca ocupație secundară, albinăritul a fost și este practicat îndeosebi de locuitorii Sadovei, care se pot mîndri cu producțiile de miere obținute. Înainte vreme stupăritul era arhaic, în știubee din tufani, ploi și sălcii putrezite, sau în coșnițe (ulee) din nuiele și papură; astăzi se folosesc stupi sistematici din lemn de brad (*Abies alba*) sau molid (*Picea abies*). Stupăritul a fost favorizat după 1870 și de pădurile de salcîm ce ocupau suprafețe întinse între Sadova, Piscul Sadovei, Bechet, Dăbuleni și Măgura Doina.

Creșterea viermilor de mătase se practica mai ales de locuitorii din Dăbuleni, care erau vestiți în producțiile obținute. Azi, locul duzilor răzeți a fost luat de duzii furajeri, plantați în masiv și care asigură, împreună cu frunza de ricin, hrana pentru două generații de viermi de mătase, care sînt crescuți în toate localitățile din zonă.

O îndeletnicire mult „gustată“ de bechețeni dar și de dăbuleni, călărășeni, ostroveni și chiar sadoveni era pescuitul pe Dunăre, în Jiu și Jieț, în fosta baltă a Potelului sau în bălțile rămase după inundațiile din primăvară. Se foloseau unelte de pescuit din nuiiele (coșuri simple astupate cu șomoiagi din paie, coșuri oarbe, virșe, țăpoaice), iar la retragerea apelor se „plantau“ gardurile (cotete) din trestie sau lănteți din plop. Pentru prînsul somnului se foloseau „cloncul“ din lemn de saloie, cu care se „bătea“ apa. Unelele de pescuit împletite din fir de cînepă, în sau bumbac (jigajnia, virșa, setca, năvodul, cîrstașul, năpasta, minciogul) au fost înlocuite ulterior cu cele împletite din fire sintetice. La „bătaia“ peștelui se foloseau ostiile înfipite cu îndeminare în spatele celor mai mari exemplare.

Vînătoarea a fost și ea practică, atît pentru procurarea hranei, cît și pentru blănuri. La început erau folosite bîtele, arcurile cu săgeți, apoi, pentru prinderea mamiferelor erau folosiți țărushi din lemn cu laț din sîrmă, sau capcanele (groplile) acoperite cu crengi și frunzar.

Ocupațiile casnice erau și sînt multiple, de la cele destinate satisfacerii cerințelor vitale (alimentație, vestimentație) la cele spirituale.

Pentru prepararea hranei se foloseau : țestul din lut amestecat cu pleavă de grîu, lipit cu balebă de cal, încins cu paie, coceni etc. ; crăcane din lemn, de care se atîrnau oalele din lut pentru fiert ; cîrpătorele ș.a.

La cîmp, apa se bea cu trochițe (*Lagenaria siceraria*) din polovece și donițe, iar acasă cu linguroaie de lemn, din găleți. La Bechet s-au găsit și troci împletite cu nuiiele de răchită.

Pe lîngă plantele cultivate, care prelucrate formau hrana de bază a populației, erau și mai sînt consumate ca „trufandale“ o serie de plante spontane. Primăvara, cînd organismul are nevoie de multe vitamine, locuitorii din sud-estul Doljului consumă cu poftă ciorbele de urzici, pînă la Florii se mîncă urzicile de pădure (*Urtica dioica*), apoi acestea „se mărîtă“ și sînt căutate „greceștile“ (*Urtica urens*). Tot la ciorbe se foloseau grașița (*Portulaca oleracea*), știrul, loboda, dragaveiul (*Rumex crispus*), rochița păsăricii (*Convolvulus arvensis*). Gustoase sînt și salatele de păpădie (*Taraxacum officinale*), măcriș (*Rumex acetosa*) și unișor (*Ranunculus ficaria*). Pentru „înăcritul“ ciorbelor și salatelor se foloseau agurida și corcodușele.

Din bureții de salcîm (*Tricholoma georgii*) și ciupercile de cîmp (*Psaliota campestris*) se preparau gustoasele ciulamale.

La săpatul „de-al doilea“ al viei se consumau lăstarii cu sare și mămligă rce. Copiii erau mari amatori ai purului (*Allium rotundum*), năstureilor (*Malva neglecta*), morcovilor porcești (*Helianthus tuberosus*), măceșelor (*Rosa canina*) fructelor de păducel și coacăz (*Ribes uva-crispa*).

Meșesugurile populare erau torsul și țesutul, prelucrarea papurei și a lemnului. După „topire“, inul și cînepa erau melitate și dărăcite, apoi fuioarele se prindeau în furcile simple sau frumos ornamentate și erau

toarse cu fusele din salcie și plop, apoi răsucite cu răsucelnița. Sculele se făceau cu rășchitoarele, iar țevile (din trestie) se „umpleau” cu ață cu ajutorul vîrtelnițelor.

Pînza pentru ii, cămăși, velințe, covoare, fețe de pernă, ștergare, era țesută în războaie din lemn de dud, stejar și salcîm.

Torsul firului, țesutul și vopsitul erau făcute în totalitate în gospodăria țărănească. Femeile, cu priceperea lor, sînguincioase, fetele pînă la mărițiș, în zilele de lucru, la vatră sau sub cerul liber, preparau din coajă de răchită și anin (*Alnus glutinosa*) din pădurile și zăvoaiele luncilor, din „coji” de zarzăr, „foi” de ceapă (*Allium cepa*) și frunze de gutui, din plante de izma broaștei (*Mentha aquatica*), din flori de liliac și alte „amestecături”, cu zeamă de varză și piatră acră, culori de o rară frumusețe. Pentru colorarea țesăturilor se foloseau : mentă, anin și urzică pentru culoarea neagră ; „coji” de zarzăr și nuc pentru maron ; „vine” de salcie pentru vișiniu închis : coajă de vișin și dud pentru vernil ; rădăcină de păducel pentru albastru închis ; nalbă pentru culoarea săină (gri-deschis) ; foi de ceapă pentru galben și crem ; plumuna (*Nymphaea alba*) pentru albastru ; crin (*Iris germanica*), pentru albastru violet ; sunătoare (*Hypericum perforatum*) pentru sablu.

Un alt meșteșug, cu care sadovenii se mai pot mîndri, este prelucrarea papurei. Aceasta se răsucea cu cioaca (sucala), apoi, în război, se împleteau coșuri pentru rufe și pentru transport, ștergare, papornițe, rogojini etc. Tot sadovenii erau renumiți în confecționarea „coteațelor” (ostrețe) din trestie pentru tavanele locuințelor.

În vremea din urmă, bechetenii și ostrovenii au început să se „specializeze” în împletitul coșurilor și al altor obiecte din nuiele, mult solicitate la export.

Prelucrarea lemnului se făcea de către dogari, timplari, lingurari, dulgheri etc. Pînă pe la 1930 lemnele de foc sau scînduri erau tăiate cu joagărele manuale. Apoi, au apărut în toate localitățile amintite circularele, iar în prezent sînt banziguri în C.A.P. și cooperativele meșteșugărești.

Dogari și dulgheri renumiți erau la Sadova. Putinele și butoaiele din dud, stejar și salcîm, tocurile de uși și ferestre erau transportate în căruțele cu coviltir din papură sau trestie spre localitățile unde se comercializau.

Mici ateliere meșteșugărești de cismărie și croitorie se aflau în Bechet. Aici se confecționau saboți din lemn, opinci, bocanci, cisme și chiar pantofi. Unii meseriași împleteau hamuri și frînghii de cîneapă folosite la transport.

Pînă la apariția „industriei țărănești” cerealele erau transformate în uroaie cu ajutorul rîșnițelor din piatră, cu suportul și minerul din lemn. Apoi, făina și mălaiul „curgeau” din coșul morilor de apă, cu roata din lemn, de la Bechet, Ostroveni și Sadova, iar spre anii noștri, de la morile cu piatră (Bechet) și valțuri, (Lișteava, Dăbuleni și Călărași).

Aflîndu-se pe malul bătrînului fluviu, față în față cu vechea cetate Rahova (azi orașul Oreahovo) din Bulgaria, Bechetul a fost și un renumit port. În antichitate, pe aici se aduceau amforele cu ulei de măsline din Grecia, iar în evul mediu se făcea negoț cu sarea adusă de la Ocnele



Mari, pe „Drumul Sării“, cu carêre trase de cite șase perechi de boi. Mai târziu, în schela de aici se încărcău cu cereale șeicile turcești (din lemn) ce luau drumul Constantinopolului. Pe la începutul secolului al XX-lea „orășelul“ era în plină dezvoltare. Negustorii s-a înmulțit. Prăvăliile au „invadat“ Bechetul Vechi, apoi pe cel Nou. În port se încărcău și descărcău grîne, lemne și alte produse.

În tirgurile-obor de la Bechet (sîmbăta), Dăbuleni și Sadova (duminița), se vindeau și cumpărau de toate : cereale (măsurate de banița), fructe, obiecte de uz casnic și podoabe, țesături pentru îmbrăcăminte și casă. Pentru transport se foloseau cobilița din lemn de plop sau salcie, roaba, carul și căruța, iar iarna sania.

Plantele erau și mai sînt prezente și în tămăduirea bolilor sau alinarea unor dureri.

Ca „doctor“ se folosesc pe lingă principalele plante medicinale : mușetelul (*Matricaria chamomilla*), teiul (*Tilia sp.*), sunătoarea, pătlagina, și : ceai de rug (*Rubus caesius*), ceapă și flori de salcîm contra tusei ; ceai de soc (*Sambucus nigra*) pentru năduf ; ceai de laur (*Dantura stromonium*) pentru junghi ; izmă (*Mentha piperita*) pentru stomac ; nodoțică (*Equistum arvense*) și troscot (*Polygonum aviculare*) pentru rinichi ; urzică creată (*Lycopus europaeus*) pentru splină ; pelin (*Artemisia absinthium*) pentru ficat ; rădăcini de urzică grecească pentru inimă.

Cu foi de varză (*Brassica oleracea var. capitata*) încălzite se înveleau copiii „de răceală“. Frunzele de laur, de mușcată (*Pelargonium zonale*) și foile de troacă erau folosite pentru buboaie (furuncule). Foile de leandru (*Nerium oleander*), cu pucioasă, contra rîiei. Aloe (*Aloë ferox*) pentru ficat, plămîni, bube. Pelinul pentru vinul pelin și contra purecilor, mugurii de plop, frecați cu untură și iarbă mare (*Inula helenium*) pentru întărirea rădăcinii părului.

Întreaga viață a oamenilor, de la naștere pînă la moarte, toate fazele ei (pruncia, copilărie, adolescență, maturitatea) este legată de plante. La naștere se puneau în scăldătoare boabe de grîu și porumb, solzi de pește, bani și flori, după anotimp (de la gingașii ghiociei — *Galanthus nivalis* —, la „încărunțitele“ tufănele — *Chrysanthemum sp.*). Celor născuți cu tichie (membrană) li se puneau rug și ceapă în subțioară, iar în gură „bob“ de tămîie să nu se facă strigoi.

Premianții școlilor generale mai primesc și azi coronite împletite din margarete (*Chrysanthemum leucanthemum*) și din frumoasele flori ale cîmpului.

La nuntă se aduc „crezanteme“ albe, iar luminările sînt împodobite cu iederă (*Hedera helix*), buxus (*Buxus sempervirens*) și buchete din florile anotimpului. Nu lipsește busuiocul (*Ocimum basilicum*).

Pentru ultimul drum al vieții se pregătesc buchetele de mușcată, busuioc, crăciuniță, magheran, cerceluș etc., iar în cimitire predomină stînjeneii albaștri, plante perene puțin pretențioase, liliacul și alte plante cultivate.

Plantele au constituit întotdeauna și un izvor de inspirație pentru cîntecele, poezia și arta populară.

Cîntecele bătrînești ocupă un loc de seamă în poezia noastră populară, atît prin valoarea lor istorico-documentară, cît și prin realizarea lor artis-

tică. Din cercetările întreprinse pînă acum s-a observat o scădere treptată a circulației cîntecelor bătrînești. Acestea mai sînt interpretate de rapsozii populari și de unii tineri care culeg și încearcă să interpreteze cîntecele ce trebuie să dăinuiască peste veacuri. Redăm mai jos versuri din cîntecele ce „merg la inima românului” unde, pe lângă nelipsitul leit-motiv „frunză verde”, întîlnim numele plantei cîntate : *Iortoman* : — *Foaie verde sălcioară, / Colea-n vale-n Inidoară...* ; *Chera Cheralina* : *Verde de-o mălură / Din vad de Brăilă... / Verde nucă seacă / Dar cu ce să-ncarcă ?... / Verde viorea / Dar cine încărca ? / Verde matostat / Savai, cel Harap, / ...Lină, Cherălină, / Floare din grădină... / Foaie trei migdale / La un port de Mare ; Tanislav : Foaie verde micșunea / Pi dincolo, pi dincola... / Foaie verde trei măsline / Ascultați copii la mine ; Corbea* : — *Foaie verde lobodă / În curte la Ștefan Vodă... / Foaie verde meri domnești / la cele căși mari domnești...* ; *Toma Alimoș* : — *Foaie verde măr-gărit / Pe cel drum cam părăsit / Cu troscot verde-nvălit, / Cu negar acoperit... / ; Miu Haiducu* : — *Foaie verde meri domnești, / Sus, sus, sus, la București... / Foaie verde de-o cicoare / Să vezi, Calea, fată mare... / ; Iancu Jianu* : — *Frunză verde degețel / Colea-n vale-n făgețel / Sub umbră de păducel... / , Siminoc și busuioc / Cîntă cucu-n vîrf de plop, / Iancu se trage la Olt... / ; Călin* : — *Foaie verde lin pelin / De pelin și rozmarin / ... ; Pentru-o oală de urzici / Îți ia vîca din girlici / Pentru-o baniță de mei / Stau copiii pe bordei / ; Radu Anghel* : — *Foaie verde samulastră / La un fag rotat, în coastă / ... Foaie verde-a murelor / Sus pe Dealu Grecilor... / ; Baba Sirba* : — *Și-am zis verde foaie lată, / Bate vîntul de la baltă... / ; Milea* : — *Foaie verde trei aglici / Strigă Milea dintre lunci... / ; Gruia lui Novac* : — *Foaie verde de spanac / La cerdacul lui Novac... / ; Cîntecul Radului* : — *Lele, lina bobului / Prin pădurea bradului / Trece mama Radului... / Foaie verde de cicoare / Într-o zi-n amiaza mare... / ; Baba Novac* : — *La teiul plecat / La chilia lui Novac... / ; Marcu Viteazu* : — *Frunză verde a bobului / Sus pe malul Oltului... / , Frunză verde, salbă moale / Dunăre, apă vioaie... / ; Muscu* : — *Frunză verde trei lămii / Muscule de unde vii ? /*

Alte balade și cîntece de haiducie evocă :

*Foaie verde d-asomie / La cîmp, nene, la cîmpie... / Foaie verde de trei mure / Pădure și iar pădure... / Foaie verde lin pelin / Vai de copilul străin... /*

Plantele sînt prezente și în versuri ce evocă evenimentele din 1907 : *Arde para focului / Jos la gura Jiului / Ard conace cu averi / Jefuite de boieri / La Horez și Poenari / Gîngiova și Orășani / Ard pătule cu bucate / De pe la clăcași furate / Averi strînse cu toptanul / De Vergică Tîrnoveanu / De Capră la Gîngiova / Si Lățea la Ostroveni.*

În alte versiuni ale cîntecelor de jale se întîlnesc : *Foaie verde bob năut, ...de trei brazi, ...peliniță, ...și-o lalea, ...porumbări, „coelie...”, de-o smicea, ...de-o negară, ...lemn cînesc...*

Sărbătorile de iarnă sînt marcate de numeroase cîntece interpretate de copii, tineri și vîrstnici, individual sau în grupuri. Dintre colinde am ales cîteva versuri în care sînt prezente și plantele : *Busuioc verde pe masă / Dă-ne gazdă drumu-n casă / ...Dar-ar Domnul să răsară / Grîu de*

- făsui (fasole) — *Phaseolus vulgaris* L.
- flori de pai (plevaiță) — *Xeranthemum annuum* L.
- ghiara găinii (măzăriche) — *Vicia* sp.
- ghiccei (narcise) — *Narcissus poeticus* L.
- grîneată (orzul șoarecilor) — *Hordeum murinum* L.
- laur (ciumăfaie) — *Datura stramonium* L.
- lăon (ciuma apelor) — *Helodea canadensis* Rich.
- lipic (mohor) — *Setaria* sp.
- măceș (păducel) — *Crataegus monogyna* L.
- măciuchiță — *Helochloa alopecuroides* (Pill et Mitt.) Host.
- mărgăritar (lăcrămioara) — *Convallaria majalis* L.
- morcovi porcești (napi porcești) — *Helianthus tuberosus* L.
- moureață (iarba bărboasă) — *Echinochloa crus-gallii* (L.) P. Beauv.
- năsturei (nalba rotundă) — *Malva neglecta* Wallr.
- nodoțică (coada calului) — *Equisetum arvense* L.
- greșniță (orăstică) — *Lathyrus aphaca* L.
- oțătar (senușer) — *Alisanthus altissima* (Mill) Swingle.
- ovăscior (odos) — *Avena fatua* L.
- paltin (arțar) — *Acer* sp.
- păiugă (iarba cîmpului) — *Agrostis stolonifera* L.
- păiuș alb (ovăscior) — *Avenastrum versicolor* (Vill) Fritsch.
- părul porcului (rogoz) — *Carex* sp.
- pîstăi — (ardei iute).
- plumuna (nufăr alb) — *Nymphaea alba* L.
- rochița păsăricii (volbura).
- rochița rîndunicii (cupa vacii) — *Calystegia sepium* R.Br.
- spiculiță (garofițe) — *Dianthus* sp.
- talpa gîștei (pir gros) — *Cynodon dactylon* (1). Pers. și (merișor roșu) *Digitalia sanguinalis* (L.) Scop.
- tîrnomete (ciurlan) — *Salsola ruthenica* Iljin.
- troacă (tidva) — *Lagenaria siceraria* (Molina) Standl.
- turbarea cîinelui (zîrna) — *Solanum nigrum* L.
- urzica creată (piciorul lupului) — *Lycopus europeus* L.
- urzica moartă (talpa gîștei) — *Leonorus cardiaca* L.
- untul babei (piciorul cocoșului) — *Ranunculus* sp. și (calcea calului) — *Caltha laeta* SNY et Ky.

Plănte sînt prezente și în toponimele și antroponimele zonei :

— Moara Popii — moară de apă ; Zăvoiul Popii — plopi și salcîmi mari cu finețe ; Zăvoiul lui Ioniță — păzit de pădurarul din Orășani ; Zăvoiul Sirbilor — acolo aveau sîrbii grădini ; Popul ăl Mare — plop lăsat netăiat, bun pentru umbră, gros, trăsnet în 1962 ; Popul ăl Mic — rotund și des, gros, mai scund ca ăl mare ; Pădurea de peste Jii — un „petec“ de 16 pogoane cu sălcii și plopi ; Plopii Rudarilor — zăvoi mic cu plopi mari, rari, în care stăteau rudarii în bordeie ; La Nuielușe — s-au pus nuiiele de „sămînță“ ; Refuzata — loc stîrp — refuzat la înproprietărire ; Plopii Țiganilor ; Gîrla Țigăncii — duzi, apoi plopi mari stufoși — zăvoi lîngă Dunăre ; — La Budencuța — creșteau flori de budencuță ; Zăvoiul lui Tulitu ; La Duzii lui Stelian, La Moara lui Pașpaliu, Pe Livezi.

### Lista celor care au furnizat date despre plante :

*Bechet* : Mița Gh. Șchopu — 87 ani ; Marin D. Nicola — 72 ani ; Nicolaița Preda — 76 ani ; Florea Mască — 86 ani ; Petru Preda — 76 ani ; Iordana Stanciu — 68 ani ; Marina Olingher — 90 ani ; Marin Glăvan — 62 ani ; Tene Stăvaru — 60 ani.

*Dăbuleni* : Cătălin Prodan — 79 ani ; Nicolae Brandiburg — 83 ani ; Opreșan Preduș — 68 ani ; Ștefan Dumitrică — 81 ani ; Gicu Matei — 78 ani ; Elena O. Preduș — 74 ; Vasile Popa — 73 ani ; Gheorghița Soimu ; Ștefan Dincă — 68 ani ; Nanu Ștefan ; Anica Barbu — 81 ani ; Anica Băutoru — 63 ani ; Ion Steolea — 66 ani ; Stan Mărcușu — 57 ani ; Oprea Dinulescu — 33 ani ; Oprea Gojdeanu — 57 ani ; Ion Nica — 73 ani ; Marin Lungu — 63 ani ; Maria Netcu — 73 ani ; Maria Stănoi — 68 ani ; Ștefan Iancului — 67 ani ; Stan Creac — 68 ani ; Ilie Chițu — 68 ani ; Dumitru Cazacu — 79 ani ; Constantin Bunciu — 85 ani ; Ilie Răduț — 76 ani.

*Ostroveni* : Ilie Tîrcomnicu — 80 ani ; Ion Tîrcomnicu — 67 ani ; Ion Arambașă — 68 ani ; Gheorghe Petru — 78 ani ; Ghiță Tîrcomnicu — 73 ani.

*Sadova* : Ioana Dima — 73 ani ; Marin Marcovici — 70 ani ; Neagu Gena — 35 ani ; Maria Caragea — 65 ani ; Elisabeta Moraru — 57 ani.

*Sărata* : Tudor Stoicea — 86 ani ; Dumitru Ene — 78 ani ; Gheorghe Codellie — 58 ani ; Ilie Dobrică — 54 ani ; Stan Dobrică — 57 ani ; Ștefan Van — 52 ani ; Ghiță Răbu — 63 ani ; Ștefan Ciucă — 55 ani.

### LES PLANTES DANS LA VIE DES HABITANTS DE LA REGION DE BECHET — DOLJ

#### Résumé

Cette étude, faite à peu près à la longue de trois décennies dans la région située au sud-ouest du département de Dolj, décrit les principales plantes devenues symboles dans la vie des habitants des leur naissance jusqu'à la vieillesse.

De cette façon on peut citer les plantes employées dans la construction des maisons et des meubles, dans la confectionnement des articles d'usage courant, des pièces de vêtements tout comme celles qu'on utilise dans la préparation de la nourriture.

On y trouve aussi les plantes médicinales et les plantes employées dans divers métiers, des plantes dont la beauté est devenue le sujet des poètes-paysans.

On y peut trouver aussi la liste des dénominations populaires des plantes qui pussent surtout dans cette région certains toponymes et antreponymes et aussi des nomes des personnes qui ont fourni les données de cette étude.

toamnă, grîu de vară / ...*Era grîu-nalt cît trestia...* / *Frunzuliță bob și / un spic / Asta-i plugușorul mic...* / *Foaie verde și-o cicoare / Asta-i plugușorul mare /*.

Fenomenele legate de orizontul spiritual de cultură și viață materială, de relațiile umane noi, sînt transfigurate adecvat în folclor : *Frunză verde ca mohorul / Cine-a scos televizorul / Fie-i viața floare-albastră / Înflorită în fereastră / ...Frunzuliță măr rotat / Satu-i mare și bogat...*

În alte cîntece, din floclorul vechi sau nou mai întîlnim : *Bob năut și mîrgărit / ...Foaie verde foi de prun / ...Foaie verde foi de leandru...* / *La gropanul ru cinci ulmi...* / *Foaie verde ceapa ciorii...* / *Ce-ai în gură Mărioară / Busuioc și tămîioară...* /.

Și în jocul popular plantele au avut un rol însemnat. Multe dintre petreceri erau desfășurate în mijlocul naturii, în zăvoaie, la umbra tufanilor, pe malul Dunării, iar horele sîtești sub nucii din „centru“. Hora de mină, sirbele erau și sînt jucate mai de toți, de la mic la mare. În iureșul jocului se aude : *Foaie verde dedețel / Și la stînga puținel ... / Siminoc, siminoc / Tineți hora mai pe loc...* /.

Călușarii purtau o mică „cîrpiță“ albă, alături de usturoi și pelin, prinse într-o prăjină, pe care, în toiul jocului o agitău prin tot satul.

Veșmintele de tot felul erau confecționate în general, din in, cînepă, bumbac, borangic și lînă. Inul și cînepa s-au cultivat în această zonă, cu precădere pînă în 1940, apoi suprafețele ocupate cu aceste valoroase plante textile s-au diminuat pînă prin 1960, iar de atunci au „dispărut“ din cultură. Bumbacul ocupa suprafețele întinse pe nisipurile din stînga Jiului în perioada 1940—1960. Cînepa se folosea pentru confecționarea de căpătie, țoluri, cergi, pentru velințe și transport cereale, fuste, bluze ș.a. Firul de in se folosea la confecționatul cămășilor bărbătești și femeiești. Hainele și fustele lungi erau din in și cînepă, cu șprîțuri și riuri, cusute „după cîlindar“, iar cămașa scurtă — de lucru, se confecționa din in, cînepă, bumbac sau borangic. Dăbulenii mai poartă și azi pălăriile de pai cu boruri largi. La Bechet nu putem vorbi de un port popular local, cu țesături specifice, ca stil și conținut, așa cum aveau și mai au vecinii din est — călărășenii și dăbulenii, portul fiind influențat de fluctuațiile de emigrările din secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Trandafirul, foaia viței, mușcata din fereastră — bucuria casei în zilele de iarnă, sînt întîlnite des pe ii, izolate sau în riuri verticale, pe piept, spate și mineci. Alte alesături sînt cu garoafe, căpșuni, panseluțe, flori de pai, tămîioare, brebenei, lalele, mîrgăritare, ghiocei, ghindă, struguri, gladiole, liliac și altele.

Una din cele mai vechi ii de pe aci (secolul al XIX-lea — Nicolița Glăvan) are motivele de culoare albă, în cîmpuri rombice înfățișînd trandafirul cu petale albe și frunze bleu-vernil.

În trecut, dar și azi, se țes covoare viu colorate cu bujori, trandafiri, floarea soarelui, ochiul boului, struguri. Întrebînd în zorii zilelor de iarnă, dacă merg la treabă, zîmbind, femeile răspund : — Țesem covoare, așternute... avem fete, ne trebuie ! — Mai aveți ? — Abia am țesut covorul cu panseaua. — Eu p'al cu crezantema și coronița. — Iar eu p'al cu bobocul și trandafirul și lucrez la ăl cu vița. — Dar pe cel cu tufanul nu-l faceți ? — Nu-l mai țese nimeni, a „dispărut“ pe la '916 (la Bechet).

Scoarțele se impun prin motivele vegetale. De obicei, cîmpul și che-narul sint ocupate cu buchete și ramuri cu frunze și flori (mărgăritar, lălele, spicul griului) dispuse orizontal în rînduri dese.

Broderiile foloseau motive cu plante ca : brăduțul, floarea creastă, bu-tucul, ghinda etc.

Denumirile populare ale speciilor floristice din zona cercetată, ca de altfel din întreaga țară, sint în majoritate din fondul original dacic, latin și grecesc. Dintre numele populare de plante de origine dacică se întîl-nesc : — brustur (*Arctium lappa*), curpen (*Clematis vitalba*), gorun (*Quer-cus petraea*), mazăre (*Pisum sativum*). Plantele cu denumiri de origine grecească sint : cimbru (*Satureja hortensis*), trandafir (*Rosa centifolia*), pălămidă, păpădia, garoafa (*Dianthus sp.*). Cele mai multe denumiri au însă origine latină : griu, orz, secară, usturoi, ceapă, varză, cireș, măr, păr, prun, piersic, nuc, vița, frasin (*Fraxinus excelsior*), plop, salcie, soc, tei, arțar, nalbă, pătlăgină, sulfină (*Melilotus sp.*), sunătoare, salvie (*Sal-via sp.*), urzică, stuf, trifoi.

Odată cu inculdarea plantelor în sfera cunoștințelor, ele au primit și denumiri populare românești, în special după caracteristicile morfolo-gice : albăstrele (*Centaurea cyanus*), gălbinele (*Calendula officinalis* și *Ranunculus sp.*), oțatar (*Alisanthus altissima*), tirnomete (*Salsola ruthe-nica*), scînteiuță (*Anagallis arvensis*). Altele au primit denumiri după asemănările cu părți ale corpului omenesc și al animalelor : colții babei (*Tribulus terrestris*), cinci degete (*Potentilla sp.*), coada gherlanului (*Plan-tago media*), limba șarpelui (*Ophioglossum vulgatum*), rochița păsăricii (*Convollulus arvensis*), troaca (*Lagenaria siceraria*), gheara găii (*Vicia sp.*), talpa gîstei (*Leonorus cardiaca* și *Cynodon dactylon*), părul porcului (*Equisetum sp.*).

Multe plante au fost „botezate“ după întrebuintările medicinale, mă-selariță (*Hyoscyamus niger*), floare de gălbinare (*Inula salicila*), floare de leac (*Ranunculus repens*).

În continuare prezentăm lista plantelor ce au denumiri populare întîl-nite cu precădere în această parte a țării, corespondentul citat în lite-ratura de specialitate și denumirea științifică :

- bujleag (căprișor) — *Pycnus flavescent L.*
- călcăiași (bureți de salcîm) — *Tricholoma georgii L.*
- căldărușă (volbura) — *Convolvulus arvensis L.*
- ciornoglav (lemn dulce) — *Glycyrrhiza echinata L.*
- ciușcă (ardei iute) — *Capsicum annuum L.*
- clopoțel (degetar) — *Digitalis sp.* și *Campanula sp.*
- coada gherlanului (pătlăgină) — *Plantago media L.*
- corneci (scaietele popii) — *Xanthium strumarium L.*
- crin (stînjel) — *Iris germanica L.*
- crin galben (stînjel) — *Iris pseudocorus L.*
- cuculei (laptele cînelui) — *Euphorbia helioscopia L.* și alte specii.
- dafin (salcîm) — *Robinia pseudacacia L.*
- dovlete (dovleac) — *Cucurbita pepo L.*
- dracilă (holeră) — *Xanthium spinosum L.*

## BIBLIOGRAFIE

1. L. Badea, Alexandra Ghenovici, *Județul Dolj*, Editura Academiei R.S.R., București, 1974.
2. M. Băcescu, *Rolul și contribuția muzeelor de științele naturii la cunoașterea și valorificarea complexă a florei și faunei Republicii Socialiste România, precum și a folclorului legat de ele*, în „Revista Muzeelor și Monumentelor”, 5, 1981, p. 21.
3. P. Bălă, D. Arambașă — *Bechetul de-a lungul veacurilor*, Editura „Litera”, București, 1982.
4. Alexandru Beldie, *Flora României — Determinator ilustrat al plantelor vasculare*, vol. I și II, Editura Academiei R.S.R., București, 1976—1979.
5. O. Boldor, *Plantele în natură și în viața omului*, Editura științifică, București, 1963.
6. Al. Borza, *Dicționar etnobotanic*, Editura Academiei R.S.R., București, 1968.
7. Al. Buia, M. Păun, *Materiale pentru flora și vegetația împrejurimilor orașului Craiova*, în „Comunicări de botanică” (1957—1959), București, 1960, p. 69, 85, 129.
8. V. Butură, *Etnografia poporului român*, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 1978.
9. V. Butură, *Enciclopedia de etnobotanică românească*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979.
10. D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Editura Academiei R.S.R., București, 1973.
11. C. Drăgulescu, *Unele considerații asupra folclorului botanic din Mărginimea Sibiului*, în „Studii și comunicări”, Asociația folcloriștilor și etnografilor din județul Sibiu, 1981, p. 76—82.
12. Șt. Enache, T. Pleșa, *Zona etnografică Dolj*, Editura „Sport-turism”, București, 1982.
13. Gv. Ilieș, C. Racz, *Plantele folosite în scopuri medicinale de locuitorii comunei Pojorita (Suceava)*, în „Comunicări de botanică”, (1957—1959), București, 1960, p. 57, 81.
14. C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Monografia județului Dolj, Craiova*, 1936.
15. R. Vulcănescu, *Etnografia — știința culturii populare*, Editura științifică, București, 1966.
16. *Farmacopeea română*, Editura medicală, București, 1965.
17. *Flora R.S.R.*, vol. I—XIII, Editura Academiei R.S.R., București, 1952—1976.



# **COLECȚIA DE LÉPIDOPTERE „M. PEIU” CONSERVATĂ LA COMPLEXUL MUZEAL JUDEȚEAN DOLJ**

---

CORNELIA CHIMIȘLIU

Muzeele de științele naturii conservă colecții științifice provenite din cercetări, achiziții și donații, care sînt alcătuite pe alte criterii și în alte scopuri decît la institutele de cercetare, iar întocmirea cataloagelor colecțiilor constituie una din modalitățile de valorificare a cercetării științifice muzeale.

Colecțiile entomologice conservate la muzeele de științele naturii oferă informații asupra entomofaunei unei zone pe o anumită perioadă de timp, constituind un prețios tezaur pentru oamenii de știință. Studiarea lepidopterofaunei și constituirea colecției de lepidoptere este necesară, știut fiind că omizile multor specii de fluturi sînt dăunătoare culturilor agricole și plantațiilor silvice. Deși numărul speciilor dăunătoare este mic în raport cu numărul total de specii de fluturi, prin prejudiciile aduse economiei, concură cu însuși omul în privința resurselor de hrană de pe Terra.

Cunoscînd răspîndirea diferitelor specii de lepidoptere și a dinamicii acestora, se pot urmări elemente legate direct de practică, de interesele imediat ale omului.

Natura este un laborator în continuă prefacere. Multe specii de viețuitoare au dispărut de-a lungul timpului sau sînt în pericol de dispariție. Ceea ce natura nu a putut sau nu mai poate păstra ca urmare a intervenției omului, trebuie să păstrăm noi în muzee, în colecții, pentru a putea cunoaște întreaga istorie a vieții pe planeta noastră.

În cadrul Secției de științele naturii a Complexului muzeal județean Dolj, alături de alte colecții, sînt conservate și colecțiile entomologice. Între ele se numără și colecția de lepidoptere „M. Peiu”, care conține 1 500 de exemplare. Ea a fost achiziționată în 1971 și deține piese colectate de către Mihai Peiu în perioada 1949—1971 din 65 de localități aparținînd unui număr de 16 județe din țară și două localități din U.R.S.S.

Cele 1 500 de exemplare aparțin unui număr de 11 suprafamilii cu 23 familii. Familiile cele mai bine reprezentate sînt: Geometridae, cu 522 exemplare încadrate la 58 genuri și 75 de specii și familia Noctuidae cu 373 exemplare încadrate la 45 genuri și 58 specii.

Încadrarea sistematică a speciilor incluse în catalog este redată în tabelul următor :

Suprafamilia	Familia	Nr. genuri	Nr. specii	Nr. exemplare
Tineoideea	Tineidae	1	1	5
Yopnomoetoiden	Yponomeutidae	1	1	1
	Ethmiidae	1	1	7
Gelechioidea	Oecophoridae	1	1	5
	Gelechiidae	1	1	7
Pyraloidea	Pyralidae	19	24	169
Bombycoidea	Lasiocampidae	3	3	26
	Saturniidae	2	3	6
Geometroidaea	Drepanidae	1	2	7
	Thyatiridae	3	3	21
	Geometridae	58	75	522
Sphingoidea	Sphingidae	6	6	20
Notodontoidea	Notodontidae	3	4	14
Noctoidea	Lymantriidae	6	7	46
	Arctidae	12	14	101
	Ctenuchidae	2	2	5
	Noctuidae	45	58	373
Hesperioidea	Hesperiidae	1	1	3
Papilionoidea	Papilionidae	3	4	11
	Pieridae	7	10	43
	Nymphalidae	7	7	18
	Satyridae	8	12	69
	Lycaenidae	5	5	21

Determinarea colecției a fost făcută de către dr. Mihai Peiu, sistematizarea și actualizarea denumirilor de către Cornelia Chimișliu, iar revizuirea determinărilor de către dr. doc. Aurelian Popescu-Gorj, șeful secției de entomologie de la Muzeul de Istorie Naturală „Grigore Antipa” din București.

Colecția este înregistrată la numărul de inventar 6799, având subnumere de la 1 la 1500 pentru fiecare piesă.

Nomenclatura și clasificarea folosită în catalogul de față este, pentru microlepidoptere, cea din „Lista sistematică a speciilor de microlepidoptere semnalate în fauna României”, elaborată de către dr. doc. A. Popescu-Gorj și publicată în Anuarul Muzeului „Grigore Antipa”. Pentru macrolepidoptere am folosit nomenclatura și clasificarea pusă la dispoziția autorilor catalogului de lepidoptere „N. Delvig” de la Brașov de către dr. doc. A. Popescu-Gorj. Aceasta se bazează pe cele mai noi denumiri de genuri și specii stabilite conform deciziilor Comisiei Internaționale de Nomenclatură Zoologică de la Londra.

În cadrul speciilor exemplarele au fost prezentate în ordinea succesiunii de colectare pentru a se putea urmări perioadele de zbor ale speciilor.

Localitățile de colectare corepund cifrelor din paranteză care apar la prezentarea datelor de colectare.

De menționat că în această colecție întâlnim, printre altele, specii care au devenit din ce în ce mai rare în lepidopterofauna țării noastre, cum ar fi : *Parnassius apollo*, *Iphiclides podalirius*, *Aporia crataegi*, specii foarte dăunătoare culturilor agricole și silvice ca : *Agrotis segetum*, *Agro-*

*tis exclamationis*, *Hyphantria cuneia*, *Lymantria dispar* ș.a. precum și specii dăunătoare migratoare ca : *Xestia c-nigrum* și *Autographa gamma*, a căror răspîndire este necesară pentru stabilirea prognozei și a unor măsuri de preîntîmpinare a invaziilor.

## LISTA LOCALITĂȚILOR DE COLECTARE

Nr. crt.	Localitatea	Nr. crt.	Localitatea
1. Adamache (Ferma Institutului agronomic) IS		34. Iacobenii SV	
2. Agigea CT		35. Ieșelnița MH	
3. Averești VS		36. Izvorul Muntelui NT	
4. Ada-Kaleh MH		37. Lacul Roșu HR	
5. Babadag TL		38. Măcin TL	
6. Beiuș BH		39. Măgura Odobești VN	
7. Bixad SM		40. Ocnele Mari VL	
8. Bîrnova IS		41. Odesa U.R.S.S.	
9. Bîrsești VS		42. Pîngărați NT	
10. Brăila BR		43. Pîrcovaci IS	
11. Breazu IS		44. Plavișevîța MH	
12. Brebu BZ		45. Poravca Nouă U.R.S.S.	
13. Bucium IS		44. Plavișevîța MH	
14. Căciulătești DJ		45. Pcravca Nouă U.R.S.S.	
15. Cazane MH		46. Potoci NT	
16. Ceahlău NT		47. Poiana Largului (Coada Lacului Bicaz) NT	
17. Chiril SV		48. Pojorîta SV	
18. Chițoc VS		49. Porțile de Fier MH	
19. Cîrîc IS		50. Rarău (Virf) SV	
20. Cîmpulung SV		51. Rarău (Muncel) SV	
21. Crasna VS		52. Rarău (Schit) SV	
22. Crucea SV		53. Rogoasa — Huși VS	
23. Dealul Capelei VL		54. Sadova DJ	
24. Deleni IS		55. Slătioara SV	
25. Dobrovăț IS		56. Strunga IS	
26. Ezăreni (Ferma Institutului agronomic) IS		57. Surduc HR	
27. Fundul Moldovei SV		58. Tatomirești VS	
28. Furceni GL		59. Tinca (Pădure) BH	
29. Giulmalău (Muncel) SV		60. Trușești BT	
30. Gîrboave (Pădure) GL		62. Vaslui VS	
31. Hîrlău IS		63. Valea Cernei MH	
32. Huși VS		64. Valea Bistriței	
33. Iași IS		65. Vincia de Jos IS	

**Suprafamilia TINEOIDEA****Familia TINEIDAE****Gen EUPLOCAMUS Latreille 1809**

*E. anthracinalis* Scopoli 1763 — (31), 13.04.1955, (8), 22.05.1955 ; 7.06 1959, (24), 9.06.1956, (11), 15.06.1954

**Suprafamilia GELECHIOIDEA****Familia ETHMIIDAE****Gen. ETHMIA** Hübner 1819

*E. bipunctella* (Fabricius, 1775) — (32), 20.06.1954 ; (33) 7.07.1967, 15.07.1972, (8), 28.07.1964, (33) 11.08.1955 ; 15.08.1972 ; 6.09.1972

**Familia OECOPHORIDAE. Subfamilia CHIMABACHINAE****Gen DIURNEA** Haworth 1811

*D. fagella* (Denis et Schiffermüller 1775) — (8), 2 ex. 3.07.1960 ; 2 ex. 3.07.1961 ; 3.07.1967

**Familia GELECHIIDAE. Subfamilia GELECHIINAE****Gen SCROBIPALA. Subgen EUSCROBIPALPA**

*S. (E) ocellatella* (Boyd, 1858) — (33), 7 ex. 1970

**Suprafamilia YPONOMEUTOIDEA****Familia YPONOMEUTOIDAE. Subfamilia PLUTELINAE****Gen PLUTELLA** Subgen PLUTELLA

*P. (P) xylostella* (Linnaeus, 1758) — (33) 12.07.1964

**Suprafamilia PYRALOIDEA****Familia PYRALIDAE. Subfamilia CRAMBINAE****Gen CRAMBUS** Fabricius 1798

*C. pascuellus pascuellus* (Linnaeus, 1758) — (8) 13.06.1963 ; 24.06.1964, 27.06.1963, (48) 2 ex., 1.07.1965 ; (8), 12.07.1964 ; 14.07.1963 ; (31) 2 ex. 15.07.1970

**Gen AGRIPHILA** Hübner 1825

*A. tristella*, Denis et Schiffermüller — (33), 2 ex. 4.09.1962 ; 4 ex. 5.09.1962 ; 2 ex. 6.09.1972

*A. tristella tristella* fm *huebnerella* Krulikowski 1909 — (33), 4.10.1962, 6.09.1962

*A. tristella tristella* Denis et Schiffermüller 1775 (33), 24.05.1959 (8), 20.06.1963 ; 13.06.1963

**Gen PEDIASIA** Hübner 1825

*P. lutcela* (Denis et Schiffermüller 1775), (8), 13.06.1963 ; 27.06.1963

**Gen CHRYSOCRAMBUS** Bleszynski, 1957

*Ch. linellus linetellus* (Fabricius 1781) — (35) 10.06.1966 ; (49), 2 ex. 26.06.1967

*Ch. craterellus craterellus* (Scopoli 1763) — (33) 3 ex. 24.05.1959 ; 31.05.1959 ; (44) ; 2 ex. 12.06.1966 (49), 26.06.1967

Subfamilia EVERGESTINAE  
Gen EVERGESTIS Hübner 1825

- E. frumentalis* (Linnaeus 1761) — (33), 1.04.1954 ; (10), 5.04.1950 ; (33) 14.06.1955 ; 15.04.1955 ; 20.08.1955  
*E. limbata* (Linnaeus 1767) — (8), 31.05.1963 ; 2 ex. 13.06.1963  
*E. extimalis* (Scopoli, 1763) — (8), 6.06.1966 ; (33), 2/3.08.1971 ; 3/4.08.1971 ; 17.08.1962 ; 2 ex. 27.08.1962 ; 28.08.1962 ; 30.08.1962 ; 2.09.1962 ; 9.09.1962

Subfamilia ODONTINAE  
Gen CYNAEDA Hübner 1825

- C. dentalis* (Denis et Schiffenmüller 1775) — (8), 29.05.1963 ; 29.06.1963 ; (33), 8.08.1951 ; 12.08.1962, (13), 13.09.1957

Subfamilia PYRAUSTINAE  
Gen PERINEPHELA Hübner 1825

- P. lancealis* (Denis et Schiffermüller 1775) — (8), 11.07.1963

Gen EURYPARA Hübner 1825

- E. hortulata* (Linnaeus 1858) — (33), 6.06.1963 ; 19.06.1965 ; 19.06.1969 14.07.1965

Gen NOMOPHILA Hübner 1825

- N. noctuella* (Denis et Schiffermüller 1775) — (33), 4 ex. 24.07.1972 ; 3 ex. 22.07.1962 ; 4 ex. 24.08.1962

Gen MARGARITIA Stephens 1827

- M. sticticalis* (Linnaeus 1761) — (33), 9 ex. 11.08.1962

Gen ECPYRRHORRHOE Hübner 1825

- E. rubiginalis* (Hübner, 1796) — (13), 13.06.1957 ; (33), 14.05.1957 ; 23.06.1953 ; 28.06.1953 ; (8), 7.07.1968 ; 11.07.1963

Gen OSTRINIA Hübner 1825

- O. nubilalis* (Hübner 1796) — (8) 29.06.1963 ; 8.07.1962 ; 11.07.1963 ; (33), 12.07.1962 ; (8) ; 14.07.1963 ; 26.07.1963 ; (33), 2 ex. 24.08.1962 ;

Subfamilia PYRALINAE  
Gen HYP SOPY GIA Hübner 1825

- H. costalis* (Fabricius 1775) — (33), 14.06.1965 ; 19.06.1966 ; (35) ; 22.06.1967 ; (33) ; 12.08.1962 ; 24.08.1962 ; 25.08.1962 ; 2 ex. 22.08.1962 ; 29.08.1962 ; (35), 30.09.1966

Gen PYRALIS (Linnaeus 1758)

- P. regalis* (Denis et Schiffermüller 1775) — (8), 4.07.1963 ; 11.07.1963 ; 14.07.1963

*Gen ORTHOPYGIA* Ragonot 1891

*O. glaucinalis* (Linnaeus 1758) — (33), 27.08.1962 ; 2 ex. 1.09.1962 ; 4 ex. 6.09.1962 ; 10.09.1962 ; 2 ex. 11.09.1962

*O. rubidalis* (Denis et Schiffermüller 1775) — (33), 4.07.1962

*Gen SYNAPHE* Hübner 1825

*S. moldavica* (Esper 1789) — (33) 3 ex. 18.06.1959 ; 24.06.1954 ; (4) 26.06.1967 ; (33) ; 18.06.1959 ; 26.06.1960 ; 2 ex. 29.06.1958

## Subfamilia PHYCITINAE

*Gen HOMEOSOMA* Curtis 1833 *Subgen HOMEOSOMA* Curtis 1833

*H. (H) nebulellum* (Denis et Schiffermüller 1775) — (33) 10 ex. 6.09.1962

*Gen POLLICHIA* Roesler 1880

*P. semirubella semirubella* (Scopoli 1763) fm. *sanguinella* (Hübner 1796) — (33), 26.06.1964 ; (8) ; 27.06.1963 ; (7), 27.07.1957 ; (8) ; 1.08.1964 ; (33), 27.08.1963 ; 27.08.1967 ; (8), 30.08.1963

*P. semirubella semirubella* (Scopoli 1763) — (33), 15.07.1967 ; (59) 19.08.1964 ; 25.08.1969 ; (35) ; 30.09.1966

*Gen ETTIELLA* Zeller 1839

*E. zinckenella* (Treitschke 1832) — (33), 15.07.1967 ; (8) ; 28.07.1964 ; (33) ; 28.07.1967 ; 8 ex. 11.08.1962

*Gen MYELOIS* Hübner 1825

*M. cribella* (Hübner 1796) — (8), 24.06.1963 ; (11), 27.07.1958 ; (33) ; 13.08.1962 ; 4 ex. 27.07.1962 ; (8), 30.08.1963

## Suprafamilia BOMBYCOIDEA Gravenhorst

## Familia LASIOCAMPIDAE Harris

*Gen POECILOCAMPA* Stephens 1828

*P. populi* (Linnaeus 1758) — (8), 14 ex. 14.11.1971

*Gen ODONESTIS* German 1811

*O. pruni* Linné 1758 — (8), 8.08.1954 ; 8.07.1964 ; 21.07.1963

*Gen MALACOSOMA* Hübner 1820

*M. neustria* Linné 1758 — (33), 2 ex. 8.06.1957 ; (35) ; 2 ex. 12.06.1966 ; (33), 22.05.1969 ; 22.06.1954 ; 4.07.1952 ; (2) 2 ex. 11.08.1967

## Familia SATURNIDAE Boisduval

*Gen SATURNIA* Schrank 1802

*S. pyri* Denis et Schiffermüller 1775 — (33) 2 ex. 20.05.1964

*S. pavonia* Linné 1758 — (33), 16.04.1954

*Gen AGLIA* Ochsenheimer 1810

*A. tau* Linné 1758 — (8) 2 ex. 20.04.1957 ; 28.04.1957

**Suprafamilia** GEOMETROIDEA Forbes**Familia** DREPANIDAE Comstock*Gen* DREPANA Schranck 1802

*D. culturaria* Fabricius 1775 — (8), 2 ex. 10.05.1963 ; 7.05.1966

*D. falcataria* falcataria Linné 1758 — (35), 24.06.1962 ; (42), 27.07.1970 ; 29.07.1970 ; (8), 1.08.1969

**Familia** THYATIRIDAE*Gen* THYATIRA Ochsenheimer 1816

*T. batis* Linné 1758 — (8), 20.05.1961 ; 20.06.1961 ; (47) 3 ex. 4.07.1970

*Gen* HABROSYNE Hübner 1821

*H. pyritoides* Hufnagel 1766 ; — (8) 11.06.1961 ; 11.07.1957 ; 26.06.1966 ; 3 ex. 12.07.1964 ; 14.07.1963 ; 21.07.1963 ; 26.07.1963 ; 1.08.1964 ; (22) 1.08.1969

*Gen* TETHEA Ochsenheimer 1816

*T. ocularis* ocularis Linné 1767 — (35), 24.06.1967 ; (33), 26.06.1962 ; (8), 27.06.1963 ; 2 ex. 1.07.1957 ,

**Familia** GEOMETRIDAE. Subfamilia STERRHINAE*Gen* CYCLOPHORA Hübner 1822

*C. annulata* Schulze 1775 — (33), 27.05.1961 ; (8) ; 27.05.1963 ; (33), 1.06.1963 ; (8), 20.06.1963 ; 21.06.1959 ; 21.07.1967

*Gen* SCOPULA Schranck 1802

*S. immorata* Linné 1758 — (33), 7.05.1961 ; (8), 27.05.1962 ; (33), 2 ex. 10.06.1962 ; (7), 20.06.1957 ; (8), 14.07.1963 ; 20.07.1963 ; 21.07.1963 ; 26.07.1963 ; (33), 23.08.1951 ; (8) ; 25.09.1966

*S. ornata* Scopoli 1763 — (15), 11.06.1966 ; (35) ; 12.06.1966 ; (7), 27.07.1957 ; (35), 25.08.1961 ; 2 ex. 30.09.1966

*S. rubiginata* Hufnagel 1767 — (8), 30.03.1963 ; (33), 31.05.1959 ; (35) 2 ex. 12.06.1966 ; (33) ; 16.06.1956 ; (8), 5.07.1961 ; 11.07.1963 ; (59), 2.08.1954 ; (33), 30.08.1951

*S. immutata* Linné 1758 — (33), 20.06.1956 ; (54), 25.06.1950 ; (45), 21.08.1966

*Gen* IDAEA Treitschke 1825

*I. aureolaria* Denis et Schiffermuller 1775 — (33) 2 ex. 10.05.1962 ; 4 ex. 10.06.1962 ; 4 ex. 19.06.1966

*I. seriata* Schranck 1802 — (11), 3.06.1961 ; (33), 20.06.1955 ; (8), 11.07.1963 ; (45), 2 ex. 21.08.1966 ; (35), 30.09.1966 ;

*I. aversata* aversata Linné 1758 — (8), 20.06.1963 ; 29.06.1963 ; 3.07.1962 ; 7.07.1962 ; 12.07.1964 ; 2 ex. 12.07.1966 ; 19.07.1961

*Gen SCOTOPTERYX* Hübner 1825

*S. bipunctaria* Denis et Schiffermüller 1775 — (20), 2 ex. 4.08.1969 ; (18), 3 ex. 6.08.1965 ; (57), 11.07.1955 .

*Gen XANTORHOE* Hübner 1825

*X. montanata* Denis et Schiffermüller, 1775 — (64), 23.04.1955 ; (20), 24.06.1964 ; (51), 3.07.1954 ; 4.07.1965 ; 6.07.1964 ; 24.07.1958

*X. fluctuata fluctuata* Linné. 1758 — (8), 3 ex. 7.05.1966 ; (33), 23.06.1966 ; (8), 11.07.1963 ; (33), 14.07.1965 ; 3.09.1951 ; (35), 29.09.1966

*Gen EPIRRHOE* Hübner 1825

*E. rivata* Hübner 1809 — (33), 25.05.1962 ; (8), 13.06.1963 ; 16.06.1966 ; 20.06.1963

*E. galiata* Denis et Schiffermüller 1775 — (8), 2 ex. 15.06.1964 ; (57) ; 25.06.1955 ; (8), 22.06.1965 ; 26.06.1965 ; 2 ex. 27.06.1963 ; 29.06.1963 ; 2.07.1962 ; (33), 8.07.1959

*Gen CAMPTOGRAMMA* Stephens 1831

*C. bilineata bilineata* Linné 1758 — (57), 2.06.1955 ; (8), 2 ex. 14.06.1960 ; (4), 26.06.1963 ; (57), 10.08.1955 .

*Gen ENTEPHRIA* Hübner 1825

*E. caesiata caesiata* Denis et Schiffermüller 1775 — (37), 15.06.1956 ; (51) ; 21.07.1958 ; 4 ex. 23.07.1958 ; 24.07.1958 ; 24.07.1959 ; 25.07.1959 ; 26.07.1959 ; 27.07.1959

*Gen PELURGA* Hübner 1825

*P. comitata* Linné 1758 — (48), 2 ex. 5.08.1965 ; (33), 27.08.1952 ; 30.08.1953

*Gen COSMORHOE* Hübner 1825

*C. ocellata* Linné 1758 — (33), 15.05.1956 ; (8), 21.05.1956 ; 6.06.1963 ; 13.06.1963 ; 22.06.1956 ; 20.08.1956 ;

*Gen EULITHIS* Hübner 1821

*E. prunata* Linné 1758 — (37), 15.06.1957 ; (17), 4 ex. 25.07.1958 ; *E. populata* Linné 1758 — (51), 26.07.1958 ; (60), 26.07.1959 ; 6.08.1964 ; (57) ; 8.08.1955 ; (60) 3 ex. 12.08.1961

*E. pyraliata* Denis et Schiffermüller 1775 — (8), 29.05.1963 ; 3 ex. 20.06.1963 ; 27.06.1956 ; (48), 15.06.1966 ; (8) ; 4.07.1963 ; (48), 5.08.1965 ; (57), 10.08.1955 ; (8), 17.08.1961

*Gen CHLOROCLYSTA* Hübner 1825

*C. truncata* Hufnagel 1767 — (51), 26.06.1962 ; (16), 9.07.1967 ; (51), 2 ex. 24.07.1958 ; (29), 28.07.1962



*Gen THERA* Stephens 1831

*T. variata variata* Denis et Schiffermüller 1775 — (51), 22.06.1964 ; 26.06.1953 ; 6.07.1954 ; 15.07.1955 ; 24.07.1958 ; (57), 10.08.1953

*Gen ELECTROPHAEAS* Prout 1923

*E. corylata corylata* Thunberg 1792 — (8), 3 ex. 7.06.1959 ; (32), 18.06.1952 ; (8), 21.06.1955 ; 26.06.1956

*Gen COLOSTYGIA* Hübner 1825

*C. pectinataria* Knoch 1781 — (8), 25.05.1961 ; 31.05.1963 ; 3 ex. 7.06.1959 ; (24), 10.06.1956

*Gen HYDRIOMENA* Hübner 1825

*H. furcata* Thunberg 1784 — (51), 12.07.1958 ; (12), 18.07.1953 ; (51) ; 24.07.1958 ; 27.07.1958 ; 30.07.1956

*Gen HORISME* Hübner 1825

*H. tersata tersata*, Denis et Schiffermüller 1775 — (8), 8.07.1962 ; 2 ex. 11.07.1961 ; 2 ex. 21.07.1963

*H. corticata* Treitschke 1835 — (11), 20.05.1961 ; (8), 8.06.1963 ; 2 ex. 13.06.1963

*Gen MELANTHIA* Duponchel 1820

*M. procellata procellata* Denis et Schiffermüller 1775 — (8), 2 ex. 7.05.1966 ; 12.05.1957 ; 13.05.1963 ; 6.06.1963 ; 6.06.1966 ; 16.06.1952 ; 19.06.1960 ; 19.06.1961 ; 21.06.1963

*Gen EUPHRYIA* Hübner 1825

*E. scriptura* Hübner 1798 — (57), 2 ex. 11.08.1955 ; 2 ex. 13.08.1955

*Gen EPIRRITA* Hübner, 1822

*E. dilutata* Denis et Schiffermüller (1775 — (11), 12.10.1960 ; 2 ex. 20.10.1962 ; (33) ; 20.05.1954 ; (11) ; 26.10.1962

*Gen OPEROPHTERA* Hübner 1825

*O. brumata* Linné 1758 — (8), 27.10.1957 ; (11), 2.11.1959 ; (8), 8 ex. 5.11.1967 ; 7 ex. 10.11.1967 ; 10.11.1959 ; (11), 12.11.1962 ; (8), 6 ex. 14.11.1971 ; 5 ex. 14.11.1971

*Gen PERIZOMA* Hübner 1825

*P. alchemillata* Linné 1758 — (27), 5.06.1966 ; (37), 15.06.1957 ; (8), 1.08.64 ; 1.08.1969

*P. albulata albulata* Denis et Schiffermüller 1775 — (37), 15.06.1954 ; 24.06.1955 ; (20), 24.06.1964 ; (52) 2 ex. 24.06.1952

*Gen EUPITHECIA* Curtis 1825

*E. linariata* Denis et Schiffermüller 1775 — (8), 29.05.1963 ; 23.06.1962 ; 11.07.1963 ; 12.07.1961 ; (52), 13.08.1961

*E. centaureata* Denis et Schiffermüller 1775 — (8), 7.05.1966 ; 6.06.1963, (33), 25.06.1965 ; 11.06.1966 ; (7), 16.07.1957 ; (8), 21.07.1961 ; 2 ex. 24.07.1965 ; (33) ; 21.08.1957 ; (8), 30.08.1963

*Gen APLOCERA* Stephens 1827

*A. plagiata plagiata* Linné 1758 — (11), 2 06.1961 ; (52), 22.07.1958 ; (51), 2 ex. ; 26.07.1969 ; (36), 8.08.1957 ; (11) ; 15.08.1960 ; 3.10.1951

*Gen LITHOSTEGE* Hübner 1825

*L. farinata* Hufnagel 1767 — (8), 24.05.1963 ; 2 ex. 29.05.1964 ; 26.06.1966

*Gen ASTHENA* Hübner 1825

*A. albulata* Hufnagel — 1767 — (8), 3 ex. 7.05.1956, (20), 24.06.1964 ; (8), 28.06.1959

*Gen HYDRELIA* Hübner 1825

*H. flammeolaria* Hufnagel 1767 — (8), 19.06.1960 ; 21.06.1959 ; 2 ex. 22.06.1958 ; 2 ex. 28.06.1954 ; 2 ex 28.06.1963 ; 3 ex. 29.06.1959 ; 1.07.1957

*Gen ABRAXAS* Leach 1815

*A. grossulariata* Linné 1758 — (33), 22.06.1970 ; 23 06.1966

*Gen LIGDIA* Guenée 1857

*L. adustata* Denis et Schiffermüller 1775 — (33), 1.05.1964 ; 26.05.1961 9.06.1954 ; (8) ; 11.06.1954 ; (24) ; 14.05.1956 ; (33) ; 15.06.1964 ; (32) ; 23.06.1954 ; (8), 29.06.1963 ; (31), 4.07.1957 ; (8), 8.07.1962 ; 11 07.1963 ; 24.07.1965 ; 2.08.1961 ; (59), 30.08.1969

*Gen SEMIOTHISA* Hübner 1818

*S. clathrata clathrata* Linné 1758 — (33), 4.06.1965 ; 15.06.1969 ; (8), 20.06.1963 ; 2 ex. 21.06.1963 ; (33), 21 06.1963, (8), 14.07.1963, 2 ex. 28.07.1964 ; 28.08.1967

*S. glarearia* Brahm 1791 — (11), 3.06.1961 ; (8), 15.06.1966 ; (33) ; 18.06.1965 ; (8), 20.106.1963 ; (32), 25.06.1954 ; (33), 25.06.1965 ; (13), 15.07.1955 ; (8), 21.07.1963

*Gen TEPHRINA* Guenée 1845

*T. murinaria* Denis et Schiffermüller 1775 — (33), 2.05.1954 ; 30.05.1954

*Gen* PLAGODIS Hübner 1823

*P. pulveraria pulveraria* Linné 1758 — (8), 21.06.1954 ; 22.06.1956 ; (29), 23.06.1964 ; (8), 27.06.1956 ; 24.07.1965 ;

*P. dolabraria* Linné 1767 — (8), 27.05.1962 ; 8.07.1957 ; 2 ex. 11.07.1963 ; 2 ex. 22.07.1961 ; 3 ex. 24.07.1965 ; 4 ex. 26.07.1963 ; 1.08.1964 ;

*Gen* OPISTOGRAPTIS Hübner 1823

*O. luteolata* Linné 1758 — (7), 9.03.1957 ; (8), 1.06.1958 ; 16.06.1962 ; (29), 23.06.1964 ; (7), 27.07.1957 ;

*Gen* EPIONE Duponchel 1829

*E. repandaria* Hufnagel 1767 — (8), 12.07.1967 ; 2 ex. 26.07.1963 ; (31) ; 4.07.1956 ; (8), 11.07.1965 ; (7) ; 18.07.1957 ; 28.07.1957 ; (8) ; 4.09.1957

*Gen* PSEUDOPANTHERA Hübner 1823

*P. macularia* Linné 1758 — (11), 6.05.1960 ; 17.05.1961 ; 15.06.1964 ; 22.06.1956

*Gen* THERAPIS Hübner, 1822

*T. flavicaria* Denis et Schiffermüller 1775 — (33), 8.05.1956 ; (32) ; 11.06.1956 ; (33) ; 11.06.1964 ; 12.06.1965 ; (8) ; 13.06.1963 ; 11.06.1961 ; 20.06.1963 ; (32) ; 26.04.1954 ; (8), 26.06.1965 ; 29.06.1963 ; 4.07.1962 ; 26.07.1963 ; (32), 2 ex. 1.08.1965 ; (8), 30.08.1963 ;

*Gen* SELENIA Hübner 1825

*S. tetralunaria* Hufnagel 1767 — (8), 11.05.1963 ; (11), 20.06.1963 ; 22.05.1963 ; (8), 2 ex. 11.07.1963 ;

*Gen* ENNOMOS Treitschke 1825

*E. fuscantaria* Haworth 1809 — (33), 13.07.1965 ; (11), 11.08.1962 ; (8), 30.08.1963 ; 2 ex. 15.09.1963 ;

*Gen* COLOTIS Hübner 1823

*C. pennaria* Linné 1761 — (8), 1.08.1969 ; (11) ; 22.10.1959 ; 5 ex. 9.10.1959 ; 12.10.1960 ; 23.10.1951 ; 26.10.1962 ; 2 ex. 5.11.1962 ;

*Gen* ANGERONA Duponchel 1829

*A. prunaria prunaria* Linné 1758 — (8) ; 20.06.1963 ; 2 ex. 23.06.1962 ; 26.06.1965 ; 29.06.1959 ;

*Gen* APOCHEIMA Hübner 1825

*A. hispidarius* Denis et Schiffermüller 1775 — (11) ; 2 ex. 11.03.1961 ;

*Gen LYCIA* Hübner 1825

*L. hirtaria* Clerk 1759 — (11), 3 ex. 6.06.1960

*Gen BISTON* Leach 1815

*B. betularia* Linné 1758 — (33), 2 ex. 18.06.1956 ; (8), 15.06.1964 ; (35), 25.06.1967 ; (8), 21.07.1963, (33), 26.07.1956 ; (22) 4 ex. 1.08.1969

*Gen AGRIOPIS* Hübner, 1825

*A. aurantiaria* Hübner 1769—1799 — (33), 6.02.1959, 21.10.1960 ; 2 ex. 22.10.1960 ; (6), 25.10.1961 ; (11), 3 ex. 26.10.1962 ; 27.10.1962 ; (8) 6 ex. 5.11.1967 ;

*Gen ERANNIS* Hübner 1825

*E. defoliaria* Clerck 1759 — (11), 16.10.1954 ; (33), 21.10.1960 ; 22.10.1960 ; 2 ex. 16.10.1960 ; 28.10.1960 ; 20.10.1959 ; (13), 31.10.-1-3.11 ; (11) ; 2.11.1959 ; 3.11.1959 ; (8) ; 4.11.1953 ; 2 ex. 5.11.1967 ;

*Gen PERIBATODES* WEHRLI 1943

*P. rhomboidaria* Denis et Schiffermüller (1775 — (8), 2 ex. 8.06.1963, (33), 29.06.1955 ; (43), 5.11.1956 ; (59), 5.08.1950 ;

*Gen CLEORA*

*C. cinctaria* Denis et Schiffermüller 1775 — (33), 2 ex. 26.06.1957 ;

*Gen ALCIS*

*A. repandata* repandata Linné 1758 — (8), 26.06.1966 ;

*Gen BOARMIA*

*B. roboraria* roboraria Denis et Schiffermüller 1775 — (8), 13.06.1963 ; 20.06.1963 ;

*Gen SERRACA* Moore 1887

*S. punctinalis* Scopoli 1763 — (8), 13.06.1963 ; 20.06.1962 ;

*Gen ASCOTIS* Hübner 1825

*A. selenaria* selenaria Denis et Schiffermüller 1775 — (33), 24.05.1952, (11), 31.05.1960 ; (8), 13.06.1963 ; (33) ; 16.05.1954 ; 2 ex. 20.06.1954 ; 21.06.1963 ; 24.06.1961 ; 20.07.1962 ; (59), 24.07.1957 ;

*Gen ELECTROPIS* Hübner 1825

*E. bisortata* Goeze 1781 — (8), 22.06.1957, 27.06.1953 ; (33), 3.07.1963 ; (8), 18.07.1959 ; 21.07.1963 ; 5 ex. 24.07.1965 ;

*Gen EMATURGA* Lederer 1853

*E. atomaria* Linné 1758 — (8), 11.05.1963 ; (35), 2 ex. 24.05.1968 ; (29) ; ♂, 23.06.1964 ; 2 ex. ♀, 23.06.1964 ; (35), 24.06.1967 ; (29) 4.07.1965 ; (8), 11.07.1964 ; (7), 21.07.1952

*Gen CABERA* Treitschke 1825

*C. pusaria* Linné 1758 — (27), 5.07.1966 ; (8) 2 ex. 13.06.1963 ; 21.06.1959 ; 29.06.1963 ; 16.06.1961

*C. exanthemata exanthemata* Scopoli 1763 — (8), 5.06.1955 ; (31), 13.06.1955

*Gen BAPTIA* Stephens 1829

*B. bimaculata bimaculata* Fabricius 1775 — (8) ; 2.05.1950 ; 3 ex. 13.05.1956 ; (33), 21.05.1956

*B. temerata* Denis et Schiffermüller 1775 — (8), 7.05.1966, 3 ex. 7.06.1959, 21.07.1956

*Gen CAMPAEA* Lamark 1816

*C. margaritata* Linné 1767 — (47), 5 ex. 18/19.07.1971 ; (51), 26.07.1959 ; (11), 21.08.1961

*Gen HYLAEA* Hübner, 1822

*H. prosarpiaria* Linné 1758 — (51), 21.07.1958 ; 22.07.1958 ; 24.07.1958 ; (36), 10.08.1955

*Gen CATASTIA* Hübner 1828

*C. dilucidaria carpathica* Soffner 1923 — (29), 2 ex. 23.07.1958, (51) 4 ex., 24.07.1958, 26.07.1958

*Gen SIONA* Duponchel 1829

*S. lineata* Scopoli, 1763 — (8), 12.06.1953, (51), 3.07.1954 ; 6.07.1954 ;

**Suprafamilia SPHINGOIDEA** Dyar**Familia SPHINGIDAE****Gen ACHERONTIA**

*A. atropos* Linné 1758 — (33), 2 ex. 14.09.1969

*Gen AGRIVUS* Hübner 1815

*A. convolvuli* Linné 1758 — (63) ; 13.06.1966, (33), 14.09.1969 ; (35), 2 ex. 28.09.1966

*Gen SPHINX* Linné 1758

*S. ligustri ligustri* Linné 1758 — (8), 28.09.1966

*Gen* MARÛMBA Moore 1882

*M. quercus* Denis et Schiffermüller 1775 -- (8), 3 ex. 4.07.1963 ; 17.07.1965 ; (63) ; 13.06.1966 ;

*Gen* SMERINTHUS Latreille 1802

*S. ocellata ocellata* Linné 1758 — (35), 10 06.1966

*Gen* LAOTHOE Fabricius, 1807

*L. populi populi* Linné 1758 — (8), 10.05.1963 ; 11.06.1964 ; (35), 22 06. 1967 ; (8), 24.06.1969 ; 26.07.1963 ; 28.07.1964 ; (17), 30.07.1971 ;

**Suprafamilia** NOTODONTOIDEA**Familia** NOTODONTIDAE*Gen* PTILOPHORA Stephens 1829

*P. plumigera* Denis et Schiffermüller 1775, (36), 11.07.1959 ; (11) ; 10.11. 1959

*Gen* CLOSTERA Samouelle 1819

*C. curtula* Linné 1758 — (8) ; 11 06.1961 ; 22.07.1971 ;

*C. pigra* Hufnagel 1766 — (35), 2 ex. ; 10.06.1966 ; (8), 14.07.1963 ; 1.08. 1964 ; 30.07.1963

*Gen* PTEROSTOMA Germar 1811

*P. palpina* Clerck 1759 — (8) ; 26.06.1966 ; (7), 19.07.1957 ; (33), 2 ex. 5.08.1962 ; (2), 7.08.1951 ;

**Suprafamilia** NOCTUOIDEA**Familia** LYMANTRIIDAE*Gen* ORGYA Ochsenheiner 1810

*O. antiqua* Linné 1758 — (33), 5 ex. 10.06.1971 ; 3 ex. 4.07.1971 ; 2 ex. 23.07.1971 ;

*Gen* DACYCHIRA Hübner 1809

*D. pudibunda* Linné 1758 — (8), 2 ex. 6.05.1961 ; 20.05.1961 ; 2 ex. 29 05. 1963 ; 6.06.1963 ;

*Gen* EUPROCTIS Hübner 1819

*E. chrysorrhoea* Linné 1758 — (33), 29.06.1956, 2 ex. 5.07.1952, 6.07.1952 ; 2 ex., 8.07.1952 ; 11.07.1952 ; (8), 12.07.1964 ; 17.07.1965 ; (33), 4 ex., 20.07. 1952 ; (8), 3 ex. 24.07.1965 ; (33), 28.07.1956 ; (8), 30.07.1956

*E. similis* Fuessly 1775 — (33), 20.07.1952, 2 ex. 30.08.1967

*Gen* ARCTORNIS Gemar 1810

*A. l-nigrum l. nigrum* Müller 1764 — (8), 13.06.1963 ; 26.06.1966

*Gen LEUCOMA* Hübner, 1822

*L. salicis* Linné 1758 — (33), 12/13.06.1971 ; 4 ex. 5.06.1953

*Gen LYMANTRIA* Hübner 1819

*L. dispar dispar* Linné 1758 — (7), 17.07.1954 ; (59) ; 2.08.1954

*Familia ARCTIIDAE. Subfamilia LITHOSIINAE**Gen MILTOCHRISTA* Hübner 1819

*M. miniata* Forster 1771 — (8), 24.06.1965 ; 7.07.1964 ; 12.07.1966 .

*Gen EILEMA* Hübner 1819

*E. soroscula* Hufnagel 1766 — (8), 4 ex. 7.05.1966 ; 15.06.1966

*E. lurideola* Zinckener 1817 — (8), 17.06.1961 ; 4 ex. 11.07.1963 ; 3 ex. 12.07.1954 ; 13.07.1958 ; 14.07.1968

*Gen LITHOSIA* Fabricius 1798

*L. quadra* Linné 1758 — (8), 27.06.1963 ; 29.06.1963 ; 12.07.1963 ; 14.07.1963 ; 26.07.1963 ; (35), 30.09.1966

*Subfamilia ARCTIINAE**Gen SPIRIS* Hübner 1819

*S. striata* Linné 1758 — (33), 23.05.1957 ; (35), 27.05.1968 ; (33), 2 ex. 29.06.1958 ; (35), 25.06.1957 ; 25.06.1967 ; (49), 26.06.1967 ; (33) ; 2 ex. 2.07.1958 ; 27.07.1956

*Gen PARSEMIA* Hübner 1820

*P. plantaginis carpathica* Daniel 1839 — (29) — 2 ex. 22.06.1964 ; 23.06.1964

*Gen ARCTIA* Schrank 1802

*A. caja caja* Linné 1758 — (33) 3 ex. 8—09.1967

*A. villica villica* Linné 1758 — (35), 12.06.1966 ; 10.06.1966 ; (9), 15.06.1966 ; (8), 2 ex. 15.06.1969 ; (33) 2 ex. 20.06.1954 ; 22.06.1958 ; 25.06.1955 ;

*Gen AMMOBIOTA* Wallengren 1886

*A. festiva* Hufnagel 1766 — (33), 2 ex. 5.05.1967

*Gen DIACRISYA* Hübner, 1819

*D. sannio sannio* Linné 1758 — (8), 7.05.1966 ; 25.05.1960 ; 25.05.1966 ; (26), 27.05.1957 ; (8) ; 25.07.1962 ; (59), 30.07.1950

*Gen SPILOSOMA* Curtis 1825

*S. lubricipeda* Linné 1758 — (8), 6.06.1963 ; (33), 6.06.1969 ; (8), 9.06.1962 ; (55) ; 28.06.1971 ; (21) ; 16.07.1967 ; (8), 2 ex. 20.06.1969 ; 20.07.

1969 ; 20.06.1965 ; 20.07.1970 ; (33), 22.07.1970 ; (8), 25.07.1970 ; (6), 25.08.1968

*Gen* HYPHANTRIA Harrison 1841

*H. cunea* Drury, 1773 — (33), 16.05.1960 ; 8 ex. 24.06.1971 ; 28.06.1970

*Gen* DIAPHORA Stephens 1827

*D. mendica* Clerck 1759 — (33), 2 ex. 8.05.1970 ; 12.05.1962 ; 16.05.1954 ; 27.05.1962 ; 15.06.1966 ; 23.06.1962 ; 3 ex. 26.06.1965

*Gen* PHRAGMATOBIA Stephens 1828

*P. fulginosa fulginosa* Linné 1758 — (35), 22.06.1967 ; 2 ex. 25.06.1967 ; (8), 4.07.1963 ; 2 ex. 11.07.1963 ; (33), 15.07.1967 ; 20.07.1952 ; (35), 24.07.1967 ; (33) ; 24.07.1969 ; (8), 27.07.1963 ; (59), 19.08.1969 ; (8), 30.08.1963

Familia CTENUCHIDAE

*Gen* SYNTOMIS Ochsenheimer 1808

*S. phaëgea orientalis* Daniel 1951 — (33), 20.06.1961 ; (49), 2 ex. 26.07.1967 ; (33), 13.07.1962

*Gen* DYSAUXES Hübner 1822

*D. ancilla* Linné 1767 — (8), 11.07.1963

Familia NOCTUIDAE Grote. Subfamilia NOCTUINAE

*Gen* AGROTIS Ochsenheimer 1816

*A. sugetum* Denis et Schiffermüller 1775 — (11), 9.05.1961 ; 11.05.1961 ; 15.05.1963 ; 16.05.1962 ; (33) ; 16.05.1962 ; 26.05.1970 ; (8), 2 ex. 6.07.1962 ; 7.07.1960 ; 28.07.1964 ; 2 ex. 28.07.1967 ; (2), 30.07.1968 ; (11), 3.08.1962 ; 9.08.1960 ; (33), 16.08.1956 ; 18.08.1956 ; 30.10.1971 ; 2 ex. 6.11.1962

*A. exclamatoris exclamatoris* Linné 1758 — (33), 26.05.1970 ; (8), 6.06.1966 ; 9.06.1962 ; (11) ; 10.06.1955 ; (8), 17.06.1966 ; (11) ; 4.07.1962 ; (8), 6.07.1962 ; 25.07.1960 ; 28.07.1961

*A. ipsilon* Hufnagel 1766 — (35), 12.06.1961 ; (38), 16.06.1963 ; 9.06.1959 ; (33), 28.07.1966 ; (38) ; 19.08.1951 ; (33) ; 5.10.1956 ; (11) ; 9.10.1959 ; 5.11.1959 ; 6.11.1959

*Gen* AXYLIA Hübner 1821

*A. putris* Linné 1761 — (33), 4 ex. 21.05.1971 ; 26.05.1961 ; (8), 2 ex. 6.06.1963 ; 8.06.1963 ; (35) ; 10.06.1966 ; (33) ; 15.06.1956 ; 15.06.1964 ; (59) ; 26.07.1954 ; (22) ; 2 ex. 1.07.1969 ; (33), 14.07.1952

*Gen* OCHROPLEURA Hübner 1821

*O. plecta* Linné 1761 — (8), 6.06.1963 ; (35), 23.06.1967 ; 4 ex. 24.06.1967 ; 25.06.1967 ; 26.06.1967 ; (8) ; 24.07.1965 ; 5.08.1961



*Gen NOCTUA* Linné 1758

*N. pronuba* Linné 17758 — (33), 20.05.1969 ; (28), 19.06.1939 ; (33), 16.08.1969 ; (59) ; 3 ex. 18.08.1969 ; (33) ; 7.08.1951  
*N. fimbriata* Schranck 1759 — (33), 20.02.1969 ; 14.06.1967 ; 6.07.1969 ; (2) ; 9.07.1968 ; (33), 2 ex. 18.07.1969 ; 19.07.1969 ; (47), 3 ex. 18/19.07.1971 ; (22), 1.08.1969 ; (33), 6.08.1969

*Gen XESTIA* Hübner 1818

*X. c. nigrum* Linné 1758 — (8), 26.05.1961 ; (33), 2 ex. 26.05.1970 ; 2 ex. 27.05.1970 ; (8), 8.06.1963 ; (35) ; 10.06.1966 ; (8), 11.06.1961 ; 3 ex. 17.08.1961 ; 26.08.1960 ; (33) ; 23.10.1971 ; 6.11.1971

*Gen ANAPLECTOIDES* Mc. Dunnough 1929

*A. prasina* Denis et Schiffermüller 1775 — (17), 30.05.1971 ; (47) ; 3 ex. 18/19.07.1971 ; 10 ex. 19/20.07.1971 ; (17), 30.07.1971

## Subfamilia HADENINAE

*Gen DISCESTRA* Hampson 1905

*D. trifolii* Hufnagel 1766 — (8), 13.05.1964 ; (33), 11.07.1952 ; 17.08.1961 ; (11) ; 28.08.1964 ; (33), 27.08.1952 ; (8) ; 15.09.1963

*Gen HADA* Billberg 1820

*H. nana* Hufnagel 1766 — (8), 16.06.1962 ; (50) 2 ex. 25.07.1962 ; (8) ; 5.08.1961 ; (6) ; 5.08.1969

*Gen POLIA* Ochsenheimer 1816

*P. nebulosa* Hufnagel 1766 — (11) ; 10.06.1963 ; (8), 24.06.1967 ; 26.06.1965

*Gen MAMESTRA* Ochsenheimer 1816

*M. brassicae* Linné 1758 — (11) ; 16.05.1963 ; (33), 18.05.1962 ; (11) ; 24.05.1961 ; 31.05.1960 ; (33) ; 26.05.1970 ; (8) ; 11.06.1963 ; (11) ; 25.07.1960 ; (8) ; 26.07.1963 ; 1.08.1964

*M. persicariae persicariae* Linné 1761 — (8), 3.07.1967 ; 11.07.1965

*M. w-latinum* Hufnagel 1766 — (33) ; 16.05.1962 ; (11) ; 16.05.1963 ; (8) ; 2 ex. 29.05.1962 ; (11), 2 ex. 7.06.1960 ; 16.06.1963 ; (8), 26.06.1965 ; (33) ; 25.06.1955 ; (11) ; 13.07.1963

*M. oleracea* Linné 1758 — (11) ; 13.05.1963 ; (33) ; 16.05.1962 ; (8) 26.05.1962 ; (35), 10.06.1966 ; (11) ; 14.06.1954 ; (33) ; 16.06.1965 ; 2 ex. 26.06.1957 ; 3.08.1962

*Gen ORTHOSIA* Ochsenheimer 1816

*O. gothica gothica* Linné 1758 — (33), 7.04.1957 ; 10.04.1962 ; (33) ; 19.06.1964

*Gen MYTHIMNA* Ochsenheimer 1816

*M. turca turca* Linné 1761 — (7); 8.08.1957

*M. albipuncta* Denis et Schiffermüller, 1775 — (33), 7.05.1966; 21.05.1962; 22.05.1962; 28.08.1953

*M. vitellina* Hübner 1808 — (35), 2 ex. 26.05.1968; 27.05.1968; 28.05.1968; 29.05.1968

*M. l-album* Linné 1767 — (38), 14.06.1963; (33), 2 ex. 18.06.1965; 24.06.1966; (8); 3 ex. 26.06.1966; (33); 28.08.1968; (11), 2 ex. 30.09.1959

*Subfamilia CUCULINAE**Gen CUCULIA* Schrank 1802

*C. thapsiphaga* Treitschke 1826 — (11), 25.05.1960; 26.05.1961; 25.06.1967

*C. umbaticae* Linné 1758 — (1), 15.05.1953; (8), 16.05.1952; 23.05.1963; (33); 25.05.1959; (42); 2 ex. 26.06.1970; 4 ex. 5.07.1970

*Gen ULOCHLAENA* Lederer 1857

*U. hirta* Hübner 1813 — (33), 12.10.1953; (11), 12.10.1960; 2 ex. 30.10.1959

*Subfamilia ACRONICTINAE**Gen MOMA* Hübner 1820

*N. alpinum alpinum* Osbeck 1778 — (30), 2 ex. 15.05.1968; 5 ex. 16.05.1968; (8); 28.06.1965

*Gen ACRONICTA* Ochsenheimer 1816

*A. tridena* Denis et Schiffermüller 1775 — (33), 11.05.1963; 15.07.1965; (11); 27.07.1970; 28.07.1970

*A. rumicis rumicis* Linné 1758 — (33); 2 ex. 15.05.1951; 24.06.1967; (33); 3 ex. 15.07.1967; 3 ex. 27.07.1967; 28.07.1964; (8); 30.08.1963

*Gen CRANIOPHORA* Snellen 1867

*C. ligustri* Denis et Schiffermüller 1775 — (33), 15.05.1970; (35); 10.06.1966

*Subfamilia AMPHYPYRINAE**Gen DIPTERYGIA* Stephens 1829

*D. scabriuscula* Linné 1758 — (11); 13.05.1963; 2 ex. 20.06.1961; (11); 11.07.1957

*Gen EUCARTA* Lederer 1857

*E. amethystina amethystina* Hübner, 1800—1803 — (59); 23.07.1970; 21.08.1970

*Gen GOONALICA* Nye 1975

*G. virgo* Treischke 1825 — (59), 15.08.1970

*Gen COSMIA* Ochsenheimer 1816

*C. trapezina* Linné 1758 — (33) — 14.07.1967 ; (8), 16.07.1961 ; 2 ex. 22.07.1961

*Gen APAMEA* Ochsenheimer 1816

*A. monoglypha monoglypha* Hufnagel 1766 — (8), 29.06.1963 ; (11), 30.06.1961 ; 1.07.1969 ; (8), 1.07.1964 ; (11), 17.07.1961 ; (22), 2 ex. 1.08.1969 ; 2 ex. 31.08.1969

*A. sordens* Hufnagel, 1766 (33), 26.05.1970 ; 29.05.1958 ; (8), 2 ex. 15.06.1964 ; (11), 21.06.1963

*Gen AMPHIPOEA* Billberg 1820

*A. oculea oculea* Linné 1761 — (48), 3 ex. 30.07.1970

*Gen CHARANYCA* Billberg 1820

*C. trigrammica* Hufnagel 1766 — (11), 30.05.1963 ; 21.05.1963 ; 22.05.1963 ; 25.05.1955 ; 30.05.1962 ; (8) ; 31.05.1963 ; (35), 26.05.1968

*Gen AEGLE* Hübner 1823

*A. koekeritziana* Hübner 1796—1799 — (35), 3 ex. 12.06.1966 ; (33) ; 4.07.1952

## Subfamilia HELIOTHINAE

*Gen HELIOTHIS* Ochsenheimer 1816

*H. viriplaca viriplaca* (Hufnagel 1766) — (38) 2 ex. 14.06.1963 ; (8) 21.07.1963 ; (33), 27.07.1965 ; (50) 10.08.1960 ; (8) 28.07.1964.

*Gen PROTOSCHINIA* Hardwick 1970

*P. scutosa* Denis et Schiffermüller 1775 — (33) 14.07.1967 ; (8) 21.07.1963 ; (2) 7.08.1951

*Gen PYRRHIA* Hübner 1821

*P. umbra* Hufnagel 1766 — (8), 24.06.1961 ; 4.07.1973 ; (33), 14.07.1967 ; (7), 18.07.1957

## Subfamilia ACONTIINAE

*Gen CALYMMA* Hübner 1823

*C. communimacula* Denis et Schiffermüller 1775 — (3), 15.08.1954

*Gen DELTOTES* Reichenbach Leipzig 1817

*D. bankiana* Fabricius 1775 — (7), 17.07.1957 ; 5 ex. 18.07.1957 ; (8), 23.07.1957

*D. candidula candidula* Denis et Schiffermüller 1775 — (11), 22.05.1963 ; (8), 24.06.1961 ; 24.06.1966 ; (11) ; 26.06.1961 ; 19.07.1961

*Gen EMMELIA* Hübner 1821

*E. trabealis* Scopoli 1763 — (35), 12.06.1966 ; (33), 15.07.1953 ; 18.06.1962 ; (35), 23.06.1967 ; (8), 26.06.1966

## Subfamilia PANTHEINAE

*Gen COLOCASIA* Ochsenheimer 1816

*C. coryli* Linné 1758 — (33), 27.04.1957 ; (8) ; 6.05.1963 ; (8), 7.05.1966 ; 2 ex. 10.05.1963 ; 15.05.1966 ; 26.06.1963 ; 1.07.1957 ; 11.07.1963 ; 12.07.1964 ; 21.07.1963

## Subfamilia PLUSIINAE

*Gen ABROSTOLA* Ochsenheimer 1816

*A. triplasia* Linné 1758 — (33), 15.05.1956 ; (8), 30.05.1962 ; (13), 31.05.1956 ; (33), 12.07.1956 ; (8) ; 29.06.1963

*Gen DIACHRISIA* Hübner 1821

*D. chrysis* Linné 1758 — (13), 26.05.1956 ; (33), 1.06.1971 ; 6.06.1963 ; (8), 19.07.1961 ; (33), 27.07.1967 ; (8) ; 1.08.1964 ; (59) ; 13.09.1969

*Gen MACCDUNNOUGHIA* Kostrowich 1961

*M. confusa* Stephens 1850 (35), 24.06.1966 ; 29.06.1966 ; (8), 30.07.1963 ; (35), 28.09.1966 ; 6 ex. 30.09.1966

*Gen AUTOGRAPHIA* Hübner 1821

*A. gamma* Linné 1758 — (8), 24.06.1966 ; (5), 15.07.1963 ; (8), 2 ex. 22.07.1962 ; (34), 24.07.1951 ; (17), 30.07.1970 ; (35) ; 20.09.1966 ; 29.09.1966 ; (33), 21.10.1971

## Subfamilia CATOCALINAE

*Gen CATOCALA* Schrank 1802

*C. elocata* Esper 1788 — (33), 6.09.1970 ; 5.09.1970 ; 2 ex. 24.09.1971 ;

*Gen GRAMMODES* Guenée 1852

*G. stolidia* Fabricius 1775 — (45), 22.08.1966 ; (41) 23.08.1966 ; (33) 30.08.1963

*Gen EUCLIDIA* Ochsenheimer 1816

*E. glyphica* Linné 1758 — (57), 25.05.1955 ; (31) ; 13.06.1955 ; (50), 26.07.1966 ; (14), 26.06.1950 ;

**Subfamilia OPHIDERINAE**

Gen TYTA Billberg 1820

*T. lactuosa* Denis et Schiffermüller 1775 — (33), 5.05.1963, (35), 10.06.1966 ; (33), 3.07.1958 ; (2), 3.08.1958

Gen COLOBOCHYLA Hübner 1825

*C. salicalis* Denis et Schiffermüller 1775 — (24), 20.06.1954, (8), 28.06.1963 ; 24.07.1965 ; 26.07.1963

Gen PHYTOMETRA Haworth 1809

*Ph. viridaria* Clerk 1759 — (35), 2 ex. 25.06.1967 ; (48), 5.08.1965

**Spbfamilia HERMINIINAE**

Gen POLYPOGON Schrank 1802

*P. tentacularia* Linné 1758 — (8), 29.05.1955 ; 15.06.1964 ; 29.06.1963 ; (48), 1.07.1965

Gen PARACOLAX Hübner 1825

*P. derivalis* Hübner 1796 — (8), 3 ex. 26.06.1965 ; 4 ex. 11.07.1963 ; 12.07.1969 ; 2 ex. 16.07.1961

Gen HYPENA Schrank 1802

*P. derivalis* Hübner 1796 — (8), 3 ex. 26.06.1965 ; 4 ex. 11.07.1963 ; 12.07.1968 ; (22), 1.08.1969

**Suprafamilia HESPERIOIDEA**

Familia HESPERIDAE, Subfamilia PYRGINAE

Gen PYRGUS Hübner 1819

*H. malvae malvae* Linné 1758 — (7), 2 ex. 17.07.1957 ; 18.08.1957

**Suprafamilia PAPILIONOIDEA**

Familia PAPILIONIDAE, Subfamilia PAPILIONINAE

Gen Papilio Linné 1758

*P. machaon machaon* Linné 1758 — (8), 26.05.1958

Gen IPHICLIDES Hübner 1819

*I. podalirius podalirius* Scopoli 1763 — (8), 26.05.1958

**Subfamilia PARNASIINAE**

Gen PARNASSIUS Latreille 1804

*P. apollo transilvanicus* Schwetzer 1911—1912 — (6) 24.07.1967  
*P. mnemosyne distinctus* Bryk — Eisner 1934 — (11), 4 ex. 16.05.1970 ; 4 ex. 17.05.1970

## Familia PIERIDAE, Subfamilia DISMORPHIINAE

## Gen LEPTIDEA Billberg 1920

*L. sinapis dinensis* Boisduval — (49), 2 ex. 23.06.1966 ; (15), 2 ex. 25.07.1967

## Subfamilia PIERINAE

## Gen APORIA Hübner 1819

*A. crataegi crataegi* Linné 1758 — (33), 2 ex. 19.05.1951

## Gen PIERIS Schrank 1801

*P. rapae rapae* Linné 1758 — (33), 9 ex. 15.06.1957

*P. napi meridionalis* Heyn 1895, (33), 2 ex. 15.06.1957

*P. brassicae brassicae* Linné 1758 — (48), 2 ex. ♂ 29.07.1967 ; I ♀ 29.07.1967

## Gen PONTIA Fabricius 1807

*P. daplidice daplidice* Linné 1758 — (33), 3 ex. 8.04.1951

## Gen ANTHOCHARIS Boisduval 1883

*A. cardamines meridionalis* verity 1908 — (11), 2 ex. 15.05.1955

## Subfamilia COLIDINAE

## Gen COLIAS Fabricius 1807

*C. hyale* Linné 1758 — (18), 2 ex. 17.06.1953 ; (65), 2 ex. 2.10.1966

*C. crocea crocea* Geoffroy in Fourk 1785 — (19), 21.09.1950 ; (44), 7 ex. 29.09.1966, (65) ; 3.10.1966 ; (33), 19.10.1949

## Gen GONEPTERYX Leach 1815

*G. rhamni transiens* verity 1915 — (33), 4 ex. 20.05.1965

## Familia NYMPHALIDAE. Subfamilia NYMPHALINAE

## Gen APATURA Fabricius 1807

*A. ilia ilia* Denis et Schifferrmüller 1775 — (8), 3.07.1955 ; 3 ex. 24.07.1955 ; (31), 31.07.1956

## Gen NEPTIS Fabricius 1807

*N. sapho aceris* Lepechin 1768—1770 — (33), 2.05.1959 ; (8) ; 29.08.1950

## Gen INACHIS Hübner 1819

*I. io io* Linné 1758 — (8), 2.07.1952

## Gen VANESSA Fabricius 1807

*V. atalanta atalanta* Linné 1758 — (13), 18.09.1949

*Gen CYNTHIA* Fabricius 1807

*C. cardui cardui* Linné 1758 — (58), 5 ex. 24.08.1949

*Gen AGLAIS* Dalman 1816

*A. urticae urticae* Linné 1758 — (8), 3 ex. 12.06.1953

*Familia SATYRIDAE**Gen MELANARGIA* Meigen 1829

*M. galathea scolis* Fruhstopher 1917 — (62), 2 ex. 13.06.1966, (5), 3 ex. 16.08.1963; (20), 5 ex. 4.08.1969

*Gen PARARGE* Hübner 1819

*P. aegeria tircis* Butler 1867 — (8), 16.04.1954; 25.04.1959

*P. maera maera* Linné 1758 — (33), 5.05.1951; (20), 21.06.1969, (59), 3. 08. 1950

*Gen SATYRUS* Latreille 1810

*S. dryas muntenica* Varin 1961 — (59), 1.08.1950; 2.08.1954; (60), 5.08. 1964; 2 ex. 10.08.1964

*Gen EREBIA* Dalman 1816

*E. ligea carthusianorum* Fruchstorfer 1819 — (48), 2 ex. 19.07.1966; (20), 31.07.1952; (55), 7.08.1964; (60), 2 ex. 10.08.1960

*E. medusa slovakiana* Warren 1936 — (29), 23.06.1964

*Gen MANIOLA* Schrank 1801

*M. jurtina jurtina* Linné 1758 — (62), 13.06.1966; (33), 2 ex. 29.06.1957; (35), 2 ex. 29.06.1966; (22), 2 ex. 1.08.1969; (20), 2 ex. 4.08.1969; (59), 8.08.1950; 25.05.1964

*Gen APHANTOPUS* Wallangren 1853

*A. hyperanthus hyperanthus* Linné 1758 — (31), 4.07.1956; (8), 2 ex. 24.07.1955; (22), 1.08.1960; (20), 4.08.1969

*Gen PYRONIA* Hübner 1819

*P. tithonus tithonus* Linné 1761 — (23), 2 ex. 9.07.1968; (59), 2 ex. 23.07. 1951; 6 ex. 2.08.1954

*Gen COENONYMPHA* Hübner 1819

*C. pamphilus pamphilus* Linné 1758 — (13), 3 ex. 18.06.1955; (35); 23.06. 1967; (20), 2 ex. 24.06.1964; (4), 26.07.1967

*C. arcania arcania* Linné 1761 — (39), 3 ex. 14.07.1950

*C. glycerion glycerion* Bork 1788 — (20), 3 ex. 21.06.1964

Familia LYCAENIDAE, Subfamilia PLEBEJINAE

Gen GLAUPSICHE Serudder 1872

*G. alexis alexis*, Poda 1761 — (33), 24.05.1959 ; 29.06.1958

Gen MACULINEA Van Eeke 1915

*E. arion arion* Linné, 1758 — (60), 17.06.1966 ; 26.07.1962

Gen PLEBEJUS Kluk 1802

*P. argus argus*, Linné 1758 — (62), 2 ex. 12.05.1953 ; (59), 15.08.1967

Gen CYNIRYS Dalman 1816

*C. semiargus semiargus* Rott 1775 — (48), 19.07.1966 ; (7), 27.07.1957

Gen POLYOMMATUS Kluk 1801

*P. icarus icarus* Rott 1776 — (8), 27.05.1951 ; 3.06.1951 ; (53), 10.06.1956 ; (32), 22.06.1954 ; (25), 9.07.1951 ; (40), 20.07.1968 ; (8), 2 ex. 23.07.1950 ; (25), 6.08.1951 ; (56), 8.08.1953 ; (59), 16.08.1954 ; (44), 29.09.1966.

## LA COLLECTION DES LÉPIDOPTÈRES „M. PEIU“ CONSERVÉE DANS LE MUSÉE DE S. NATURELE DE CRAIOVA

### Résumé

La Collection des Lépidoptères „M. Peiu“ a été acquise par le Musée en 1971 et elle compte 1500 exemplaires compris en 245 espèces, 196 genres et 23 familles. Les familles des Geometridae et Noctuidae sont le meilleur représentées.

La collection compte aussi des espèces rares dans notre faune que des espèces nuisibles pour l'économie humaine.

Les pièces ont été cueillies par M. Peiu pendant 1949—1971 en 65 localités dispersées en 16 départements de la Roumanie.

Pour élaborer le catalogue de la collection, contenu dans cet ouvrage, on a utilisé la classification et le nomenclature adoptés par le „Catalogue de la collection des lépidoptères du Musée departamental de Braşov“ pour les Macrolépidoptères et „La liste systématique des espèces de Microlépidoptères signalées dans la faune de Roumaine. Mise à la jour de leur clasification et nomenclature par A. Popescu-Gorj“ (qui contient les dénominations les plus récentes des genres et des espèces conformément aux décisions de la Commission Internationale de Nomenclature zoologique de Londres).



## BIBLIOGRAFIE

1. I. Căpușe, *Fluturii — petale zburătoare*, Editura științifică, București, 1971.
2. V. Ciochia și A. Barbu, *Catalogul colecției de Lepidoptere „N. Delvig”, a Muzeului județean Brașov*, în „Cumidava”, XII, 4, științele naturii, Brașov, 1980.
3. Gh. Boguleanu, B. Bobîrnac și colab. *Entomologie agricolă*, București, Editura didactică și pedagogică, 1980.
4. E. Niculescu, *Familia Papilionidae*, în *Fauna R.P.R., Insecta*, 16, f. 5, Editura Academiei, București, 1961.
5. E. Niculescu, *Familia Pieridae*, în *Fauna R.P.R., Insecta*, 16, Editura Academiei, București, 1963.
6. Aurelian Popescu-Gorj, *Catalogue de la collection des Lépidoptères „Prof. A. Ostrogovich” du muséum d'Histoire Naturelle „Gr. Antipa”*, București, 1964.
7. Aurelian Popescu-Gorj, *La liste systématique des espèces de Microlépidoptères signalées dans la faune de Roumanie. Mise à la jour de leur classification et nomenclature par A. Popescu-Gorj*, în *Travaux du Muséum d'Histoire naturelle „Gr. Antipa”*, vol. XXVI, București, 1984.
8. I. Stănoiu, B. Bobîrnac și S. Copăcescu, *Fluturi din România*, Editura „Scrisul Românesc” Craiova, 1979.



## UN TABLOU REDAT CIRCUITULUI VALORILOR — GEMENII, DE LEANDRO DA PONTE BASSANO

OCTAVIAN CIOCȘAN

Lucrarea *Gemenii*, de Leandro da Ponte Bassano<sup>1</sup>, din patrimoniul Muzeului de Artă provine din colecția Jean Mihail, unul dintre cei mai importanți colecționari de artă din Craiova din perioada interbelică, de la care a rămas și actualul palat, monument de arhitectură barocă. În 1947, lucrarea a trecut în posesia Institutului Agronomic Craiova, fiind preluată în anul 1950 de către Muzeul Regional „Oltenia”, pentru ca, în august 1954, să fie transferat Muzeului de artă. În inventarul întocmit de Institutul Agronomic Craiova în 1947, tabloul apărea înregistrat astfel : „Anonim — Zodia Gemenilor”.

De-a lungul anilor, din cercetările științifice întreprinse, tabloul a fost atribuit lui Leandro da Ponte Bassano (1557 — 1622). Prima atribuire a fost făcută de criticul de artă Anatol Mândrescu, în anul 1964<sup>2</sup>, fiind legată de alte două lucrări din patrimoniul muzeului — Luna iulie și Luna decembrie<sup>3</sup>, atribuire confirmată ulterior și de cercetările întreprinse de Nicolae Borteș și Paul Rezeanu<sup>4</sup>. În 1978, o comisie de specialiști în istoria artei universale din cadrul Muzeului de artă al R. S. România, din care au făcut parte Anatolie Teodosiu și Maria Matache, a reconfirmat atribuirea tabloului familiei Bassano, probabil Leandro.

O serie de precizări legate de realizarea ciclurilor de tablouri cu subiecte inspirate din viața rurală din împrejurimile Venetiei de către membrii familiei Bassano au apărut în studiul *Copilele celor 12 luni ale lui Leandro Bassano, aflate la Muzeul regional de artă din Tula*, în revista „Sobșcenie” • Muzeului de stat de artă plastică A. S. Pușkin, în 1964 (pp. 61—81), sub semnătura lui A. I. Smirnova. Autoarea precizează că, dintre ciclurile create de Jacopo Bassano, Leandro s-a ocupat numai de ciclul celor „12 luni”, din care cinci tablouri se găsesc la Kunsthistorische Museum din Viena, iar altele în diferite muzee din Austria și R. S. Ceho-

<sup>1</sup> În patrimoniul Secției de artă a Complexului muzeal județean Dolj există trei lucrări atribuite lui Leandro da Ponte Bassano tablouri care au figurat sub diverse denumiri, după cum urmează : *Zodia gemenilor*, *Gemenii* sau *Luna mai* — ultima în actualul inventar al secției —, *Zodia răcului* sau *Luna iunie* și *Zodia capricornului* sau *Luna decembrie*.

<sup>2</sup> Anatol Mândrescu, *Muzeul de artă Craiova, Ghid*, Editura „Meridiane”, București, 1964, p. 16.

<sup>3</sup> Luna decembrie, inv. P.S. 47 ; Luna mai, inv. P.S. 118 ; Luna iulie, inv. P.S. 141.

<sup>4</sup> Paul Rezeanu, *Muzeul de artă Craiova, Ghid*, Editura „Scrisul Românesc”, Craiova, 1980.

slovacă. Seria celor 12 lucrări care au ajuns din colecția Bobrinski în Muzeul din Tula, au fost executate în atelierul Bassano, caracteristicile stilistice indicînd că ele sînt variante de atelier realizate de Leandro Bassano, întrucît tehnica picturală a acestuia se deosebește de cea a lui Jacopo și Francesco, care erau mai dotați în ceea ce privește aptitudinile și înțelegerea problemelor picturii, stăpînind mai bine meșteșugul artistic. Despre Leandro, I. A. Smirnova menționa că „are un stil mai greoi și un desen simplist..., așezînd culoarea cu o pensulație lisă peste care așternea glasiul. Tot cu ajutorul glasiului rezolvă și pliurile îmbrăcămînții“. (p. 70).

Referindu-se numai la lucrările apărute în ciclul cunoscut sub denumirea „12 luni“ sau „Zodiile“, constatăm că serii cu asemenea subiecte — al căror creator inițial a fost Jacopo Bassano — se găsesc în mai multe muzee din Europa, dintre care amintim: Madrid (Prado), Viena (Kunsthistorisches Museum), Budapesta, Praga, Tula, Iași și Craiova. Se știe, de asemenea, că din ciclurile realizate de Jacopo n-au ajuns pînă la noi decît o serie de schițe, iar din ciclul „*Lunile anului*“ realizat de Francesco, doar cîteva tablouri aflate la Muzeul Prado din Madrid. Aceste considerații ne-au îndemnat de la început să credem că și tabloul *Luna mai* sau *Gemenii*, din colecția Muzeului de Artă, provenea, mai degrabă, din atelierul Bassano, fără ca Leandro să fie autorul lui direct. De asemenea, variantele lui Leandro și Girolamo Bassano după Jacopo, comparate cu cele executate de Francesco și aflate la Madrid, aduceau destule dovezi de înțelegere plastică și meșteșug pictural, care să justifice o asemenea apreciere.

Compoziția, înfățișînd un grup de țărani surprinși în diverse activități într-o fermă de produse lactate, se desfășoară în cadrul unui peisaj rustic și redă caracterul pastoral al vieții. Fiecare din grupurile de personaje constituite poate reprezenta, dacă s-ar pune problema unei detașări, cîte o compoziție de sine stătătoare. În jumătatea inferioară a tabloului, primul plan prezintă două grupuri de figuri înscrise în două patrulete imaginare. Atît cel din dreapta, alcătuit din doi bărbați și două femei, cît și cel din stînga, care prezintă două femei înscrise într-o diagonală ascendentă, intersectată de orizontalele sugerate de două animale domestice, constituie o bază solidă care susține întreg eșafodajul compoziției generale.

În planul al doilea întîlnim șase personaje, angajate în diverse activități cu caracter agricol, al căror rol compozițional este acela de a stabili o legătură a primului plan cu peisajul adînc, în cadrul căruia se desfășoară întreaga acțiune a tabloului. Linia de orizont a peisajului este fragmentată de mai multe verticale reprezentate de case și pomi, care conferă animație ultimului plan și un cadru adecvat grupului gemenilor, grup ce patronează tihna și bunăstarea oamenilor din zodia lor.

Pentru a ajunge la o concluzie justă privitoare la autorul lucrării, starea de conservare, structura și intervențiile ulterioare de restaurare, s-a procedat la o amplă și diversă investigație. Pentru început s-a recurs la o cercetare optică, directă și mijlocită, folosind aparatura fizico-chimică pusă la dispoziție de Laboratorul de investigații al Muzeului de artă al României și al Muzeului de istorie al României.



Leandro da Ponte Bassano — Gemenii.

Cercetarea efectuată asupra structurii tabloului, pictat în ulei pe pînză, a relevat următoarele :

— şasiul original a fost înlocuit cu unul de dată mai recentă, de circa 200 de ani. Pe latura din stînga poartă două peceti de ceară roşie în care sînt imprimate texte în limba arabă (veche) : „Pentru numele lui Dumnezeu, Osman“. La mijlocul laturii inferioare este lipită o etichetă de hirtie, cu partea de jos lipsă, cu înscris în limba maghiară şi germană cuprinzînd denumirea şi profilul magazinului unde a fost confecţionat şasiul, rama şi unele intervenţii de restaurare. Tabloul provine din magazinul de obiecte de artă al cumnatului lui Constantin Mihail, Constantin N. Dumba, de la Viena<sup>5</sup> ;

— suportul este alcătuit din pînză ţesută manual, din fire de in, toate inegal, avînd 9/10 fire de băteală şi urzeală pe cm<sup>2</sup> ;

— preparaţia care face legătura între suport şi grund se reducea la un strat de clei (de apă rece), aşternut gros. Grosimea acestui strat, datorită contracţiilor şi craclurilor specifice cleiului, a antrenat atît grundul, cît şi stratul de culoare suprapus, conferindu-le un aspect alveolar ;

— grundul, preparat în atelier, are o tonalitate de pămînt roşu, o aderenţă foarte bună la stratul de culoare şi mai puţin bună faţă de suport ;

— culoarea originală era aplicată într-un strat subţire, cu unele împăstări distribuite în funcţie de cerinţele de exprimare plastică ;

— stratul de verni, care acoperea pelicula de culoare, era gros, inegal distribuit, îngălbenit şi descompus în mai multe zone. Verniul era fals, fiind adăugat în urma restaurărilor ulterioare execuţiei.

La cercetarea cu raze Röntgen, radiografia tabloului a relevat următoarele aspecte care au confirmat observaţiile optice, şi anume :

— existenţa unei reţele de cracluri de diverse tipuri, care concordă cu cele menţionate anterior ;

— cracluri opturate cu o materie de greutate atomică mare, provenite de la repictările sau chituirile aplicate peste pictura originală ;

— lipsuri ale stratului pictural original.

O serie de detalii ce ţin de compoziţia tabloului nu au apărut în radiografie, fapt ce ne-a făcut să ne întrebăm dacă au existat sau nu în compoziţia iniţială. Se putea ca la pictarea acestor elemente autorul să fi folosit pigmenţi cu greutate atomică mică, sau ca grosimea exagerată a straturilor de culoare pe care au fost pictate aceste elemente, precum şi greutatea atomică mare a pigmentilor folosiţi, să fi jucat rolul unui ecran, greu penetrabil, între sursa radiaţiilor Röntgen şi clişeu radiografic. Întrucît asemenea detalii — cele două păsări, precum şi pomii din dreapta casei — puteau fi repictate peste aceleaşi elemente care în original să fi fost realizate în straturi foarte subţiri, se risca degradarea picturii originale prin prelevările pentru analizele chimice. De aceea, în acest stadiu, ne-am propus să completăm investigaţiile pe parcursul procesului de restaurare.

Personajele principale din primul plan se conturau cu claritate, ceea ce dovedea că autorul şi-a construit personajele chiar din eboşă, iar fini-

<sup>5</sup> *Ibidem*, p. 5.

sarea lor s-a executat fără să fie necesară modificarea desenului inițial. În consecință, s-a ajuns la concluzia că avem de-a face cu repictări ulterioare ce pot fi înlăturate în procesul restaurării, pentru a pune în valoare calitățile picturii originale.

Supusă la radiații ultraviolete, lucrarea evidenția o fluorescență moderată a verniului care trecea peste zonele de repictare. Această fluorescență era întreruptă de numeroase suprafețe mai mari sau mai mici de tonalități mai închise, care reprezentau retușurile și repictările efectuate de ultimul restaurator peste stratul de verni. Totalitatea acestor intervenții ulterioare reprezenta aproximativ 50% din suprafața picturală.

În fotografia executată la radiațiile infraroșii, care au penetrat stratul de verni gros și lazururi, ni s-a înfățișat o imagine clară a compoziției, a peisajului și, în special, personajele din planul al doilea. Se observă urmele repictărilor care s-ar fi putut să fi fost executate la o primă intervenție de restaurare. Tonalitățile lor mai închise se puteau observa pe animalele din primul plan, pe ciubăr și pe toată suprafața cerului. Rezultatele buletinelor de analiză chimică, întocmite de Laboratorul de investigații al Muzeului de artă al României, au confirmat faptul că toate culorile folosite în straturile de repictări sînt de aceeași natură cu cele aflate în stratul original de culoare (ceruză, roșu cinabru, verde din smalt vernisat și verde de pămînt). De aici concluzia că lucrarea a suportat cel puțin două restaurări, din care prima făcută în epocă, dat fiind faptul că au fost folosite culori de aceeași natură cu cele originale. Totodată, investigațiile chimice au arătat că grundul era compus din ceruză și un pigment de fier, urme de nisip, gips și clei natural. Cît privește suportul, buletinul de analiză chimică a confirmat existența fibrei de in.

După aprobarea tratamentului propus, s-a trecut la îndeplinirea operațiilor de restaurare prevăzute.

Din datele oferite de acțiunea de restaurare a lucrării au rezultat o serie de concluzii, și anume :

- o primă restaurare s-a făcut în epocă de către un restaurator care cunoștea și respecta — cel puțin parțial — principiile de restaurare. Acest fapt se desprinde din modul în care a fost executată dublarea marginilor, concordanța cu cromatica grundului, a chiturilor aplicate și retușurile executate, în cea mai mare parte în limitele lipsurilor stratului de culoare ;

- o restaurare ulterioară s-a efectuat inabil, grosolan, contrar oricăror principii de restaurare ;

- fixarea pînzei pe șasiu s-a făcut prin perforarea picturii originale cu cuie prelucrate manual (țigănești) ;

- chituri neșlefuite ce depășeau cu mult suprafețele lipsurilor și acopereau pictura originală ;

- retușurile nu erau executate numai în limita lacunelor, ci s-a repictat toată zona, acoperind chiar o serie de elemente existente în compoziția originală (personaje, păsări, animale), adăugînd în schimb două păsări a căror mărime era supradimensionată ;

- s-a aplicat un strat de verni gros și inegal de mastic ;

- s-a efectuat chiar și o a treia restaurare prin care au fost legate glasiurile de tempera aplicate pe întreaga suprafață a picturii pentru a uniformiza rosăturile, lipsurile survenite anterior și retușurile schimbate în ton.

În cadrul operațiunilor de restaurare, după curățirea tabloului și înălțurarea repictărilor, au apărut o serie de elemente compoziționale noi : trei personaje, o turmă de oi, cinci păsări, o stupină cu albine, elemente compoziționale care se regăsesc și în variantele lui Leandro da Ponte Bassano după Jacopo din Muzeul de la Tula. Privind comparativ lucrarea *Luna mai* sau *Gemenii* cu seria de la Muzeul din Tula, se pot observa o serie întreagă de asemănări stilistice, dar și diferențe apreciable, în special de format. Ori, se cunoaște faptul că lucrări din ciclul celor „12 luni” au continuat să părăsească atelierul familiei Bassano până la jumătatea secolului al XVII-lea, adică aproape două decenii după moartea lui Leandro.

Plecînd de la aceste constatări, de la rezultatele cercetării optice, directe și mijlocite, de la dovezile strînse pe parcursul procesului de restaurare coroborat cu rezultatele analizelor chimice, precum și de la studiul comparativ (stilistic și compozițional) al lucrărilor realizate de membrii familiei Bassano pe aceste teme și aflate în muzeele din Europa, se poate spune cu certitudine că lucrarea *Luna mai* sau *Gemenii* provine din atelierul lui Leandro da Ponte Bassano, nefiind exclus ca ea să fi fost începută de Leandro și terminată de pictorii formați în atelierul familiei. S-ar putea ca restaurarea celorlalte două lucrări atribuite lui Leandro da Ponte Bassano — *Luna iulie* sau *Zodia Racului* și *Luna decembrie* sau *Zodia Capricornului* — din colecția Muzeului de Artă să aducă noi elemente care să elucideze în măsură și mai mare paternitatea lor.

UN TABLEAU RESTITUÉ AU CIRCUIT PUBLIQUE  
„LES GÉMEAUX” PAR LEANDRO DA PONTE BASSANO

Résumé

**L'étude présente les phases et les questions soulevées par les processus de restauration et conservation de la peinture d'école italienne „Les Gémeaux” qui a été attribuer à Leandro da Ponte Bassano (1551—1622).**



# STUDIUL CERAMICII ARHEOLOGICE DE LA CÎRCEA, LOCUSTENI, GRĂDINILE PRIN METODE FIZICO-CHIMICE

---

TEODORA LUNGU

Studiul ceramicii vechi pune probleme multiple. Ceramica este de fapt un amestec complex de elemente minerale în care intervenția omului a jucat un rol determinant în procesul de fabricație al ei și care a suferit uneori alterări în decursul perioadei îngropării.

După un anumit număr de ani, ceramica a căpătat o valoare arheologică certă, ea suscitând interes ca mărturie a activității umane din timpuri străvechi. Ea este utilizată pentru a stabili cronologii relative în examenul stratigrafic. Studiile întreprinse de arheolog pe teren sînt esențiale, observațiile sale, clasamentul tipologic, ajung să stabilească un sistem de clasificare începînd cu datele care privesc mai ales descrierile cotate ale formei fiecărui vas și fragment, care apoi pot fi tratate prin informatică. La aceste clasificări se iau în considerație, pe lîngă caracteristicile stratigrafice, și : finisările de suprafață, examenul din ochi al vaselor, duritatea fragmentelor, porozitatea etc. Dar studiul arheologului se cere completat cu un studiu mai aprofundat folosind metode fizico-chimice, care aduc un plus de informație ce poate confirma, sau nu, ipotezele arheologului prin exactitatea datelor pe care le furnizează.

În acest scop a fost inițiat și acest studiu pe un material ceramic descoperit de arheologii Muzeului Olteniei cu ocazia săpăturilor efectuate la Grădinile, Locusteni și Cîrcea. Materialul este variat ca aspect și el a fost clasificat de către arheologi și grupat pe faze după cum se poate vedea din tabelul nr. 1.

Studiul nostru își propune să răspundă problemelor ce fac obiectul unor incertitudini și dau naștere la controverse, căutînd să stabilească existența sau inexistența unei angobe la suprafața anumitor probe de ceramică, temperatura la care a fost arsă pasta, de unde să se poată trage concluzii asupra tehnologiei de prelucrare din perioada respectivă, compoziția pastei ceramice. Aceste studii s-au efectuat în laboratorul de investigații fizico-chimice al Muzeului Olteniei, în laboratorul de investigații fizico-chimice al Muzeului de Istorie Națională București, în laboratorul de fizică al Universității din Craiova și în laboratorul Uzinei de Avioane — Craiova.

Nr. probei (plic)	Așezarea	Faza	Tipul ceramicii
1	Grădinile	II	Monocrom-roșie
2	Grădinile	II	Cenușiu-lustruită
3	Grădinile	II	Pictată
4	Grădinile	II	Uz comun
5	Grădinile	III	Uz comun
6	Grădinile	III	Cenușiu-netezită
7	Grădinile	III	Monocrom-roșie
8	Locusteni	III	Cenușiu-brun
9	Locusteni	III	Uz comun
10	Locusteni	III	Monocrom-roșie
11	Circea (La Hanuri)	IV	Pictată
12	Circea	IV	Cenușiu-lustruită
13	Circea (Viaduct)	IV	Uz comun
14	Circea (La Hanuri)	III	Policrom-lustruită
15	Circea (La Hanuri)	III	Monocrom-cenușie
16	Circea (Haltă-final)	III	Netezită-pictată
17	Circea (La Hanuri)	III	Cenușiu-brună
18	Circea (La Hanuri)	III	Uz comun
19	Circea (Viaduct niv. I)	III	Monocrom, roșie și pict.
20	Circea (Haltă)	III	Monocrom roșie
21	Circea (La Hanuri)	II	Galbenă
22	Circea (La Hanuri)	II	Lustruită, policrom
23	Circea (La Hanuri)	II	Uz comună
24	Circea (La Hanuri)	II	Monocrom-roșie
25	Circea (La Hanuri)	II	Monocrom
26	Circea (La Hanuri)	II	Policrom-lustruită
27	Circea (La Hanuri)	II	Cenușie
28	Circea (La Hanuri)	I	Monocrom
29	Circea (La Hanuri)	I	Uz comun
30	Circea (La Hanuri)	I	Brună
31	Circea (La Hanuri)	I	Neagră
32	Circea (La Hanuri)	I	Cenușie
33	Circea (La Hanuri)	I	Pictată

### Metode folosite — Principii teoretice

Identificarea unui mineral depinde de o caracteristică fundamentală, care este întotdeauna aceeași, indiferent de modul de apariție, de natura localității unde a fost găsit obiectul sau a mediului înconjurător. Există metode, pentru identificarea mineralelor, care folosesc o proprietate anume sau o clasă de proprietăți. Ele pot fi rezumate astfel :

1. Cele care depind de natura chimică a mineralului ;
2. Cele care depind de trăsăturile cristalografice exterioare ale mineralului, (proprietăți care apar la microscop) ;
3. Acelea care depind de aranjamentul interior atomic sau ionic în rețeaua cristalină (analiza cu raze X, infraroșii și difracția electronică) ;
4. Acelea care depind de o modificare oarecare fizică sau chimică în mineral, care poate fi măsurată în condiții controlate cum este analiza termică diferențială (măsurarea modificărilor de căldură care apar în timpul reacțiilor).

## 1. Examinarea microscopică

Observarea mineralelor fie cu ochiul liber, fie mărite a fost una din metodele principale de identificare și analiză mineralogică.

Noi am studiat materialul ceramic cu un microscop I.O.R., din dotarea laboratorului. Ne-am putut da seama de heterogenitatea materialului și am putut distinge cele două grupuri de constituenți ceramici :

- pasta (mineralele argiloase care uneori sînt greu de identificat fiind perturbate în timpul arderii) ;

- mineralele neplastice (degresanți : cristale de cuarț, feldspați, mică, amfibol, calcită etc.).

Ele dau informații asupra provenienței lutului și a tratamentului suferit de acesta prin acțiunea olarului sau a procesului de ardere. Edificiile organice ca : resturile de scoici, degresanții de origine animală sau vegetală se pot studia după amprenta lăsată, dacă aceasta este suficient de vizibilă cu acest aparat, iar dacă nu, se apelează la microscopul electronic.

Am observat astfel că unele eșantioane prezentau resturi de scoici, urme de paie și nisip. De exemplu probele 33, 32, 31, 29, 28, 24, 23, 4, 3, 2. Aceste probe sînt mai poroase, friabile. Am caracterizat astfel fazele I și II de la Cîrcea, faza II de la Grădinile care cuprinde în general ceramică de uz comun dar și de alt tip și în care constituenți minori apar frecvent conferind similitudine pastelor din care sînt confecționate. Examinînd în același mod probele 11, 12, 13, 14, 16, 8, 9, 10, 5, 6 și 7 s-a observat că ceramica nu mai conține urme de resturi de scoici și nici de paie vizibile cu acest aparat. Aceasta este o ceramică în cel mai multe cazuri lustruită și netezită, unde materialul este mai omogen. Aceasta caracterizează în special fazele IV și III de la Cîrcea, Locusteni, Grădinile, acest examen confirmînd prima clasificare bazată pe caractere exterioare și stabilită de arheologi. Ne-am putut da seama și de unele deosebiri ce apar, făcînd un studiu comparativ pe așezări. În timp ce în cele două așezări, Grădinile și Locusteni, ceramica este mai omogenă, lăsînd să se deosebească cu greu ingredientii, la Cîrcea ceramica din faza I e mai puțin omogenă, ingredientii apărînd frecvent și numai către faza IV ceramica devine mai omogenă, prezentînd similitudine cu ceramica celorlalte așezări.

## 2. Analiza spectrografică

După examenul microscopic s-a trecut la examinarea compuşilor minerali, folosînd metoda spectrografică. Analiza spectrografică permite identificarea elementelor individuale și în unele cazuri, evaluarea lor semicantitativă. Această metodă se bazează pe faptul că, la temperaturi foarte înalte, cum sînt acelea produse de scînteia de la o bobină de inducție sau de la un arc electric, mișcarea electronilor pe orbite este perturbată și se emite o radiație caracteristică pentru fiecare element. Astfel, dacă un eșantion ceramic fin mojarat (într-un mojar de agat) este așezat între electrozii de cărbuni și se aplică un curent de frecvență înaltă, radiația emisă de aceste deranjamente electronice printre atomi, poate fi

proiectată printr-o prismă pe o placă fotografică. Întrucît radiația fiecărui element are o lungime de undă caracteristică, se produc o serie de linii pe placă, fiecare dintre ele drept rezultat al unei modificări electronice în elementul respectiv. Aceste linii pot fi etalonate și, după cataloage, compoziția elementară a unei pudre ceramice poate fi determinată. Se poate evalua și cantitatea dintr-un element, întrucît este proporțională cu intensitatea liniei sau liniilor caracteristice din modelul spectrografic, cu condiția ca determinările să se efectueze în condiții standard. Se poate face și o analiză semicantitativă.

Am lucrat cu un spectrograf Q 24 cu spectru în ultraviolet.  
Condiții de lucru : lărgimea fantei  $5\text{ }\mu\text{m}$

Condiții de excitație :  $U = 12\,000\text{ V}$     Timp preexcitație 1—5 s  
 $L = 0,02\text{ mH}$     Timp expunere 20 s  
 $C = 6\text{ nF}$     Placa foto ORWO—WU<sub>3</sub>  
 $D = 15$     Plan extra Hart

Am prelevat probe atît din pastă (interior), cît și de la suprafața fragmentului ceramic pentru ceramica lustruită, netezită și pictată, pentru a trage unele concluzii privind eventualitatea prezenței unei angobe. S-a observat că aproape toate probele conțin siliciu, aluminiu, magneziu, fier, calciu — aceștia fiind componenții majori ce intră în alcătuirea oricărei paste ceramice. Au fost identificați drept componenți minori manganul, zincul, cadmiul și cobaltul, care apar în aproape toate probele investigate, dar în cantități mici (linii slabe în intensitate). În mod excepțional au fost identificate și elementele crom și titan, dar în urme foarte slabe.

Întrucît nu au apărut elemente noi în probele prelevate de la suprafața fragmentelor, am formulat ipoteza că nu este vorba despre o angobă, ci, mai degrabă, despre lustruirea directă a pastei în condiții ce urmează să le identificăm ulterior. Tot din interpretarea spectrelor putem face aprecieri privind conținutul semicantitativ al componenților după grosimea liniilor spectrale. Astfel, ceramica de la Grădinile, faza III, se aseamănă cu ceramica de la Locusteni, faza III, și de la Cîrcea, faza III, prin faptul că conține în cantitate apreciabilă magneziu, siliciu și calciu, lucru ce poate fi confirmat și de aspectul exterior asemănător. Aceste elemente conferă ceramicii și o duritate mai mare decît celei de uz comun, care provine din aceleași așezări dar din faze diferite (I, II), unde aceste elemente sînt în cantități mult mai mici

### 3. Analiza spectrofotometrică de absorbție în flacără

Spectrofotometria de absorbție atomică este o metodă analitică de determinare a concentrației unui element dintr-o probă, măsurînd absorbția unei radiații electromagnetice de o anumită lungime de undă la trecerea printr-un mediu care conține sub formă de vapori, uniform distribuiți, atomii liberi ai probei. Într-o analiză de absorbție atomică elementul ce urmează a fi determinat trebuie redus la starea elementară neexcitată, vaporizat și introdus în fascicolul de radiații al sursei. Acest procedeu este realizat prin aspirarea soluției probei ca o ceață fină, într-o fla-

## Rezultatele analizelor efectuate asupra probelor provenite de la Cîrcea prin spectrofotometrie de absorbție, în flacără

Probe	18	19I	19II	20	24	16I	16II	23I	23II	27	31	33I	33II	29I	29II	29III	32I	32II
Ca %	3,13	0,41	0,53	0,39	0,67	0,71	0,37	1,57	1,67	0,71	0,92	0,64	1,25	1,11	0,67	0,69	1,15	0,54
Mg %	3,45	1,30	1,56	1,53	1,50	1,31	1,40	1,79	1,88	2,50	1,88	2,37	2,59	1,85	1,88	1,91	1,79	2,04
Na %	0,65	0,27	0,40	0,23	0,42	0,45	0,44	0,32	0,33	0,49	0,51	0,26	0,32	0,46	0,51	0,23	0,36	0,31
K %	2,75	1,15	1,76	1,16	2,23	1,06	0,71	1,78	2,00	1,25	1,46	1,21	1,46	1,21	1,31	1,28	1,90	1,81
Mn %	0,10	0,05	0,08	0,12	0,58	0,07	0,02	0,02	0,09	0,02	0,31	0,04	0,10	0,38	0,40	0,38	0,1	0,06
Fe %	5,00	2,90	4,37	5,00	4,01	3,77	4,62	4,00	4,24	4,75	3,62	4,12	5,66	4,75	4,87	4,62	4,12	4,50
Zn %	0,02	0,02	0,02	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01

## Condițiile de lucru

Element	Deschiderea fantă (mm)	Înălțime arzător (cm)	mA lampă		Debit aer (l/min)	Debit acetilenă (cm <sup>3</sup> /minut)
Ca	0,08	2	10	422,7	5	1 400
Mg	0,1	1	4	285,2	5	1 500
Na	0,08	1		589	5	1 000
K	0,1			766,5	5	1 000
Mn	0,15	0,8	12	279,5	5	1 500
Fe	0,1	1	15	248,3	5	1 000
Zn	0,15	1	10	213,5	5	1 500

Determinările de sodiu și potasiu au fost făcute în emisie, restul elementelor în absorbție.

cără adecvată. Flacăra este produsă prin arderea unui carburant gazos în amestec cu alt gaz, în care se pulverizează proba, rolul ei fiind de a realiza atomii liberi în stare de vapori uniform distribuiți.

Posibilitatea de analiză cantitativă a unui element prin metode spectrale se bazează pe dependența intensității liniilor spectrale de emisie sau de absorbție, de concentrația elementului respectiv. Se prepară o serie de soluții cu conținut variabil și cunoscut din elementul de analizat într-un domeniu de concentrație care include și concentrația căutată a probei. Soluțiile standard trebuie să fie cit se poate de asemănătoare cu soluțiile de analizat în ceea ce privește conținutul total de săruri și de compuși organici. Se trasează curba de calibrare absorbantă, funcție de concentrația elementului de analizat. Se măsoară apoi, în proba cu concentrație necunoscută, absorbția și, de pe grafic, se citește concentrația elementului care ne interesează.

Aplicând această metodă pentru ceramica de la Cîrcea, putem concluziona că ea conține în general aceleași elemente și în cantități apropiate unele față de altele, confirmând rezultatele obținute prin spectrografie. Deci, este vorba despre o ceramică avînd același loc de proveniență. Și în ceea ce privește „angoba” se confirmă concluziile obținute prin metoda spectrografică și anume că nu e vorba despre o angobă propriu-zisă, întrucît nu apar deosebiri în probele recoltate din interiorul pastei față de cele prelevate de la suprafață. Excepție fac probele 19 I, 19 II, 16 I, 16 II, 33 I, 33 II, unde procentul de fier este simțitor diferit în probele prelevate de la suprafața fragmentelor față de cele prelevate din interior. Aici este vorba despre un strat de oxizi de fier, aplicat ulterior la suprafața ceramicii, cu scopul de a o decora (ceramică pictată).

#### 4. Studiul prin difracția de raze X

Prin această metodă aflăm informații asupra fazelor minerale și a compușilor chimici prezenți în alcătuirea pastei ceramice din care sînt confecționate obiectele arheologice. Se pot face aprecieri asupra surselor de materii prime utilizate și a temperaturilor de ardere a pastei pentru aceste obiecte, ceea ce ne permite să obținem relații asupra nivelului dezvoltării tehnologice. Superioritatea metodei constă în aceea că prin difracție putem identifica substanțele și nu speciile ionice, așa cum se obțin prin celelalte metode.

Principiul metodei constă în măsurarea cu exactitate a unghiurilor la care apar maximele de difracție; cunoscînd aceste unghiuri se pot determina distanțele dintre planele cristaline existente în compușii respectivi. Pe baza acestor distanțe din tabele se determină compușii existenți în probă și, prin comparare cu etaloane de compoziție cunoscută, se poate stabili proporția fiecărui compus în amestecul respectiv. Sînt două posibilități de investigare prin această tehnică:

— analiza globală — se execută pe un fragment mic de olărie redusă în pudră, dar nu prea fină și bine aleasă cantitativ. Cuarțul este greu de determinat din aceste diagrame, dar feldspatii pot fi ușor interpretați.

— analiza fracțiilor separate — cînd materialul este îndeajuns de heterogen încît să se poată separa componenții și să fie astfel studiați separat. Noi am folosit prima metodă.

Determinările au fost făcute cu difractometrul de raze X tip DRON 2, cu tub de raze X, cu anticatod de cupru, prin înregistrare directă a difractogramelor, fie din proba mojarată, fie direct pe ciob, când acesta prezenta o suprafață suficient de plană. Identificările s-au făcut pe baza fișelor ASTM (American Society for Testing Materials).

Parametrii de lucru : radiația de cupru  $K\alpha = 36 \text{ KV}$  ;  $I = 20 \text{ mA}$  ; fantele la tub  $= 1 \text{ mm}$  ; divergența  $= 1 \text{ mm}$  și la detector  $0,5 \text{ mm}$  ; viteza detectorului  $1^\circ/\text{minut}$ . Viteza hîrtiei  $600 \text{ mm/h}$  ; amplificarea 64.

Difracția de raze X ne-a permis identificarea fazelor minerale și, pe baza acestora, estimarea temperaturii la care a fost arsă ceramica și eventualele diferențe ce apar pentru ceramica din aceleași locuri de proveniență. Estimarea temperaturii de ardere s-a făcut pe baza transformărilor caracteristice suferite de mineralele argiloase prin încălzire timp îndelungat în cuptoare de ardere. Aceste minerale fie își schimbă caracteristicile structurii cristaline (exemplu  $\text{Si O}_2$  ce însoțește întotdeauna orice mineral argilos de proveniență minerală), fie se transformă unele în altele în mod ireversibil, astfel încît anumite minerale nu apar decît dacă arderea a depășit o anumită temperatură și un timp suficient de ardere. Mineralele identificate și prezentate, în tabelele anexate permit estimarea unei temperaturi de ardere sub  $550^\circ\text{C}$ , chiar sub  $350^\circ$ , datorită faptului că nu apare transformarea cuarțului. Existența calcitului presupune o temperatură de ardere mai joasă, cunoscut fiind faptul că acest mineral se descompune peste această temperatură. Existența lui în anumite probe trebuie privită cu grijă, deoarece în unele cazuri poate proveni din depuneri ale solului unde au fost găsite, depuneri ulterioare procesului de ardere, sau poate exista în masa ceramică, deși temperatura de  $650^\circ\text{C}$  a fost depășită, dacă timpul de ardere nu a fost suficient de lung. Culoarea roșie se datorește unui amestec de oxid de fier —  $\alpha \text{ Fe}_2\text{O}_3$  și  $\beta \text{ FeO (OH)}$  — puși în evidență prin unghiurile de difracție caracteristice. Compoziția aproximativ identică a ceramicii cenușii indică existența unui singur loc de proveniență a materiei prime, sau cel mult a mai multor locuri dar apropiate ca zonă geologică.

## CONCLUZII

Urmărind rezultatele obținute prin studiul efectuat pe ceramica de la Grădinile, Locusteni, Cîrcea putem trage următoarele concluzii :

Această ceramică conține aceleași elemente, în cantități apropiate unele față de altele, fiind vorba despre o ceramică apropiată din punct de vedere al compoziției și plasată în aceeași zonă geologică.

În ceea ce privește „angoba“ toate studiile efectuate, atît cele spectrografice, spectrofotometrice în flacără cit și cele de difracție de raze X, au condus spre același rezultat : la majoritatea fragmentelor nu este vorba despre o „angobă“. Iar la fragmentele lustruite sau netezite această lustruire a fost efectuată direct pe vas după adere. Excepție face ceramica pictată, unde decorația a fost executată prin aplicarea unor oxizi de fier conținuți în pigmenți naturali, folosiți înainte de ardere, care apoi, încălziți pînă la roșu în condiții de oxidare, au conferit argilei o colorație roșiatică.

Estimarea temperaturilor de ardere a fost făcută sub 550°C, la unele probe chiar sub 350°C, aceasta presupunând o tehnologie nu prea avansată, confirmând faptul că arheologul a datat-o în perioada neoliticului timpuriu.

Cîteva considerații privind legătura între constituenții minerali prezenți în probă și culoare. Deși problema culorii ceramicii și în special a celei bogate în oxizi de fier este foarte discutată de către unii cercetători, care susțin că, în general, culoarea depinde nu numai de cantitatea de oxizi de fier sau de echivalentul său prezent, ci și de alți factori cum ar fi : compoziția gazelor de ardere, temperatura la care a fost ars materialul, cantitatea din alți componenți ce vin să modifice culoarea inițială, dimensiunea particulelor, iar după alți cercetători : distribuția mineralelor, condițiile de ardere etc., noi apreciem că ceramica de la Grădinile, Locusteni, Cîrcea este bogată în oxizi de fier, proporția în acești oxizi fiind în medie așa cum rezultă din analiza la spectrofotometru cu absorbție în flacără între 3 și 50%. Din literatura de specialitate se știe că „culoarea este într-o anumită măsură dependentă de proporția de fier prezent, dacă este într-o stare suficient de fin divizată“.

Miezul negru care se întîlnește la probele studiate de noi este produs de obicei de către oxizii feroși și fero-ferici, fie singuri, fie cu carbon nears și se datorează unei deficiențe de aer cînd produsele sînt în cuptor la o temperatură între 300°C și 500°C, în special dacă temperatura se ridică rapid, astfel încît substanța carbonată nu este eliminată prin ardere înainte să înceapă vitrifierea la suprafața articolelor și împiedică oxidarea corectă a substanței carbonatate în interior. O astfel de stare se datorează manipulării nedibace a cuptorului, vîdînd o tehnologie puțin avansată.

Am răspuns credem prin această lucrare la cîteva probleme care interesau pe arheolog, fără a putea spune că am clarificat pe deplin problema studiului ceramicii de la Locusteni, Cîrcea și Grădinile.

Problemele puse de arheologie au condiționat alegerea metodelor de lucru. Chestiunile cu privire la tehnica ceramicii, uneori foarte complexă (căci foarte multe metode de fabricație sînt pierdute) fac apel la : microscopie, spectrografic, spectrofotometrie, difracție de raze X, dar și la dilatometrie și analiză termică diferențială. Pentru aceasta se impune un program de cercetare, la care toate tehnicile sînt chemate să participe. Numai prin coroborarea tuturor datelor studiul devine rațional și bine fundamentat.

Am prezentat aici unele aspecte privind „Studiul ceramicii arheologice de la Locusteni, Grădinile, Cîrcea prin metode fizico-chimice“, care este gîndit mai amplu și care va face obiectul cercetării noastre ulterioare.

## NOTĂ :

Cercetările noastre vin în sprijinul cercetării arheologice cu privire la stabilirea vechimii ceramicii și evoluției tehnologiei de prelucrare a ei pe faze (de la faza I la faza IV în așezarea de la Cîrcea, cea mai veche din zona noastră și totodată cea mai complexă) și care dovedește locuirea îndelungată a acesteia din cele mai vechi timpuri.



## Cîrcea — CERAMICA DE UZ COMUN

Loc recoltare  nr. diagramă	Faza I (La Hanuri) proba 29				Faza II (La Hanuri) proba 23				Faza III (La Hanuri) proba 18		
	Exterior 492	Interior 493	Interior mojarat 495	Perete 494	Exterior 466	Int. direct ciob 461	Int. prelevat 463	Perete 467	Exterior 465	Interior 482 (la 1100°C)	Perete 468
SiO <sub>2</sub> -ASTM 5—490	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
SiO <sub>2</sub> la 550°C 11—252										+	
Illit ASTM 9-343											
(K—Na—Ca—Mg— Al—Fe—TiSiO <sub>2</sub> )	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+
Calcit 5—586 (CaCO <sub>3</sub> )	+	urme	urme	urme	+	+	+	+	+		+
Caolinit 6—221	+	+	urme	urme	+	+	+	+	+		+
Al <sub>2</sub> Si <sub>2</sub> O <sub>5</sub> (OH) <sub>4</sub>											
Orthoclase 9—462	+	urme	+	+	+	+	+	+	+		+
KAlSi <sub>3</sub> O <sub>8</sub>											
Microcline 22—675	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+
KAlSi <sub>3</sub> O <sub>8</sub>											
Goethit 17—536	+										
Fe <sub>2</sub> O <sub>3</sub> ·H <sub>2</sub> O											

## Cîrcea — CERAMICA NEAGRĂ

## CERAMICA MONOCROMA

Loc recoltare	Faza I (La Hanuri) proba 31			Faza I (La Hanuri) proba 28				
	Exterior lustruit	Exterior mat	Perete mojarat	Exterior roșu închis	Exterior roșu deschis	Exterior	Exterior	Exterior
Nr. diagramă	458	459	460	498	499	502	505	508
SiO <sub>2</sub> -ASTM — 5—490	+	+	+	+	+	+	+	+
SiO <sub>2</sub> la 550°C 11—252 *								
Illit ASTM 9—343	+	+	+	+	+	+	+	+
Calcit ASTM 5—586	+	+	+	+	urme	+	+	+
Caolinit 6—221	+	+	+	+	urme			
Orthoclase 9—462	+	+	+	+	+			+
Microcline 22—675	+	+	+	+	+			
Goethit ASTM 17—536			urme					
Amestec oxizi de fier [ $\alpha$ Fe <sub>2</sub> O <sub>3</sub> ; $\beta$ FeO(OH)]				+	+	+	+	+

Difracție raze X

Tabel

## Cîrcea — CERAMICA CENUȘIE

Faza III (Haltă final) proba 16 — ceramică netezită								
Loc recoltare	Exterior	800°C Exterior	1 000°C Exterior	Interior	Perete	Exterior	Interior	Perete
Nr. diagramă	486	496	497	487	488	489	490	491
SiO <sub>2</sub> -ASTM 5—490	+	+	+	+	+	+	+	+
SiO <sub>2</sub> -ASTM 11—252 (550°C)								
Illit ASTM 9—343	+	+		+	+	+	+	+
Calcit ASTM 5—586	+	urme	urme	+	+	+	+	+
Caolinit 6—221	+	urme	urme	+	+	+	+	+
Orthoclase 9—462	+	+	+	+	+	+	+	+
Microcline ASTM 22—675	+	+	+	+	+	+	+	+
Goethit		+	+					
Amestec oxizi de fier [ $\alpha$ Fe <sub>2</sub> O <sub>3</sub> ; $\beta$ FeO(OH)]						urme	urme	urme

## Circea — CERAMICA CENUȘIE

Loc recoltare	Faza I (La Hanuri) proba 32						Faza II (La Hanuri) proba 27		
	Exterior	Interior	Exterior	Exterior	Interior	Perete	Exterior	Interior	Perete
Nr. diagramă	470	471	472	473	474	475	483	484	485
SiO <sub>2</sub> -ASTM 5—490	+	+	+	+	+	+	+	+	+
SiO <sub>2</sub> — 550°C 11—252									
Illit ASTM 9—343	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Calcit ASTM 5—586	urme	urme	urme	+	+	+	+	+	+
Caolinit 6—221	urme	urme	urme	+	+	+	+	+	+
Orthoclase 9—462	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Microcline ASTM 22—675	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Goethit									
Amestec oxizi de fier									
[ $\alpha$ Fe <sub>2</sub> O <sub>3</sub> : $\beta$ FeO(OH)]									

## L'ÉTUDE DE LA CÉRAMIQUE ARCHEOLOGIQUE DE LOCUSTENI, CÎRCEA, GRĂDINILE PAR DES MÉTHODES PHYSIQUES ET CHIMIQUES

### Résumé

L'étude a été initiée pour l'aide de l'investigation archéologique d'un riche matériel céramique, du temps du néolithique précoce, découvert à Locusteni, Cîrcea, Grădinile.

Par des méthodes modernes physiques et chimiques (microscopie, l'analyse spectrographique d'absorption en flamme, diffraction des rayons X) on confirme l'hypothèse archéologiques sur l'existence ou l'absence d'une „angobe“ sur les fragments céramiques, sur la composition du matériel céramique, sur la température de sa calcination, pour prendre des conclusions sur la technologie d'usinage au temps respectif.

### BIBLIOGRAFIE

1. Alfred B. Searle, Rex W. Grimshaw, *Chimia și fizica argilelor*, Londra.
2. G. E. Baiulescu, T. Născuțiu, *Metode fizice de analiză a urmelor*, București, 1974.
3. I. I. Kurbatova, *Metode moderne de analiză chimică a materialelor de construcții*, București, 1975.
4. Dumitru N. Tudor, *Analiza termică a mineralelor*, București, 1972.
5. Tatiana Oncescu și colab., *Lucrări practice de analiză fizico-chimice*, București, 1972.
6. Andrzej Bolewski, *Determinarea mineralelor*, București, 1980.
7. Candin Liteanu, Ion Rică, *Teoria și metodologia statistică a analizei urmelor*, Craiova, 1979.
8. *Contribuții la studiul ceramicii vechi prin metode fizice*.
9. *Cercetări de conservare și restaurare a patrimoniului muzeal*, „Muzeul Național de Istorie“, 1, 1981.

1987

9 ianuarie — Simpozion „*Tradiție, actualitate, perspectivă*“, Școala cu clasele I—X Dioști.

11 ianuarie — Simpozion „*Cucerirea independenței de stat a României*“, Liceul Agroiindustrial Calafat.

20 ianuarie — Simpozion „*Unitatea spirituală a poporului român oglindită în tradiția folclorică*“, Casa Băniei.

22 ianuarie — Cercul „Prietenii muzeului“ : „*Gh. Chițu — luptător pentru Unirea Principatelor*“, Secția de istorie.

22 ianuarie—7 februarie — Expoziția „*Julian Segărceanu — pictură*“, Secția de artă.

23 ianuarie — Concurs „Cine știe câștigă“ : „*Unirea Principatelor — piatră de temelie la formarea statului național unitar român*“, Clubul „Electroprutere“.

23—24 ianuarie — Simpozioane : „*128 de ani de la Unirea Principatelor*“ la Liceul industrial „N. Titulescu“, Liceul de Filologie Istorie, Liceul Industrial nr. 1, Liceul Sanitar, Casa Pionierilor și Șoimilor Patriei etc.

— Expuneri : „*Craiova și Unirea*“, Școala cu clasele I—VIII nr. 18 și Cinematograful „30 Decembrie“.

5 februarie — Cercul „Prietenii muzeului“ : „*Podul de la Săliștioara — Măgura*“, Secția de istorie

6 februarie — Simpozioane : „*1907 în județul Dolj*“ la Școala cu clasele I—VIII nr. 35, Liceul industrial „N. Titulescu“.

13 februarie — Expunere : „*Rolul istoriei în educarea patriotică a militarilor*“, Casa Armatei.

19 februarie — Cercul „Prietenii muzeului : 1907 oglindit în poemele lui Radu de la Giubega“, Secția de istorie.

20 februarie — Seară muzeală : „*Egiptul — muzee și monumente*“, Secția de artă.

24 februarie — Simpozion : „*Apariția și evoluția vieții*“, Școala cu clasele I—VIII nr. 12.

5—19 martie — Expoziția de pictură : „*Elena Anghelescu — omagiu femeii*“, Secția de artă.

7—10 martie — Simpozioane : „*1907 în județul Dolj*“, la căminele culturale din comunele : Caraula, Galicea Mare, Plenița, Giubega, Valea Stăniului — în colaborare cu Arhivele Statului filiala județului Dolj.

21—27 martie — Salonul național studentesc de fotografie artistică, Secția de artă.

24—31 martie — Închiderea cursurilor Universităților Cultural Științifice cu expunerea „*110 ani de la cucerirea independenței de stat a*

*României*“ în comunele : Dobrești, Măceșu de Sus, Bistreț, Braloștița, Verbița, Plenita, Seaca de Cîmp, Brădești, Cernele etc.

28 martie — Seară de artă : „*New York — muzee și monumente*“, Secția de artă.

29 martie — Expoziție de fotografii artistice.

12 aprilie — Dan Dimescu — Peisaj „*Oameni și locuri din România*“, Secția de artă.

20 aprilie — Expoziția „*Structuri ornamentale în ceramica tradițională*“, Casa Băniei.

— Simpozion „*Modalități de valorificare a tradiției populare în creația populară contemporană*“, Casa Băniei.

21 aprilie — Seară de artă : „*Leningrad — muzee și monumente*“, Secția de artă.

28 aprilie — Dezbateri „*Cultura populară — componentă esențială a spiritualității românești*“, Casa Pionierilor și Șoimilor Patriei.

— Expoziție de artă plastică contemporană „*Omagiu muncii*“, Sala „Arta“.

29 aprilie — Seară de artă „*Coasta Dalmației*“, Secția de artă.

11—18 mai — Săptămîna artei populare contemporane — „*Tirgul meșterilor populari*“ — platoul Teatrului Național și Casa Băniei.

— Seară de artă „*Verdi*“, Secția de artă.

16 mai — Seară de artă „*Israel — muzee și monumente*“, Secția de artă.

17 mai — Seară de artă „*Franța de est*“, Secția de artă.

18—30 mai — Expoziția „*Stan Segărceanu — pictură, Ion Ștefan — sculptură*“, Secția de artă.

1 iunie — Expoziție de desene pe asfalt „*Copilărie fericită*“, Secția de artă.

3 iunie — Expoziția „*Ornamentica tradițională a textilelor de interior*“, Casa Băniei.

28 iunie — Expoziția „*Arta populară contemporană din județul Dolj*“, Casa Băniei.

10 iulie — Seară de artă „*Caleidoscop vienez*“, Secția de artă.

18 septembrie — Seară de artă „*Tezaur germanice*“, Secția de artă.

21 septembrie — Seară de artă „*Budapesta — muzee și monumente*“, Secția de artă.

12—25 octombrie — Expoziție de fotografii „*Arta sticlei în Austria la sfîrșitul secolului al XIX-lea — începutul secolului al XX-lea*“, Sala „Arta“.

25 octombrie—16 noiembrie — A IX-a bienală de artă fotografică „*Oameni și locuri de azi*“, Secția de artă.

21 noiembrie — Seară de artă „*Paris — muzee și monumente*“, Secția de artă.

22 noiembrie — Expuneri „*1 Decembrie 1918*“ la Școala cu clasele I—VIII nr. 32 și Școala cu clasele I—VIII Negoi.

23 noiembrie — Conferințe „*Apariția și evoluția vieții*“ la căminele culturale din comunele Bulzești, Robănești, Siliștea Crucii, Giurgîța, Melinești, Orodel, Sălcuța etc.

5 decembrie — Seară de artă „Berlin — Muzee și monumente“, Secția de Artă.

7 decembrie — Seară de artă „Elveția“, Secția de Artă.

20 decembrie — Simpozion „Teorii asupra formării Universului“, Școala cu clasele I—VIII nr. 2.

1988

18 ianuarie — Expunerea „Unirea Principatelor — piatra de temelie la formarea României moderne“, la Liceul ind. „N. Titulescu“, Casa pionierilor și șoimilor patriei, Liceul ind. nr. 2, Școala cu clasele I—VIII nr. 29.

28 ianuarie — 14 februarie — Expoziție de pictură „Iulian Segărceanu“, Secția de Artă.

3 februarie — Seară de artă „Beijing — muzee și monumente“, Secția de artă.

4 februarie — Expoziție „Anatomia omului“. Școala cu clasele I—VIII nr. 16.

6 februarie — Evocare istorică „Viața și activitatea lui N. Titulescu“, Liceul ind. „T. Titulescu“.

13 februarie — Simpozion „55 de ani de la luptele ceferiștilor și petilor din ianuarie-februarie 1933“, Secția de istorie.

9 martie — Seara de artă „Londra—muzee și monumente“, Secția de Artă.

11 martie — Seară de artă „Kiev — muzee și monumente“, Secția de Artă.

15 martie — Seară de artă „Istanbul — muzee și monumente“ Secția de Artă.

18 martie — Seară de artă „Grecia — muzee și monumente“ Secția de Artă.

21 aprilie — Expoziție „Creația populară contemporană din județul Dolj“, Casa Băniei.

— Simpozion „Impactul om — natură“, Cercul „Micii naturaliști“ din Școala cu clasele I—VIII nr. 16.

22 aprilie — Dezbateri „Originea și evoluția vieții“, Școala cu clasele I—VIII nr. 1.

24 aprilie — Simpozion „Făurirea P.S.D.M.R. — moment de seamă în istoria poporului român“ la clubul „Electroputere“.

25 aprilie — Seară de artă „Mexicul și arta precolumbiană“, Secția de Artă.

— Sesiune de comunicări științifice „Știință, cultură, educație“, cu contribuția tuturor secțiilor Complexului muzeal județean Dolj.

— Expoziția de maximafilie „Păsări și mamifere“, Secția de naturale.

28 aprilie — Seară de artă „Rembrandt și Olanda“, Secția de Artă.

29 aprilie — Seară de artă „Castelele de pe Valea Loirei“, Secția de Artă.

— Expoziția „Creșterea viermilor de mătase în județul Dolj“, Casa științei și tehnicii pentru tineret.

3—14 mai — Ciclul de simpozioane „Omagiu eroilor neamului. Întilnire cu veterani de război“. Secția de istorie.

5 mai — Simpozion „Doljul și cucerirea independenței de stat a României“, Spitalul clinic județean Dolj.

7 mai — Dezbateri „Omagiu muncii creatoare“, Muzeul de Artă Calafat.

10—15 mai — „Tîrgul meșterilor populari. Săptămîna artei populare contemporane“.

— Dezbateri „Valorificarea patrimoniului muzeal etnografic în activitatea de educație patriotică a tineretului“, Casa Băniei.

— Expoziția „Maria Tănase — interpreta cîntecului popular românesc“, la Teatrul Național.

— Simpozion „Creația folclorică — document al făuririi unității spirituale a poporului român“, Casa Băniei.

15—30 mai — Expoziția de fotografii artistice „Gh. Deac — Tg. Muș“, Secția de Artă.

17 mai — Expoziția „140 de ani de la revoluția de la 1848“ Secția de istorie.

20 mai — Concurs „Cine știe cîștigă“ : „Să ne cunoaștem patria“, Casa pionierilor și șoimilor patriei în colaborare cu Secția de naturale.

1—20 iunie — Expoziția „Satul românesc și viața țărănească — sursă de inspirație pentru pictura și grafica contemporană“, Secția de artă.

5—25 iulie — Expoziția „Pictura modernă în colecții craiovene“, Sala „Arta“.

20 decembrie — Simpozion „Obiceiuri de iarnă“, Casa Băniei.

## 1989

1 iunie — Expoziția : „Lupta poporului român pentru libertate și independență — coordonată fundamentală a istoriei naționale“ la Casa pionierilor și șoimilor patriei Calafat.

10—20 august — Ciclul de manifestări „Luminile lui August“ în întreprinderi și instituții din Craiova, Filiași, Băilești și Segarcea.

14 septembrie — Întilnire cu veteranii de război, participanți la luptele din al doilea război mondial pentru eliberarea țării de sub cîmpotipitorii străini.

Octombrie—noiembrie — Simpozion cu tema : „Făurirea statului național unitar, rezultat al luptei de veacuri a poporului român pentru unitate și independență națională“ la Liceul industrial nr. 1 Școala cu clasele I—VIII nr. 22, Liceul industrial nr. 2, Liceul industrial nr. 4, I.P.S.E. Filiași, Casa științei și tehnicii pentru tineret, Casa Armatei.



Noiembrie — Ciclul de manifestări : „70 de ani de la făurirea statului național unitar român“ la Liceul „Frații Buzești“, T.A.G.C. Ind., I.R.A., U.M., 01047, C.E.T. II.

25 noiembrie — Simpozion interjudețean de arheologie și numismatică „Mărturii arheologice și numismatice ale permanenței și continuității de locuire autohtonă, ale unității culturii materiale și spirituale românești“, la Secția de istorie.

— Vernisarea expoziției „1988. Cercetări arheologice, Colecții și colecționari“, secția de istorie a Complexului muzeal județean Dolj.

## CHRONIQUE

### RÉSUMÉ

La chronique des principaux actions politiques et culturelles-éducatives des années 1987—1988).



---

Tiparul executat la I. P. „Oltenia” — Craiova — cd. 314

---





---

**Coperta : prof. ALEXANDRU ISBAȘA**  
**I. P. Oltenia. Cda. nr. 314**

---

5000 lei

